

1956. 20/1

ადმინისტრაცია

ახალგაზრდა მწერლები

92

11.10.1955

1955

თბილისი

გამომცემლობა

საბჭოთა მწერალი

ადმინასი

ახალგაზრდა მწერლები

4 833

1955

თბილისი

ბავთმეცულობა

საბჭოთა მწერალი

ქართული საზოგადოებრივი
ბიბლიოთეკა

საბჭოთაული კულტურა

გრიგოლ აბაშიძე

სერგი შილაია

გრიგოლ ჩიქოვანი

აკაკი გენაძე

ვარლო ქილარტიანი

ქართული საზოგადოებრივი
ბიბლიოთეკა

პ მ ე ზ ი ა

დასაგჟიხეალი საბუთი

მამის იმედი, დედის ნუგეში,
ტკბილი სიყრმიდან გადავდექი სიჭაბუკეში.
ის დრო წავიდა,
პაპაჩემი როცა ბუხართან
ტყუილს და მართალს
მოგვითხრობდა ბავშვებს უხვად.
ის დრო წავიდა,
რევულები როცა ავავსე
და ჩავიხატე ბავბაყდევი ცხრათავიანი,
როცა მიკვირდა:
მოსაკლავად ამ ქვეყანაზე
თუ როგორ უნდა გაიმეტო ადამიანი.
ადამიანი—ერთი ციდა შვილების მამა,
ხვალ როგორ უნდა გადაიქცეს უსულო გემად.
ის დრო წავიდა,
მოვა დრო და ვიქნები პაპა,
შვილიშვილებთან მეც მოვეყვები ორიოდ ზღაპარს.
და თუ ზღაპარიც დამელია სიბერის კართან,
მაშინ მალხაზებს გავაგონებ
ნამდვილს და მართალს.
მოგონებებით პატარების გულებს ავავსებ,
ვეტყვი:
რომ იყო ბავბაყდევი ცხრათავიანი,
რომ დაარღვია მან მშვიდობა ამ ქვეყანაზე
და გასაქლელად გაიმეტა ადამიანი.
ვეტყვი:
თუ როგორ გავიარეთ მაისის თვემდე
ყველაზე უფრო მძიმე ხუთწლელი,
ზამთრის ყინვაში ბნელ სანგრებში
ლამეს ვათევდით,
მტრის იერიშს და ტყვიის სეტყვას
მედგრაღ ვუძლებდით.

ვეტყვი და,
თუ არ დაიჯერეს ნათქვამი ჩემი,
თუ ეგონებათ ეს ამბავიც ზღაპარი შეილებს,
მე მათ წავეყვან მუზეუმში
და იქ ვაჩვენებ
ტყვიით დაცხრილულ
მატროსოვის
ნატრისფერ ბილეთს.

სკოლა მახარაძის ქუჩაზე

აქ ჩემი სიყრმე ინახება,
იმიტომ მიყვარს,
ის აღარა ვარ,
თითისხელა როგორიც ვიყავ.
რომ შევაბიჯე, სექტემბერი მედგა მეშვიდე,
ლენინის ძეგლი შემეგება შესასვლელშივე.
ცოდვა სჯობია გამხელილი,
არ მახსოვს კარგად,
მგონი დეიამ თქვა:
უხდებაო ბიჭიკოს აბგა.
ბიჭიკომ აბგით მახარაძის ვიწრო ქუჩაზე
სულ ერთი წელი ჩარა მხოლოდ...
ჩვენ სკოლის კედლებს
საჰოსპიტლედ
ვერ ვიმეტებდით,
მაგრამ დაერქვა ჰოსპიტალი.
დავღონდით ერთობ,
ფიზიკისა და ბოტანიკის კაბინეტებში
ქურნალით აღარ შედიოდა დეიდა ქეთო.
ჩვენ სხვა სკოლაში გადავედით გულის ტკივილით,
აღარ რეკავდნენ ამ სკოლაში
ოქროსფერ ზარებს,
აღარ ისმოდა მალხაზების ქვილხივილი,
აღარ ვალეზდით
ალაყაფის ვეება კარებს.
აქ, ამ საკლასო ოთახებში კრილობებს სძლიეს,
წერდნენ ბავშვობის მოგონებებს
სკოლის დაფაზე,
თურმე სიცოცხლეს ყველაზე ძლიერ
ამქვეყნად კაცი
სიკვდილის წინ
უფრო აფასებს.

ორმოცდახუთის სექტემბერში კვლავ გაიარა
ბიჭიკომ აბგით მახარაძის ვიწრო ქუჩაზე...
მას აღარ ედგა სექტემბერი რიცხვით მეშვიდე,
ლენინის ძეგლი შეეგება შესასვლელშივე.
აქ, ამ საკლასო ოთახებში

ქალარა კაცმა

გააგებინა სტალინგრადის გმირული დაცვა.
ქვეყნად მშვიდობის სიყვარული ასწავლა ასე,
მერე დალოცა

და გაუშვა ცხოვრების გზაზე,
რომ მტერმა ცრემლი

არასოდეს არ მოგვიტანოს

და აღარ ერქვას

კვლავ ჰოსპიტალი.

დაუხუჭავი ქუთუთოები

თეთრკაბიანმა ენძელგებმა მნახეს და წერცხვით,
ეს ერთი მაინც ზედ შარაზე შემომეყარა,
არ დაიჯერებთ,

მართალია,

მაგრამ ერთ წერცხალს

საქართველოში გაზაფხული შემოეყვანა.

რომ გასულიყვნენ იმ შარაზე ვიწრო ორღობით,
ამღერდებოდნენ გაზაფხულზე სხვა პოეტებიც.

დღე იყო ერთი,

სამიჯნურო და საღიღობო.

ვიწრო ოთახში როცა კაცი ველარ ეტევი.

როცა გახვალ და დაგეყრება ატმის ფურცელი,

დაგენანება. ვინც ქვეყანას ველარ უცქერის

და ვისაც დარჩა ქუთუთონი დაუხუჭავი...

ვინც გააბიჯა ასეთ დილით თავის სახლიდან
და ვერ დაბრუნდა ასე იოლად.

ვინც მიიყვანეს კედელთან და ისე დახვრიტეს
სამარის კართან ვინც მღეროდა „მარსელიოზას“,
და ვისაც დარჩა ქუთუთონი დაუხუჭავი...

ჩვენი მამულის ბედ-იღბალი ვისაც ებარა,
ვისაც ოდესღაც მისწვდენია ია კოჭამდე,
დაგენანება,

ვინც ტყვიამფრქვევს გადაეფარა

და ავტომატის ჯვრით მოჰედეს,

და ვისაც დარჩა ქუთუთონი დაუხუჭავი...

ახლა,

როდესაც ენძელებმა მნახეს და შერცხვათ,
ის ერთიც, როცა ზედ შარაზე შემოგეყარა,
ნუ დაიჯერებ,

მაგრამ, ჩემო,

როცა ერთ მერცხალს

საქართველოში გაზაფხული შემოგეყანა,
მათი ცხოვრება მოსაყოლად გერ დასაღვეი,
როცა დავწერეთ პოემებად და მოთხრობებად,
ახლა გავიგე, რატომ დარჩათ ღია თვალები:
ენანობოდათ

გაზაფხულთან

გამოთხოვება...

თუ ვაჟკაცი ხარ,

მოდი და ნუ დაგენანება!..

უკვდავების ბაღადა

დგას მაგზოლეთუმი ლენინის, სტალინის,
ვინც კაცობრიობას სულ ემახსოვრება,
მოდინ მსოფლიოს ყოველი კუთხიდან
და მათი ბრძოლებით სწავლობენ ცხოვრებას.

მოდინ უქუდოდ, თუმცაღა თოვლია.
ლამის ეს ფიფქებიც გადიქცნენ ცრემლებად.
სახრჩობელიდან ჩამოდის ზოია
და მაგზოლეთუმის ყარაულს ეცვლება.

გამოსდა ქართულ წარაში

თემა — „რად მიყვარს სამშობლო?“
და წერენ ჩემს ირგვლივ ბიჭები,
დავიწყე...
წავშალე...
დავიწყე...
რად მიყვარს?
ვერ ვწერ და ვიჭრები.
დავწერე — „სამშობლოს დიდება...
სამგორი. თბილისი მშესავით...“
და გული ტკივილით მიკვდება.
— ვის გიყვარს სამშობლო ჩემსავით!
დუმილი ჩამოდის გულამდის,
კედელს ვერ სცილდება ფიქრები,
კედელზე კაბუკის სურათი
ქამარში გაჩრილი წიგნებით...
მოვიდა, მოზღვადა, მოფრინდა
ნამღერი, ნასწავლი, ნანახი.
და ვწერდი სამშობლოს სიყვარულს
კედლიდან კაბუკის კარნახით.

მზეო, შეხედე ღრუბელს,
 ცა რად ტიროდა წინათ.
 ჩიტო, აშენე ბუდე,
 ალვავ, მიეცი ბინა,
 ირემო, ჩამო ბარად,
 ტყეო, დაყარე წაბლი,
 ვაზო, იქეცი ქარვად,
 ფუტკარო, მომეც თათლი,
 კერავ, იდინე ბოლი,
 სარო, გამართე ღობე,
 ეზოვ, ამწვანე მოლი,
 მიწავ, სიცოცხლე მომე.

ბავშვის სიზმრები

ვწევართ ლოგინში გარინდულნი და თვალებს ენაბავთ,
 ხანდახან ძაფი გაუწყდება აზრის დინებას...
 დედა გვიკითხავს ლამაზ წიგნში სიოცარ ამბავს,
 ვუსმენთ, ვუსმენთ და... ჩაგვეძინება.
 ...აი, მისცურავს იალქანი დაუსაზამოდ,
 თვალი ილღება ნაპირიდან ჩვენს ენ ყურებით...
 გემის ბაქანზე გვესტუმრება გლაშე საღამო,
 მერე დომინოს ვითამაშვებთ შეზღუდვრები.
 მიეცურავთ ისევ... გამოჩნდება ხმელეთი ალბათ...
 მივარდა ტალღა და გემბანი რისხვით დანისლა...
 — აღით ანძანე!
 — ჩამოუშვით აფრები დაბლა!
 ისმის ბრძანება კაპიტანისა...
 იმსხვრევა გემი. მშველელი კი არა ჩანს ახლოს...
 სიკვდილი დასდევს გზადაკარგულ ხომალდს აჩრდილად...
 გვისროლა ტალღამ...
 — ვილუბები, გვიშველეთ, ხალხო!..
 ... და ისევ დედამ, დედის კოცნამ გადაგვარჩინა.

ღაგვთენახია

ღამემ გაიარა,
 დაგვთენებიაო,
 „პოი, ჩაირამა,
 ჩემო ბებიაო“.

გულო, გადაჰყვები
ზეცას, მანათობელს,
მხრებზე ვარსკვლავები
ნათელს დაგათოვენ.

ჯარი ყვავილების
ქალას მოფენია,
ქალა თავდება და
ჩვენი სოფელია.

მთვარით მოხიბლულა
ღამევ კოლხიდურო,
რაზე ჩურჩულებენ
გზაზე იფნებიო.

წიგნი მოუვიდა
გოგოს ქალიქიდან,
ადრე გაზაფხულზე
შენთან ვიქნებიო.

მთვარით მოხიბლულა
ღამევ კოლხიდურო,
ქალავ ნაწაბლარო,
დაგვთენებიაო,

მზენა ცხენისწყალზე
პირი დაიბანა.
„ჰოი, ჩაირამა,
ჩემო ბებიაო“.

1955 წ.

თუ დაგიჭირო სივოსხლა

მთაზე ნისლები ბოლავს და
უცეცხლოდ იწვის ქედები,
გულო, ჩაჯექი საგულეს,
გულო, ნუ გამიხელდები.

მიყვარს შენი მზე, ზეცაზე
აგორებული ძნასავით,
კავკასიონის ქედები,
ხელიხელ გადაქდობილნი
სამას არაგველ ძმასავით.

ვარ შენი მიწის დობილი,
ყვარულ მთის ძუძუნაწოვი,
ალაზნის ველის აკვანში
ხარი ირმების ნაპოვნი.

მე შენი ბებერ მიწისა
მიყვარს ბალახის ფესვები,
და ვერხვიანში ვერხვების
დაუწერელი ლექსები.

თვალი საადროდ გაწვიმდეს,
თუ დაგიჭირო სიცოცხლე,
მე სიყვარულის საწინდრად
ეს გული გადმოგილოცე.
მე სიყვარულის სანაცვლოდ
მარჯვენა გადმოგილოცე.

თუ მტერმა კლანჭი ჩაგვასო,
ფოთოლთ შეწყვეტონ გალობა,
არ შევეწირო სამშობლოს,
დაიწვას ჩემი ქალობა.

თუ დაგიჭირო სიცოცხლე,
მტრებს არ დავაცხრე ორბივით,
მზე ჩამიღამდეს თვალეებში,
მიწამც დამიგოს ლოგინი.

მივდიოდი მინდორ-მინდორ,
ჩურჩულებდნენ ბალახები,
ის გოგო რომ ახლოს იყოს,
ზღვისფერ კაბას დაეახევედი.

ჩამოდექით, ბალახებო,
გზა მომეცით ვანი-ვანი,
კაკლიანში ქაბუკთან მაქვს
პაემანი.

ახმაურდნენ ზიზილები,
ნაპირს მოსწყდა ტალღა ზღვისა.
ქალო, საით იმზირები,
შავთვალაო პირიმზისავ.

ნუ ჩურჩულებთ, ბალახებო,
თორემ სეირს განახებთო,

თქვენი ენა, ტკბილი ენა,
მე სიმღერად მომეჩვენა,
ამ ბიბინა ველის პირას
ნეტავ დიდხანს დამასვენა.

კაბას ნულარ დამახევთო,
მაყულის ბუჩქებს გავენაზე,
ჩამოდექით, ბალახებო,
მეჩქარება პაემანზე.

* * *

ზღვა უეცრად ყალუზე დადგა,
ალბათ, ბრდღვინვად გადმოივლის,
და ტალღები ცხელ ქვიშაზე
გაიშლება გარმონივით.

ვაითუ ტალღამ გადამრიყოს,
ფიქრმა გამკრა ამაზრუნმა,
კარგო, ნეტავ ჩემთან იყო,
დამწვას მზემ და შენმა მზერამ.

შენ მოგელი, შემოგველე,
ჩემი ზღვით და ნარინჯებით,
მოდო, თორემ შენზე ფიქრით
ამ ზღვასავით გავგიჟდები.

მოდის, ჩვენთან მოციქულად
სინანული აღარ იყოს,
თუ ტრფობაა—ტრფობა იყოს,
თუ არა და წყალმა რიყოს.

ჩუქურთმისმჭრელის სიმღერა

ჩუქურთმისმჭრელი გოგო ვარ,
ჩემს საქმეს ნეტავ სხვა რა სჯობს,
შევხარი უცებ წამოზრდილ
ცამდე აზიდულ ხარაჩოს,
უენო ქვაში გამოვთლი
წითელკაბიან ყაყაჩოს.

ისეთ ხარაჩოს მიგწვდები,
შენს გულში შიში დაბადოს,
სასახლეს მოვაგვირისტებ,
გაუსწროს ზეცის კაბადონს,
შიგ შენს მზის თვალებს ჩავხატავ,
ჩემი ოცნების ლაქვარდო.

მოდიან პატარძლებივით
გამოწყობილი სახლები,
მოდიან სიხარულის და
ლურჯი კადრების თანხლებით,
დღეიდან სამუდამოდ
თბილისში დავესახლებით.

ჩუქურთმისმჭრელი გოგო ვარ,
ჩემს საქმეს ნეტავ სხვა რა სჯობს,
შევხარი უცებ წამოზრდილ
ცამდე აზიდულ ხარაჩოს,
უენო ქვაში გამოვთლი
წითელკაბიან ყაყაჩოს.

შამოდგომა

ჩუ, რა მოხდა, კადრები
ნეტავ ვინ შეაშინა,
ქარი გზაზე გადუდგა,
როგორც მგზავრებს აფშინა.

მერე აღარ გადადო
საქმე გადაუდები,

უბოდიშოდ დახადა
ჩალისფერი ჯუბები.

წაბლმა ხიდან ისკუბა,
თვალი გახსნა გიშერა,
ნაბდის ძველა დააგდო,
გამოფარდა შიშველა.

ზეცა წვიმის საკენკით
დედამიწას აპურებს,
ჩვენ ამოოდ დავძებნით
სველ მინდვრებზე სამყურებს.

ჩუმად, ჩუმად, ხეებო,
ალარ გნახოთ მტირალი,
თორემ ქურქებს დაგაძრობთ
ქარი—მინდვრის ფირალი.

მოლოდინი მოგადახდილსა

მოხვედი,—გულმა გაიზატხულა,
შემოგაგებეთ საესე ფიალა,
ჯერ შენ დაგათრო ლენომ კახურმა,
მერე კახელი ქალის ტრფიალმა.

ცაზე ნისლედი ალარ ეკიდა,
დარმა ჩაქოლა ქარაშოტები.
ისხდნენ ნუშები, როგორც ზეციდან
ჩამოფენილი პარაშუტები.

ქალიანში და ვერხეთა ლაშქარში
ხევისბერივით იდგა ბერმუხა.
ახლა სადა ხარ, ნეტავ სად ჩარჩი,
ან ეგ მგლის მუხლი სად ჩაგემუხლა.

ალაზნის ველზე იწვის შარაგზა,
როგორც თონეში შოთი ჩაკრული,
მოდო, სიმღერა ვუთხრათ ალაზნის
კრიკინობელის გრძელი მაყრულით.

სიათასავით გული დავცალე.
შენს იქით სხვა გზა არ მინატრია.
მოდო, ნუ გინდა ყოფნა ცალ-ცალად,
ცრემლებით მოგბან წყლულებს ნატყვიარს.

როგორც ზეცაზე ნახტომი ირმის
ის განშორება გულზე მატყვია.

გ ა ნ ა ნ ი

ზამთარმა ზოზინით დაგეტოვა,
ძახველი დაზრობას გადურჩა,
მანდ, ალბათ, აპრილმა დათოვა
პატარა ალუჩა.

დღეები ლოდინით დავთვალე,
წამილებს ფიქრების მეწყერი,
ტანზე შემოვირტყამ ფათალოს,
ტყის დედოფალივით გეწვევი.

გეწვევი ნაადრევ ტოროლად,
რომ გითხრა ზაფხული მოვიდა,
სულ ასე ვიაროთ ტოლ-ტოლად,
ნუ დავწვავთ ერთმანეთს შორიდან.

გეწვევი, უთუოდ ამოვალ,
თუ გული ზღვა ღელვას გადურჩა,
მანდ, ალბათ, აპრილმა დათოვა
პატარა ალუჩა.

მიყვარხარ, შენმა სიცოცხლემ

ნეტავ ეს მაინც ვიცოდე,
გულმა რად აგიჩემა.
მიყვარხარ, შენმა სიცოცხლემ,
ჩემი ქალობის მზემა.

ისევ ჰყვავიან დიდგორზე
ყოჩივარდა და ბალბა,
შენ არ მოდიხარ მინდორზე,
ალარ გიყვარვარ, ალბათ.

ჩემს წინ ლაღობენ ჩიტები,
ალარ იმჩინევენ დაღლას,
კენჭი ესროლა ფიჭვებში
ახირებულმა ბაღლმა.
შენ, რაო, რაღას მიმალავ,
ჩემო პატარა ლაღლავ!

მზემ ზვრებს სიცოცხლე მოფინა,
უშენოდ როგორ გაეძლო,
ნიბლია ჩიტო, ეყოფილვარ
დაწუნებული სარძლო.

სად ხარ აქამდის

სგელ მატიტელებზე მოვრბივარ,
გავთელე გვირილა ნაწვიმი,
მე დამარცხებული გნოლი ვარ,
შენ გამარჯვებული არწივი.

გეძახის ოცნება უძირო,
მზე მთების უბეში დაეშვა,
არ მინდა თვალეში ეუმზირო
კაეშანს.

მინდვრებო, ჯეჯილის საბანი დამხურეთ,
ცის ნამი მასხურეთ,
შარაგზას ლოდინით გავყურებ
და ვეძებ სამყურებს.

არ მოდის? — რა მომდის.
შენა ხარ თუ მზეა,
მთებზე რომ ამოდის,
ბალახებს არ უნდათ
ლოდინი გათავდეს.
მე შენზე წუხილი
ლეკსივით თან დამდეგს.
სად იყავ აქამდე?

გულამოვარდნილი მორბიხარ,
გასთელე ნაწვიმი გზაწვრილი,
მე გამარჯვებული გნოლი ვარ,
შენ დამარცხებული არწივი.

* * *

ნეტავი შარაგზას ანაზდად
ხელიდან დაუსხლტეს მაყვალი,
სიცილს დაგვაყრიდეს გზადაგზა
ციცინათელების მაყარი.

შენთან სიარულმა დამღალოს,
გულებმა სიხარული დაღვარონ,
ციცინათელების თვალებით
თვალს მიპაჟუნებდეს საღამო.

მაშინაც მდინარის ლიკლიკით
მივდეგდით ბალახებს გათელილს,
... რა ჩქარა გავლიეთ ბილიკი,
რამდენი რამ დავგვრჩა სათქმელი...

მთაში

წასვლა მენატრება,
წყაროვ პაწაწინავე,
ნისლი მწვერვალებმა
მკლავზე გადიწვინა.

უეცარმა შიშმა
თავგზა დაუბნია
და მოსხლეტილ ქვიშას
ხრამში ჩაჰყვა ღვია.

მოქარგული ნოხი,
ყვავილების ფარჩა,
ცას მიკრული ქოხი
გულნაკლული დამრჩა.

ნისლის ჯარი ქარმა
მთებზე გადარეკა,
არ გაგიშვებთ, არა,
მომძახოდა დეკა.

ჩვენ გიგულებთ დადა,—
შესჩიოდა ფიქვებს,
სად მიდიხარ, სადა,
გული ვისკენ გიწევს?..

გულგახსნილი მთები
წვიმით გაიოფლა,
ისევ გესტუმრებით,
არ დაგტოვებთ ობლად.

გზა ჩარეცხა წვიმამ,
ბინდი მოსვლას ჩქარობს,
ნუ ჩამიდექ წინა,
გზა მიტიე, ქარო.

ასე გმონია...

მწყობრად მოდიან შავგვრემანი ჯარისკაცები,
შაშხანებივით თან მოჰყვებათ ლოცვა დედების...
„თქვენ სიხარული“—მოსძახიან მწვანე ნაძვები,
„თქვენ გამარჯვება!“—გუგუნებენ ქართლის ქედები.

ერთ დროს ჩემს ძმასაც არმიული ფარაჯა ეცვა
და ჯარისკაცის მუხარადი მასაც ეხურა;
იგიც ეტრფოდა მზეს, სიცოცხლეს, მიწას და ზეცას,
ხოლო ომის დროს მტერს ეკვეთა მართლაც ვეფხევურად.

იგი დაეცა ვაჟკაცურად, მკერდგაბობილი,
ტყვიების წვიმამ რაიხსტაგთან უნდოდ მოცელა...
როცა შეეყურებ მწყობრში ჩამდგარ ამდენ ძმობილებს,—
ჩემი ძმის სახე ძველებურად ისევ ცოცხლდება.

მან ხომ სამშობლოს სახელი და ზეცა აღიდა,
დაეცა ისე, როგორც გმირს და მებრძოლს სჩვევია...
ასე გმონია, იგიც მათთან მწყობრში დადის და
ამდენ კარგ ბიჭში, რა ვქნა, ველარ გამირჩევია.

ქმოვის ხილი

საქართველოდან უკრაინამდე
გზები მოსკოვის გავლით მიდიან,
მტკვრის ნაპირიდან დნებრის პირამდე
ძმობის ნათელი გზა და ხილია.

იყო დრო სტეპებს მტრები თელავდნენ,
დნებრისთვის სურდათ დადგმა უღელის,
მაგრამ გმირების ხმლები ელავდნენ,
და იღვა ხალხი ქედმოუხრელი.

ჩვენში ბავშვებზე ლეწეს კალო და
არ აცდენია მთებსაც დადალვა,

რომ ქართველს მზერა არ გაპარვოდა
კავკასიონის ქედის გადაღმა.

უკრაინაში სწუხდა კენჭიც კი,
საქართველოში ვენახი ახმა,
მაგრამ აზავთდა ბოგდან ხმელნიცკი
და დაიქუხა პატარა კახმაც.

შემდეგ მიწყნარდა მტერთა სისინი,
მიწაც დამშვიდდა მკერდდასერილი...
და ჩვენს ხსოვნაში დარჩნენ ისინი
მოსკოვისაკენ მკლავგაშვერილნი.

დღეს მზე არ ხუჟავს თვალებს წამითაც,
სტეპები, მთები აღარ კენესიან...
უკრაინაში მღერის დავითი,
საქართველოში გალობს ლესია.

საქართველოდან უკრაინამდე
გზები მოსკოვის გავლით მიდიან,
მტკვრის ნაპირიდან დნეპრის პირამდე
ძმობის ნათელი გზა და ხილია.

სიკლილან „აზერბაიჯანის მიწაზე“

I. მინგეჩაურის ზღვასთან

ეს გაზაფხულიც მშვიდობის ხმაზე
მღერის და მოაქვს სიბორო უღრები,
ტყემალებს მოუსხამთ სიცოცხლით საესე
კაკლისოდენა ღრუბლის ქულები.

ვერხეები ზეცას ტოტებს ახლიან,
მესალმებიან როგორც ახლობელს,
აქ თითქმის ყველგან ჩემი სახლია,
შიგ ჩემი კარგი ძმები სახლობენ.

სადღაა იგი—მიწა უხმარი,
ფართოდ გაშლილი დიდის-დიდებით,
დასაბამიდან თითქმის მუხლამდი
მტვერში ჩაფლული მისი მინდვრები.

წყალი!... შესთხოვდა ზეცას ხელებით,
არ ასდიოდა ორთქლი გულიდან,
მხოლოდ ხანდახან მარტის დღეები
უცხო მგზავრებით თუ ჩაუვლიდა.

ახლა ხმატკბილად მღერის ზღვაური
კიპაროსების ჩუმი თანხლებით,
და სანაპიროს ხმით უცნაურით
ენარცხებიან ლურჯი ტალღები.

როცა მღელვარე ყანებს გავხედავ,
გულს ეუფლება ღებნა უჩვევი,
ვერხვის ხეები დგანან არხებთან
და შრიალებენ ჩაის ბუჩქები.

ვერხეები ზეცას ტოტებს ახლიან,
მესალმებიან როგორც ახლობელს,
აქ ყველგან თითქმის ჩემი სახლია,
შიგ ჩემი კარგი ძმები სახლობენ.

2. გ ზ ე ზ ე

ელმავალი მისდევს აღმართს—
ამ დალოცვილს რა ჯანი აქვს,—
რიჟრაჟისფერ ქედებს გაღმა
მომძე აზერბაიჯანია.
მატარებელს მისდევს ქარი,
ბრწყინავს ზეცის ლურჯი კალთა,
ბაქოსაკენ მივიჩქარი
მეგობარი მეგობართან.
ირგვლივ მთები, თეთრი მთები
ნისლში ჩანან შორიდანაც,
რეკავს ზარი... სიომ ფრთებით
ეს შენი ხმა მომიტანა.
ცხელა, ვუმზერ ღია სარკმელს,
ყველაფერი ენახო მინდა,
მე ამ ქედებს, ტყეს თუ ვაკეს
თითქოს ვიცნობ ბალღობიდან.
გზისპირებზე მწკრივი ხეთა,
ქარში გაშლილ დალაღებით,
თითქოს ჩვენდა შესახვედრად
გამორბიან გაშაღებით.
მატარებელს მისდევს ქარი,
ბრწყინავს ზეცის ლურჯი კალთა,
ბაქოსაკენ მივიჩქარი
მეგობარი მეგობართან.

3. თ ე თ რ ი ო ქ რ ო

აჭრბაიჯანულ მეტეზატ პოეტს ნამე მაშაყს

განა ზამთრის სუსხით სუნთქვა გვეკვრის,
განა მართლა ყინვაა და თოში,—
თვალხატულა მაისია, ჩვენ კი
მოვაბიჯებთ მუხლებამდე თოვლში.
ამ დროს თოვლი?! ვიცი გიკვირთ, ალბათ,
იქნებ მკითხოთ, სად მინახავს, როდის?!
მომძე აზერბაიჯანში ბამბა
გაზაფხულზე თოვლისდარად მოდის.
გაშლილ ველებს ველარ სწვდება თვალი,
ყველაფერი ვერცხლის ფერად ბრწყინავს.
სადღაც შორით მღერის ტკბილი თარი,
როგორც მთებში გაზაფხულის წვიმა.
მაისია, გესმის, ძმაო ნაბი,

ქიაფაზის* უტკბილესი ნანა,
შეხე, ველად ზვინულები ბამბის
უზარმაზარ თოვლის კალთებს ჰგვანან.
განა მართლა ცას ღრუბლები ბურავს,
განა მართლა ყინვაა და თოში,
მაისია, მეგობრებო, ძმურად
მოგებიჯებთ მუხლებამდე თოვლში
გაზაფხულის მზე ზღვასავით გაშლილ
ცის ტატნობზე თვლებს ნაზად ნაბავს,
მაისია და შრიალებს ქარში
თეთრი ოქრო—თოვლისფერი ბამბა.

4. ძ მ ე ზ ი

ასე იყო და ახლაც ასეა,
დასაბამიდან გვწამს ერთმანეთის,
და როდი მიკვირს, ბიჭი არსენა
თუ მეგობრობდა ბატირ-მამედის.
დააგელვებდნენ ალბათ თეთრონებს,
ლამით კი ცის ქვეშ ისხდნენ კოცონთან,
ვინ იცის, იქნებ ჩვენი თებრონე
თქვენს სახელოვან ბატირს** მოსწონდა.
ვიცი, შიშის ზარს ჰგვრიდნენ ბატონებს,
ვინც ხალხს ძარცვავდა მტრობა-შუღლითა,
ვიცი, იბრძოდნენ,
სურდათ,
ნატრობდნენ,
რომ გამოეხსნათ ხალხი უღლიდან,
როს თავზე ადგათ სიკვდილის ნისლი,
ომახიანად უთქვამთ დაჭრილთა:
„— კუბოს ფიცარი რომ არი, ისიც
წაიღეთ, თუკი მამულს დასკირდა“.
ჩვენთვის დედები თავსაც სწირავდნენ,
ცეცხლში ეწოდათ ოდა-სახლები,
ომში უშიშარ ჩვენთა წინაპრებს
დროშად უძღოდათ მათი სახელი.
და ჰა... უთვალავ დღეთა ჩეროდან
დღემდე მოვსულვართ ძმობით ამგვარით,
ჩვენს ხალხთა შორის ძმობას მღეროდა
საზღალოცვილი თქვენი ხაგანი.
ჩვენ ღვიძლ ძმებივით გვწამს ერთმანეთის,
ასე იყო და ახლაც ასეა...

* ქიაფაზი—მთა აღსტაფის რაიონში.

** აზერბაიჯანულ ეპოსში „ბატირ-მამედში“ ბატირის უახლოეს მეგობრად გამოყვანილია ქართველი სახალხო გმირი არსენა.

ჩვენ გვიყვარს თქვენი ბატირ-მამელი,
ისე ვით ჩვენი გმირი არსენა.
მოგყვებით დიად ძმობის მოძახილს,
ძმები ვართ, ერთუროს რამ დაგვაშოროს,
გვაქვს ერთიანი ტკბილი ოჯახი,—
ჩვენი საბჭოთა დიდი სამშობლო.

5. ბ ა ქ ო შ ი

ცა ლურჯად აყვავებული, ბაქო .. ნიჟამის გამზირი,
ბაღებში ცელქი ნიაფი ამღვრებული საზივით.

სვეტებმალალი სახლები, მზეს და სიხარულს ნაჩვევი,
ზღვისფერ სივრცეში რჩეული ცისარტყელების ჩანჩქერი.

მოვდივარ, გზაზე ღიმილით მესალმებიან მოყვრები,
მე აქ ტკბილ საქართველოდან ძმობის სიმღერას მოვყევი.

ლხენით შევცქერი ცათამდე ლაღად ასვეტილ კოშკურებს,
თვალს რომ უბრმავებს სამშობლოს ყველა მტერსა და მოშურნეს.

მე ეს ცა ლაქვარდოვანი მახსოვს, მინახავს წინათაც.
მინახავს მაგრამ ყოველი ამგვარად როდი ბრწყინავდა.

მაშინ კარს გვადგა მუხთალი, სწყუროდა ჩვენი ნავთობი.
(ჰაი, დედასა, სამშობლოს განა უომრად დავთმობდით!).

მას შემდეგ მთელი ქალაქი იგრძნობ თუ როგორ გაზრდილა,
როდესაც მიმოიხედავ ბაქოს დიდებულ ვაგზლიდან.

ნეტავი როდის აშენდა სასახლეები ამდენი,
მათ ჩრდილებს გოგონებივით შეფარებიან ვარდები.

ცა ლურჯად აყვავებულა, განათებულა გამზირი,
ბაღებში ცელქი ნიაფი მღერის სათარას საზივით.

მოვდივარ, გზაზე ღიმილით მესალმებიან მოყვრები,
მე აქ ტკბილ საქართველოდან ძმობის სიმღერას მოვყევი.

ლ ე ნ ი ნ ი

შუბლის ღარები იტოლებენ მერიდიანებს,
თვალეში ბრწყინავს ცეცხლი სიბრძნის და შთაგონების,
ნათელ მომავალს, როგორც სურვილს მილიონების
ამ თვალებიდან კითხულობდა მემატინე.
ის მძინარეა

და სიფხიზლეს ასწავლის ხალხებს,
მსოფლიოს გულში განისვენებს მსოფლიოს გული,
იგი წავიდა თაობებში, როგორც სიმაღლე,
როგორც ლეგენდა ხალხისგან თქმული.
და ყოველ დილით, ლაქვარდებში მზე რომ იელვებს,
ჩვენ გულში ვამბობთ: სალამი ლენინს!
მზე არის ცაში ლენინისთვის ძეგლი პირველი
და კვარცხლბეგია პლანეტა ჩვენი.
ქვეყნის საქესთან ლენინივით იდგა სტალინი
და ანდერძივით დაგვიტოვა ქვეყნად მშვიდობა,
კაცმა, რომელმაც მომავალი სქედა რვალივით,
არ გვაგრძნობინა ერთი წუთით ულენინობა.
მშვიდობისათვის უძლეველი პარტია იბრძვის,
გვიძღვის პარტია კომუნიზმში ლენინის სიბრძნით,
დგას ვით მღუმარე ბარიკადა მავზოლეუმი
და შიგ ოქტომბრის გრიგალებს სძინავთ...
არის ფიქრივით მყუდრო და ჩუმი
ორი ტიტანის პატარა ბინა.
მიდიან წლები... ლენინურ გზით ცხოვრება მიდის,
ჩვენი დიდი გზა რიჟრაჟივით მისგან ნათდება,
ჩვენ არასოდეს დავიჯერებთ ლენინის სიკვდილს,
რადგან ყოველდღე მოვიგონებთ მის დაბადებას.
ო, დედამიწავ, დღეგრძელობდე მისი ნათელით,
კანონმდებელი მოგგვლენია ჟამთასვლის დენით,
ყოველ პლანეტას საკუთარი თუ აქვს სახელი,—
უნდა დაგერქვას, დედამიწავ, სახელად ლენინ!

ბალადა მათხოვარ ბიჭსა და პრეზიდენტზე

მზის ობობა იწეწება ცით
და თანდათან იღრუბლება,
წვრილი წვიმა ცრის
და საავდროდ იმუქრება.
ჩანს ასფალტის სარკეებში
პანორამა ძლივს,
თითქო ზემო სართულები
დამხობილან ძირს.

ეს ბიჭუნა სად არ დადის, სად არა,
შიშველია, მგონია,
რა დავარქვათ პატარას,—
ჯიმი?

ჯონი?

ჯონის მამას კორეაში ჯვარი ერგო ხის,
ზედ ჩაჩქანი ფრთებჩამოყრილ ყორანივით ზის.
გამვლელთაგან ამ ბიჭუნას ყველა უფრთხის,
ჯენტლმენები თვალებს ზიზღით არიდებენ.
— სერ, გეთაყვათ, ერთი წუთით,
პატეფონის ფირფიტა მაქვს, არ ინებებთ?
ჰმ, ჯენტლმენი

მას თავს როგორ გაუტოლებს,
ის პასუხად სიგარის ბოლს დაუტოვებს.
დადის ჯონი ვაშინგტონის გრძელ ქუჩებში,
ალბათ მყიდველს სადმე ნახავს.
და თვალეები ჩაღრმავებულ უბეებში
ანთებულა, როგორც სისხლის ორი ლაქა.
შავ ბიჭუნას შავი პური
შია,

თბილ ბინასაც ვერ ეღირსა,
სცივა

და თვალეები ცრემლებისგან
ტკივა.

ბოლოს სახლში დაღალული მივა,
შია,

სცივა,

ტკივა.

ის ფირფიტას დასცქეროდა ფიქრით სავსე
და თვალეები შურისგებას მოითხოვდა.
მერე ცრემლი გაწკრიალდა ფირფიტაზე
და მიგორდა, სად წარწერა იწყებოდა:

„სიმღერა პრეზიდენტზე“

მაგარაველი „მოსკოვი—თბილისი“

სულ ერთი წუთით ქრიამულს მოფენს,
ახმაურდება ტყე და ქალაქი,
თითქოს ესტუმრა პატარა სოფელს
ორივე დიდი დედაქალაქი.
თუნდაც ამ ერთ წუთს მოსკოვში ვიყო,
ვარ ერთი წუთით მოსკოვის მკვიდრი,
ანდა თბილისში გამეგლოს თითქოს,
ოცნებით შოთას პროსპექტზე მივქრი.

— ნეტა ნახული სად მეყოლებით?

— თბილისელი ვარ.

— რომელ უბნელი?

და მალე, როგორც სიყრმის ტოლები,
ერთმანეთს ისე ვესაუბრებით.

— პრიმა გექნება... თორემ ეს არი
სოფლის თუთუნს ვწევ ორი წელია,
რაც თბილისიდან გამოვემგზავრე,
მას შემდეგ აღარ მომიწევია.

რამდენ სხივს ვიჭერ მე მის ღიმილში,
რამდენ სიწრფელს, რამდენ მშვენებას.

— გუშინ თამაში იყო თბილისში,
ხომ არ წააგეს ნეტავ ჩვენებმა?

— შენ აქ ისვენებ?

— არა, ვმსახურობ,

აქვე სოფელში ქართულს ვასწავლი...

ამ დროს ზარს რეკენ, ხალხი ხმაურობს.

— ეჰ, საუბარი ვერ მოვასწარი.

მგზავრებს ეძახის სადგურის ზარი,
არის ჩოჩქოლი ამჩქარებელი:

— აბა, მშვიდობით...

— კარგად იყავი...

წასვლას აპირებს მატარებელი.

მატარებელი მთების გაღავანს

უახლოვდება მთელი სისწრაფით,

მატარებელი შიშველ დაშნას ჰგავს

და ქარქაშვით ხვდება გვირაბი.

* * *

აი, კვლავ ხეებმა ფოთლები მოისხეს
და ხელებმოჩრდილვით გაცქერენ გზას,
და ტირის გარმონი დაკარგულ ძმობილზე:
— სად არის ის ბიჭი, სად არის, სად?

ქალები თეთრ-თეთრი კაბებით ქრიანო,
მიჯნური ბიჭები ართობენ მათ.
— ჰეი, შენ, გოგონავ, შავკაბიანო,
სად არის ის ბიჭი, სად?

ომგადახდილები მოსულან სახლში,
ოქრო და მედლები უმკობენ მკერდს,
მაგრამ მე ერთი მაკლია თვალში,
ვერ ვხედავ მათ შორის ერთს.

აი, კვლავ ხეებმა ფოთლები მოიხსეს
და ხელებმოჩრდილვით გასცქერენ გზას,
და ტირის ძმობილი დაქარგულ ძმობილზე:
სად არის ის ბიჭი, სად?

ზ ლ ვ ა ზ ე

არსად არ მიშვებდა
მზერა ალმაცერი,
ტუჩზე შავი ხალი,
მკლავი ანაცერი.

მზის და ცხელი ქვეშის ენებით ატყეცილი
ტალღებს მიაპობდა ტანი კალმახური,
თვალებს ჩავკიდებდი წყალში ანკესივით
და შინ ებრუნდებოდი, როგორც გალახული,
თითქოს კანში სკდება მწიფე ბროწეული,
ტანი ატლასური, ტანი ძოწეული.
ზღვა ღელავდა...

თრთოდა,

ტალღებს შლიდა მწვანედ,
გახველ ნაპირზე და ღელვაც გაიტანე.
მსხმოიარე მკერდი მიიწევდა მაღლა,
თითქოს შენს უბეში მომწყვდეულა ტალღა.
განა ბევრი მინდა... ჰოი, დავიქანცე,
ბევრი თეთრი ღამე ზღვასთან გადაფურცლე.
მოვიდოდი მხოლოდ და შენს აცრილ მკლავზე
თითებს დავაწყობდი, როგორც სალამურზე.

* * *

ლობე-ლობე დაფაჩუნებს ღობემძვრალა.
ძველი კოპე ღობის სარზე ჩამომხრჩვალა.
ღელესთან რომ დაღელარქნილი ფესვებია,
მკვდარ მუხლუხოს ჭინკველები შესევია.
მიწა ბოლავს... მზემ ტყისპირი შეაპრელა,
წყლით გავსებულ ღრუბელივით ფშვინავს კალა.

ლობეების ყავარჯნებზე დაყრდნობილი
მიჩანჩალებს თებერვალი აფხორილი.
თოვლი გარბის... ეცინებათ ნაკადულებს,
კოდალა კი სტუმარივით აკაკუნებს.
„შინა ხართო?“ ხმა მოისმის დათაფლული,
თითქოს კარზე გვიკაკუნებს გაზაფხული.

შ ა მ ო ლ გ ო მ ა

განთიადზე მე და სიო
გადავცვივდით ვენახშიო,
გამეცინა:

ლობის მარგილს სიომ კალთა შეახია.
შაბის ფერად ელავს ზვრები, ტბა არი თუ ვენახია,
ყანას ტეხენ, მეზობლები ველარ აუთავდებიან,
გოდრიანი ყმაწვილები თითქო მურა დათვებიან,
ურემზე რომ ამობობლდნენ გოდლებივით გოდრებიან,
ბალ-ვენახი გაუქურდავთ, ყანაც გაუკოტრებიან,
შარიანი მაყარივით ჩამოივლის შემოდგომა,
უყვარს ქალის გატაცება, ყანწის ყელზე შემოქდობა.
შარიანი მაყარივით ჭინჭული იცის პურ-მარილზე,
მაგრამ ქვევრის ბნელ დიღეგში დაამწყვდევენ
ტუსაღისებრ,
ეჭი, ყველა გავფუქდებით, გამოშვება თუ აღირსეს.

ა პ რ ი ლ ი

ორლობეებში გუბე-გუბე რომ მოტყაპუნებს,
ვით ფეხშიშველი სოფლელი გოგო,
ხეზე ჩვილ კვირტებს ცვარს რომ აპკურებს,
ნატერფალზე რომ ამოსდის სოკო, —
ეს აპრილია აღუბლების რძისფერ კაბაში,
ლობე-ყორეებს მოუყვება თამაშ-თამაშით,
ბორცვებს, გორაკებს გადაეღო ასკინკილათი,
აგერ მინდვრებში გაუვარდა მარწყვის კალათი.
წვიმის თმები აქვს, ცისარტყელას ბაფთით შეკრული,
ქართან, სხივებთან გაუმართავს ჩქარი ფერხული.
ფანჯრის მინაზე თითს მიკაკუნებს
და გულიც ველარ დგება საგულეს.
გავალ გარეთ და არავინ არ ჩანს,
მივაყურადებ ხეების გუგუნს.
ძირს დაფენილა ცის ლურჯი ფარჩა,
ტყეში ეძახის გუგული გუგულს —
გუგუ!

არავინ არ ჩანს, მოეტყუედი ნუთუ?
გუგუ, გუგუ ეხო გუგუნებს.
ტყე ისევ წვიმით დანალბობია.
ტყეში აპრილი და გუგულები
თამაშობს „კუკუ-დამალობიას“.
მაგრამ უეცრად მომეპარება,
სიცილით მესვრის წვიმის წკიპურტებს,
მე მისი სუნთქვა ზელამუნება
და გულში ტრფობის სხივს ჩამიბუდებს.
ჩემთან ჩურჩულებს, მაგრამ უცებ მთაშიც გრუხუნებს,
ფეხზე აყენებს მთებს ჩამუხლულებს.
და ქარი ჩქარი დახარხარებს ბოხი ხმით ხეებს
და ხევ-ხუვებში ნიაღვრები მოხითხითებენ.
ფიქრო, აკვირტდი,
ლექსო ჩემო, გაიზაფხულე!
თეთრი აპრილის გაღიმება დაიმსახურე.
ისმის გრუხუნნი, მოირღვევა ზეცის ნაპირი—
ეს პაემანზე მოდის აპრილი.

ჩანახაჯები უბის წიგნაკიდან

ტი რ ი ფ ი

ჩავარდნილია წყალში ტირიფი,
ალბათ მუხებმა ხელი უბიძგეს.
მიიზღაზნება ლელე ირიბი
და ხის ფოთლები მიაქვს უბისკენ.
მუხებმა მართლა ხელი ჰკრეს ტირიფს
და ჰა, ტირიფიც მთელი დღე ტირის.

ბ ე ლ ლ ე ბ ი

დადლილა ყანა და ჩამუხლულა
ქართან ნაბრძოლი, ნაკამათევი,
შორს მინდვრად მოჩანს ასი ხუხულა,
როგორც პატარა კაკანათები.

ეს ბელლებია... მთელი სოფლის ზამთრის მარაგი,
შეხედავ კაცი და განათლები.
ჩვენ ეს ბელლები შემოდგომის ხვავს და ბარაქას
დავუგეთ როგორც კაკანათები.

მგზავრის ჩანაწერი

თავგანწირული მთის ჩინჩქერები,
აღტაცებული თერგის ხმაური,
დაფიქრებული მრისხანე მთები,
მათ გვერდით მორცხვი კაიშაური.

მთები... კვლავ მთები, წასული ცისკენ,
და მყინვარწვერზე მთვლემარე ნისლი,
დაუხატია ბუნებას ისე,
რომ გადახატვაც ვერ შეძლონ მისი.

ლეგენდების და ზღაპრების მხარეს
ლეგენდასავით უცვლია ფერი,
ლეგენდების და ზღაპრების მხარე
ახალ ცხოვრების სიმართლეს მღერის.

ახალ ცხოვრების ნათელი ჰფარავს
და ძეგლის ჯიბრზე გუგუნებს ჰესი.
მთებზე თოვლივით გაშლილა ფარა,
მთებზე სალამურს ამღერებს მწყემსი.

არ მიცვეთია უცხოთა გზები,
ქვეყნები მხოლოდ შენით შევიცან,
მაგრამ, მამულო, მჯერა არ ვცდები,
რომ სულ სხვაფერი არის შენი ცა!

* * *

როდესაც ვუმზერ ამ ლამაზმანებს,
ამ სახემცინარ ქართლის ასულებს,
მე მაგონდება ერთი სურათი
მათი წინაპრის მძიმე წარსულის:
სადღაც სტამბოლის გაშლილ ბაზარზე
დგას გაცრეცილი, სახე მიმკრთალი,

ჩვენი მშვენება და სილამაზე,
ჩვენი უმანკო ქართველი ქალი,
მწყაზარ თვალბში ჩაღვრია სევდა,
ასე უწყალოდ ვინ გაიმეტა?
საქართველოში იქნება დედას
ეს ერთი ჰყავდა წმინდა იმედად.
ჩემი სამშობლოს შეილო დევნილო,
რა შორი გზაა საქართველომდე,
შენი ქვეყნიდან გადმოფრენილი
იქნებ ფრინველიც არსად შემოგხვდეს.
ქართულ სიტყვის ეშხს ვინ გაგაგონებს,
სად მიგატოვებს სიცოცხლე ბოლოს,
და საქართველოს მცინარ მთა-გორებს,
ვაგლახ, ოცნებით თუ ნახავ მხოლოდ.
ახალგაზრდობის ლამაზ ასაკში
ნუთუ ცხოვრება ასე გხვდებოდა,
შენს სათუთ მკლავებს, ბორკილის ნაცვლად,
ნაწი პატარძლის
სამაჯურები დამშვენდებოდა.

დღეს როცა ვუმზერ ამ ლამაზმანებს,
ამ სახემცინარ ქართლის ასულებს,
მე გავიხსენე ერთი სურათი
ჩემი წინაპრის მძიმე წარსულის.
შენ, მაღლიანო რუსეთის მიწავ,
შენებრ სიცოცხლე ვინ დაგვიფასა.
შენ გიმადლოდე, თუ დედაჩემიც
არ გაიყიდა წინაპრის მსგავსად.

აგზავი ღელის გულისა

ეზო-ეზო ლახტის წრე და

ქრიაშული ზედ—

არჩევანი მე!

არადანი შენ!

სიყვარული მე,

სიხარული შენ.

შინ კი, ალბათ, ღელავს დედა—

მისცემია დარდს.

დარდიანი რა ხანია

კარლიაში დგას.

მოლოდინში გული წუხს და

ერკინება მწუხრს.

ახსოვს ნეტა?—ნათქვამაზე

ჩაიდანი დულს—

რა ხანია დულს.

ჩაირბენენ გოგონები—

გაგაყოლებთ თვალს.

თვალჩუქუნას კულულები

უცნაურად რთავს.

დაგასწარი არჩევანი...

არჩევანი მე!—

თვალჩუქუნა მე,

თვალმაყვალა შენ.

შინ კი, ალბათ, ღელავს დედა—

მისცემია დარდს.

დარდიანი რა ხანია

კარლიაში დგას.

ნელი ცეცხლი ჩაიდანში

ატრიალებს ბულს—

ღელის გული თუხთუხებს თუ

ჩაიდანი დულს?!

რა ხანია დულს.

უძინარი ღამეები

გამოცდების წინ—

ვინ გაიგებს, ვის რა ხვდება,
ვინ გაიგებს, ვინ?!
გულთა ჩვენთა ბაგაბუგი—
გამოცდების დღე,
გამომცდელის სათნოსაზე—
გაბადრული მზე...
ერთი ხუთი შენ,
ერთი ხუთი მე...
შინ კი მაინც ღელავს დედა—
მისცემია დარდს,
დარდიანი რა ხანია
კარლიაში დგას.
მოლოდინში გული წუხს და
ერკინება მწუხრს.
ახსოვს ნეტა?—ნავთქურაზე
ჩაიდანი დულს...
რა ხანია დულს.

დედის თმები, ალბათ, ჩქარა
გათეთრდება მთლად—
რა შორს მოჩანს
ასკინკილით
გამოვლილი გზა?!
რა შორს დარჩა
ლახტის წრე და
ქრიაშული ზედ...
ეს რა ჩქარა გვაპარმაგებს
დალოცვილი მზე—
დღეს თუ არა, ხვალ!
ხვალ თუ არა, ზეგ!

ო, ეს წლები
ჩვენც ხომ ჩქარა
ჩამოგვათოვს რთვილს.
გაოცდები—
დედის გული
თოთოებად გვეთლის,
ისევ ხელით სატარებელ
პატარებად გვეთლის.
ისევ თრთოლვით ეგებება
შელამებას, მწუხრს—
ისევ ისეთ ლოდინშია,
ისევ ისე წუხს.
დედის გული,
დედის გული
დაწყნარდება ვით?!
მთებში იყოს—
ჩანჩქერივით
დაეშვება ძირს,

ბარში იყოს—
მერცხალივით
მიიშურებს მთებს.

მე მეგონა
ლექსებს ვწერდი—
მე კი არა,
დედის გული წერს,
სიხარული წერს,
სიყვარული წერს.

სიმინდის გვახევატან

შელამება შინდისფერი
მზის სინათლეს ეხამება.
„თბილისელი ბიჭიაო“—
გამიცინეს მტეხავებმა.

შესევთან ყანას ყუჩად
ნაგვირისტალს, ნაბუსუსებს—
ერთი ვილაც მარწყვისტუჩა
სულ ჩემს ახლო დაფუსფუსებს.

ქარი სიმინდს აცლის ფოჩებს,
მერე აბნევს შარა-შარა.
„გოგო, იქით გაიჩოჩე—
გულის დარდი ამეშალა...“

შელამება შინდისფერი
მზის სინათლეს ეხამება.
„თბილისელი ბიჭიაო“—
ჩაიცინეს მტეხავებმა.

პაპარა გოგო ღამეჟარბა

იებში რომ ჩამდგარიყო,
დაჰტარავდნენ იანიც.
ცისფერთვალა ია იყო,
წითელპერანგიანი.

ერთი ციდა ია იყო
ამ ცოტა ხნის წინა ხანს—
ან ავლილი, ან ჩავლილი
ხომ არავის გინახავთ?

ჩიტო, ჩიტო, მაპოვინენე—
მე შენ ღედას გაპოვინენებ!
რა უნდოდა—ხელთა ჰქონდა
საქანელაც, ციგაცა...
ერთი ჯოხის ცხენი მყავდა,
მან ხომ არ გაიტაცა?

ჩიტო, ჩიტო, მაპოვინენე—
მე შენ ბუდეს გაპოვინენებ!

„პატარა გოგო დამეკარგა
წითელპერანგიანი...“
მივდივარ და მივლილინებ,
ქალა ავახმიაწე.

— ბიჭო, ხომ არ გამიგიჟდი?—
ფეხად მომდევს ბებიი.
ცალი ქოშით მობაკუნობს,
ცალი... დავიწყებია.

ბები, ბები, ტკბილო ბები,
არ დამიფრთხო ჩიტუნები!

განა მართლა გოგოს ვეძებ—
არა, ჩემო ბებიი!
ჩემი ყრმობის სალალბო
ლექსი
მომგონებია.

გახსოვს, ერთ დროს ბევრჯერ ჩემთვის
ეს სტრიქონი პაწია
შენი კრიალოსანივით
მშვიდად დაგიმარცვლია?

გახსოვს, ბები, ჩემო ბები,
ის თქმები და ის ზღაპრები?

მაგრამ... ალბათ, არაფერი
ალარ ახსოვს ბებიას—
ცალი ქოშით მობაკუნობს,
ცალი... დავიწყებია.

* * *

ჩქარა შხაპუნა მიწას მოლოშნის,
დანაყრდებიან ბალის ბელტები,
ვერ დავეტევი კვირტში... კოკორში...
ვერც შენს ქუჩაზე ვერ დავეტევი—
საქართველოში გაზაფხულია.

მსურს ბალახებში ვიგრძნო სისველე,
მეც მეზვეოდნენ ვაზის ლერწები.
სიყვარული ვარ—ველარ ვისვენებ,
სიხარული ვარ—ველარ ვჩერდები.

ჩემი ოცნებაც ალბათ ეს არის...
ყვავილებიდან მიმაქვს ნექტარი—
წამომდგომია თავზე ხეხილი
ცხვირჩამოშვებულ მებალესავით.

ჩემი ოცნებაც ალბათ ეს არის...
იებს დავწვდი და ფერი ვიცვალე.
ნუ გეწყინება—მარტო შენს ბაღში,
მარტო შენს სახლში ვერ მოვიცადე.

ღრუბლის ფთილები ღრუბლებს მისდევენ,
ასე მისდევენ გედებს გედები—
ვით სიყვარული ვერც მე ვისვენებ,
ვით სიხარული ვერც მე ვჩერდები—
საქართველოში გაზაფხულია.

იხი თუ არა შენ

გუგული უხმობს გუგულებს,
ტყე გუგულივით გუგუნებს,
ტყეს აჰყოლიან მთები...
ჩონგურის ლარს ჰგავს ბილიკი.
მე რომ ბილიკზე ვდგები...
შემეფეთება შველი და
გზის გაგნებაში მშველის;
ტყისპირს პატარა სახლია,
სახლში—ლიმილი შენი.
ლიმილი მე რომ მამლერებს
და უკვდავებას მფენს...
გჯერა თუ არა შენ?!
იცი თუ არა შენ?!

ტყისპირს პატარა სახლია—
არის და აღარც არის—
ეზოსთან წყდება ბილიკი,
როგორც ჩონგურის ლარი...
ეზოსთან ქრება იმედიც—
წვიმა დაიწყებს ციმციმს...
გადმოიხრება ნაძვი და
გადამაფარებს მკლავს—

ნაძვმა უთუოდ იცის
ვისი სურვილიც მკლავს...
ვისი სურვილიც მკლავს,
იცი თუ არა შენ?!

ჩქერი წამოვა მთებიდან,
გაიწუწება ანწლი.
მოგოგმანდება შველი და —
სახე უტირის შველს...
ჩემო გულუ და გუგულო,
შენს სიახლოვეს გვაწვიმს,
შენს სიახლოვეს გვაწვიმს,
იცი თუ არა შენ?!

ბალადა ინგლისელ ასოთამწყობზე

— ვინც ქარიშხალი დაძლია, ვინც იდგა ხალხთა იმედად,—
 ავად გამხდარა სტალინი, ავადმყოფია მძიმედ...
 ამ ცნობამ ელვის სისწრაფით შემოიარა პლანეტა,
 მრავალი გული შეიპყრო, დარდის ურდულით ჩავეტა.
 ბევრი აცრემლდა ვაჟკაცი, მკერდი რომ ჰქონდა ქვიტკირის,
 გაზეთ „ტაიმსის“ სტამბაშიც გაისმა ჩუმი ქვითინი.
 ზემოთ კი, რედაქციაში, სიმღერა ჰქონდათ ჩართული,
 ქვედა სართული ტიროდა, მღეროდა ზედა სართული.
 ასოთამწყობებს წინ ედოთ წერილი რედაქტორისა:
 — კიდით კიდემდე გაისმის საბჭოთა ქვეყნის გლოვის ხმა.
 ყორნისფრად იმოსებიან, ყაყაჩოსფერი თუ ეცვათ,—
 სტალინი კვდება—საბჭოეთს ცა ჩამოეჭვა უეცრად,
 გულის ძარღვები დუნდება, სუნთქვაშიც ველარ შევლიან,
 არ გადარჩება, კაცთაგახ სიკვდილის ძლევა ძნელია.
 ბოლოს ეწერა:—ააწყვეთ, წუთით არ მოცდეთ არც ერთი,
 რომ ეს ამბავი ლონდონმა გაიგოს ჩემი გაზეთით.
 ერთმა თქვა:—მე ვერ ავაწყობ, თუნდ ჩამომახრჩონ ასჯერა,
 მე ბევრი რამე მჯეროდა, ის მოკვდებოდა, არ მჯერა!
 ბევრჯერ სიცრუე ავაწყვე: ნატვრა და ბოდვა ბნელეთის,
 მოკლევადიან ტყუილებს შემოვატარე ხმელეთი.
 ამას კი ველარ ავაწყობ, თუნდ მსხვერპლი გავხდე ბოროტთა,
 ვინც ხალხებს მისცა სიცოცხლე, მისი სიკვდილი როგორ ვთქვა?!
 ბოლოს წამოდგა მეორე—თვალეებით ხანძარს აჩენდა,
 მრისხანე ვეფხვის ტორივით მალლა შემართა მარჯვენა:
 — სჯობია საქმეს მივმართოთ, სიტყვა რად გვინდა ამდენი!
 წერილის ბოლო წაშალა, ჩაწერა გულისნადები:
 — ძნელია ძლევა სიკვდილის, მან ხელი ყველას დარია,
 ამქვეყნად ვინ არ მოკვდება, ზოგი ცოცხალიც მკვდარია.
 მაგრამ ეს უნდა გვჯეროდეს, ეს ყველამ უნდა იცოდეს,—
 სიკვდილი სტალინს ვერ დაძლევს, სტალინი მუდამ იცოცხლებს.

ჩამოსწოლოდა ღრუბლები მთა-ბარს,
ხმა გეაყრუებდა წყალთა გოდების,
წვიმდა და წვიმდა, ცა თითქოს დაბლა
ჩამოდიოდა წვიმის თოკებით.
ვერსად მოენახეთ შესაფარები,
წინ გზა სავალი გეკონდა ჯერ კიდევ,
მე გაჩერებდი, შენ. მაჩქარებდი,
წყალში ვიდექ და ცეცხლი მეკიდა.
ერთი ქოლგის ქვეშ შეყუყულები,
მწყერებს მოვგავდით ქორისგან დამფრთხალს,
რა ახლოს ძგერდნენ ჩვენი გულები,—
ლხენით ვლოცავდი წვიმას და ავდარს.
წვიმაც შეწყდა და მაშინვე შენცა
ქოლგა დაკეცი, გამისწარ წინა,
მე საყვედურით ავხედე ზეცას
და კვლავ ხელახლა ვინატრე წვიმა.

თიგვა ლამით

გეგონება მიწას კოცნის ბალახი,
ისე მოჩანს ქარის ფრთებზე დახრილი;
ბრიგადირი გამრჯე ბიჭებს გასცახის
და ცელს იქნევს გოლიათის ხმალივით.
მთვარის შუქი ატანს მთების უბემდის,
ზეცას ხატავს ვარსკვლავების ლაშქარი,
შორით მოჩანს ერთი ციცქნა ღრუბელი,—
თითქოს გარეთ გამოჰკიდეს თავშალი.
ვერ გაიგებ, დილა ისე გაშლის ფრთებს,
ცელქი სიო მინდვრის სურნელს მოიტანს,
მთიბავება მოთიბავენ სათიბებს,
ვარსკვლავებს კი განთიადი მოთიბავს.

ღ ი ლ ა

ციური ცრემლი ტირიფის ხეს
დაეცა მკერდზე,
ციური ცრემლი... ეგლა აკლდა
მტირალა ტირიფს...

ყაყაჩოები ცეცხლისფერად
აენთნენ ველზე
თუ დედამიწის ძველ იარებს
გაეხსნა პირი...

ოქროს ნათელში არემარე
გათბა და გალღვა,
ჩვილ ბალახებზე აელვებენ
პეპლები ქრელ ფრთებს.

ქარი კი ისე აშრიალებს
დაბურულ არყნარს,—
თითქო ჰაერში უხილავი
რუები ჩქეფენ...

ქარბი ღღე

მზე ნარინჯებში ვარდის წყალს ურევს,
თეთრი ვარდები წყაროს ხატავენ,
წყაროსთან ვამჩნევ შენს ნაფეხურებს,
ვით ფოთოლთ ჩრდილებს პატარ-პატარებს...

უხვად მეფრქვევა სინათლის თქორი,
ზღვისფერი ქავლი მთებს დასწოლია,
ისეთი ღღეა,—

ამ ღღემდე მგონი
ერთი წამიც კი არ მიცხოვრია...

პ ღ მ ე უ რ ე ნ ა

გათენდა დილა, გამოველ გარეთ,
ცვარში ბზინავდა ლორთქო ბალახი,
ცისკიდეს, როგორც სამშობლოს კარებს,
შემოქარგოდა ოქროს ვარაყი.

მინდა ვუძღერო ამ მთების სუნთქვას,
თვალებს დადინდეს სიამის ცრემლი,
სიმღერას მხოლოდ სათავე უნდა,
თორემ დასასრულს უპოვის ვერვინ...

ბ ი ნ - გ ო ჟ ე

მატროსოვის გმირობა გაიმეორა ახალგაზრდა ბირმელმა
მებრძოლმა გინ-გოფემ. იგი მკერდით გადაეფარა ინგლისელ
დამპყრობთა ტყვიამფრქვევს და სიცოცხლის განწირვით გზა
გაუყავა თანამებრძოლებს.

გ ა ზ ე თ ე ბ ი დ ა ნ .

ხომ ერთი ტყვია ერთ ვაჟკაცს დასცემს,
თუ ის ოხერი გულს მოახვედრეს!
შენ ას ტყვიასთან როგორღა გასძელ,
გზა როგორ მიეც დაქანცულ მხედრებს.

ჭაბუკმა, ერთხელ დაბადებულმა,
ერთი სიკვდილი არ აყოფინე,
მამულისათვის თავდადებულმა
შენს კაცობასაც მაღლი მოჰფინე.

ზოგჯერ სიცოცხლეს სიკვდილში ვეძებთ,
რომ დაეწყების გაფხანტოთ ნისლი...
ამას ვკითხულობ შენს დაღლილ მკერდზე,
დაწერილს ტყვიით,
დაწერილს სისხლით.

და ვინც დიდებას ნატრობს ომებით,
შენს მკერდზე ისიც ნახავს დაწერილს,
რომ არ კვდებიან მატროსოვები—
თავისუფლების ჯარისკაცები.

მე იმ რუს ჭაბუკს ვიგონებ ახლა,
შენ უკვდავება მისგან ისწავლე,
შენ იგი ფიცხელ ბრძოლაში გახლდა,
მე იგი დღესაც ცოცხლად ვიწამე.

ის დროის ჯირითს არ ემონება,
მას უკვდავების ნათელი შეენის;
მისი სიცოცხლის განმეორება—
არის ლამაზი სიკვდილი შენი...

ზამთარი

ყოველთვის,
როცა მერცხლები წავლენ,
ყოველთვის,
როცა ფიფქები მოვლენ,
გულო! რამხელა მოწყენას ავლენ!
გულო! რამხელა სინანულს ავლენ!
დედას მაგონებს მე ყველა ფიფქი,
სიცივეც,
ქარიც,
გრიგალიც,
თოვლიც...

გარეთ ქარბუქი არხევდა ქადრებს,
მინებზე ზამთარს ხატავდა რთვილი,
დედა წვებოდა ყველაზე ადრე,
რომ მე ლოგინი მქონოდა თბილი.
ყველაზე ადრე დგებოდა დილით,
ცოცხით ოთახის სიჩუმეს გვიდა,
ბავშვს ხომ უნდაო საუზმე თბილი,
— სადილი გვინდა... რალაცა გვინდა...
და მოკვდა იგი, გამრჯე და შემძლე,
მას დარდად წაჰყვა ფიქრები ჩემზე.
არა, აღარ ზის ის საჩეჩელთან,
ათოვს დედის გულს, თოვლივით სუფთას,
ის ადრე მოკვდა, ვინ იცის ჩემთვის
ცივი სამარის გათბობაც სურდა...

...
და მუდამ,
როცა მერცხლები წავლენ,
ყოველთვის,
როცა ფიქრები მოვლენ,
გულო! რამხელა მოწყენას ავლენ,
გულო! რამხელა სინანულს ავლენ!
მე ეს სიცივე მაგონებს დედას,
დედის ქალარას მაგონებს თოვლი...

სეპიფიფქის სურათი

სეპიფიფქი,
სეპიფიფქი,
შენი გული, შენი სისხლის
წვეთიც ყოველი...

რის სამოთხე, რის ედემი,
შენ ხატავდი ქართულ თავთუხებს,

და ღმერთებიც ისეთები,
ბიჭებს ჰგვანან, მცხეთელ შავტუხებს.
აშენებდი სვეტიცხოველს,
არსად გედგა შენთვის ჯარგვალიც,
მაინც სული ვერ იცხონე,
დაგიბრუნდა რისხვით ცარგვალი.
ვინ ოხერმა დაგკრა დაშნა,
გაგიმეტა ასე უღმერთოდ.
სისხლი ჩქეფდა...

ცრემლი დაშრა...
ჯალათს სთხოვდი—დედას უხმეთო...
მკლავი მოგპრეს მამაც რაინდს,
სინანული არვის უთხარი,
ზამთრის სუსხმა დაჰკრა ყვაეილს,
უყვავილოდ დარჩა ფუტკარი.
შური როგორ მოგერია,
ათას ომში ხმაღდაუკრავო,
შენს მცხეთაში მოგელიან
გაწამებულს, დაღლილს, უმკლავოს.

მიგატოვეს განა მართლა
გაურანდავ ლოდის ამარა,
დროის ბნელი განანათლა
მარტოსულმა შენმა სამარემ,
არ მომკვდარა, არც მოკვდება
ოსტატი და გმირი შენებრი,
შენი სახე გულით დააქვთ
თავისუფალ ქართველ მშენებლებს.
ქამი ტკბილი მოიწია
და აისი შენი ცხოვრების,
უკვდავებამ მოიძია
თაღმაღალი სვეტიცხოველი:
შენი მაჯა,
შენი გული,
შენი სისხლის წვეთიც ყოველი...

გაზაფხული

გაზაფხულია,
გაზაფხულია,
პაპამ სავარდე ახლად შეღობა,
ვარდის გვირგვინი თავს მახურია
და სიხარულად ესეც მეყოფა.
მთაში მიბრუნდნენ ჩვენი ჩობნები,
მთაში ჩანჩქერი გასაპნულია,

აღუბლისფერი,
ყაყაჩოსფერი,
დროშებისფერი გაზაფხულია.

პაპამ სიმინდი ხნულში ჩათესა
— ერთი ათასად!
— ერთი ათასად!

მაისის ღლეა,
გამოცდებია.
სკოლის შენობა ახლად ნაგები.
მერხზე ხალისით ჩამოსხდებიან
ზაზა და მისი ამხანაგები.
ზაზა არ ივლის იმ გზით, რომლითაც
მის გათეთრებულ პაპას უვლია,
პაპას ცხოვრება იყო ზამთარი,
ზაზას ცხოვრება—გაზაფხულია.

ღლეს ფრიადები ერგოთ მათაცა,
— ერთი ათასად!
— ერთი ათასად!

მზემ ყინვის ქუდი წაართვა მთასა
და თავზე ადგამს სხივების ჯილებს,
... მოხუცი კაცი—მოსავალს თესავს,
მოსწავლე ბიჭი—მოსავალს იღებს.

მინდიას ჩვენება

აშრიალდა მუხის ხე ჩამოცვენილ რკოდანა,
იქვე, ბებერ კაკალზე აკაკუნდა კოდალა,
ოხშივარი ავარდა ნამით დამბალ ახოებს,
მწყემსი უსტვენს სალამურს,
ცხვრები დაბალახობენ,
გესმით? ჩემო ცელქებო, გოგონებო—ნუკრებო!
ეს მინდია ჩურჩულებს: „იიას ნუ კრეფო...“

მზე,
ტრაქტორის გუგუნი,
ხმები ჩარირამისი,
ყველაფერი ტკბილია,
ყველა არი ლამაზი,
გინდა მუდამ უმზირო ამ ვარდებს და ვარდ-ქალებს,
თითქო ფრენა მოუნდა—გული ისე ფართქალებს,
გესმით? გესმით? ცელქებო, ბიჭუნებო—ნუკრებო,
ეს მინდია ჩურჩულებს: „ყაყაჩოებს ნუ კრეფო...“

ლენინი

შორით ისმოდა მჭახე ხმა სროლის,
მიაგორებდნენ ზარბაზნებს ხენეშით,
და როგორც გული, ფეთქავდა სმოლნი
დიდი რუსული ქალაქის მკერდში.

სმოლნის სასახლე... ვუცქერდით ლენინს,
იყო იმედი,

იყო ნუგეში,

კიბეს ჩამოჰყვა ნაბიჯით ნელით
და შემოვიდა ხალხთა გულებში...

პირველი მეზღვაურები

ალბათ, ფიქრობდნენ—ამ ზღვების იქით
წამომართული ოქროს მთებია,
აფრებს შლიდნენ და მღეროდნენ რიხით
და ზღვას მღელვარეს შეზვირთებთან.

არც სიმღერებმა,

არც მოგონებამ

არ შეინახეს სახელი მათი,

ზვირთთა მთებივით წამოგორება

და მათი აფრა, ვით ათინათი.

მომლანდებია პატარა ნავი

და წინაპარი მზეში დამწყვარი,

სავალიც შავი,

ღრუბელიც შავი

და ავგაროზად ქალის ნაწნავი.

ვინ იცის იქნებ ეს სიმღერები

მათი გაშლილი აფრის ხმებია,

მოფათურობენ ბნელში ხელებით

და წარსულიდან გვესიტყვებთან.

არც კი იციან—ჩვენი ზღვა არი
და ამ ზღვის იქით მოძმის ზღვებია,

და მზის სხივებზე უფრო მრავალი
დროშები ღზენით მოგვიძღვებიან.

დე, ტალღამ როგორც ლოდმა იგოროს,
ზღვებს და სინათლეს ვეხმაურებით,
ჩვენ ვიმღეროთ და ჩვენ მოვიგონოთ
ჩვენი პირველი მეზღვაურები...

ეროვნული საზოგადოებრივი
ბიბლიოთეკა

გულის ხმა

— მოსკოვში წავეყვე ამ მატარებელს,
გამიწყებდნენ სახლში ნეტავი?—
და გრძნობს ბიჭუნა, როგორ იზრდება
სურვილი გულში ჩაუკეტავი.
მავზოლეუმი, თოვლში ნაძვები,
მაინც სითბო და სხივი ყელამდი,
კედელთან ჩუმი ჯარისკაცები
და კედელს იქით ორი ბელადი.
იცის—გზად შუქი შეეგებება,
მათკენ ისწრაფის ბავშვის გულისხმა,
ასე იწვდიან რტოებს ნერგები
დიდებულ მზისკენ გაზაფხულისას...

ღ ე ღ ე

ქალარა და მოხრილი
რას ფიქრობს და სად დადის,
ბნელში რატომ გასძახის:
— შეილო ზურაბ, სადამდის?
რატომ ესიტყვებიან
ნანგრევების ჩრდილები,
ქვადქცეული მთებია
წაქცეული შვილები.
ბავშვი ასე ეფიქრობდი
და მის სახეს ვუცქერდი,
მახარებდა სურნელი
„დედაენის“ ფურცლების.
მერე წამოვიზარდე,
მერე ომშიც წავედი,
ალბათ ღამეს ალბობდა
ცრემლების სიმწარეთი.
როცა ცეცხლში ვიდექი,
დამალული ყელამდი,

ნეტა არ დამინახოს—
ფიქრობდი და ვლელავდი.
მაინც ხმა მომესმოდა:
—შვილო ზურაბ, სადამდის!—
დედავ, ნუ გეშინია,
ციდან ბინდი გადადის.

მოველ, ვნახე ლოდინში
თმები გათეთრებია,
წაქცეული შვილები
ქვადქცეული მთებია.
შენ მათ მკერდზე აპრილის
ცისარტყელად ამოხვალ,
შენ სიცოცხლის სიმღერა,
სიყვარულის წყარო ხარ.
დე, ნურავინ შეგიკრთოს
უმშვიდესი ფიქრები,
ერთხელ ქარდაკრული ვარ
და არ გადავიხრები...

მთავი ნისლი

ცა წვიმაში დარწმუნა,
ნისლი მოდის მიწამდე,
მთებო, საით გაქცეულხართ,
რატომ არ დამიცადეთ.

გზას მოეყვები, წვიმს და ვწუხვარ,
მინდა თქვენი ნუგეში,
ბარტყებივით გახვეულხართ
შემოდგომის უბეში.

ქარი არწევს ზეცას სოველს,
ნისლი მოდის მიწამდე,
ნისლი ზღვაში გადისროლეთ,
მომანათეთ სიმწვანე.

მზისკენ ხელი გაიწოდეთ,
მეც მეგობრად მიახლოეთ,
რომ სიმღერას და სიცოცხლეს
ჰქონდეს თქვენი სიმაღლე...

გაზაფხულის სა

გადადიან მთაწმინდიდან
აბოლილი ნისლეები,
გადიკარებს, ნაწვიმარზე,
ცაო, გადაიხსნები.

ვარსკვლავები დამაცვივა,
ბროწეულის მარცვლები,
ვაი, როგორ ლამაზი ხარ,
ვაი, რომ ვერ აგწვდები.

ხელში შენი მძიმე სხივი
მიჭირავს თუ თმებია,
ნიბლია და ტოროლები
შენს კალთაში თბებიან.

დაიხარე, ქადრის ხეო,
სიშაღლით რომ მაცვებ,
ამიყვანე,

ლამაზია—

მარტო ერთხელ ვაცოცებ...

3 ა ქ ა

სალამო იყო, ჩანდა ჩარგალი,
შებინდებამდე გვინდოდა ასვლა,
უცხად დაგვეცა გზაზე ავდარი,
წვიმის წვეთებად ცა დაიმარცვლა.

გავიწუწუეთ და ვიარეთ უგზოთ,
ცა ჰგავდა ქარში მდინარის ღელვას,
როგორც ღიმილი ცივი და უცხო—
ღრუბლებში ისე კრთებოდა ელვა.

ვფიქრობდით—დაგვეცემს ღრუბელი ხშირი
და წვიმას ფეხქვეშ დავეტანებით,
წამოგვეწია მგზავრი და ღიმილ
წამოგვახურა ჯიხვის ტყავები.

წვიმა ურტყამდა, არ ეტყობოდა,
ძლიერ ჩქარობდა და აღარ დარჩა,
ხმა ვერ დავძარილ, ან რას ვიტყოდით,—
მთები და ხევი ეძახდნენ ვაჟას.

გადილო წვიმამ და გადიკარა,
წყალს მოერიყა ბილიკზე ხრეში,

ვით ჩაჩეხილი კლდეებში კრავი—
ჩამავალი მზე მოჩანდა ხევში.

ვერ დავინახეთ მგზავრი თვალითა,
იქნებ ღრუბლები მთებს მან აჰყარა,
ძლიერ ჩქარობდა,

იქ თუ წავიდა—
ჩაჩეხილ კრავის ამოსაყვანად...

* * *

გავჩხრეკთ ნაცარს და ვნახავთ ნალვერდალს,
ატკაცუნებდა ფიჩხი და ისლი,
ჩამოზნელებულ სივრცეს გაგხედავთ,—
შორს მთვარესავით მოჩანს თბილისი.

დავწვევით, მკერდზე ვეკრობით მიწას,
თბილია იგი,

ფიქრიც გაგვითბო,
თითქო ჩვენამდე აქ ვილაც იწვა,
მერე წავიდა და ჩვენ დაგვითმო...

ღამე ზღვაზე

ჭრიალებს ანძა... ყურში რომ წივის,
ეს იალქნების მძლავრი ქარია...
ვხედავ, პატარა ნავეები მწყრივად
ნაპირებისკენ მოიჩქარიან.

უეტრად ქარმა ცა შეარხია
და ვარსკვლავები ჩაცვივდნენ ზღვაში...
მამის ლოდინით თვალი დაღლია
და ზღვის ხმაურში იძინებს ბავშვი.

სოფლის გზაზე

დაცარიელდა უცებ გზაშორა—
მაისის წვიმამ ცა გადასერა,
ჯერ არწივივით ფრთები გაშალა,
მერე ხეებზე ჩამოასვენა.
ფოთოლი, წვიმის წვეთებით სავსე,
გამომიწოდა ხემ, როგორც პეშვი.
დიდი წაბლები გადმოდგნენ მთაზე—
ცისარტყელები ჩაეწნათ თმებში.
და ტყეში უცებ გახშირდა სოკო,
მალლა წავიდა რძისფერი ნისლი.
ხბოს მოდენიდა პატარა გოგო,
მე ახლაც მახსოვს სიმღერა მისი—
„შვიდ მაისის წვიმაო,
თმა კოკამდისინაო“..

გაზაფხულის ღლე

ჩამოუჭროლებს თელიანს ძერა—
ჩიტები ცაში აირევიან.
ბალახში ვწევარ,
ბალახი დელავს—

მზეა, სითბოა, ყვავილებია...
გაკიდებია მერცხალი მინდორს,
თვალს გაიტყუებს მერცხლის თამაში,
ხეს ყვავილიანს რცხვენია თითქოს,
როგორც გოგონას ახალ კაბაში.
გადიზნიქება ყვავილის ღერი—
ქარი მინდვრიდან სითბოს მობერავს,
ბალახში ვწევარ,
ბალახი ღელავს
და სადღაც მღერის კრიკინობელა.

ბავშვი—გაზაფხული

ბაღში თოჯინით წაიქცა ბავშვი,
მე ავითაცე იგი მიწიდან,
მივუალერსე და ისევ დავსვი,
ვიცოდი—
ჩემთან არ დაიცდიდა.
დავსვი და ისიც გაიქცა მყისვე—
არ წაქცეულა არასდროს თითქოს,
და დიდხანს ვგრძნობდი ხელებში ისევ
მისი პატარა სხეულის სითბოს.
მზე მხატვარივით ურევდა ფერებს,
იბადრებოდნენ ხეები მზეში...
და მე ვფიქრობდი ცოტა ხნის მერე,
რომ გაზაფხული მეჭირა ხელში.

თ ვ ა ლ ე ბ ი

ვინ იყო, სად იყო, როდის...
ვის ჰქონდა ასეთი თვალები,
ვის ჰქონდა ასეთი თვალები
ვინ იყო, სად იყო, როდის...
არ მახსოვს...
და გინდაც მახსოვდეს—
შორია, შორია, შორია,
ასეთი ლამაზი თვალები
შენს გარდა არავის ჰქონია.

გაზაფხული

ყოველ ეზოში ტყემლის ხეები—
შემორჩენილი თოვლის კაცები.
ყოველ კუთხეში ცისარტყელებით
ღრუბლის ქოჩორი გადავარცხნილი.

შენი სიცილი, ვაზის ტირილი,
ხეთა შრიალი თითქოს მიღლილი,
ყოველ ვენახში შენი ტრიალი.
ყოველ ყანაში შენი ღიღინი.

მთები ბილიკით შეერთებული,
ავლაც ადვილი, ჩავლაც ადვილი,
შენი ნაწნავი მოდიდებული.
მხრებიდან მკერდზე შემოვარდნილი.

შენ მოგელოდი, ჩამოივლიდი
ასე მეგონა დილა ადრიან.
ყოველ ყანაში შენი ღიღინი,
ყოველ ბაღჩაში შენი ვარდია.

დღეის საგზური, დღე გუშინდელი,
წინ—მომავალის ხმა ვაჟკაცური.
ატმის ხეები მუხლებშიშველი,
საგაზაფხულო კაბაჩაცმული.

ყოველ კუთხეში ცისარტყელებით
ღრუბლის ქოჩორი გადავარცხნილი..
ყოველ ეზოში ტყემლის ხეები—
შემორჩენილი თოვლის კაცები.

სიმინდის ყანა

ქარი არ დაცხრა შემტევი,
ფრთებზე ხის ფოთლებს იფენდა..
გამოარღვია ბელტები,
სიმინდის ყანამ იფეთქა,

იზრდება ყანა სიმინდის
კოლმეურნეთა ზრუნვაში,
ნამუსიანი გამოდის,
დამშვენებია ულვაში.

გვალვას რომ ებრძვის ფიცხელი,
ის ყველგან მოგენატრება,
არ იცის ჭამა სირცხვილის,
მკლავს ატრიალებს—სატევარს.

მინახავს, როგორ დგებოდა
ბელტებში წვიმით ჩაფშენილში,
მკლავებში, როგორც მეომარს,
ტარო ეჭირა ბავშვებით.

ეროვნული საკვანძო
ბიბლიოთეკა

სოფლის განსვენება

სოფელს როცა გავიხსენებ,
უპირველეს ყოვლის,
მაგონდება ატმის ხე და ყვავილების თოვლი,
იქ კი ახლა გაზაფხულის ცაა უმიზეზო,
სააპრილო მოძახილი ახმინებს ეზოს,
გუგუნებენ ტრაქტორები დღისითა და ღამით,
გიშრის ფერი დასდებია კვალგატანილ ყამირს.
მწვანე,

ლურჯი

და წითელი ფერი მიწას ხატავს
და მინდორში ვერც ამჩნევენ აყვავებულ ატამს.
მე კი...
სოფელს რომ ვახსენებ,
უპირველეს ყოვლის,
მაგონდება ატმის ხე და ყვავილების თოვლი.

ბ ა ლ ა დ ა

გზაზე შეიღნი მივდიოდით ერთ პატარა სოფლიდან,
არ ვყოფილვართ გურჯანელნი და არც ძმები ვყოფილვართ.
უცებ ზეცამ დედამიწას გაღმონედა შავადა,
საღლა მეხმა გაიღვიძა,
შევისვენეთ ტამანთან.
შემდეგ წვიმა წამოვიდა მსხვილი, როგორც მუხუდო,
გზაზე კაცი დავინახეთ—მოდიოდა უქულოდ.
მოვიდა და მოგვესალმა,
ჩაიმუხლა გლეხურად,
გაკვირვებით გვიყურებდა, ქუდები რომ გვეხურა...
თურმე როცა ჩვენ ვებრძოდით სვასტიკიან გარეწარს,
ამ მიწაზე სამშობლოსთვის ბევრი გმირი დაეცა,
აქაც ბევრის ვაჟკაცობა დარჩა დაუდაფნავი,

ყოველ ფეხის ნაბიჯზეა თურმე გმირის საფლავი
და გამვლელნი აქ ყოველთვის ქუდმოხდილნი მიდიან,
დარია თუ ავდარია,
დილაა თუ ბინდია.

ჩვენც წავედით.

ისევ წვიმდა.

მეხი ჰქუხდა მესურად.

გზაზე რვანი მივდიოდით—ქული არვის ეხურა.

ქრონული საშხენიარი
გიბლიოთიკა

პ რ მ ზ ა

იკმის ნახოში

რ. თ. მ. ა. ნ. ი.

თავი პირველი

სამი ხმლით ჩაიარა ავაზაშვილმა. ორთავმხრივ ჩაკაფა მწკრივად ჩასმულ ხის ბოძებში ჩაჭედილი წვეპლები, მისწვდა ჩანგალზე დაკიდებულ რგოლს, პაერში გააფრინა, სადგამზე დასმულ თიხის თოჯინას თავი კიტრით წააპრა და ბოლოში შემოაბრუნა ცხენი.

სტადიონი ხალხის ღრიანცელმა დაფარა. ტაშის ხმა პატარა კახის ციხის ბებერ გალავანს მიაწყდა, მერე თავქვე დაეშვა და ალაზნის ველზე გაიშალა. მოყვლელობდა შემობრუნებული თეთრონი. ზურგს არც კი არხევდა გოგმანში.

მხედარი უნაგირზე შემდგარიყო და მაღლა აწეული მარჯვენით სალამს აძლევდა ატორტმანებულ მოედანს.

რუსუდანმა თვალი ძლივს მოსწყვიტა მხედარს და უკანასკნელი რიგის სიმალლიდან მიმოიხედა ირგვლივ.

ქუხდა და ზანზარებდა სტადიონი. მომიჯნავე ქუჩები გაქედდილიყო ხალხით, რომელთაც ვერ მოეხერხებინათ შიგ შესვლა. მარცხენა მხრიდან მიკრულ ბაღში ხეები დაეხუნძლათ მოზარდებს. ფიცრის მესერი, რომელიც სტადიონისაგან ბაღს ყოფდა, ირყეოდა და ქანაობდა ზედ აბლოტებულებით, ახლო მდგომ სახლთა აივნებზე გამოფენილიყვნენ სახლის პატრონები და მეზობლები, ხოლო სახურავები ბავშვებს დაეფარათ.

ფრთხინავდნენ ცხენები.

კიოდნენ მხედრები.

ჩახუნობდნენ ხმლები.

იდრიკებოდნენ მშვილდები და ამ საერთო ხმაურსა და ღრიანცელში მაყურებელიც თანდათან საბრძოლო ჟინზე მოდიოდა.

ერთ მხარეს დამდგარიყვნენ თეთრწყლებიდან და ვერონადან, სეროდნიდან და ბაკანადან, ქორუბნიდან და ახმეტის თავიდან პატარა, კუდგამოკვანძული, დაბალი და გამძლე მთიულური ცხენებით მოსული ხევსურები. ბრკვეინავდნენ ნაირფერი მძივლინკილებით მორთული ჯვრიანი პერანგები და ლამაზშიბებიანი საცვეთები. წერწეტა ტანზე ირხეოდნენ დავითფერულები და გველისპირულები, გორდა და ფრანგული. მხარილღივ გუნბიში და ბოთლიხში ნაქედი ფარები ეკიდათ.

ამაყად იმზირებოდნენ გოგოქურები და არაბულები, კინჰარაულები და ლიქოკელები, ქეთელაურები და ნაროზაულნი. მათ ეს არი ახლა მოათავეს ცივის კლდე-ღრეზე ხევსურული დოდი და ახლა თამაშას საყურებლად ერთიმეორის ზურგს იქიდან იცქირებოდნენ.

აგრე სჩვევიათ ხევსურებს: გაშლილ შინდორზედაც არ დაეწყობიან მხარდამხარ, უეჭველად ერთი მეორის უკან უნდა იყოს, რადგან დედა-ბუნებას აგრე უანდერძებია.—ვიწრო საცალფეხო ბილიკზე ორი კაცი ერთად ვერ გაივლის, მაშასადამე, ერთი წინ მიდის და მეორე უკან მიჰყვება.

მთიელებიდან ცხენოსნობაში ტოლი არა ჰყავთ ხევსურებს.

ხედავ. მოდის ქუდგვერდზე მოგდებული, „ქრელწინდაიანი“ ცხენოსანი ხევისური, მოდის და მოიმღერის თამამი და უშიშარი, ხოლო შეხედავ კლდეებს, მისი ცხენის ნაფლოქვარს და თმა ყალყზე დაგიდგება. შემოგანათებს თვალ-უწვდენი და პიტალო რუხი ქვის თვალებით. ხევისური კი მოაჯირითებს და მოიმღერის:

„ქრელ წინდან გადმამილოცა,
არ მიინდა შიბაიანი“...

სახტომ ორმოს გვერდით დამდგარან ზემო და ქვემო ალვანელი, ჩაღმა და წოვა თუშები. ბორბალოდან და გომეწორის ხეობიდან ჩამოსულ მწყემსებს თექეები გაუხდით და სადავეებით ძლივს იჭერენ ამორგებულ თუშურ ულაცებს. ნიადაგ იალღებზე და დღედაღამ კლდე-ღრვზე ხეტიალით ფეხის ორთავა კუნთები ისე განვითარებულია, რომ ვიწრო გალიფეში ველარ ეტევათ. განიერ ბეჭებზე შავი, ვერცხლის ყაწიშებიანი ჩოხები ასკდებათ და თუშური ქუდები დაუდევრად მოუქცევიათ გვერდზე.

პანკისის ხეობა დაუტოვებიათ ქისტებს და ჯოყოლოსა და დუისის ველებზე გაზრდილებს ომალოელებიც წამოუყვანიათ. აჭიხენებულ ყაბარდოულებს იურგებენ და ტანაშოლტილნი და არწივის ცხვირიანები ქერა წარბებ-ქვევიდან ქორებივით ზევრავენ მოედანს.

ლაფანყურელი ფშავლები თელავლებს შეერთებიან, ხოლო დანარჩენი ადგილი ვიდრე საჭიდაომდე ყვარლისა, გურჯაანისა და ახმეტის რაიონებს დაუკავებიათ.

ყარაჯალიდან ამოსულ თათრებს კიტრი და პამიდორი გოდრებითა და ხურჯინებით, ალბათ, ბაზარში მიუტოვებიათ პატარა გოგოების ამარა და ისინიც განიერ ქიშკარს აწყდებიან სტადიონზე ცხვირის შესაყოფად.

სტადიონი კი გუგუნებს და ზანზარებს. გმინავს და კივის. აქეზებს მარჯვენებს და ხელმოცარულებს დამცინავი ყიჟინით აცილებს მოედნიდან:

— უშნოო!

— უგერგილო!

— გამამბალო!

— შენ ხმალი კი არა, „სალფეტკი“ უნდა გეპიროს და სასადილოში თუფ-შე ბსა სწმენდავდე!

— დაიკარგე მოედნიდან, ჩერჩეტო!

და შერცხვენილი ბიჭი თავჩაქინდრული, მოწყვეტილი ფეხების თრევით იმალემა თავისიანებში.

ამყად დაალაჯებენ თავიანთი გუნდების წინ გამარჯვებულნი და მალი-მალ ისვამენ შეღინდლულსა და ქალარაშერეულ ულვაშიან ზედა ტუჩზე ნაცად მარჯვენას.

გუგუნებს და ზანზარებს სტადიონი.

ირხვეიან ქილის ქუდები და კეპები, ათასფერი ხელმანდილები და ცხვირ-სახოცები.

ხარხარებენ მამაკაცები და კისკისებენ ქალები.

ცივი ხმით წივიან პატარა ბიჭები და გოგონები.

და ამ საერთო ღრიანცელში იდგება სანაძლეო ანთებული თვალებით, ირჩევენ რესტორან-სასადილოს საპურმარილოდ. ხითხითებენ მოგებულები, იფურთხებიან წაგებულები და შიგადაშიგ სამსართულიანსაც ურევენ. მსჯელობენ ცხენკეთილობაზე და ხმალთა სიმკვეთრეზე, მიზანში მორტყმულ და აცდენილ ისინლზე. ცეცხლს იკიდებენ და სხვასაც უკიდებენ.

და ამ საერთო ორომტრიალში, როდესაც შუა იარუსი აიჯაგრა და შიგადაშიგ მუშტმაც გაიფლავა, ვიღაც წამოდგა და ხალხის შვიდპირი ტალღა გაარღვია.

ძლიერმა ხელმა მოჩხუბარნი თავთავის ადგილზე მიაღწერს და აიძულა პირი მოედნისკენ მიებრუნებინათ.

ასპარეზმა თითქმის ერთკაცივით თანაგრძნობის გმინვა ამოუშვა.

აქა-იქ გაისმა ტაშის ცემა.

მოედნიდან გადიოდნენ გურჯაანელებისაგან ცხენბურთში დამარცხებული თელაველები.

თვალი ააყოლა რუსუდანმა ფეხზე ამდგარ შუბლმოღრუბლულ მეზობელს და დანანებით წაილაპარაკა:

— დამარცხებულ გუნდში ორი ქალისპირელიც ურევია.

ფეხზე ამდგარს არც კი მოუხედავს.

— მშიერმა მგელმა შეგკამოთ, ნაცარქექიებო... ფუჰ! თქვენს ახალგაზრდობას რა ვუთხრა!

რუსუდანი უკანასკნელ იმედს ჩაებლაუქა.

— იქნებ არჩილმა გვიხსნას სირცხვილისაგან? მშვილდს ყოველთვის კარგად ხმარობდა.

განაწყენებული მეზობელი ისევ დაჯდა და გადაპარსულ თავზე ცხვირსახოცი გადაისვა.

— ვირები შეესხი ზედ, ვირები. სანამ ისინი მოიფიქრებდნენ ცხენი საით მიებრუნებინათ, გურჯაანელებს ბურთი კართან ჰქონდათ მიტანილი.

— ბიჭებისა რა ბრაღია, ძია ნიკო?—ფრთხილად იკითხა ქალმა.

— მაშ ვინ ეშმაკების ბრაღია?—ჩოგანს საცეცხლურივით იქნევნენ...

მოედანმა კისერი დაძვინა და ისევ აყიჟინდა ოხვრითა და ბოლმით, რადგან ათკილომეტრიანი დოღი დაიწყო და შილდის შავმა ფაშატმა გაასწრო აკურის ჩაღისფერ ულაყს. ყველა თვალეზად იქცა და მუხლის თავებზე ხელებდაყრდნობილი გასცქეროდა მარულას.

ცხენთა კისრებზე გაწოლილიყვნენ პატარა, წითელჩოხიანი მხედრები და ყურში საალერსო სიტყვების ფუჩუნით აქეზებდნენ ქარივით გაფრენილებს.

მეექვსე კილომეტრზე კვლავ დაწინაურდა ჩაღისფერი ულაყი და მაცურებლებს აღფრთოვანებული შეძახილები მოსწყვიტა გულიდან.

— ეგრე, გენაცვალე!

— უჰ, შენი კირიმე!

— მიდი, ჩაღისფერო!

— ცოტაც და შენია.

— დასცხე ყვარლეებს.

— გურჯაანელებსაც.

— ახმეტელებსაც.

— მიდი, ჩაღისფერო!

მაგრამ ჩაღისფერს ველისციხური იაბო ამოუდგა გვერდში და თელაველებს ხალისი წაუხდინა.

ახლა კი გაიტვრინა მოედანი და ისევ დაიძაბა.

აქა-იქ გაისმა წამაქეზებელი შეძახილებიც, მაგრამ უცებ სტადიონი შეა-
ზანზარა ხარხარმა და რუსუდანის ყურადღება დაწინაურებული იაბოს ნაცვ-
ლად უკანჩამორჩენილმა მიიქცია.

ეტყობოდა პატრონს არავისთვის დაენებებინა ეს პატარა ცხენი და თი-
თონ გადამჯდარიყო ზედ ვეება, სიმსუქნისაგან შეწუხებული ახმახი. საბრალო
ცხენს ზურგი და მუცელი ისე ჩადრიკა სიმძიმისაგან, რომ გეგონებოდათ ეგ
არის წელში გაწყდებო, მაგრამ არა ჩერდებოდა და მაინც მისდევდა გაქ-
ცეულებს. მხედარი თითქმის მიწაზე მიათრევდა უზანგიდან გამოყოფილ ფე-
ხებს და უმოწყალოდ უჟაპუნებდა ქუსლებსა და მათრახს.

უეცრად საიდანაც გამოტყვრა სხვა გულშემატკივარიც და გაფარჩხული
ხელებითა და საშინელი კივილით გამოუხტა საცოდავ ცხენს წასაქეზებლად.

ახლა კი კარგა მაგრად იუცხოვა ეს მოულოდნელობა ცალკე ხალხის ყი-
ჟინისაგან შემფოთებულმა ცხენმა და სარბენი ბილიკიდან გადაუხვია.

აგუგუნდა მოედანი.

დამფრთხალი ფაშატი შუა სტადიონისაკენ გაიქრა.

კიდევ უფრო მაგრად დასცეს ყიჟინა და გადარეულმა ცხენმა სტადიო-
ნიც გადარია.

დაბნეულმა და მოუქნელმა მხედარმა გადმოხტომა იუკადრისა, თუ ვერ
მოახერხა, და სადაველა მოქაჩა მაგრად.

კისერმოღრეჯილი ცხენი მაინც არ შედგა და გაქანებული დაეჯახა წყლით
სავსე განიერ და ღრმა თხრილის წინ ამართულ დაბრკოლებას.

წაიქცა საბრალო ცხენი და ყირაზე გადასული მხედარი წყლით სავსე ორ-
მოში გაუჩინარდა.

ახლა კი გაგიჟდა სტადიონი.

როხროხოზდნენ მამაკაცები.

სიცილისაგან წამოსულ ცრემლებში ცხვირსახოცებს ალბობდნენ ქალები.

უნიათოდ ქანაობდნენ არაქათგამოცლილი ბებრები.

წიოდნენ გოგო-ბიჭები და ორივე ხელით ძლივს ეჭირათ ფერდები ქაბუ-
კებსა და ქალიშვილებს.

და როცა ლაზარესავით გალუმბულ-გაზუნზლული, მღვრიე წყალნაყლაპი
მოჯირითე ძლივს ამოობოლდა ორმოდან, უკვე აღარავის აღარ ჰქონდა სი-
ცილის თავი.

ამასობაში ქვემო ალენის „ზღვის ქაფი“ გაეარდა წინ და თვალებად ქცეულ
ჩალისფერს თოვლივით თეთრი გავა აუნთო ცხვირთან.

დოდი დასასრულს უახლოვდებოდა.

ხითხითებდნენ ახმეტელები.

ილუშებოდნენ გურჯაანელები და ყვარლელები.

ხოლო თელაველები ბუზლუნის შემდეგ კინალამ მუშტზე გადავიდნენ.

და მოხდა მოულოდნელი: ალბათ, კარგი მხედრისა და ძლიერი ფეხების
წყალობით ჩალისფერმა მთელი კისრით გაასწრო თეთრ ცხენს და პირველი
მიიჭრა ფინიშთან.

ატყდა ყვირილი და ტაშისცემა.

ჰაერში აცვივდნენ ქუდები.

ქექითა და გრგვინით დაეცა ბალის გადაღწილი მესერი და სტადიონი
ახალახალმა გუნდმა გაავსო.

მოცვივდნენ ასპარეზობის მოწესენი და მილიციელები.

გაიმართა ჯგლეფთა და ხელის კვრა.

გამოიწვიეს რაიონის მთელი მილიცია.

მოზღვავებული ხალხი ბალის მიჯნამდე მივიდა და იქ გაიდგა ფეხი. მათ წინ მკლავი მკლავში გაუყარეს ერთმანეთს წესრიგის მცველებმა და კედელი შეკრეს.

იწყებოდა ყაბახი.

თორმეტი ცხენოსანი დაეწყო მწკრივზე და ანთებული თვალებით მიაჩერდა შუამოედანზე ჩასმულ, გრძელი ლატანის წვერზე დადებულ ბურთს.

მისცეს ნიშანი.

ქალარა მხედარმა მშვილდის საკილოეში ჩადო ისარი და გაიგდო ცხენი, ლატანს მიახლოებულმა მოზიდა მშვილდი და შესტყორცნა ისარი. ისარმა შორს გაუარა ბურთს, გააკეთა ირაო და მიწაზე მოადინა ტყაპანი.

თერთმეტმა კაცმა სრულიად ამოოდ სცადა ბედი.

დარჩა ერთადერთი, ვეება ულაყზე მჯდარი ქაბუჯი.

ხუთი ათასი კაცი იმედითა და გულის ფანცქალით შესცქეროდა მოხდენილსა და თმაქოჩორას.

ხოლო ქაბუჯი უცნაურის მოლოდინით, თუ ხელმოცარვის შიშით გაფითრებული ძლივს ახერხებდა ცხენის დაურევბას.

ერთ ადგილს სცემდა ტორებს ზერდაგი, ჩასისხლიანებულ თვლებს აბრიალებდა და ხალხს ფეთიანივით უყურებდა.

და მოსწყდა ადგილს თვალის დახამხამებაში.

ქაბუჯმა ნიშანს მიახლოებებისას უშვა ალვირის ტოტებს ხელი და პაპის პაპისეული უხარმაზარი მშვილდი მოზიდა.

ყველაფერი ეს ისე სწრაფად და ისე ლამაზად მოხდა, რომ ხალხმა ყიჟინა დასცა და ორი თუ სამი ფოტოგრაფი გამოვარდა სურათის გადასაღებად.

ეს კი მოულოდნელი რამ იყო ცხენისათვის. დაინახა თუ არა მან, რომ ვიღაცეები გამოუხტნენ და თანაც ხელების უცნაური პრანკვა-გრეხით რალაცეების დამიზნება და ჩხაკაჩხუკი ატეხეს, გულგახეთქილმა მოუყურდლლურა.

მხედარმა თავი ველარ შეიკავა და მიწაზე მოწყვეტით დაეცა.

ხელიდან გავარდნილი მშვილდი მოლზე გადაყირავდა.

უმძინოდ აიჭრა ჰაერში ისარი.

თვალეზე ბინდგადაკრული და გაგიჟებული ულაყი უხარმაზარი კამირებით პირდაპირ ხალხზე წავიდა.

შიშისაგან სახედაცრეცილი წინა რიგები აიშალა და უწესრიგოდ და მოურიდებლად მიაწყდა უკანებს.

გაჩნდა ხელისკვრა და ბლაუჭი, სკამებზე და ერთიმეორის მხრებზე უბოდიშო გადალაჯება, გინება და წივილი.

შუა იარუსიდან იკივლა ქალმა.

ორიოდ გულადმა ძირს დაცემული მხედარი მოიტაცა მოედნიდან.

მოარღვევდა ვიღაც ვეება არეულ ხალხს და ძირს მოიწევდა, მაგრამ დაასწრეს ბუმბერაზს და განცვიფრდა გოლიათი: თითქოს მიწიდან ამომძვრალიყოს მისი ორეული, შეჩერდა და მოგონებათა ბურუსიდან ამოიზარდნენ ახალგაზრდობის დღეები.

ხოლო მისი ორეული ორი ნახტომით მისწვდა ცხენს ლავაშში და მძლავრად მოზიდა.

იძალა ცხენმა და დამკერიც თან გაიყოლია. მაგრამ თვალის დახამხამებაში უნაგირზე მოექცა უცნობი მხედარი და მოედანზე გაენტო ულაყი. ფაფარზე გადაწვა ზედმჯდომი, ვეება და გრძელი მარჯვენა გაიწოდა, ცხვირზე მოავლო და ლონივრად მოსწია. სული შეუგუბდა ნესტოებდახურულ ცხენს

და კისერი მოღრიჯა. ახლა უფრო მაგრად მოსწია მხედარმა და კინალამ კისერი მოამტვრია.

ტარაბუხასავით დატრიალდა გადარეული ცხენი.

უნაგირიდან გადახრილმა აღვირის ტოტები აკრიფა და მიეშვა შერე.

სტადიონის თავში გავარდნილი ზერდაგი ლავამის მძლავრი მოქაჩვით ყალყზე შედგა და უკანა ფეხებზე ჩაიჩოქა. იქიდან შემობრუნდა, ქარივით გადაევლო მოედანს და სანამ ბოლომდე გავიდოდა, უნაგირიდან გადაკიდებულმა მხედარმა კაბუტის ხელიდან გავარდნილი მშვილდი და ორიოდვე ისარი აკრიფა მიწიდან. ბოლოში ისევ შემობრუნა ცხენი და მოედნის თავისკენ გააგელვა. მოსინჯა მშვილდი—საუკეთესო იყო. მაშინ ჩადო საკილოეში ისარი და ისე მძლავრად მოსწია ლამბს, რომ კინალამ გოზა გოზაზე მიაკრა.

ჰაერში გაიშხუილა ისარმა და წვერით ლატანის თავზე დადებულ ბურთს ეცა.

ხალხი, რომელიც აქამდე მიმინოჩავლილ ბელურებივით იყო განაბული, ახლა ერთი ყუიინითა და ტაშის ქუხილით მიეგება მიწიდან ამომძვრალ უცნობ მოჯირითებს.

— უჰ, შენ გენაცვალე, ბიჭო!

— აი, მესმის მოისარი!

— ეგრე, გენაცვალე!

— მიდი! ვინა თქვა, არსენა მოკვდამო?!

— შენი ჰირიმე, ბიჭო!

— ვინ არი კაცო, არ გადაგვრია?!

სტადიონზე ვერავინ იცნო მოისარი.

დგანდგარებდა და ირწოდა მოედანი.

ხოლო მოჯირითე, მოედნის თავიდან მოტრიალებული, უკანასკნელ ისარს ადებდა მშვილდს.

გრიგალივით წამოსულმა ცხენმა მოშორებით ჩაუარა ლატანს და გაისმა დაჭიმული ლამბის ტყლაშანი.

ძლიერი მარჯვენით გატყორცნილი ისარი ეჯახა ნიშანს და ყარაჯლურ საზამთროსავით წამოვიდა ძირს ლატანის წვეროზე დადებული ბურთი.

ხუთი ათასმა ყელმა აღტაცებით დაიხუფლა.

უქუღო მხედარმა შავი გრძელი თმები ფაფარივით ისევ უკან გადაიყარა და გოლიათური ბეჭები გამართა. ნელი გოგმანით საჭიდაოსკენ წაიყვანა უკან კისერგადადრეკილი საფერხე და იქვე მიწაში ჩაამულ ბოძებზე დაკრულ სავარჯიშო ხეზე გამოაბა.

ძიგძიგებდა კუნთებათრთოლებული, შეშინებული და მოთვინიერებული ცხენი.

მხედარმა აღტაცებულ მაყურებელთა გალავანი გაიარა, წაქცეულ მესერს გადაალაჯა და ბალში დაიკარგა.

ფეხზე წამომხტარი და შემფოთებული ქალი ბრაზისაგან დაღრეჯილ მეზობელს მიუბრუნდა და შეეკითხა:

— რა იქნა არჩილი, ძია ნიკო?

თავმჯდომარემ არ მიხედა:

— მამაჩემ ლუკასთან წავიდა.

— რამ გაგაჯავრათ ასე, ძია ნიკო?

ახლა კი იკადრა მობრუნება მოსაუბრემ.

— მაშ დასახერხეტები არ არიან ეს ფოტოგრაფები?

— რატომ, ძია ნიკო, რას ერჩი იმ საწყლებს?

— არა, რა ეშმაკად გამოუტყვრნენ, უშიგათოდ აკლდა სიგიჟე იმ ცხენს? ან ვინ დამთხვეულმა შესვა ის პირდაუბანელი ბიჭი ზედ, სამ ვაჟკაცს უჭირდება იმის დაკავება. ფუი, მაგათი რჯული დაიქცა. ერთი შინ მოვიდნენ—სულ ბოლი უნდა ავადინო!... არა, ვინ ეშმაკმა შესვა ზედ ეგ ქარაფშუტა, რომელი კოლმეურნე და სტახანოველი ევა მყავს, წელიწადი-თორმეტი თვე ერთი შრომა-დღე არ შეაქვს ოჯახში.

— თქვენი ბრალია, ძია ნიკო, რამ მოგაფიქრებინათ უხედნელი ულაყის მოყვანა საჯირითოდ?

— განა იმ ცხვირმოუხოცელისათვის მოვიყვანე. გოგო!—აუწია ხმას თავმჯდომარემ.—ის დამთხვეული რუსი ჯდება ხოლმე ზედ!

— რომელ რუსზედ ამბობთ, ძია ნიკო?

— რომელზე და თქვენ მაქსიმეზე.

— მაქსიმეზე?

— ჰოდა, ის უნდა მჯდარიყო ზედ. იმის მეტი ვერავინ ეკარება მაგ დაწყვეტილს, ახლახან გაუხედნია და საეშმაკოდ ჩამომგვარა მთიდან.

— ალბათ სთხოვა არჩილმა და იმანაც დაუთმო. მარცხი რომ არ მოსვლოდა, არ ააცდენდა ისარს. მართლა რა იქნა ის ბიჭი, ხომ არა დაუშავდა რა?

— ალბათ საავადმყოფოში წაიყვანეს. კატის სული უდგა, რა უნდა დამართნოდა? ბალობისას აკლებული იყო მაგისგან მთელი ქალისპირი... დაჯექი, სად მიხვალ, შვილო?

— წავალ, დაეხედავ, ცუდი არაფერი იყოს, ცოდოა ბიჭი.

ალარ დაუცადა ასპარეზობის დამთავრებას ქალმა და გასასვლელისაკენ გასწია.

კარებთან ჯულმა ალარ მოუთმინა და ისევ მოედანს მოუხედა.

სარბიელზე კვიშისფერ ჯაჭვიანი ხეცურები ფარდაბლუჯულები დაჰქროდნენ და შავ ჩაბალახებზე სცემდნენ ერთმანეთს ლაპლაპ ფრანგულებს. მუზარადების წვეროებზე ჩამოცმული ჰქონდათ თითო ვაშლი და ასპარეზობის წესით, ვინც სხვას მუზარადზევე დაუჩეხდა ამ ვაშლს და თავისას უვნებლად დასტოვებდა სხვისი ხმლისაგან, გამარჯვებული ის იყო.

ელრილებდა ფარი.

წიოდა მუზარადი.

ჩაჩქანზე ეცემოდა მოქნეული ელვა და ვაშლის ნაპრები აქეთ-იქით იფანტებოდა.

ერთ ხანს თვალი ვერ მოსწყვიტა ამ სანახაობას გარეთ გამსვლელმა, მერე კი ცხენიდან გადმოვარდნილი გაახსენდა და კარი აჩქარებით გაიარა.

* * *

მეორე სართულის აივნის სვეტზე მიყრდნობილი რუსუდანი თვალმილულული გადაჰყურებდა მთვარიანში გაშლილ სოფელს, შორს ცივგომბორის ბუნდი მოხაზულობა მოჩანდა, ახლოს ალავერდის თეთრი ტაძარი და შავი ქალა, ხოლო ზედ მომდინარი ალაზანი ალუმინის ზოლივით ანათებდა. ირგვლივ დავანებულ სიჩუმეს კალიების ქრიჭინი და ბუს საწყალობელი კივილი არღვევდა. მონაბერ ნიავეზე იდუმალად შრილებდა ეზოში ბებერი მუხა. ნელიად ირხეოდნენ საცდელ ნაკვეთზე სიმინდის ღეროები. ნანაობდა დატოტვილი ხორბლის ყანა და ტალღებად წვებოდა ტანაყრილი, ვეება თავთავიანი ქვაკი.

კარგა ხანს გასცქეროდა რუსუდანი ქალისპირს და ტკებოდა მისი სილა-მაზით.

მთვარეს ღრუბლების ქობა გაერღვია, სატალის წვერზე შემდგარიყო და იქიდან დაჰყურებდა ქვეყანას.

კრიკინებდნენ კრიკინები და კიოდა ბუ ბალის შორეული კუთხიდან.

ღროდადრო ალაზნის პირისკენ ჩაფენილ სოფლიდან შორეულად აღწევდა ადამიანთა ხმები.

ირგვლივ მაინც მყუდროება იდგა.

უეცრად დუმილი „ურმულმა“ დაარღვია და ქალი იძულებული გახდა ყური წაეგდო.

ვიღაც ტალიკი ბიჭი ალბათ მთის დავაქებაზე მომკილ ქერს ეზიდებოდა სოფლის ბოლოში და მუხლმაგარ კამეჩებს თუ მყუდრო ღამეს თავის გულის დარდს უმზებდა.

სიმღერამ თანდათან აიწია და ქალი სმენად იქცა, და რათა უფრო უკეთ მოესმინა, ოთახის კარი შეაღო, გახსნა უკანა ფანჯარა და ზედ გადაეყრდნო.

მონანაობდა სიმღერის ხმა და სათუთად ელამუნებოდა ქალის ნაზ ყურებს. იგი ხან ნელი შრიალთ გადაუვლიდა ბაღს თავზე, ხან მიწაზე გაეფინებოდა ბიბინით და ხან ტოროლასავით ცაში აჭირილი, მთვარის ნათელში ლივლივებდა გულისწამლებად.

ისეთი ტკბილი იყო სიმღერა, ისეთი კარგი, ისე სულამდე ჩამწვდენი, რომ ადამიანს სისხლს უღუღლებდა და ძალაუნებურად იმ დასაწველი ბიჭის ბედის მოზიარედ ხდიდა.

ბიჭი კი ჩიოდა, მოსთქვამდა და მთელ ქვეყანას შელადიდებდა, რომ ის დაწყევლა ქალმა ღამაზმა, ახლოს აღარ იკარებს და მასთან გატარებული ტკბილი ღამეები აღარ ახსენდება, რომ მან სხვა იშოვა და ის კი ირემივით უცალოდ დადის ამ სიტკბოთი და სიყვარულით საგსე ქვეყანაზე.

კარგა ხანს შესწიოდა ბიჭი ღამეს, მთვარეს, მთებს, ველებს, ხეებს, ბუჩქებსა და თავის ღომა კამეჩებს იმ „დასაწვავი“ გოგოს უგულობას, მაგრამ ბოლოს უფრო აუწია ხმას და მუქარით განაცხადა, რომ მას ცხენი ჰყავს ისეთი, მიმინოს ფრენაში გაასწრებს, ნაბადი აქვს ისეთ, ნამი არ გავარდება, თოფი აქვს—ნასროლი კლდეს გაანგრევს, ხოლო თვითონ ვეფხევივით ბიჭი, ბნელ ღამეს იძმობს, მოუკლავს საქძროს, თითონ მას ცხენზე შემოიდგება ნაბადში გახვეულს და წაიყვანს შორს, შორს, მთებში, სადაც ღრუბლები ერთმანეთს ხარჯიხეხივით ეჯახებიან და ელვა ქამანდივით იკეცება ფრიალოებზე.

კიდევ კარგა ხანს იყო ქალი განაბული, მაგრამ სიმღერა თანდათან მისწყდა და მოშორებით ჩამომდინარე ბერხევას ღულუნ-ჩხრიალში ჩაიკარგა.

ირგვლივ ისევ დუმილმა დაიგანა.

მხოლოდ კრიკინები აგრძელებდნენ თავიანთ ერთფეროვან და მოსაწყენ კონცერტს.

მხოლოდ ბუ კიოდა საწყალობლად ბალის შორეული კუთხიდან.

მხოლოდ ბერხევა გარბოდა თავქვე შეუწყვეტელი ლიკლიკით და დედა ალაზანიც სასიყვარულო დუდუნითა და ალერსიანი მურმურით იკრავდა გულში საყვარელ პირმშოს.

ამაოდ ელოდა სულგანაბული ქალი სიმღერის განმეორებას და რაკი აღარ დაირხა ღამეში ახლახან შეწყვეტილი ხმა, მოგონებებში გადავარდა.

ნეტა ვინ არის ის მეურმე, რა მშვენიერი სიმღერა სცოდნია... დასანანია, მაგრამ განა თითონ კი აქამდე ცალად არ დადის? სად არ ყოფილა, სად არ

იარა. საშუალო და უმაღლესი სასწავლებელი ისე დაამთავრა, რომ ვერც ერთმა ვაჟმა ვერ მიიტაცა მისი გული, ხოლო აურაცხელი თაყვანისმცემლებიდან ვერვინ მიიჩნია სულის სწორად. აქ კი, რაიონში, სოფლის თავში განმარტოებით მდგომ სახლში, ერთ ხანს ძალიან აწუხებდა რამდენიმე თავზე ხელაღებული, მაგრამ ზაქრომ დაიფიცა: ვინც რუსუდანის თმის ერთ ღერსაც ხელს ახლებს, დაღესტანში გადასულიც ვერ დამემალებაო.

ხოლო ვინც ამ ბიჭს იცნობდა, ყველამ კარგად იცოდა, რომ ნათქვამს ასრულებდა.

ქალის მამამ, თელაველმა აგრონომმა, თავისი მუდამ მაძიებელი ნიჭი ქალაქს ვერ შეუგუთა და მას შემდეგ, რაც მოსკოვში საკავშირო სასოფლო-სამეურნეო გამოფენაზე მოხდა და იქიდან მოსავლის გადიდების ათასგვარი იდეებით გატენილი თავი და შემთხვევით ხელში ჩაგდებული დატოტვილი ხორბლის ერთი თავთავი ჩამოიტანა, გადაწყვიტა სოფელში დასახლებულიყო. აგრონომმა ქალისპირში გენერალ მაყაშვილის ნასახლარი აირჩია, საძირკვლებმდე დანგრეული კედლები მოასწორა, სოფლის ნახირისა და ბაღებისაგან გაპარტახებული ბაღი აღადგინა და წინ ორსართულიანი სახლი ჩადგა. ეზო კვლავ დაჰყო და შიგ სხვა საცდელ მარცვლეულ კულტურებთან ერთად იმ დატოტვილი ხორბლის მარცვლებიც ჩაფლა. ბერხევადან გამოყვანილ რუსში საქონლის დამწვარ ნაკელს ხსნიდა და იმითი რწყავდა, მარგლიდა, თოხნიდა და ჩვილივით ეფერებოდა.

პირველ წელს დამუხლული ყანა სეტყვამ გადარეგვა და ორი თუ სამი თავთავილა გადაარჩინა, ხოლო მეორე წელს ღორმა ამოაგდო ძირიანად და შექამა. გაბრაზებულმა აგრონომმა თოფი დააზილა და თავის ნათხარშივე წააქცია გემრიელი თავთავით კმაყოფილი და ნებევრად მოღრუტუნე ღორი. კბილგაქრული და გადარჩენილი ერთადერთი ღერი აღონდილა, აღონდილა და ავეისტოს დასაწყისში ოცდათორმეტი მარცვალი გამოფშვნა მისი თავთავიდან.

შემინებულმა აგრონომმა ღორი და ქათამი მთლად გაიწყვიტა და მომდევნო წელს მისმა ოცდათორმეტმა მარცვალმა სამას ოთხმოცდაჩვიდმეტი ღერი ამოიტანა. თავს ევლებოდა აგრონომი. ცივ ნიავს არ აკარებდა და როცა კი ცა საწვიმრად მოიღრუბლებოდა, სადაც არ უნდა ყოფილიყო, შინ ჯამობოდა და ყანის კვლის ოთხივე კუთხეში ჩასმულ ბოძებზე ვეება ბრეზენტს ჰქმავდა სეტყვის შიშით. დღისით მუხის ჩრდილში წიგნით ხელში მჯდარი რუსუდანი გრძელ წვეპლას წარამარა იქნევდა და ონავარ ბელურებს აფრთხობდა.

დაიწყო სამამულო ომი და აგრონომიც აბუზლუნდა.

— რა დროს გვიყელეს მაგ ძაღლის შვილებმა. ფუი, მაგათი სინსილა გაწყდა. მართალია, იმ ერთი ბრიყვი ქათამივით მოუფიდათ, რომელმაც იმდენი ქექა, რომ ბოლოს თავის დასაკლავი დანა გამოჩხრიკა, მაგრამ ჩვენც კარგა მაგრა დავისეტყვებით.

რუსეთიდან და უკრაინიდან აყრილმა ლტოლვილებმა საქართველოსაც უწიეს და ათიოდე წლის ქალ-ვაჟი აგრონომმაც შეიფარა. ბიჭი ყოჩალი ჩანდა, ხოლო ჯანმრთელობა შერყეულმა გოგომ გზაში გარდაცვლილი დედა, ომში დაღუპული მამა და დანგრეული სახლ-კარი იმდენი იტირა, სანამ ისიც მათ არ გადაჰყვა.

ბიჭი ჯანმრთელი და ღონიერი იყო: ჩეხდა შეშას, ეზიდებოდა წყალს, ბოსტანს უვლიდა და მამობილის ნალოლიავებ ყანას თავზე ევლებოდა.

რუსუდანმა იმდენი იწვალა, იმდენი აწვალა ჯერ კიდევ ქართულად ენა

გაუტეხელი ბიჭი, რომ ბოლოს წერა-კითხვასაც მიაჩვია და მამას მოსთხოვა მაქსიმი სკოლაში მიეღებინებინა.

ბიჭი სკოლაში მიაბარეს.

და როდესაც დასავლეთიდან ცეცხლითა და ფოლადით დაძრული ურდოს მღვრიე ტალღები კავკასიასაც მოაწყდა, აგრონომმა თოფი აიღო და დარიალს იქით გავიდა.

მაშინ რუსუდანი უკვე სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის სტუდენტი იყო.

მაქსიმმა სწავლას თავი დაანება და რაკი კოლმეურნეობას მუშახელი უქირდა, თავმჯდომარეს მიაღდა და საქმის გაჩენა მოსთხოვა.

საქმე აუარებელი იყო და ბიჭიც დასდევდა ურმებს, კომბაინიდან ნამჯას ყრიდა, კრფდა თავთავს, ტრაქტორებზე საწვავსა და წყალს ეზიდებოდა, და ბოლოს, როდესაც რუსუდანმა ინსტიტუტი დაამთავრა, ქალისპირში აგრონომად განაწესეს და სახლსაც მომვლელ-პატრონი გაუჩნდა, წვერ-ულვაშს სასაცილოდ აგინგლული მაქსიმი ცხვარში მწყემსად წავიდა.

იალაღებზე და შირვანის ველებზე ერბო-კარაქითა და ჩობან ყაურით ნაპოხი ბიჭი ისეთი გახდა, რომ ახლა პატარა ტანის თუშურ ცხენს უმძიმდა მისი ტარება.

აგრონომმა მომხდურები თავისი ქვეყნის საზღვრებს იქით გადარეკა, წინ ხუთიოდე ფრიცი გაიმძღვარა და დუნიის პირას საძმო საფლავში ჩაწვა.

შვილმა მამის დაწყებული საქმე გააგრძელა და ახლა მისი ეზო-საცდელი ნაკვეთი მთელი რაიონის სალაპარაკო გახდა...

რუსუდანმა ფანჯარა მიხურა, სარკმლები გააღო, ფარდები ჩამოუშვა, კარები ჭარაზა, სინათლე აანთო და გახდას შეუდგა.

სადგამზე გაკეთებულმა ვეებერთელა სარკემ აირეკლა ნაქანდაკევი მკერდი და მხარ-მკლავები.

მცირე ხანს უცქირა რუსუდანმა სარკეში თავის ორეულს და მერე მწუხარე თვალი კედლის თავთან დაკიდებულ მამის გადიდებულ სურათს შეავლო. ალერსით უცქეროდა სავსებით დაქალებულ შვილს მაღალშუბლიანი და ხშირთმიანი კაცი.

სურათის ქვევით ვეებერთელა ხალზე ორლუღიანი სანადირო თოფი ეკიდა. ქართული მამაპაპური ხმალი და ხანჯალი გადაჯვარედინებულიყვნენ რქვე, ხოლო გვერდზე გატენილი ვაზნებით სავსე სავაზნე და ორი ვერცხლით შექედილი ყანწი განისვენებდა.

ძალიან უყვარდა ეს კუთხე რუსუდანს. განსაკუთრებით ხალიჩა იზიდავდა ბალღობისას, რომელიც მამამ მოსკოვში ყოფნისას იშოვა და ჩამოიტანა. ზედ თვალუწვდენელი ტაიგა იყო მოქსოვილი. თოვლზე სამცხენიანი მარხილი მიჰქროდა თავებრუდამხვევად. უკან მშვიერი მგლის ხროვა მისდევდა. ზოგი გათანაბრებოდა სირბილში მარხილს, ხოლო ერთი მარცხენა ცხენს მიხტომოდა და ცდილობდა ცხვირში სცემოდა. ფაფარაშლილი და თვალგადმოკაკლული ცხენი კბილთა ღრქენით თითონ აპირებდა პირის დაცემას. წინ გადახრილი, თბილქურქიანი მეეტლე გრძელი შოლტით დაუღალავად ერეკებოდა უიმისოდაც გაფრენილ ცხენებს, ხოლო მარხილში მჯდომი მგზავრი თოფის სროლით ცდილობდა შიმშილისაგან გაცოფებული ხროვის შეჩერებას. იქვე ახლოს ეგდო ალბათ მისგან მოკლული ნადირი და ზედ მიხვეული მისი თანამოძმენი ბასრი კბილებით შეუბრალებლად გლეჯდნენ.

სურათი ისე მეტყველად იყო ნაქსოვი ოსტატისაგან, რომ ახლაც შეკრთა ქალი, როგორც ოდესღაც ბავშვობისას. შიშითა და იმედით ახედა მოღიმარე მამას, მერე ლოგინში ჩაწვა და სინათლე ჩააქრო. მაინც თვალწინ ედგა ხა-

ლის ზემოდან ალერსიანად მომზირალი კაცი. დედა არ ახსოვდა რუსუდანს, ამიტომ უფრო უყვარდა მამა, რადგან დედაც ის იყო მისთვის და მამაც.

ყოველთვის, როცა კი ამ სურათს შეხედავდა, ქალს თვალნათლივ უდგებოდა წინ თავისი ბავშვობა.

— მამი, მამილო, სადა ხარ ახლა? — ჩურჩულებდა ქალი და როდესაც წარმოიდგინა სადაც იყო, გული ჩაეფუჭა და ხშირი წამწამები ცრემლით დაენამა.

— როგორ გაჯავრებდი, მამილო, რამდენჯერ არ გაგიგონე და შენ მაინც საწყებლედ ვერ მიმეტებდი. გახსოვს, ერთხელ ჩუმად გაგეპარე და როგორ გაწვალე, როდესაც ტყეში დავიკარგე. — ქალს გაახსენდა ის ღამე, შეკრთა და საბანი უფრო მჭიდროდ ამოიჭუქნა...

თორმეტი წლისა იქნებოდა მაშინ რუსუდანი. ჯერ ისევ თელავში ცხოვრობდნენ. უბნის გოგო-ბიჭებმა აიჩემეს მაყვალზე წასვლა, ამოდ უშლიდნენ რუსუდანს წაყოლას, ამოდ იმუქრობდნენ და რა ვერას გახდნენ, თავი მიაწებეს, ხოლო რუსუდანმა დაავლო ხელი თავის პატარა კალათას და ბატკანით დაედევნა თავისზე უფროსებს.

ვარდისუბანს აცდენილებმა შეამთა ხელმარცხნივ მოიტოვეს; თურდოს ხეობა გაიარეს და აყუდებულის აღმართს აუყვნენ მაყვლის ქამით.

საესე იყო მაყვლის ბარდებით მაშინ ის დალოცვილი მთა და როდესაც გოგო-ბიჭები ლაშათიანად გამოძლენ, მერელა გამოიღეს საკრეფად ხელი.

მაყვალი ნაკრეფი ჩანდა და კარგა ხანს შეჰყვნენ აქ.

უნახავი სილამაზით და იქაურობის მომხიბვლელობით გაანცებული რუსუდანი ვერ ძლებოდა მაყვლის ქამით და ტუჩებზეღებოდა და ლოყებმოთხუპნული ბარდიდან ბარდზე გადადიოდა. ბოლოს როგორც იყო დაიწყო კრეფა, მაგრამ ის წყეული ბოლოცეცხლა აუფრინდა ცხვირწინ და იქვე კვრინჩის ტოტზე დაჯდა. რუსუდანმა კალათა დადო ძირს და თავდახრილმა მიპარვა დაუწყო, მაგრამ როცა ახლო მივიდა და აიხედა, ჩიტი იქ აღარ დაუხვდა. ათვალეირა, ათვალეირა რუსუდანმა და ახლა თელის გამხმარ ტოტზე დაინახა. ხელახლა აპირებდა მიპარვას, მაგრამ თავისი კალათა გაახსენდა, გამობრუნდა უკან, აიღო მაყვლით ძლივს ძირმომალული კალათა და ისევ ჩიტისკენ გასწია. — ახლა კი შამბისა და ბალახების მოსაფრებით.

იმ საშამუტურემ არც ახლა მიუშვა ახლო. აფრინდა, ჯერ ღვწალის ტოტზე დასკუპდა და მერე, რაკი მიხვდა არც აქ დააყენებდნენ, ქვევით დაეშვა და ფერდაზე მდგარ პანტაზე შემოჯდა.

მაინც არ მოეშვა რუსუდანი, დაედევნა და როდესაც ფერდობზე გადადგა, მიხვდა, რომ ჩიტს ვერაფრით ვერ მისწვდებოდა. მაშინ ქეას დაუწყო ძებნა, მაგრამ ძირს ჩამოცვენილმა და შემწიფებულმა პანტამ სულ გადაავიწყა რისთვისაც მოვიდა აქ.

ჯერ პანტის ქამით იჯერა გული და მერე დაუწყო კრეფა და კალათაში ყრა. უცებ გაახსენდა, რომ კალათის ძირში მაყვალი იყო და დაიჰყლიტებოდა. უმაღლეს წამოაპირქეავა, ძირში პანტა ჩაყარა, ზევიდან ის მაყვალი დააყარა და კმაყოფილი ჩამოჯდა იქვე. ცოტა ხანს უტკირა და არც ეს მოეწონა. ამოარჩია მაყვალი, გადაყარა და კალათა პანტით აავსო. ახლა კი მოისვენა, მაგრამ ბოლოცეცხლა ხიდან ჩამოფრინდა და იქვე ნაგდებ მწიფე პანტას დაუწყო ნისკარტის ცემა. ეს კი არ ეპიტნავა რუსუდანს და რაკი მიხვდა, რომ სასაცილოდ იგდებდნენ, წამოხტა ფიცხლად და აფრენილ ჩიტს გამოუღდა.

კარგა ხანს სდია, მაგრამ ვერ დაეწია და მწიფე მაყვლით დახუნძლულ

ბუჩქს კი გადააწყდა. რუსუდანმა სიხარულით ხელი-ხელს შემოჰკრა, კალათა წამოაპირქვევა — პანტა გადაჰყარა და ახლა მაყვალს დაუწყო შიგ ყრა.

ჯერ ნახევრამდე არ ჰქონდა მოყრილი კალათა, რომ საშინლად დაიქექა და ნაწყვეტ-ნაწყვეტმა გრუხუნმა თავზე გადაუარა.

შეკრთა რუსუდანი და მალლა აიხედა: ცა ყომრალი ღრუბლებით ჩამობნელებულიყო. მწვერვალებზე და მათა კალთებზე ბინდი დაშვებულყო, ხოლო ტყე გაყურებულიყო და ახლოვდებოდა რაღაც საშინელი და ამაზრზენი. ახლა გაახსენდა რუსუდანს ამხანაგები და გაიქცა მათკენ.

არსად სულიერი არ ჰქაუნებდა. ირგვლივ მხოლოდ მაყვლის ბუჩქები იყო, ტყე და გათიბული ფერდობები.

კიდევ ირბინა რუსუდანმა, კიდევ ეძება, მაგრამ ვერც ადგილი ინიშნა და ვერც ვინმეს მოჰკრა თვალი.

ახლა კი შეშინდა რუსუდანი და დაიძახა:

— დარეჯან!

ყური წაუგდო, — არავინ გამოხმაურებია.

— მიშიკო!

ისევ არავინ გამოეპასუხა.

— მაყვალა!

კიდევ სიჩუმე.

ახლა კი იკისრა გაქცევა და ტირილით დაიწყო იმ ბილიკის ძებნა, რომლითაც ამოვიდნენ აქ.

ბილიკი არ ჩანდა.

ბევრი ეძება, მაგრამ სადაც კი შეჰყო თავი, სიბნელემ თვალები დასთხარა და გულგახეთქილი ბალღი უკანვე მიაწყვიტა.

კიდევ დაიძახა „დარეჯან“ და დააყურა, მაგრამ პასუხად ისეთი საშინელი ქუხილი მოისმა, რომ მხრებაწურული შიშისაგან იქვე ჩაიკეცა.

რა იცოდა რუსუდანმა, რომ მისმა ამხანაგებმა ცის მოპირქვეშებამდე თადარიგი დაიჭირეს, სახლში გასწიეს და მხოლოდ შუამთას ჩასცილებულებმაღა მოინაკლისეს მამის თვალის ჩინი.

ვერავინ გაბედა უკან დაბრუნება. — შორიდანაც კი საშინელი ჩანდა ფერდობზე შავზე აჯაგრული ტყე.

ითათბირეს, იბუზღუნეს, და ბოლოს გადაწყვიტეს მალე ჩასულიყვნენ სახლში, რათა უფროსები გამოეგზავნათ მის საძებნელად, თორემ მერე რაკი თურღო აღიდგებოდა, ეშმაკიც ვერ გავიდოდა შიგ.

რუსუდანმა წელი ძლივს აიტანა, ისევ ადგა და დაიწყო ბარდებშუა ძრომა და სირბილი.

მაინც არ ჩანდა ბილიკი.

სიბნელემ თანდათან დაუშვა ძირს თავისი შავი ფრთები. უფრო გაიზარდა, გაიფოფრა და ქვეყანას კუპრისფრად გადაეფარა.

ახლა კი აღრიალდა რუსუდანი.

— ვაიმე, მამი, მამიკო! შენი რუსუდანი გიკვდება!

მაგრამ მამას რუსუდანი შინ ეგულებოდა და აგრე აღრე რა მოიყვანდა მინდვრებიდან.

უცებ მოიფიქრა, რომ ასე ხმამაღლა ყვირილს მგელი გაიგებდა და შეუქმელს არ გაუშვებდა. ხმას დაუდაბლა და ახლა მოკნავებულად დაიწყო:

— სადა ხარ, მამი! რატომ არა ხედავ შენი რუსიკოს გაქირვებას!.. ვაიმე, მამილოო!...

ირბინა, იარა, იძრომილა და ბარდებში ყოფნას ისევ მინდორზე გასვლა ამჯობინა.

ყალბად ზე არიენ ჩანდა.

იარა, იარა ნათიბზე და ბოლოს წინ რაღაც ბუნდი მოხაზულობა გაარჩია. ცამ ნაწყვეტ-ნაწყვეტად გაიღვია და მერე ისეთი დაიქეჭა, რომ ბაღს ეგონა ქვეყანა დაიქცაო.

შიშისაგან გათავებულმა რუსუდანმა ელვის შუქზე მინდორზე ხეს შეასწრო თვალი. გაიქცა და მის ქვეშ შევიდა, რადგან ცამ ნელ-ნელა ღინეღა დაიწყო. აქ კარგა ხანს იდგა სიცივისა და შიშისაგან აცახცახებული. ხელში სიმძიმე იგრძნო და თითონვე გაუყვირდა, კალათა როგორ არ დამეკარგა ამდენ სირბილში და ბლოტიალშიო.

ცამ ქექითა და გრგვინვით შეკრა პირი და წვიმას უმატა.

იქვე ხის ძირას ჩაკეცილი რუსუდანი ტირილს ველარა ბედავდა და დაფეთებული ირგვლივ აცეცებდა გაფართოებულ თვლებს.

ახლა უფრო ხშირი წვაპუნით ეშვებოდნენ წვეთები ხის ფოთლებზე.

რუსუდანმა დაასკვნა, რომ ამ ყიამეთში უნდა მოკვდეს. აი, საცაა მოვლენ მშვიერი მგლები, შეჰამენ მას, ისე შეჰამენ, რომ ძელებიც აღარ დარჩება და ველარ ნახავს მამას, სკოლას, მასწავლებლებს, დარეჯანს, გულნარას, ვალიკოს და ყველას, ეისაც ის იცნობს, რომ მისი წიგნები და ქრელი კატა დარჩებიან ურუსუდანოდ. მოვლენ მგლები, უსათუოდ მოვლენ და... და... დაიცათ, ეს... ეს... ეჩვენება თუუ...

და რუსუდანმა ელვის შუქზე დაინახა, როგორ გამოყო რაღაც ბანჯგელიანმა ტყიდან თავი და შეჩერდა მის პირდაპირ.

ბაღსა ორივე ხელი მოხვია ხეს და ზედ აეკრა.

დააყურა, მაგრამ ირგვლივ მხოლოდ წვიმა შრიალებდა.

ტყე მისგან ასიოდე ნაბიჯით იყო დაშორებული.

კიდევ დაიქუხა, კიდევ გაიღვია და ახლა კი ნათლად გაარჩია, რომ მგელი მისკენ მოდიოდა.

სისხლი გაეყინა ძარღვებში საცოდავს და საშინელი ძაგძაგით ხეს მიეწება. წვიმამ უფრო მოუხშირა, ქარმა დაიშხუილა, ტყე ფერდობებზე მიაწვინა, გრუხუნით გაიღვია და ბაღსა ახლოს მოსულ რაღაც საშინელსა და ბანჯგელიანს შეასწრო თვალი.

„მოკვდა, მამილო, რუსუდანიო!“ — იკივლა და გულწასული იქვე მიესვენა...

რუსუდანმა თვალი გაახილა, თავი წამოსწია, ირგვლივ მიმოიხედა და თავი სადღაც შავ მღვიმეში წარმოიდგინა. წინ დიდი ცეცხლი ენთო, კედლების აქეთ-იქიდან ქვები და ხის ფესვები გამოჩრილიყო, უკან არაფერი ჩანდა, ცეცხლის შუქი ვერა სწივდებოდა და გამოქვავებული კი ალბათ შორს სადღაც მთის ბნელ წიაღში იკარგებოდა.

ვერაფერს მიხვდა მღვიმეში მყოფი და კუნაბეტისაგან შეშინებულმა ცეცხლთან მიიწია.

სად არი?

რა უნდა აქ?

ვინ მოიყვანა?

იქნებ სიზმარია?

სიზმარია, სიზმარი! ნამდვილად სიზმარია! ჰოი, როგორ შეშინდა წელან, როცა მგელს უნდა შეეჰამა. — რატომ ვერ მიხვდა, რომ სიზმარში მგლები ნამდვილად არა სჰამენ?

ცეცხლთან ნაგდებ ქვას გახედა და შეკრთა: ზედ გადმობრუნებული და დაეცილი გრძელბეწვიანი ცხვრის ტყავის ქუდი იდო.

უფრო განცვივრდა რუსუდანი, როდესაც იგრძნო, რომ ქვეშ რბილი ტყავისაგანვე შეკერილი ჩასაცმელი ეგო.

რუსუდანმა ასადგომად აიწია, მაგრამ მაშინვე უკან მიაწყდა: გამოქვაბულის კარში თავით ფეხებამდე წვიმით გალუმპული თოთხშეტ-ხუთმეტოდე წლის უქუდო ბიჭი იდგა და იღრიჭებოდა. ორივე ხელში რალაც პატარა, მწვანე ბოლჩევივით ეჭირა, ქამარზე ხანჯალი ეკიდა, ხოლო შიგ ვეება დამბაჩა ჰქონდა გაჩრილი.

უცებ ბიქს ორთავ ხელიდან ბოლჩები დაუცვივდა, ძირხვევის დიდრონ ფოთლებად გაიშალა და იქიდან წყალი დაიღვარა.

გაოცებით დახედა დაღვრილ წყალს გოგომ.

ახლა მოსულმა ღიმილს იმდენად უმატა, რომ ტუჩების კიდეები კინალამ ყურებთან მიიტანა და აღტაცებულმა დაიძახა:

— რუსუდან, როგორა ხარ, რუსუდან?

შეცბა რუსუდანი და უკან დაიწია.

ბიჭი ცეცხლთან ახლო მოდგა.

— ახლა ხომ კარგად ხარ, რუსუდან? ოი, როგორი გაყინული იყავ, გონა არ გადარჩებოდი და კინალამ ვიტირე.— ბიქს უცებ შერცხვა, რომ ვაეკაცმა ტირილი ახსენა და გამოსასწორა.— არა, კი არ ვიტირე, კარგა მაგრად შეეფიქრიანდი. ხომ კარგადა ხარ ახლა, რუსუდან? იქნება გცივა? არა? თუ გცივა, მოიწი ახლო და მეც უფრო დიდ ცეცხლს დავანთებ.

ბიჭი გარეთ გავარდა და ერთი ილღია შეშა შემოიტანა.

სველი წიფელი ჯერ აწივლდ-აშიშინდა, მერე გაფიცხდა და ცეცხლის ენები გამოქვაბულის ნესტიან ჰერამდე აუშვა.

გოგოს დასცხა და უკან დაიწია.

ბიჭი კვლავ უმარჯვებდა ცეცხლს და როდესაც მოიცალა, ისევ გოგოს მიუხედა გახარებულმა.

გაოცებულმა, სითბოთი ნასიამოვნებმა და მაინც ლოყებგაბუშტულმა გოგომ მაყვლით შეღებილი ტუჩები წინ წამოსწია, ქვეშ-ქვეშ გამოხედა და მძიმედ შეეკითხა:

— შენა ვინ ხარ?

ლოდზე დადებულ ქუდზე ჩამომჯდარი ბიჭი აღტაცებული ათვალიერებდა თავის სტუმარს, მერე ახარხარდა და კინალამ ქეის „საფარძლიდან“ გადაყიწა.

— ოი, ნეტავი ახლა შენი თავი სარკეში დაგანახვა, რასა ჰგავხარ, რუსუდან. აჰა საფარცხელი, ეგ თმები მაინც დაივარცხნე.

რუსუდანმა როგორც იყო ხელი გაუწოდა და გამოართმევა ძლივს მოასწრო, რომ ბიქმა რალაცა მოიფიქრა, შემცბარი გოგო მიატოვა და ისევ გარეთ გავარდა.

— არ შეგეშინდეს, რუსუდან, მე ახლავე მოვალ.

რუსუდანმა თმის ვარცხნა ძლივს მოათავა, რომ ბიჭი ისევ მოვიდა და ბუერის დიდრონი ფოთლებით წყალი შემოიტანა.

— ოჰო, ხედავ რა ლამაზი თმა გქონია? ახლა გაწეწილი აღარა ხარ, მხოლოდ მწიფე მაყვლითა ხარ მოთხუნული. აჰა ერთი პირი დაიბანე და ნახავ, როგორი კარგი გოგო იქნები. ადექი, პო, მოდი, აქეთ. ეგრე! არ გინდა, მე თითონ დავისხამ.

„დედამ მაინც ჩამობანა
ყელი, ყური, სახე,
უჰ, რა კარგი ბიჭუნაა,
მოდი, ქეთო, ნახე“

თან ლილინებდა გახარებული ბიჭი, თან წყალს უსხამდა და თან აქეთ-იქით რაღაცას ათვალერებდა. და როდესაც წყალი მორჩა და გოგომაც პირის ბანა მოათავა, ბიჭმა ბუერის ფოთლები იქით მიყარა და ახლა ხელის ცეცებით დაუწყო ძებნა რაღაცას.

სტუმარი გვერდზე მიბრუნდა და ათასფერ ვარდ-ყვავილებით მოხატული კაბით პირი შეიწმინდა.

მასპინძელმა ბოლოს, როგორც იყო, მიაგნო და ლოდს უკან მიგდებული პატარა გულა გამოათრია. იქიდან ახალი დაკრეფილი ნორჩი სოკოები ამოიღო, შებერვითა და ხელის დაკვრით გაასუფთავა. გამოჩხრეკილ ნაკვერჩხლებზე დასვა და მერე კმაყოფილი ისევ ლოდზე ჩამოჯდა.

ბიჭმა ცოტა ხანს უჩხიკინა შეშას, მერე გოგოსკენ მიიხედა და როდესაც ცეცხლთან პირველი გაზაფხული, პირდაბანილი მზე და ხშირ წამწამებიდან გამომზიარალი ორი ია დაინახა, ღიმილი გაუქრა და საჩხრეკი ხელიდან გაუვარდა.

— რუსუდან!...

ცეცხლთან ხელახლა მორთხმული სტუმარი მაინც ვერ დამშვიდებულყო და ისევ უნდობლად შეეკითხა:

— შენ ვინა ხარ?

ბიჭი დაიბნა,—ამ ერთმა უცნაურმა წუთმა მოტეხა და კისერი მოადრეკინა.

— არაგინ, რუსუდან... ზევით, ქილობანში საქონლის ბინა აქეთ იყალთოელებს და მე ბიძაჩემთან ამოვედი მთაში ამ ზაფხულს.

— ვინ არი ბიძაშენი?

— მწყემსია, სხვა ვინ უნდა იყოს?

— ჩვენ სადა ვართ?

— აყუდებულის დაბლა ხევში.

გოგო დაფიქრდა.

— შენ ცუდი ბიჭი ჩანხარ, რად მომიყვანე აქ?

აი, შარი თუ გინდა,—ბიჭი უფრო დაიბნა.

— შენ გულწასული იწექ მაქალოს ქვეშ, მე გიპოვე და აქ მოგიყვანე წვიმაში შესაფარებლად.

გოგომ არ დაუჯერა.

— მე მგელს უნდა შევეჭამე და შენ საიდან დამინახე?

ბიჭი მოცოცხლდა.

— ალბათ მე გეგონე მგელი, რუსუდან, რადგან ეს ქუდი მეხურა და ტყაბუქი გადაბრუნებული მეცვა,—წვიმაში ეგრე ვიცი ხოლმე.

გოგოს ეჭვი შეეპარა.

— მაქალოსთან რა გინდოდა?

— ხბო დამეკარგა და იმას ვეძებდი.

— ჩემი სახელი საიდანღა იცი?

— შენ თვითონ დაიძახე და მეც ხმაზე მოგაგენი.

პატარა მსაჯული თითქოს დაკმაყოფილდა პასუხებით, მაგრამ დაკითხვა მაინც განაგრძო და წარბები პაწაწინა ცისარტყელებად აქცია.

— განა ხის ქვეშ ვერ ვიქნებოდი, მაინცდამაინც აქ რად მომიყვანე? აქედან გზა როგორ უნდა გავიგნო? ხომ დავიკარგები...

გოგოს ტუჩები აუთრთოლდა და მასპინძელს გული საშინლად დასწყვიტა.

შეწუხებულმა ბიჭმა აღარ იცოდა, როგორ ენუგეშებინა სტუმარი.

— ნუ იტირებ, რუსუდან, მე არ ვიცოდი თუ შენ გეწყინებოდა აქ მოყვანა, მე უფრო გამოქვაბული ვარჩიე, რადგან წვიმა არ ჩამოვა და შედარებით თბილიც არი. ხის ქვეშ საშიშია ყოფნა ახლა — შეიძლება მეხი დაეცეს... ნუ, რუსუდან, ნუ იტირებ. არი კიდევ ერთი ანწლის ქოხი, ზედ გამოვიარეთ წელან, მაგრამ ამბობენ, რომ იქ გიჟი ცხოვრობდა და ამიტომ მოვერიდე. იქნებ იქ გირჩენია, რუსუდან? — მე არ მეშინია, თუ გინდა წაგიყვან... ან იქნებ ჩემი ყოფნა არ გინდა შენთან ერთად? მე ახლავე გავალ გარეთ, რუსუდან.

გულდამღულრულმა ბიჭმა წელი ძლივს აითრია ქვიდან და ის იყო გარეთ უნდა გასულიყო, რომ გოგომ ტირილი შეწყვიტა, წამოვარდა ფეხზე და ხელი სტაცა.

— არა, არა, ნუ წახვალ, იყავი აქ... არც სხვაგან მინდა წასვლა... დიდი ხანია გიჟი რაც ცხოვრობდა იქ?

ბიქს ბოლმა გულზე გადაეყარა და მიბრუნდა.

— არ ვიცი, ამბობენ ცხოვრობდაო და...

გოგომ ისევ ტყავზე მოიკეცა.

ახალა გაახსენდა ბიქს სოკოები, ნაღვერდლებიდან გადმოყარა, სულის ბერვით და პატარა წკირით გაასუფთავა, ბუერის ერთი ფოთოლი სტუმარს წინ გაუშალა და იმაზე დააწყო. გახსნილი გულიდან პურის ნატეხი ამოიღო და გვერდით მოუღო.

— ჰამე, რუსუდან, გემშიება.

გოგომ გემრიელად დაუწყო ლუნა სოკოებს.

ბიქი ტკბებოდა სტუმრის მშვენიერი მადით და წასაქებლად კიდევ ამოაძვრინა გულიდან მაჩალო და ნაკვერჩხლებზე დაყარა გულადმა.

გოგო დროდადრო შეჩერდებოდა და ყურს უკლებდა წკიმის შეუწყვეტელ ჩხრიალსა და მთიდან მთაზე წასულ გრუხუნს. ხანდახან უკან იყურებოდა, რადგან გამოქვაბულის სიღრმიდანაც ღამე უტკეროდა.

ბიქი მიუხვდა და გაამხნევა:

— ნუ გეშინია, რუსუდან, ხანჯალი კარგი მაქვს და დამბაჩა გატენილია.

გოგო შეიშმუნა.

— აქ მგელი არ მოვა?

— მგელს აქ რა უნდა? ნადირს ცეცხლისა ეშინია.

სტუმარმა „პურობა“ გაათავა, მასპინძელს მადლობა უთხრა და ცეცხლს მიაჩერდა.

ბიქი ადგა, აიღო დაკეცილი ქუდი, ცეცხლთან კარგა ხანს ატრიალა, გააშრო და გოგოს მიაწოდა.

— აჰა, თავით დაიდე და დაიძინე.

გოგომ არ გამოართვა.

— არ მინდა, არ მეძინება.

ბიქი მორჩილად დაეშვა ქვაზე და ქუდს ხელში უმიზნოდ დაუწყო წვალება...

დიდხანს ისხდნენ ასე.

შუალამე ძალაში შევიდა...

უცრად გოგო შეკრთა, ყელი ნუკრივით მოიღერა და ყურგამახვილებული მიაჩერდა ღამეს.

— რა იყო, რუსუდან? — შეშფოთდა ბიქი.

— მამა, — თავისთვის წაიჩურჩულა გოგომ.

ბიქი განცვიფრდა.

— რას ამბობ, რუსუდან?

გოგო გამოერკვა.

— არაფერს, მომესმა თითქოს ვიღაც იძახოდა.

ბიჭი დამშვიდდა.

— ყურს ნუ დაუგდებ, რუსუდან, ეს ალბათ ოლოლების ძახილი მოგესმა.

გოგო გაოცდა.

— როგორ თუ ოლოლების?

მასპინძელს გაუხარდა, რაკი ლაპარაკის საბაზი მიეცა.

— ოლოლები ფრინველებია, ჩიტები. ეგენიც წინათ ადამიანები ყოფილან, ჩემსავით ხბო დაჭკარგვით და დედინაცვალს გამოურეკნია საძებნელად. ბევრი ეძებეს, ვერ იპოვეს და ღმერთს სთხოვეს, რომ ფრინველებად ექცივნა. მას აქეთ დადიან და ეგრე ეძახიან ერთმანეთს:—იპოვე თუ არა ხბოო... მაგრამ ეს ზღაპარია, რუსუდან...

— ვიცი, გამიგია.

ისევე სიჩუმე ჩამოუვარდა სტუმარ-მასპინძელს...

— არ გეძინება, რუსუდან?

— არა.

კვლავ სიჩუმე.

— წყალი ხომ არ გწყურია, რუსუდან?

— არა.

კიდევ სიჩუმე.

— იქნებ ფეხების დაბანა გინდა?

გოგომ დაიხედა დაკარგულ კოხტა ფეხებზე და მადლობა გადაუხადა.

— არ მინდა.

— სისხლს მოიბანდი, ზედ მიგახმება,

გოგო გაბრაზდა და მწყურალად ახედა, მაგრამ როდესაც ბიჭის შავად გახუხულ სახეზე საოცრად მეტყველი თვალები დაინახა, მოლბა.

— არ მინდა-მეთქი, ვერ გაიგე?

მასპინძელი შედრკა, დაიმორცხვა და უხერხულად შეტოკდა ლოდზე.

უეტრად საიდანღაც ყრულ დაიგრუხუნა, წამოვიდა, წამოვიდა, მოახლოვდა და ზედ გამოქცეულთან საშინელი ქექით გასკდა.

გულგახეთქილი გოგო კინაღამ ერთ მტკაველზე შეხტა.

— რა არის?

— არაფერია, ნუ გეშინია, რუსუდან, ალბათ მეხი ჩამოვარდა სადმე ახლო.

— ჩვენ ხომ არ დაგვეცემა?

— არა, ჩვენთან მეხს რა უნდა...

ისევე განმეორდა ქექა.

სადღაც ამაზრუნად აყმუვლდა მგელი.

წყალმა ხმაურ-ხვივილს უმატა.

კიდევ დაიბეჭა და საშინელი ზღართანით დაეცა რაღაცა ხევში.

ბიჭმა გარეთ გაიხედა და როდესაც შემობრუნდა, ელდა ეცა: მთლად აცახცახებულ გოგოს შეშინებული თვალები მისკენ მიეპყრო, თოვლივით თეთრი ყელი დაეძვინა და ძლივს გასაგონად ჩურჩულებდა:

— მოდი, ახლოს მოდი.

შეშინებული ბიჭი მიუახლოვდა.

გოგომ გაიწია ტყავიდან და ხელით აჩვენა.

— აქ დაჯექ.

ბიჭი დაჯდა.

— უფრო ახლო.

ბიჭმა უფრო ახლო მიიწია და მხარით მის მხარს შეეხო.

გოგომ ხელი მარჯვენა მკლავში ჩასკიდა და უთხრა:

— ახლა გარეთ ნუღარ გახვალ.

ბიჭს ასეთი რამ არასოდეს არ დამართვია, რაღაც ტკბილი, თბილი და საამური დაიძრა გულიდან და მთელ სხეულს მოედო. უჩვეულო გრძნობისაგან შემკრთალი ცდილობდა არ გატოვებულიყო და ეს მდგომარეობა არ დაერღვია.

აკანკალებული სტუმარი მქიდროდ ეკვროდა თავის მასპინძელს და თან თვალს არ აშორებდა გამოქვამულის პირს.

გოგოს კანკალით შეწუხებულმა ბიჭმა უეცრად შუბლზე ხელი მიირტყა, გუნებაში თავის თავს უსაყვედურა: „რამ გამომაყვეყნა ეგრეთ“ და ასადგომად წამოიწია. წამოიწია, მაგრამ მკლავზე ჩაფრენილმა გოგომ არ გაუშვა.

— სად მიხვალ?

— ამ წუთში მოვალ, რუსუდან, შეშას მოვიტან და ცეცხლს მივუკეთებ, თორემ ეს ტყავი, რაზედაც ვსხედვართ, სულ წვიმით არი სველი.

— არა, არა, ნუ წახვალ.

ბიჭი წამოდგა.

— ამ წუთას მოვალ, რუსუდან. შენ იმიტომ კანკალებ, რომ ტყავის ბეწვიც სველია და შენი კაბაც.

გოგო გაეჩინიანდა.

— არ მინდა, არა, ნუ წახვალ.

აქ კი სიმაგრე გამოიჩინა ჩვენმა მასპინძელმა და მტკიცედ განაცხადა:

— ტყავს გაშრობა უნდა, რუსუდან, უცეცხლოდ კი როგორ გაშრება? მე ამ წამში მოვალ.

გოგო წამოხტა და შეევედრა:

— ნუ გახვალ გარეთ, არაფერი არ მინდა—არც ცეცხლი, არც წყალი, არც ძილი, არც ტყავი. გესმის, არაფერი არ მინდა! ოღონდ ნუ გახვალ გარეთ.

ბიჭი სულ დაშალა ამ ხმამ, მაგრამ მაინც არ შედრკა.

— ნუ გეშინია, რუსუდან, ნუ გეშინია. შორს კი არ მივალ სადმე, აქვე მთელი ყორვა შეშისა, ზევიდან ჩამოყრილი და წყლისაგან მოქუჩებული. ამ წუთში მოვალ, აი, ამ წუთში. არაფერია საშიში, მხოლოდ ცა გრგვინავს და მგელი ყმუის.

და ბიჭს სრულიად აზრად არ მოსვლია, რომ სწორედ ეს უხეტიაედა გულს საბრალო გოგოს.

მასპინძელმა შეშა შეგნით შემოაწყო. ცეცხლს მიუკეთა და ტყავი მიუფიცხა. სველ ბალანს ოხშივარი ავარდა.

და როდესაც გოგომ კაბა გაიშრო და მატყლსაც სისველის ნასახი დაეკარგა, ისევ ძირს დაიგეს ტყავი და ზედ დასხდნენ.

შუალამე გადადიოდა.

— მიაბზე რამე, ოღონდ საშინელი არ იყოს. ზღაპარი არ მინდა. იქ ღეგები და ალქაჯები დადიან.

— აბა სხვა რა გითხრა?

— არა, ზღაპარი არ მინდა.

— ერთი ძალიან კარგი ზღაპარი ვიცი.

— კარგი, ოღონდ საშინელი არ იყოს.

და მასპინძელმა სტუმარი ცხრა მთასა და ცხრა ზღვას იქით გადაიყვანა. მიჰქროდნენ ოქროს ფაფრიანი და ქარის ფეხებიანი ცხენები.

იარაღს მუქარით აჩხარუნებდნენ ჯაქვსა და რკინაში ჩამსხდარი მხედრები...

ილეწებოდა ხმალი და შხუოდა ისარი.

ხევ-ხუცებში იჩენებოდნენ ორად ნაკადი დევები.

მთის მიუღელ ქარაფებზე ღრუბლებამდე აწვდილი ციხე მოქუფრულიყო და შიგ მჯდომი მზეთუნახავი მხსნელს ელოდა.

მოფრინდა თეთრი რამით თეთრი მხედარი, ქალმა ციხის ბურჯიდან ნაწნავი ჩამოუშვა და...

— გეძინება, რუსუდან?

— არა, მინდა ცოტა ხანს წამოვწვე.

— კარგი, ასე უფრო კარგად მოისმენ, მხოლოდ აი. თავი დადე მუხლზე. ეგრე, ხომ კარგადა ხარ?

— მშვენივრად. მერე?

— ქალმა ციხის ბურჯიდან ჩამოუშვა ნაწნავი და რაინდი ციხეში აიყვანა.

დიდხანს ცხოვრობდნენ ტკბილად.

მხოლოდ ქონდრისკაცი საშინელი იყო თავისი განზრახვით.

ხელმწიფემ გადაწყვიტა ვაჟი უკედავების წყლის მოსატანად გაეგზავნა.

მიუხვდა ცბიერებას მზეთუნახავი ქონდრისკაცსა და...

— გძინავს, რუსუდან?

— არა, არ მძინავს.

— მიუხვდა ცბიერებას მზეთუნახავი ქონდრისკაცსა და ვაჟს ოქროს ბეჭედი გაატანა.

გზაჯვარედინზე შედგა ვაჟი და სამი გზიდან ყველაზე საშიში აირჩია.

ბევრი იარა.

შავ ტყეში, შავი ხევიდან, შავი ტახი გამოვიდა და...

— გძინავს, რუსუდან?

— არა.

— შავ ტყეში, შავი ხევიდინ, შავი ტახი გამოვიდა და ვაჟს წრე მოუხაზა საბრძოლველად.

მოკლა შავი ტახი თეთრმა მხედარმა და ტახის თავიდან გამოსულ სამ ვეშაპს შეება:

ერთი შავი იყო, როგორც კუნაპეტი. ერთი წითელი, როგორც სისხლი, ხოლო მესამე...

— გძინავს, რუსუდან?

— ა?... ჰა?...

— ერთი შავი იყო, როგორც კუნაპეტი.

მეორე წითელი როგორც სისხლი, ხოლო მესამე თეთრი იყო, როგორც ბამბის ქულა.

გახეხა მაშინ ვაჟმა ჩოხის კალთაზე ოქროს ბეჭედი და მოკლა თეთრი.

მოკლა წითელიც.

შავსაც მიუხტა, მაგრამ...

მაგრამ სტუმარს უკვე ეძინა.

და მიჰქროდნენ ოქროს ფაფრიანი და ქარის ფეხებიანი ცხენები...

მოწიწებით დახედა მშვიდად მფშვინავ გოგონას სახეს ბიჭმა და განძრევა

ვერ გაბედა. მარცხენა ლოყის ქვეშ ტყუპად ხელემა მოწყობილი დროდადრო შეაცმაცუნებდა ალუბლისფერ ტუჩებს და სითბოსაგან ავარდისფერებულ ლოყაზე ცეცხლის არილი აუთამაშდებოდა.

მასპინძელმა თავის ნათქვამი ზღაპარი სინამდვილედ წარმოიდგინა და მის მუხლზე მიძინებულს თვალი ველარ მოსწყვიტა.

დიდხანს იყო ასე გაუნძრევლად.

გარეთ ისევ წვიმა შხუოდა.

ქარი ღრანტეებში დათარეშობდა.

ადიდებული ხევი ხვიოდა და ტყე ბალნისამშლელად გუგუნებდა...

ბიჭმა თვლელა შეიციო, ქამრიდან დამბაჩა ამოიღო, მარჯვენაში დაიჭირა და გადაწყვიტა დილამდე ელარაჯნა ძვირფასი სტუმრისათვის...

ისევ აყმუვლდა სადღაც მგელი.

ისევ დაიძახეს ოლოლებმა.

ისევ დაიგუგუნა ტყეებზე ქარმა.

ატირდა მიკიოტი და ჯერ ნელა, სულ ნელა, მერე ცოტა აჩქარებით და სულ ბოლოს ძლიერი სისწრაფით ყველა ხმაური ერთ განუწყვეტელ შრიად გადაიქცა და ოქროს ფაფარიანმა და ქარის ფეხებიანმა ცხენებმა თავი აიშვეს...

ცეცხლი მიინავლა.

გამოქცაბულში მყუდროება დადგა.

შუალამე გადასული იყო...

უცებ მღვიმე საშინელმა გრიალმა შეარყია და გულგახეთქილი მძინარენი ფეხზე წამოყარა. სიბნელეში ერთმანეთს მიკრულები და შიშისაგან თვალდაჭყეტილები გაურკვევლად იყურებოდნენ.

ისევ ბიჭი მოვიდა ადრე გონზე. იქაურობის გასანათებლად ცეცხლი გაჩხრიკა და შუბლზე სირცხვილის ოფლმა გამოჟონა: ხელიდან გაგარდნილი დამბაჩა საფისტონე ძუძუთი ნალევრდალთან ახლო დაცემულიყო და დაცილიყო. სწრაფად აიღო, სინანულით დახედა და უხერხულად გაიღიმა.

— არაფერია, რუსუდან. აი, ეს ოხერი დამბაჩა ჩამვარდნია ცეცხლში და ის გაგარდნილა.

გამოფხიზლებულ გოგოს გულზე მოეშვა, მაგრამ ისევ შეშინდა.

— რაზე ჩვენ მოგვხვდებოდა ტყვია.

ბიჭსაც შეეშინდა. ქერიდან ჩამოცვენილი და საყელოში ჩაყრილი მიწა წამოიბერტყა და გული გაუკეთა.

— არა უშავს, რუსუდან, მთა არი, შეიძლება ასეთი რამეც მოხდეს. შენ ნუ გეშინია, ისევ წამოწეკ. მე შეშას მოვიტან და ცეცხლს ისევ დავანთებ.

— არა, არა, ნუ გახვალ გარეთ.

მაგრამ ბიჭმა გაასწრო, მაღევე მობრუნდა უკან და ნაკვერჩხლებს შეშა ბლომად დააყარა. კარგად გააფიცხა და მერე გამოქცაბულიც გააჩირაღდნა. გოგო ისევ ტყავზე წამოწეა, ბიჭი კი ქვაზე ჩამოჯდა.

— არ მინდა, მანდ ნუ ზიხარ, — მიზეზიანად წამოიწია იდაყვზე ცეცხლთან მიწოლილმა.

— მა რა ექნა, რუსუდან? — გაოცდა ბიჭი.

— ჩემთან მოდი... აი, ასე... ახლა დაწეკი და ორივემ დავიძინოთ. ტყავი დიღია და ორივეს გვეყოფა.

და სანამ გომბორის მთიდან არ გადმოადგა დილა ხეობას, ასე ეძინათ ჩახუტებულებს.

ხოლო როდესაც მზე ცივს კარგა მაღლა აშორდა, მთელი ღამის ნახეტი-

ჩვენმა, ჩამოგლეჯ-ჩამოწეწილმა, დაკარგულ-დაღადრულმა და ჯავრისაგან გადარეულმა მამამ ქილოზნის ტყეში, მეძროხეთა ბინაზე მიაგნო თავის ერთადერთ ნუგეშს, რომელიც სამფეხა სკამზე დაგებულ ნაბადზე წამოიჯდარიყო და ნამტირალევი სლუჟ-სლუჟით ხვრებდა თბილსა და ნალეზიან რძეს.

კოცნით გადაუცვითა ხელ-ფეხი და ლოყები სიხარულით კინაღამ ჭკუაზე შემცდარმა მამამ და თავის ამხანაგებთან ერთად, რომელთაც იმ ღამეს აგრონომზე ნაკლები არ ეწვალათ, ნაპოვნი შვილით სახლისაკენ გასწია.

გოგოს გული დასწყდა, რომ ბიჭს ვერ გამოეთხოვა, რადგან ის სოკოს მოსატანად იყო წასული.

ტყესთან მიახლოებულმა უკან მოიხედა და ქოხის გვერდით სოკოებით ხელში მდგომი თავისი წუხანდელი მასპინძელი დაინახა. ველარ მოაშორა თვალი და შენიშნა, როგორ ნელ-ნელა ჩამოეშენენ ძირს ხელები. სოკოები მიწაზე გაიბნენ და უკანვე მიბრუნებული ბიჭი ისევ ტყეს შეერია.

გოგოს დაენანა და ატირდა...

ოი, მას შემდეგ რამდენი წელიწადი გავიდა. მამა ფაშისტის ტყვიამ გააცია, ხოლო შვილმა კერის ღაღარი ცხლად შეინახა და ახლა უკვე გამოცდილი აგრონომია.

საბრალო მამა... მაგრამ ვინ იყო ის ბიჭი, ასე გუშინდელივით რომ შემოინახა ხსოვნამ ეს ღამე და, ალბათ, სიკვდილამდე არც წაიშლება? იქნება სხვასაც უნახავს ასეთი გულადი ვინმე იმ ასაკში, როდესაც უფარსკვლაევო ღამეს ათასგვარი ზღაპარი ცოცხლდება და ალქაჯ-დევეები დაალაჯუნებენ ღრანტეებში და მთის ორწოხებში?

უცნაურია ადამიანი: ერთი რაღაც გულუბრყვილო დღე ან შემთხვევა ჩაეჭედება თავში და იქიდან აღარც ამოვა... აი, არჩილიც... ჰო, მართლა, საბრალო არჩილი. ახლა როდემდე არ მოუტრეხა ამოვარდნილი ხელი?... ის ინსტრუქტორი?—დღეს ლამის შემქამა ცქერით, თითქოს პირველად მხედავდა. თვალი არ მომაცილა, სანამ საცოდავი ბიჭი არ გადმოვარდა მშვილდიანად ძირს და ვიღაც თავზეხელაღებული არ მოახტა გაგიჟებულ ცხენს. როგორ გაბედა პროგრამის გარეშე ჯირითი?... ძია ნიკო სადღა დაიკარგა? რამდენი ვათვალიერე სტადიონიდან ყაყანიტ მომავალ ხალხში და ვერსად მოვკარი თვალი... ჰო, მართლა, დილაზე ვანოს უნდა პერანგები გავატანო მაქსიმთან. რა მოეჩვენა, რომ ის გადარეული ცხენი იმ ბიჭს მიუგდო და თვითონ ისევ მთაში გაიქცა?... მაგრამ ის ბიჭი?—ის პატარა ბიჭი, როგორ მეტეორივით გაიელვა და გაქრა, ხოლო მეხსიერებას კი ასე ნათლად შემორჩა. ღმერთო, ვინ იყო?... ან იქნებ გულში იმიტომაც ვერავინ გაიდგა ფესვი, რომ იქ, სადღაც კუნჭულში იმ პატარა ბიჭის ხსოვნა შენახული ეგრე სათუთად?...

დიდხანს მკითხაობდა რუსუდანი და როდესაც თელემა წამოეპარა, სუნთქვა თანაბარი გაუხდა და როგორც ოდესღაც—გაფრინდნენ ოქროს ფაფრიანი და ქარის ფეხებიანი ცხენები.

* * *

კოლმეურნეობის კანტორის ეზოში დაგდებულ სატვირთო მანქანის მიჰყვითილ კაბინას, დაღეწილ ძარასა და ცარიელ ჩარჩოს უკან ხელებდაწყობილი, პირქუში სახით ათვალიერებდა შუახანს კარგა გადაცილებული კაცი. საშუალოზე მაღალს ეტყობოდა, დიდიხანის მოდებული ჰქონდა სიმსუქნე, რომელსაც მუცელი გაეზარდნა და ლოყები მეზურნესავით დაებერა. სქელ წარბებს

იქით მიმალულ პატარა და კრუტა თვალებში გამჭირაზობა და შორსმჭვრეტელობა ჩანდა. ოდნავ შეწითლებული ღაწვისთავეები და მოკლე ცხვირის დაბერილი ნესტოები ამქვეყნიური, ყოველი სახის ვნებათა ახლო ნაცნობობას მოწმობდა, ხოლო წინ წამოწეული მსუქანი და მსხვილი ტუჩები, პატივმოყვარეობისა და ძალაუფლების სიყვარულზე მეტყველებდა. თავზე გახუნიებული, თეთრი ტილოს ქუდი ეხურა, კეპიანი, ტანზე ლურჯშაღლებიანი უბრალო პერანგი ემოსა, უბრალო ჩაშვებულ შარვალშივე ჩატანებული, ოდნავ გაღებული საყელოდან მკერდზე მოდებული ქალარა ბალანი უჩანდა, ხოლო ფეხზე მოძველებული, ყავისფერი ტილოს ტუფლები ეცვა.

კაცმა ირგვლივ შემოუიარა გრძელ ჩაოჩოს, ძრავასთან მისულმა წესიერად მყოფ სანთლებს უჩიქინა. დაბრეცილ გარდი-გარდმო წვევებს მიაბრტყა ფეხი, ირგვლივ მოფანტულ თვლებსა და ქანკიკებს გადახედა. უტნაურად დაიღრიჯა, ზიზღით გააფურთხა და შემობრუნებულმა პირდაპირ კანტორისაკენ გასწია.

ცაცხვის ძირში შეკრებილმა ხალხმა სალამზე სალამით უპასუხა და უკან მიჰყვა.

მოღუშულმა კაცმა აიარა კიბე, მეორე სართულზე ოთახის კარი შეაღო და ლურჯ მათდგაფარებულ მაგიდასთან დაჯდა.

ხალხი კედლების გასწვრივ ჩამწკრივებულ სკამებზე ჩამოსხდა.

მაგიდასთან მჯდომმა ქუდი მოიხადა, სათვალე გაიკეთა და რაკი გაზეთში ალბათ საყურადღებო ვერაფერი ნახა, გადათვალერების შემდეგ გვერდზე გადადო, მოიხსნა სათვალე, ორივე ხელის თითები ერთმანეთში გაუყარა და მათს ზემოდან დადებულ მინაზე დააწყო, რომლის ქვეშაც ათასგვარი ბეჭდიანი და უბეჭდო ფურცლები და ორიოდ ბროშურა ჩანდა. მან სახის გამომეტყველების შეუცვლელად ჩამოათვალერა იქ მყოფთა სახეები და იკითხა:

— ილო აქ არი?

— აქა ვარ, ძია ნიკო.

— რას შვრება შენი ბრიგადა, რამდენი ურემი გაქვს მზად?

— ურემი სამი მოვამზადე და მომკელებიც გამოვყავ.

— სამიო?! შენ ოთხი ურემი უნდა გქონოდა.

— უნდა გქონოდა, მაგრამ „ბელურას“ წუხელ საღამოს ზეწარი და სამი ქალი გაუტეხნია.

— მერე და, შე დალოცვილიშვილო, მაგაზე მაკლებ ერთ ურემს? ყველაფერი მე უნდა გითხრა და მიგითითო? იქნება ფიქრობ, რომ მაგაზე მეტი საქმე არა აქვს თავმჯდომარეს? დღესვე ჩაიტანე ლევანთან და გაამართვინე! მკვახე ნათქვამმა ბრიგადირი შეშმუშნა.

— მასალა რომ არ მაქვს, ძია ნიკო?

თავმჯდომარემ შუბლის ნაოჭი გაიღრმავა.

— მასალა არა გაქვს?—და ხმას აუწია.—იმას რა მასალა უნდა, ბიჭო? წადი ახლავე და გომურთან ნაყარი კაკებიდან გამოარჩიე და, თუ სახეწრე ვერ იშვოვო, სათივეს ერთი სარი მოაძრე და ის წაიღე! ხვალ დილით ოთხი ურემი უნდა დამახვედრო მინდორში.

ილო კარებისაკენ გაემართა.

— დაიცა!—კარებში მიუხწრო თავმჯდომარის ხმამ, —რამდენი მომკელი გყავს?

— ათი მომკელი და ხუთი მეძნეური.

— ორი მომკელი და ერთი მეძნეური კიდევ დაუმატე. „წარათები“ კარგად დიდი მიწაა. ძნას სად დააწყობ?

— მიქიას თელეზთან.

— შორს არ იქნება?

— იმაზე კარგი საჩრდილობელი ახლო არაფერია.

— კარგი, წადი და რაც გითხარი გააკეთე. საქალე ხეს ორი კავი ეყოფა. დარაჯს უთხარ ჩემ მაგიერ და მოგცემს.

ბრიგადირი შეეყოყმანდა.

— წავალ, ძია ნიკო, მაგრამ ის სამი კაცი სადღა ვიშოვო. ხალხი არა მყოფნის.

— როგორ თუ არა გყოფნის? ბრიგადაში სამოცდაშვიდი კაცი გყავს.

— მყავს, მაგრამ ზოგი არ გამოდის, დანარჩენი კი ზოგი წყლის მშიდავად გამოვყავ, ზოგი ნამჯის საყრელად, საბულუღებლად, კომბაინზე—ყველგან განაწილებულია.

— ჩემი საქმე არ არის. წადი და რაც გითხარ გააკეთე, მოსავალმა დაცდა არ იცის, თავის დროზე უნდა ავიღოთ.

ბრიგადირი გავიდა.

— შენ რაღას შვრები, შეკაზმული ხარ ხეალ დილისთვის?

ნაბდის ქუდიანი, წვერგაუპარსავი, მაღალი, ხმელ-ხმელი ახალგაზრდა წამოდგა სკამიდან.

— სალამონდის ყველაფერი მზად იქნება.

— როგორ სალამონდის, ახლა არა ხარ მზად?

— როგორ არა ვარ, მაგრამ ცხენის ურემი არა მაქვს წყლის მოსატანად.

— მაშ არავისა აქვს შენს ბრიგადაში ცხენის ურემი?

— როგორ არა აქვთ, მაგრამ ყველა ერთმანეთს უყურებს.

— როგორ თუ უყურებს, კაცო, შრომადღეს არ უწეროთ თუ როგორ არი შენი საქმე? გაბრუას უთხარი და ის წაიყვა.

— გაბრუამ ეფერემას ქურქელი დაუდო და ახალსოფელში წაიღო.

— კაი დროს გაგიშვია, ბიჭო.

— მე რა გავუშვი, მე ვინა მკითხავს?

— მაშ ვისა ჰკითხავენ, შვილო. ბრიგადირი შენა ხარ... ჯავახიანთ იას უთხარი და ვირის ურემი შეაბმევინე. რასაც მიზიდავს მიზიდავს.

კაბინეტში ბუღალტერი შემოვიდა. ეს იყო უცნაურად აწოწილი კაცი. კეფისაკენ წასული თვალებითა და მუდამ ერთნაირი სახით, რომლის გუნება-განწყობილებას კარგა დაკვირვებული თვალიც ვერ გამოიცნობდა. იგი თავის დაქნევით მიესალმა იქ მყოფთ და თავმჯდომარეს რვეულის ფურცელი დაუდო მინაზე.

— ამაზე ხელი უნდა მომიწერო.

თავმჯდომარემ სათვალე გაიკეთა, ფურცელს მცირე ხანს უცქირა, მერე მის მომტანს ახედა და როცა მისი მხერა დაიჭირა, კალამი დინჯად ჩააწო სამელნეში.

— მეტი არაფერი?

— არაფერი.

— აღრიცხვის საქმე მოგვარდა?

— ძალიან კარგად.

— სასწოროები მზად არი?

— ერთი სასწორო მაკლია, მაგრამ საწყობიდან წავიღებ.

— არ ივარგებს. საწყობშიაც საჭიროა.

— როგორ არ არი, მაგრამ თელავიდან მოტანილი დავდგათ აქა და მაგას კი დღესვე გავატან მინდორში.

— ეგრე უყავ, მწონავეები გამოყოფილია?
— ყველგან გამოყავ, მაგრამ „ვალალოს“ ბიქს ორმოცდაათ გრამიანი არა ბიქს.

— იშოვეთ, კაცო, ეგეც კომბაინი ხომ არ არი.

— თელავში წასულ კაცს დავაბარე და მოიტანს ალბათ.

— საშრობზე რაღა ვქნათ?

— მეტი გზა არ არი. გომურზე უნდა დავყაროთ.

— ფიცრების იმედი გაქვს, გაუძლებს?

— როგორ არ გაუძლებს. მეტი რა ჩარაა. უნდა გაუძლოს. სამივე გატლექილი კოლმეურნეობა შემოგვიერთდა. სამიდან მარტო „წითელ სხივსა“ ჰქონდა საშრობი.—სხვა გზა არ არი, უნდა გაუძლოს.

— კარგი, აბა, რას ვიზამთ. მაშინ უთხარი გიორგის, ქალები გაგზავნე და დააგვევინე.

კარები კიდევ გაიღო და მაზუთითა და ზეთის ლაქებით მოზუნზულ ტან-საცმლიანმა ბიქმა შემოფოთებით მოათვალიერა იქ მყოფნი, რომელთაც გაკვირვებით აღმოხდათ:

— ოჰო, მოხვედრი?

თავმჯდომარემ სათვალე მოიხსნა, თავს წამომდგარი ბუღალტერი მარცხენა ხელით განზე მისწია და მცირე ხანს უსიტყვოდ უტყქერდა შემოსულს. ბიქმა ველარ გაუძლო დანის წვერივით მიბჯენილ თვალებს და უმიზნო მზერა ფანჯრისაკენ გადაიტანა.

— შენ რაღა ჩემი გამჩენი გაგიწყრა, ბიქო?

ბიქი თავჩალუნული გაჩერდა და ხმა არ ამოუღია.

— რაზე შემიშალე, შეილო, ხელი. ხვალ მოსავლის აღებას ვიწყებ და შენ მანქანას მიმტვრევ? რა იყო, რა მოგელანდა, რა მოგეჩვენა, რამ გადაგ-რია, რაზე დაეჯახე იმ სახლს? თუ, შეილო, გიყი ხარ—იტყოდი და საგიყეთ-ში წაგიყვანდი. თუ არა და რაზე მიმტვრევ მანქანას ამ სიკეთის დროს?

თავჩალუნული ბიქი ერთ ხანს ფრჩხილებით ფრჩხილებს იწმენდდა, მერე თავი აიღო და თვალი ძლივს გაუშართა.

— რა ჩემი ბრალია, ძია ნიკო. კაცს მოვარიდე და სახლს დაეჯახა. მაშ ადამიანს ხომ არ გავეყლტავდი? აი, ეს ბიქებიც იქ იყვნენ. ამბობენ შრომელიაო ის ბიქი. ველოსიპედით მოდენილიყო, მანქანაზე დადებულ მილებისთვის ხელი ჩაეგლო და იგრე მოგვეყოლოდა უკან. ესენი გაჯავროდნენ და იმასაც ხელი გაეშვა და ზედ ცხვირწინ გამომიქროლა. ასფალტზე აუსხლტა თვალი და იქვე დაეცა. მე მაშინვე მივლორიჯე გაქანებული მანქანა, რადგან რომ დამემუხრუქებინა, მაინც ქვეშ მოჰყვებოდა. ჰოდა, მივლორიჯე, მაგრამ მილებმა გადაძალა უკან, ხომ ნახეთ, რამსიგრძე მილებია, ანდე ეზოში არა ყრია? თითო რვა მეტრია. თანაც იმდენი მედო ზედ... გადაძალა მილებმა და წინა თვლები ზევით ასწია. რაღა უნდა მექნა?—საქე ალარაფრის მაქნისი იყო. ჩაეაქრე ძოავა, მაგრამ ინერციით დაეჯახა ფანჯარასა და შეანგრია.

— რაზე სახლში იქნებოდა ვინმე, ბიქო! გაგიგონია, ქრისტიანო?—მიუბრუნდა თავმჯდომარე ბუღალტერს:—რომ დაჯახებოდა, ფანჯრის ქვეები ღია კარებიდან აივანზე გადაეყარნა. კაბინა შიგნით იყო შესული და ზედ მაგიდასთან მისული პატივსაცემ სტუმარივით. წინა თვლები კედელთანვე მოსძრობოდა. მარტო კაბინა იდო იატაკზე. თურმე სულ ერთი თუ ორი წუთის წინ სახლში პატარა გოგო ყოფილა, იქვე უთამაშნია, მერე გარეთ გასულა ცოცხისთვის, თოჯინებს სახლი უნდა დაეუგავოო. ჰოდა, შემთხვევით გადარჩა. გადარჩა და ეს დამთხვეულიც გადაარჩინა. რა გითხრეს, ბიქო, მილიციაში?

— წიგნაკი ჩამომართევს და მითხრის: „ის მოიყვანე, ვინც ველოსიპედით წაგექცა წინო“. არა სჯეროდათ, პირი დამალვინეს და მსუნავდნენ—მთვრალი იქნებო. მთვრალი საიდან ვიქნებოდი—მთელი ღლე პურის ნამცეცი არ ჩამიშვია პირში.

თავმჯდომარემ ცბიერად მოკუტა თვალი.

— როდის იყო, შვილო, რომ კაცს პური ათრობდა? ხანდახან დილით ჯანზე მოსასვლელად და გამოსათუხიებლად არაყს გადაჰკრავენ ხოლმე უნამცეცოდაც.

— არაყი რა არი, სამ ჭიქას რა უნდა ექნა?

თავმჯდომარემ ბუღალტერს ახედა, რომლის სახეზე არც ერთი ნაკვთი არ შერხეულა. მერე სკამზე ჩამომსხდრები ჩამოათვალიერა თვალში ჩამდგარი ღიმილით და გაიცინა.

იქ მყოფებმა ისარგებლეს თავმჯდომარის კარგი გუნებით და მათაც გაიზიარეს მისი მიხვედრილობა.

ხარხარი რომ შეწყდა, ისევ დარცხვენოდ ბიქს მიუბრუნდა თავმჯდომარე:

— შენ ჭკვიანი ბიჭი ხარ, სამი არაყი, ისიც დილას დალეული, ვერ გადაგრევდა, მაგრამ მაინც სიფრთხილეა საჭირო, შვილო, დედაშენმა სამი შვილი დაჰკარგა ფრონტზე და შენლა შემოგყურებს. ჭკვიანად უნდა იყო. მე რომ რაიკომის მდივნისთვის არ შემეტყობინებინა, ახლაც იქ იყურყუტებდი. წადი ახლა, ჩაჯექ ჩემს მანქანაში და ემტეისიდან მახათელაშვილი გადმოიყვანე. იქ იკითხე მექანიკოსი ვინ არი-თქო და გეტყვიან. უნდა გავაკეთოთ, შვილო. ხვალ მინდვრად გავდივართ... ან კი თითონ როგორ გადარჩა.—საზურგე საჰის თავამდე მიეჭყლიტა მიღებს ძარის ფიცრები რომ გაენგრინა. და როდესაც ბიჭი გავიდა, თავმჯდომარე ახლა სხვას მიუბრუნდა:

— შენა, შენ რაღა გინდა, შალიკო?

— მე ის მინდა, რომა აი, კაცი მოგიყვანე,—არ მაძლევს ხალხსა.

— ჰო, რაო, რატომ არ მოგცემო?

— აბა, რა ვიცი. მე მჭირდებაო.

თავმჯდომარემ წარბები შეიკრა და ფეხზე ამდგარ შავგვრემან ახალგაზრდას მიაჩერდა.

ბიჭი ოცდარვაწლამდე იქნებოდა, საშუალოზე ოდნავ მაღალი, მაგრამ გასაოცრად განიერი მხრებით და ტყვიასავით ჩასხმული. დაკუთხული ნიკაპი და მჭიდროდ მოკუმული თხელი ტუჩები ნებისყოფის სიძლიერეზე ლაპარაკობდა. მან გაუტეხელი თვალი მიაპყრო მოსათურეს.

— რატომ არ აძლევ, ბიჭო, მაგ კაცს მუშახელს. როდემდი? უნდა იყო შენ წვერა და შენნება. ხომ ხედავ მოსავალი კარზე გვადგა და პატრონობა უნდა. ხელის შეწყობის მაგიერია? ერთხელ იყო, შვილო, შენი მოხსნა უნდოდათ ბრიგადირობიდან და მე გადაგარჩინე. მეორედ იყო და—ისევ მე გიშველე. შენ როგორ გგონია, მესამედაც მოგეშველები? არა, შვილო, მეყოფა. კაცი დაებერდი, თვალის ამხილე ვარ და ეგეთი ხათბალა კაცი ჯერ არ მინახავს. შვილო, განა მე ორი თავი მაბია? არ შემიძლია. აი, საერთო კრებას მოვიწვევ და გავანთავისუფლებთ, თუ აღარ გინდა ბრიგადირობა. ვაგონილა და თქმულა, ქრისტიანო? პარტიულ კრებაზე რა დავადგინეთ, შენ ყურებში ბამბა გეკეთა? ან იქნებ წყალგაღმა იყავ და ხმა ვერ მოგაწვდინეთ?

— სმენა რომ კარგი მაქვს, ამას თქვენც დამიდასტურებთ, რადგან იმ გრვენივა-ქუხილში და ქვეყნის დაქცივაში თითქმის ნახევარ კილომეტრზე გავიგონე ყვირილი, როცა ალაზნის მღვრიე მორევიდან მშრალზე გამოგიტანე, ხოლო რაც შეეხება პარტიულ კრებას, მე მაშინვე განვაცხადე, რომ ხალ-

ხი ჩემს ბრიგადაში ყველაზე ცოტაა. რატომ მევენახეობის სხვა ბრიგადებში არ დაავალეთ?

— შენ ჯერ არავის არ დაუყენებიახარ ჩემთვის ჰკუის სასწავლებლად. ეგ მე ვიცი, ვის დაევალებ და ვის არა. იმათ იმიტომ ვერ დაევალეთ, რომ ვერ მოასწრეს ჯერ მესამედ შეწამვლაც კი. შენ კი ყველა ნაკვეთის შეწამვლაც მოასწარ და დამუშავებაც. აი, რატომ არ დაევალეთ. გაიგე ახლა? შევიდა შენს ყურებში?

— რატომ ვერ მოასწრეს მერე? ხალხი ხომ იმათთან და საერთოდ ყველგან უფრო მეტია, ვიდრე ჩემს ბრიგადაში?—მეტი თუნდაც ორი-სამი კაციით! მე რომ მოვასწარ და გავაკეთე იმიტომ, რომ ვენახი ამას საჭიროებს. ხალხი როგორ მივცე ახლა, როცა მეოთხედ უნდა დავიწყო შეწამვლა და გოგირდის ცალკეა შესაყრელი. ვაზს გაფურჩხა უნდა და თავის გადაჭრა. მე კი არა, სხვა ბრიგადებსაც არ უნდა მოაკლოთ ხალხი, რადგან ნაკვეთები დასამუშავებელია. მაგათი ვაზების მწყრივებქვევიდან ზევით რომ აიხედო, ცის ნაპერსაც კი ვერ დაინახავ, ისეა გაბურღული ერთმანეთში. ჩახურდება და მტევანი გაუფუჭდება. ხელის შიტანება უნდა, ცის გახსნა უნდა.

თავმჯდომარემ იდაყვები მაგრად დააყრდნო მინას, მაგიდაზე გადაიხარა, ნიკაბი წინ წამოსწია და ისე უთხრა:

— ვაზებს ცის გახსნა უნდათ, შვილო, და შენ კიდევ ცის ჩამონგრევა, რომ შიგ მოჰყვე და ერთხელ და სამუდამოდ დავისვენო. ხალხს არ იძლევი, არ იძლევი, სხვა ბრიგადირებს რაღას მირევ? რა აგიტაციას ეწევი. ეგლა უნდათ? ვერა ხედავ, როგორ არიან დავირებულები? გისწავლია, ჯარი მოგივლია, საქმისა რაღაცა გაგეგმა—რაზე მირევ ხალხს, შვილო? ხელის შეწყობის მაგიერი? შენ აგებ პასუხს, მე რომ გეგმა ჩამეშალოს? შენ ვინა ხარ, კაცო, რა გახდი, კაცო! წადი, მომშორდი, შვილო. აღარ მინდა შენი ბრიგადირობა! მორევიდან გადაგარჩინეო. — რას მაყვდრი? შენ ღმერთს მადლობა უთხარ, რომ ეგ მახსოვს, თორემ რაც შენ ახლა აქ წამოგცდა, ეგ რომ რაიკომის ყურამდე მივიდეს, აქ აღარ გედგომება. გაგონილა, ხალხს არ იძლევა და სხვასაც აგიტაციას უწევს ნუ დაემორჩილებითო.

— მე არავისთვის არაფერი დამიყვედრებია, თავმჯდომარეე. სიტყვამ მოიტანა და ვთქვი, და არც რაიმე აგიტაციას ვეწევი. მე მხოლოდ იმას ვამბობ, რომ ძალღი შინ არ ვარგოდა და სანადიროდ გარბოდა. მევენახეობის ბრიგადირებს თავიანთი საქმე აქვთ, ეს მე პარტიულ კრებაზეც ვთქვი. დაე ჯერ თავისი საქმე გააკეთონ და მერე სხვას დაეხმარონ.

— მაშ შენი აზრით შემინდვრეობის ბრიგადები სხვებია?

— მე ეგ არ მითქვამს.

— მაშ რა გინდა. შვილო, კარზე მომდგარი მოსავალი მინდორში დარჩეს, ჩალპეს და ჩაიშალოს?

— მოსავალი არც მინდორში დარჩება, არც ჩალპება და არც ჩაიშლება. შემინდვრეობას თავისი ბრიგადები აქვს. დაე ორგანიზაციო უყოს ყველამ თავიანთ ბრიგადებს და რაც ძალებიცა ჰყავთ ამ ძალებით გეგმაზე ადრე აიღება მოსავალი.

— რომელი ძალები, რა ძალები, სადღაა ძალები, შვილო. მთელი ახალგაზრდობა გარბის სოფლიდან, ზოგი რუსთავში მიდის, ზოგი უმაღლესში, ზოგი კრა-კერვის სასწავლებლად.

— თქვენც ნუ გაუშვებთ.

— მე ვილა მეკითხება? შარშან ბაჩიანთ გოგო წავიდა თელავს კრა-კერვის სასწავლებლად და წელს შეკერა შარვალი. ისიც, ერთი ტოტი გალიფი უქნია, მეორე—ჩვეულებრივი, ჩაშვებული.

იქ მყოფნი ახარხარდნენ, მხოლოდ შავგერემანი კაბუჯი და ბულალტერი დარჩნენ შეუვალნი.

— აი, შეილო, წავიდა და რა გააკეთა,—აქ უფრო მეტ სარგებლიანობას არ მოიტანდა?

— ეგ მე სრულიად არ მეხება, დიდი დანაკლისი არ არი მისი გაშვება, მე ჭკვიანებზე მოგახსენებთ.

— რა ვქნა, შეილო, დავაბა?

— რა თქმა უნდა—უნდა დააბათ და არა თოკით, არამედ საშუალებით, რომელიც ნებას არ მისცემს დატოვოს კოლმეურნეობა.

— ეგ კი კარგი მოგიფიქრებია, მხოლოდ მე დავასწარ მაინც და ახლა არც კომკავშირის რაიკომი და არც პარტრაიკომი აქედან წასულს არც რაიონში იღებს სადმე და არც რაიონის გარეთ აგზავნის, თუ ჩემგან ცნობა არა აქვს მისი გაშვებისა.

— მე მაგ საშუალებაზე სრულიად არ მოგახსენებთ და არც მინდა ახლა ვილაპარაკო ამ საკითხზე. მე მხოლოდ იმას ვამბობ, რომ მემინდვრეობის ოთხ ბრიგადას იმ შემადგენლობით, რა შემადგენლობითაც არი ამჟამად, შეუძლია ვადაზე ადრე აიღოს მოსავალი, ხოლო რაც შეეხება რაიკომს და ჩემს ბრიგადირობას, ნუ მაშინებთ. მე რომ მშინებოდა, აქედან ბერლინში ფეხით ვერ ჩავიდოდი. ახლა შემოიძლია წავიდე? მზე სად წამოვიდა და მე ისევ აქა ვარ. საქმემ დაცლა არ იცის.

თავმჯდომარე წელში გასწორდა.

— ჯანდაბაში წადი, შეილო რევაზ, და დოზანაში! წადი,—ჩემი ურგები ქოთანი ქვისა და მაწონი ძაღლსაო. ეგრემც ყოფილა, რომ სულ წასულხარ და აღარ მოსულხარ.

შავგერემანმა ბრიგადირმა მადლობა გადაიხადა გზის დალოცვისათვის და გავიდა.

თავმჯდომარემ გახურულ კარებს მრისხანე თვალი მოაშორა, დამსწრენი ჩამოათვალიერა და მერე ხელების გაშლით ბულალტერს მიუბრუნდა:

— აი, აბა, ელაპარაკე რამდენიც გინდა. აბა რა უნდა გააკეთო კაცმა. ქენი სიკეთე რამდენიც გინდა. კაცო, ეს ვენახი რომ გააკეთე, ძალიან კარგი და პატიოსანი, მაგრამ სხვას რომ არ ეხმარები, ეს რაღააო? შენი ზომ გაკეთებულია?—ახლა სხვას დაეხმარე. კაცო. ეს არი ამხანაგობა? არა, ძალიან დავისვი თავზე. ახია ჩემზე. რბილად არ უნდა ვიქცეოდე. დამაცადოს, მე მოეფელი. მამაჩენის კვალზემც წასულა.

ბულალტერმა შემოტანილი ფურცელი აიღო და კაბინეტიდან გავიდა.

თავმჯდომარე სკამების მარჯვენა მწკრივისკენ მიბრუნდა.

— თქვენ რაღა ღმერთი გაგიწყრათ გუშინ, რა დაგემართათ. ერთხელ მაინც დაგეგდოთ ჩოგანზე ბურთი. დაიხოცენით?

ორმა ახალგაზრდამ თავი ჩაქინდრა და ხელებს მუხლებშუა დაუწყო წვალება.

— ვაი, თქვენს ახალგაზრდობას რა ვუთხრა, რამ მოგკლათ, რამ დაგხოცათ, ბიჭო?

— რა ჩვენი ბრალია, ძია ნიკო, ცხენები არ ვარგოდნენ. გურჯაანელები ამბობდნენ: უნდა გეყარჯიშებინათო. ჩვენ კი გუთნიდან გამოვხსენით და იგრე გავრეკეთ სტადიონზე.

— ჰო, რატომ ღერძი და ორძელი არ გავუკეთე და იმაზე არ ვაყარჯიშე.

— ლერძი და ორძელი ჩვენთვის არ არი და ცხენებს საიდან ექნებათ? — გაისმა სულ ბოლოდან გაუბედავად, და თავმჯდომარის თვალიც ამ გაბედულს დაესო.

— რაო, რაო? ლერძი მოგენატრა? ორთვალასთვის არა გვაქვს ლერძი და წენთვის მოინდომე? — ცხენები უნდა ავარჯიშონ! ვენახებში კულტივაცია არ დაუმთავრებიათ და ცხენების ვარჯიში მოინდომეს... ის რუსი რაღა იქნა, სად ეშმაკებში წაეხირა? დაამტვრევინა გადარეულ ცხენს ის ბიჭი და თითონ გაერიდა?

— მაქსიმეს ვილაცამ უთხრა, რომ ვეტექიმი მთაში ავიდა ფარის ბრუტე-ლოზზე დასამუშავებლადო და იმანაც არჩილს ბევრი აღარ ახვეწინა, მისცა ულაყი და თითონ თავის ცხენზე გადამჯდარმა ისევ მთაში მოუსვა.

— შენა, თედო, შენ რაღა გინდა, სულ საჩივრის კარზე უნდა იარო? რა დაგემართა, კაცო, დადიხარ, დაძვრები, ენას არ ასვენებ, აღარც შენ ისვენებ და აღარც სხვას. ორი სხვა თავმჯდომარეც არი აქ შენს გარდა, მაგრამ გაგიგია იმათგან რამე? ყველას ხომ არ დასვამდნენ თავმჯდომარედ. ერთი კოლმეურნეობაა — ერთი ხელმძღვანელი უნდა იყოს. რა ჩემი ბრალია, ძმაო, რომ შევერთღით? ეს მე კი არ მომიგონია. — ხალხს უნდოდა და საჭიროც იყო. ბრიგადირად ხომ გაგიშვი, რაღა გინდა, რატომ არ ისვენებ?

დაბაღმა, მსუქანმა კაცმა აქეთ-იქით დააცეცა ცბიერად გამომეტყველი, შეშინებული თვალები.

— რას ამბობ, ნიკო, აბა რას ამბობ. არაფერი არ დაიჯერო. ქორია, გენაცვალე, მტრის სიტყვაა, ნუ დაუჯერებ. რა ენაო, რა ძროშაო, აბა რას ამბობ, არა, ნიკო, არა, შენი პირიმე. ვილაცას უნდა ჩვენში უსიამოვნების ჩამოგდება. არ დაიჯერო...

— დაიცა, დაიცა, ნუ გამიბი „მამაო ჩვენოსავით“. იმ ბიჭს რა უთხარი, იმასთან რა საქმე გაქვს, იმას რასა სთხოვ? შამრელაანთა რომ აღიღო თქვა, დედაბრიათ უნდა მოგცენ გასამრჯელო?

პატარა კაცი თვლების მოხშირებული ხამხამით პასუხის თქმას აპირებდა, მაგრამ უცებ კარი გაიღო და კაბინეტში აქოშინებული პატარა ბიჭი შემოვარდა.

— ნიკო პაპავ, სტუმარი მოგივიდათ და თამარა დეიდამ მითხრა ჩქარა მოდიო.

თავმჯდომარემ შემცბარი ბიჭი შეათვალერა.

— ვინ სტუმარია, ბიჭო?

— რა ვიცი. მიქელაანთ დედაკაცმა თქვა დიდი კაციაო. ძალიან დიდია, ფრთებიანი ქუდი აქვს და დიდი ყუთი.

თავმჯდომარემ ასადგომად აიწია და თან გაკვირვებული იქ მყოფებს მიაჩერდა.

— ვინ უნდა იყოს?

კოლმეურნეებმა ერთმანეთს გადახედეს.

— გაიქეცი და უთხარი ახლავე მოდის-თქო. თქვენ კი რაც გითხარით, ის გააკეთეთ. აბა, მოუსვით! ყველამ თავთავის საქმეს მიხედეთ. შენ კი, თედო, სალამოზე მოგელაპარაკები.

* * *

მიდიოდა ქალაზე მგზავრი და მიჰქონდა დიდრონი ჩემოდანი. იგი დრო-დადრო ჩერდებოდა და თვალს ავლებდა ირგვლივ. ტანზე თეთრი უკრაინული ხალათი ეცვა და გაღეღილ საყელოდან მძლავრი მკერდი მოჩანდა.

უზარმაზარი მუხები ჯმუხი ტოტებით აზიდულიყვნენ ცაში და მედიდურად გაეშალათ სხვა ხეებს ზევით ძლიერი მკლავები. ძირს ზღმარტლი და და შეინდლარწა მინაბულიყო, აქა-იქ ბატიქუკა, რცხილა და მურყანი.

მიდიოდა მკზავრი და წარამარა ახედავდა რტოხშირ თელებს. ჩემოდანი დროდადრო წამოედებოდა აყრილ ბირკასა და ძირხვენას, თავმსხმოიარე ღოლოსა და ველურ ქინქარს. ტოტიდან ტოტზე მცოცავი ლიანები ბაგირებით ჩამოშვებულიყო მურყანთა ფოთლებში, მიწის ფერი დაჰკრავდა კანზე აყრილი ძახველის ყლორტებთან ერთად გაუქალს ხდიდა ქალას.

მკზავრი ალაზნის ერთ ნაკალაპოტარში გადავიდა და გაუყვა სათავისკენ. წყალდიდობისაგან გადმოვარდნილი წყალი დამშრალყო და ახლა წმინდა, ანკარა ფშა მოლიკლიებდა ქვეშთანებზე. აყრილიყო ჯორის ძუა და ვირის ტერფა ორთავ ნაპირზე. ალაგ-ალაგ ლაქაშები როკავდნენ პაწაწკინტელა ტალღების მიახლებამზე და გრძელსა და მოღუნულ თავებს იქნევდნენ.

მორევს წაადგა ერთგან მკზავრი და ჩემოდანი დადგა.

ლურჯი წყლის სარკეში ვერცხლისფრად ელვარებდა მურწა და კაბუეტი, ციმორი და ნაფოტა. მზის სხივი ფსკერამდე ატანდა და მათი თამაში ფერადდებოდა შვიდფერ არილში.

კარგა ხანს ტკებოდა მკზავრი მათი ცქერით და როცა ნასროლ ქვაზე თევზები დაფრთხნენ და წყალი რგოლებად გაეშურა ნაპირებისკენ, ჩემოდანი აიღო და გზა განაგრძო.

ვიწრო კალაპოტის ნესტიან კედლებზე გადმოხრილიყვნენ თხილები და მურყნები. ტოტები მარაოსავით გაეშალათ და უჩრდილებდნენ იქაურობას. საამოდ შრიალებდნენ ვერხვები კლდის გაყოლებამზე. ხშირ ტოტებში ქედანი ლულუნებდა, შორიდან გუგული იძახდა და ძირს ნაირ-ნაირ ყვავილებს ფუტკარი დაბზუოდა.

მკზავრი ალაზნის მთავარ კალაპოტს მიადგა და შეჩერდა. დადგა ჩემოდანი, ხელი ხალათის გაღვილ საყელოში შეიყო და გაბადრული სახით მიისე-მოისევა.

განიერი იყო მდინარის კალაპოტი და აქა-იქ კუნძულებზე ვერხვი და ოფი ატყორცნილიყო, ხოლო ნაშეგბში წნორი და ტირიფი გადახლართულიყო. თეთრი და ლურჯი ფერები ერთმანეთს ერწყმოდნენ და ასე გრძელდებოდნენ მოსახვევიდან ქვევით, მისაქციელამდე.

რიყის შუაზე ლაღი ზვირთების დუდუნ-ტყლაშენით მიირწეოდა ალაზანი და აღერსიანი ჩურჩულით უნანავებდა შემოგარენს.

მკზავრმა მიატოვა ჩემოდანი. მივიდა წყალთან. დაჯდა და ღიმილის გაუქრობლად დიდხანს ტკებოდა მისი მხერიით. შემდეგ ხელები მუხლებზე შემოირტყა, თავი მათ შუა ჩაქინდრა და კარგა ხანს იჯდა ასე.

— შენ ისევ ისეთი ხარ, ალაზანო.

მკზავრი წამოდგა, მოძებნა ვეება მორევი, თავს წაადგა და დოინჯი შემოიდგა. პირთავქვე დაქანებული მთელი ალაზანი კლდეს აწყდებოდა და იქიდან გამობრუნებული თავბრუდამხვევად ტრიალებდა, შუაში დიდი სიღრმე რჩებოდა და ისეთ შთაბეჭდილებას ჰქმნიდა, თითქოს უზარმაზარ სალუდე ქვაბისთვის კოვზი მოერივნით ამირანებს.

მკზავრმა ტანთ გაიძრო და შიგ გადაერია. ძლიერი მხარულით გააპო მორევი და დამდორებულ წყალზე გულალმა გაწეა. შვეულად დაშვებული მზის სხივების გამო დახუჭა თვალები და მიყუტდა.

მოსწყინდა ასე. წამოიწია, შექანდა ზევით და ფსკერისაკენ თავყირა წასული გაუჩინარდა. წუთის შემდეგ ისევ გადაიშალა დამდორებული წყლის

ზედაპირზე შავი თმის ფაფარი და მოხანავემ ძირიდან კბილებით ამოტანილი ქვა გამოაფურთხა.

ცოტა ხნის შემდეგ ნაპირზე გამოვიდა წყალში შესული და ალაზნის რუხ შლამში გაგორდა.

მოსწყინდა ისეც. ისევ შევიდა მორევში. ტანზე მიკრული სილა გაიბანა, გამოვიდა ნაპირზე, ჩემოდანი წყალგალმა გაიტანა და ჩაიცვა.

ახლა ალაზნის მარცხენა ნაპირის ქალაში შევიდა მგზავრი და უგზოდ დაიწყო ბორიალი შიგ. გარშემო ჰყვოდა ზაფხულის სილამაზე და საოცრება. მოკლე და გადაბმულ ჩრდილებს აფენდნენ ხეები ბალახზე.

მიდიოდა მგზავრი და ჰკრეფდა ყვავილებს.

ერთმანეთში ებმებოდა ჩიტისთვალა და ჩაღუნა, ყვითელკაბა და ღილილო, შუაში მოქცეულიყო კელეპტარა და თავქვე დაეშვა ფირუზშეპარული ლურჯი ყვავილები.

ვეება თაიგული შეკრა მგზავრმა და ისევ გზა განაგრძო.

განაკაფზე მიდიოდა ძველი ნაგზაური და ზედ შამბი და ბალახი მოხშირებულიყო. ერთ ადგილს კი ლაქაშები აყრილიყო და უცნობი იძულებული გახდა ფეხთ გაეხადნა და შარვალი მუხლზევით აეწია.

ერთ ხანს მისტოპავდა მგზავრი წებოვან ტალახსა და შამბში, შემდეგ კი ქალაში შევიდა, მუხის ძირას დადგა ჩემოდანი და მოლაფულ ფეხებზე დაიხედა. წარბები შეიკმუხნა და წაილაპარაკა:

— ძველი ფშის ქაობს აქამდისაც მოულწევია.

და ის იყო გზის გაგრძელებას აპირებდა, რომ მის ყურამდე ყრუ ხმაურმა მოაღწია. ცოტა ხნის შემდეგ ჩახლეჩილი და ხრინწყარეული ბანი მოისმა, ხოლო შემდეგ ქალის ხმამ დარეკა და განაკაფზე გასვლა გადააფიქრებინა.

რა შეედრება ამგვარ ყრუ ადგილას ქალ-ვაჟის განმარტოებას? განა მთელი ქალა სიცხისაგან არ არის მოთენთილი და ნიაიცი ვერხვებში იმიტომ არ მილუშულა, რომ ოდნავი ჩქამითაც არ შეუშალოს ხელი სიყვარულით ტუბობას? განა იმიტომ არ გაფენილა ირგვლივ გვირილა და ფეხდაუდგამი მოლი გაშლილა? ყოველი ჩრდილი სასიამოვნო სიგრილეს აფენს და ყოველ ხის ტოტზე ქედანი დვრინავს.

დაე, ყოველივე მორჩილებდეს სიყვარულის უძლეველ ძალას.

მგზავრმა ის იყო ქალაში შესვლა გადაწყვიტა, რომ გარკვევით გაიგონა მკვახე ნათქვამი და მუხის ძირასვე დარჩა.

— მე რომ მცოდნოდა გზაში ასეთი აუტანელი იქნებოდით, სულ არ წამოვიდოდი თქვენთან.

— ეს მე განგებ გავაკეთე, ძვირფასო, რომ არაფერს არ დაერღვია ჩვენი მყუდროება.—წყრიალა ხმა ჩაახშო ისევ ბანმა.

— როგორ თუ განგებ? ნუთუ აქეთ ამისათვის გამომყევით?

— რა თქმა უნდა. მე საერთოდ მეზარება იქ ჩავერიო, სადაც ხმალი არ გამიჭრის.

— ეს რომელი ხმლის შესახებ გსურთ ლაპარაკი?

— მე უკვე მოგახსენეთ და ახლა პასუხს დიდხანს ვერ დავეუცდი.

— ჩემი თხოვნაა, ასეთ ლაპარაკს ანებოთ თავი, თორემ ცხენს ახლავე უკან გავაბრუნებ.

— არა, გენაცვალე, ახლა ცხენს ვერსაით ვერ გააბრუნებ. ქალა დაბურულია და სულიერი არსად შეგხვდება.

— მე გირჩევდით უფრო სხვა ტონით გელაპარაკათ.

— ჩემი რჩევა კი იქნებოდა, ჯიუტობას თავი ანებო და ჩემი სიტყვა გაიგონო.

— არასოდეს!

— მომისმინე, რუსუდან, რაც შენ ამ რაიონში გამოჩნდი, მას შემდეგ თავგზა მაქვს არეული და არც ერთ სხვა გოგოს ახლო აღარ ვეკარები. გეუბნები მიყვარხარ-მეთქი და შენ არ უნდა გიხაროდეს ეს? რამდენი გოგო ფიქრობს ჩემზე და მე იმათ ყურადღების ღირსადაც არა ვხდი.

— ნუ კვებულობთ, ამხანაგო ვარდენ, თქვენი სილამაზით. მე არასოდეს არ მყვარებია ლამაზი მამაკაცები და მით უმეტეს ახლა აღარ მზიზღავენ.

— მაშ ვინა გზიზღავენ?

— ადამიანები, ეაქაცები.

— მაშ მე შენი აზრით ვინა ვარ?

— რაიკომის ინსტრუქტორი, ჩვენს კოლმეურნეობაზე მოსავლის აღებასთან დაკავშირებით მომაგრებული.

— სხვა არაფერი?

— არა.

— ოხ, რუსუდან, — გააკრაქუნა კაცმა კბილები, — შენ ამ ჭალიდან არ გაგიშვებ, თუ ჩემი არ იქნები.

— ოჰო, ძალიან დიდ უფლებებში მოგაქვთ თავი, ინსტრუქტორო!

— ლამის არი გადავირიო, რუსუდან. თვალზე უკვე ბინდი მაქვს გადაკრული.

— მე კი მეგონა თვალი მაინც გიჭრიდათ. ნუთუ ვერ ამჩნევთ საერთოდ, ვისთან როგორ უნდა ილაპარაკოთ?

— რუსუდან!

— ნუ ყვირით, ვარდენ, წისქვილში არა ხართ და ყური მახვილი მაქვს. უღირსად დამიწყეთ ლაპარაკი და შემეშინლეთ.

— მე შეგეზიზღე?

— უკვე გითხარით.

ტყის სიჩუმეში შორს ისმის ბგერა და მოსაუბრენი კარგა ხანს არ გამოჩენილან. ბოლოს განაკაფის მოსახვევში გამოჩნდა ორთვალა და უცნობმა თვალი მოჰკრა შიგ მჯდარ ქალსა და კაცს. სადავეები აეკრიბა ქალს და ფრთხილად უმარჯვებდა ცხენს, რათა უკეთ ევლო.

— შეგეზიზღე? ჰოი, რატომ მეზი არ დამეცემა!

— იქნებ უკეთესიც ყოფილიყო ეგ ნატვრა ცოტა ადრე აგსრულებოდათ.

— რუსუდან! მგლის კერძი ვიყო, თუ...

— დაე ასე იყოს, არაფერს გავნებს საკუთარ თავს რომ ეკუთვნოდე.

— გავგიჟდი, რუსუდან!

— არც წინათ გთვლიდით სოლომონ ბრძენად.

— მომისმინე, რუსუდან, მე საკმარისი გალაპარაკე და ახლა მომბეზრდა. აბა ყური დამიგდე კარგად. შენ აქ მარტო ხარ და ჭაობიან ქალაში მშველელი მეორე საღამომდისაც არ გამოგჩნდება. ნუ ხარ ეგეთი უპურმარილო.

— ნუ მემუქრებით და ასეთ ტონსაც მოეშვით, ვარდენ, თორემ იძულებულს განხდით ორთვალა დაგატოვებინოთ.

— ახლა ჩემს ხელში ხარ, რუსუდან, ველარსად წამიხვალ. სულ დაგლეწავ და დაგამტვრევ.

— არ მომეკარო, უბედურო! გესმის თუ არა! არ მომეკარო!.. ოჰ, შე უსინდისო! — ჩადი ახლავე დაბლა. ჩადი ამ წუთში! არ ჩახვალ! არა? მაშ მე ჩავალ! — ქალმა ხელი უშვა სადავეებს და ის იყო ჩამოსვლას აპირებდა, რომ ფეხზე წამოვარდნილმა კაცმა ხელი სტაცა და უკანვე მიაბრუნა.

— ვერსად ვერ წახვალ, ლამაზო.

ქალი მობრუნდა და ავაზის თვალები გააღელვა.

— მაშ ეგრე, ინსტრუქტორო? ახლა ენახავთ ვინ ვის დაამტვრევს.

მოულოდნელი და ღონიერი ბიძგებისაგან კაცი ორთვალას ფრთაზე დაეცა, მერე ჰაერში გაასავსავა ფეხები და ბოლოს მიწაზე მოადინა ბრაგვანი. იჩქარა ქალმა. სადავეებს მოსწია და ცხენი მიუშვა.

ორთვალამ მუხას გაუქროლა, შევარდა ქყანტობში და ხუთიოდე მეტრის შემდეგ ღერძამდე ჩაიფლა წებოვან ტალახში.

ვერც სიფიცხემ და ვერც მათრახმა ვერ დასძრა ცხენი აღგილიდან.

სასოწარკვეთილმა ქალმა თავი ჩაჰკიდა.

გაფთრებული წამოვარდა მიწიდან კაცი და ბოროტი სიხარულით გაექანა ორთვალასაკენ.

— ახლა სადლა წამიხვალ?!

ქალმა მოახლოებული საფრთხე შეიცნო. წამოდგა და მათრახი მოიმარჯვა.

ქყანტში შევარდნილი კაცი ორთვალას მიუახლოვდა.

ქალს წარბები შეეკრა, სიბრაზისაგან ლოყები ატყეცოდა, მთელი ტანით აშოლტილიყო და საოცრად ლამაზი ჩანდა.

— გაემბი, ხოხობო?

— ჰოი, შე ტაკი-მასხარავ, შე უწმინდურო! კაცები რომ გაიქცნენ, შენც უკან უნდა გამოუდგე განა?! არ გაბედო აქ ამოსვლა, თორემ ამ მათრახით აგიქრელებ სახეს! არ გაბედო, არ გაბედო-მეთქი!

მაგრამ კაცმა გაბედა და ტალახში მოტარტლული ფეხით ორთვალაზე აალაჯა.

ალაჯა, მაგრამ ვილაცის რკინის ხელმა ასწია ზევით, მოაშორა ორთვალას, გაიტანა ქყანტობიდან და აფართხალეზული ბალახებზე დასვა.

მოულოდნელობისაგან დაბნეული ქალი, ერთ ხანს ასევე დარჩა და როდესაც ვილაცის უზარმაზარი ზურგი ჩაფლული ორთვალას ქვეშ დაიმალა და ბიძგებისაგანაც შეტორტმანდა, მოეშვა და რბილ ლეიბზე ჩაიკეცა.

ორთვალამ ზევით აიწია, თვლები ნელ-ნელა ამოძვრნენ წებოვან ტალახიდან და, რაკი ცხენმა სიმსუბუქე და თანაც გვერდებიდან ხელნების მიწოლა იგრძნო, სწრაფად გავიდა მეორე მხარეზე.

როდესაც ქალმა ჰაერში მცირე ხნის მოგზაურობის შემდეგ მიწაზე იგრძნო თავი, მობრუნდა და უცნობი დაინახა.

ბიჭს მარჯვენა მხართან გაგლეჯილი და საყელო მოღეღილი ქათქათა უკრაინული ხალათი ეცვა და დაკარწახებული შარვიდან ტალახის შესვრილი, მაღალი და მძლავრი წვივები მოუჩანდა.

ბიჭი მძიმედ დაიხარა და მკერდზე ლაფიანი მარჯვენა მიიღო.

— მაპატიეთ, ქალიშვილო, თავხედობა. ამას იქით ქყანტობი აღარ შეგხვდებათ.

* * *

მიჰქროდა „მოსკვიჩი“ და ნაბახუსევ მგზავრებს მიაფრენდა.

გზა მინდორზე გადიოდა, მაგრამ ალაგ-ალაგ მანქანა ჩაზლავუნდებოდა ზოლზე და შიგ მსხდომებს თავების აქეთ-იქით ხეთქებით შუბლზე და კეფაზე ისეთი კოპები ასხდებოდათ, რომ შაურიანი კი არა, ძველი ვერცხლის მანეთიანიც ვერ უშველიდათ.

ძალაში შესული ღამე ვარსკვლავიან თვალებს ახამხამებდა.

გაუგებარ სიმღერებს გაჰკიოდნენ მგზავრები, თანდათან ეშხში შედიოდნენ და ცეცხლი და რქაწითელი ერთად ეკიდებოდათ.

წელს მეორედ იქიდავა ზაქრომ საქართველოს პირველობაზე, მაგრამ ორჯერვე ჩაბინანელ ბაკურაძეს გადაეყარა. ბიქს გულით უნდოდა შარშანდელი ჯავრის ამოყრა. ერთმანეთი დაბღღენეს, დატორეს, მაგრამ ვერცერთმა ვერ დაჯაბნა და ბოლოს მსაჯებმა ილეთების დიდოსტატს მისცეს ნახევარი ქულით მეტი.

წელსაც ბაკურაძემ წაიღო საქართველოს ფალავნობა.

„მოსკვიჩით“ დახვდნენ გახარებული ძმა-ბიჭები თელავის სადგურზე უკან დაბრუნებულს და დამარცხებული იქვე ბუფეტში შეაგდეს გულის გადასაყოლებლად.

გაბრაზებულმა ბიჭმა მსხვილი კბილებით დაფშვნა ნატიფად ნაკეთი თლილი ღვინის კიკა და „წინანდალი“ ბოთლით მოიყუდა.

ახლა თელავში ამოვიდნენ და დაბინდებამდე ბაზრის პირას მდებარე სარდაფში ახრჩობდა ბოლმას გასაოცარი ღონის პატრონი და შარშანდლამდე ტოლდაუდები მოქიდავე.

ძმა-ბიჭებმა ანუგეშეს, ხოლო ღამით აიყარნენ და გზადაგზა სიმღერებით შეაქცევდნენ.

უეცრად ერთის ხმამ დაფარა დანარჩენთა ღრიალი:

— ეე, ჩერჩეტო, საით მიგყავს? ალაზანი ხელმარცხნივ არი, აქეთ წაიყვამ. ახალ ხილთან გავალთ შიგა და პირდაპირ ალვანში ჩავალთ.

— ალვანში რა გვინდა?—გაკვირდა რამდენიმე.

— იქ ერთი თუშის გოგო მყავს,—გვერდზე კისერგადახრილმა ბიჭმა მიანახებული ხმით თქვა და ცბიერი ღიმილი აისახა.—ახლა იქ დავუმატოთ.—ძმაცაცები სიხარულის ყივინით შეხვდნენ ახალ წინადადებას.

— მაშ მიდი, გენაცვალე!... საწყობის გამგევე, თქვი რამე, შე ვირის თავო! მანქანიდან ავარდა რაღაც სიმღერის მსგავსი, რომელიც მალე ხრინწიან ყვირილში გადავიდა და ბოლოს სულ მისწყდა კიდევ.

— ჰაი, დედასა! ბიქს რა ხმა აქვს და... ფუი!... ჩავალთ თუ არა ალვანში, სულ თოხლო კვერცხი უნდა გაყლაპო... მიდი, სერგო, შენ გარეკე. მიდი!

მანქანას წაქეზება აღარა სჭირდებოდა, მაგრამ ის ერთი მაინც გაჰკიოდა:

„მიდი, მიდი სამოთხეში,

მეც მოვდივარ სამ-ოთხ დღეში!“

ალვანში შესულები ორსართულიან ქვიტყირის სახლთან შეჩერდნენ, მანქანა ააყვირეს და რაკი მასპინძელი გონებაში ვერ ჩააგდეს, სახელი დაიძახეს. ვილაცამ ნამძინარევი თავი გამოჰყო ფანჯარაში და იკითხა:

— ვინ რას იძახის?

— ჩვენა ვართ, ქეთო გვინდა.

— ვინ თქვენა ხართ?

— ჩვენ... ამხანაგები ვართ.

— ქეთო სახლში არ არი, საავადმყოფოშია მორიგედ.

მოსულნი მცირე ხანს გაჩუმდნენ და მერე ძმაკაცს მიუბრუნდნენ.

— მაშ მოლრიჯე მანქანა, სერგო.

სერგომაც „მოლრიჯა“ და ახლა საავადმყოფოსთან აყვირდა საყვირი.

ერთი მგზავრთაგანი გადმოვიდა მანქანიდან და საავადმყოფოს კიბეს აუყვამ.

ცოტა ხნის შემდეგ მგზავრები გაწყობილ სუფრასთან ისხდნენ და ერთმანეთთან ალავერდს გადადიოდნენ.

მამაკაცი სახლში არ ჩანდა, ხოლო ნამძინარევი დედა ჯერაც ვერ გამოფხიზლებულიყო და შუალანისას დაცემულ სტუმრებთან ბოდიშს იხდიდა.

ქეთო, რომელმაც ამხანაგი დატოვა მის მაგიერად საავადმყოფოში, თავზე ევლებოდა სასურველ სტუმრებს.

არაყმა მადა გაახელა, თავში შეუჯდა მოქიფეთ და აახორხოცა.

— სიმღერა გვინდა, სიმღერა, საწყობის გამგევე!

— თქვი რამე, დაბდუროო!

— არა, სიმღერა არა, ლექსი თქვას, ლექსი.

— ლექსი არა, ტოროლა! რომელი პოეტი ეგა მყავ?

— გაუშვი, ლექსი იყოს, ოღონდ მაგარი რამე!

— ჰო, მაგარი სჯობია, აბა დაიწყე: „ყაყაჩოსა სიწითლითა“.

— „წერტილი და მძიმე“!

— ეე, დამზვეულო! ყოველთვის ხუმრობა არ ვარგა!

— მაშ ოტელო-თქვას.

— არა მუხამბაზი!

— ოტელო სჯობია!

— არა მუხამბაზი!

— ოტელო მეთქი!

— მუხამბაზი! მიდი მუხამბაზი, საწყობის გამგევე!

— კარგი, მუხამბაზი იყოს.

— ეგრე, გენაცვალე!...

სქელი, ღვინო-არყის ახლო ნაცნობობით გაჟინქლილებული საწყობის გამგე წამოდგა, ამღვრეული თვალების ბლექით გადახედა სუფრას, მერე მზერა მის-პინძლის ქალიშვილზე გადაიტანა და დაშაქრული ხმით დაიწყო:

„გინდ მეძინოს, მაინც სულში მიზიხარ.

თვალს ავახელ, ზედ წამწამზე მიზიხარ.

რტო ალვისა—შენი ტანი მგონია.

მაგ წელზედა—ცისარტყელა მგონია...

ათი გზა მაქ—ვაიმე, გულოჯან!—წინ შენი სახე მოდის“...

კარგა ხანს ჩურჩულებდა მინაზებულად საწყობის გამგე, მერე ხმას თან-დათან აუწია, გასიებული თვალები საშინლად გადმოკარკლა, მსუქანი მუშტი მალლა ასწია და საყელოგადედილ, ბალნიან გულზე ღრიალით დაიცა:

... აბა მუშტის კრივში მნახე—ვინა ვარ!

— ჯამით ტოლუმბაში მნახე—ვინა ვარ!

უუ, შენი ღმერთი ეკამე!—ჯამით ტოლუმბაში მნახე—ვინა ვარ!..

ორთაქალის ჯამში მნახე—ვინა ვარ!

ჯამით ორთაქალის ქალა ვნახე...

აბა მუშტის ჯამში მნახე...

ჯამით ტოლუმბაში...

აბა მუშტი...

აბა მუშტის ქალა...

აბა მუშტის...

და საწყობის გამგეს ისე აერია სიტყვები ერთმანეთში და ხმაც ისე ჩაუწყდა, რომ გაბრაზებულმა მაგიდას დასცა მუშტი და წაქცეული ჭურჭელიც ერთმანეთში აურია.

შეწუხდა დედა.

ქალიშვილმა ვითომ არაფრად მიიჩნია.

— ნამტვრევები ცალკე დაალაგე, სერგო!

— რამ მოგკლა, საწყობის გამგევე?

— კვერცხი. ბიჭებო, კვერცხი!

— არიქა, მართლა, კვერცხი!

— კვერცხი, ქეთო. ხმა მოუვიდეს, მერე იცი, რა ხმა აქვს? უუ, შენ კი გენაცვალე მაგ დაბრეცილ თვლებში! შენზე კარგად მართო ხორაყა თუ იტყვის! — და მეზობელმა საწყობის გამგე ჩაკონა.

მომღერალს კვერცხი ჩააყლაპეს.

— ეგ რა არი? ერთი კვერცხი რას უზამს? — მის გვერდით მჯდომი წამოდგა და კარში გავიდა.

მალე აივნის კუთხიდან კრუხის კრიახი და გაუგებარი ბუტბუტი მოისმა და გარეთ გასული ისევ შემობრუნდა.

ხალათის აწეულ კალთაში ოციოდე კვერცხი ეღო.

— წელან კიბეზე რომ ამოვდიოდით, მაშინ შევამჩნიე. — ღრეჯით განაცხადა კარებთან მცირე ხნით შეჩერებულმა და მერე ფეხების ხლართვით საწყობის გამგისკენ წამოვიდა. წამოვიდა, მაგრამ სამფეხა სკამს წამოჰკრა ფეხი და პირქვე გაიშლართა.

ძლივს წამოაყენეს დამტვრეულ კვერცხებში მოთხვრილი ძმაკაცი ბიჭებმა.

ქეთო შეცბუნდა და პირისაბანთან მიიყვანა წაქცეული.

— გაამოს, ლადოჯან. — ერთად დაიბღავლა რანდენიმემ და ერთადერთი, რაღაც სასწაულით დამტვრევას გადარჩენილი და ჩაწიწილავებული კვერცხი გატეხეს და საერთო ხარხარში საცოდავ საწყობის გამგეს ძალისძალიად გადააყლაპეს.

დიასახლის კრუხის საცოდაობით და იმ კვერცხის დანახვაზე კინალამ გული აერიო და გვერდზე მიბრუნდა.

ისევ მიჰქროდა გზაზე ავტომანქანა.

მდინარე სტორში ძრავა ჩაუქრათ.

ბოთლით თან წამოღებული არაყი თითოეულ თითოჯერ მოიყუდა და მერე გაუხდელად ბარძაყებამდე შეტოპეს წყალში.

ეჭაჩეს, ეწიეს, თვითონაც დალბნენ, მანქანაც დააღბეს, როგორც იყო აამუშავეს და ისევ გზაზე გავიდნენ...

თითქმის მთელ სოფელს ეძინა, როდესაც მგზავრები ქალისპირში შევიდნენ.

გაქანებული „მოსკვიჩი“ შუა სოფელში შარისპირას მდებარე სასადილოსთან დამუხრუჭდა და შიგნიდან ერთმანეთზე მიწყობილი ბიჭები გადმოლაგდნენ.

სასადილო მუშტრის მისაზიდად გარეთ და შიგნით კარგად იყო გაფორმებული თადარიგისანი გამგის წყალობით. საერთო ოთახის გარდა სამიოდე წვრილ-წვრილი კუპე ჰქონდა, უკანა ეზოში გასასვლელი კარი და ეზოში ჭა — ღვინის ბოთლების ჩასაცეხლად სიცხიან დღეებში. აზიდულყო კის თავზე დიდრონი თუთა და თავისი ხშირი ტოტებით ივლისის თაქარისაგან იფარავდა მის ძირში გამართულ მაგიდასთან მოპურმარილეთ. ეზოს წვრილად დახერხილი ფიცრის მაღალი მესერი ჰქონდა შემორტყმული და სხვა მოსახლეთა ეზოებისაგან სრულიად განმარტოებული იყო, რათა მოქეიფეთ უფრო თამამად და თავისუფლად მოეღინათ.

მხოლოდ მზარეული და სასადილოს გამგე დახვდათ სასადილოში შესულებს. მებუფეტე და ერთადერთი ოფიციაინტი წასულიყვნენ. მუშტარი არ ჩანდა, გარდა სოფლის საბჭოს თავმჯდომარისა, რომელიც ღვინისაგან გაფიცებულ ტუჩებს წარამარა ამტლავუნებდა და დახლზე გადახრილი რაღაცას ელაპარაკებოდა განგეს.

გამგემ შავი, ცოცხალი თვალები შემოსულთ მიაპყრო, ერთბაშად მიხვდა ვინც ეწვივნენ, საბჭოს თავმჯდომარესთან ჩურჩულს თავი ანება და დახლიდან აჩქარებით გამოსული მუშტარს მიეგება. წინ წამოდგარ მოღრუბლულსა და ნაღვლიან ზაქროს გადაეხვია, გამარჯვება მიულოცა და გემრიელად ჩაკოცნა. შემდეგ დანარჩენებიც მოიკითხა და დაფაცურდა.

— ეგ არი ახლა ვაპირებდი დაკეტვას, რაზე მზარეულს გავუშვებდი. ეგეთ მუშტარს კი წელიწადში ორჯერაც ვერ შევხვდები. რას დაღვეთ, ბიჭებო? „წინანდალი“ მაქვს, „ნაფარეულიც“, რუისპირული მწვანე და იყალთოური წითელი, ჩვენებური რამდენიც გინდა. რაედენ! შვიდი მწვადი ააგე და ბულაშა გააცხელე! ჰო, რა სიცხეები დაიწყო. ეს კა რომ არა მქონდეს, დავიხრუტებოდით. ხახვი და მწვანილი ბლომად დააქერ, რაედენ! ბოთლებს ახლავე ჩავეყრი ქაში და ათ წუთში ყინულისყინვით იქნება. რას დაღვეთ, ბიჭებო? გინდთ თითო ჭიქა თეთრი დალიეთ, — მაგარი ქაქია, გინდათ კონიაკს მოვიტან, — ძველია. ხუთვარსკვლავიანი.

ზაქრო ზიზლით დაიდრიჯა.

— არ მინდა შენი ქაქია და კონიაკ-წინანდალ-ნაფარეული. მოიტა ჩვენებური ქალისპირული. ხინკალი არა გაქვს?

გამგემ სინანულით მიირტყა შუბლზე ხელი და მზარეულს გასცაძა:

— ბულაშა გადმოდგი, რაედენ, და ხინკალი გააცხელე. სულ არ გამოეჩერჩეტდი ამ სიბერის დროს. რამდენი გავაცხელო, ბიჭებო?

— გააცხელე რამდენიცა გაქვს... ჩვენი კუჭი ეგრეთ მოწყობილი... რომ რკინისაც... მოინელებს. — ძლივს ასწია მაგიდაზე ჩამოგდებული თავი საწყობის გამგემ.

მეინახენი ხარხარით დაეთანხმნენ და სასადილოს გამგეც ბუფეტისაკენ გაქანდა.

ორი ხინკლით სავსე ლანგარი ცეცხლზე შემოდგმულ ქვაბში მოექცა და სუფრაზე გაჩნდა: თხლად დათლილი თუშური ყველი, ბრტყელფოთოლა წიწმატი, ნორჩი, მწვანე ფოჩებხასხასა ხახვი, წითლად მოელვარე ბოლოკი და კოხტად დაჭრილი კახური შოთის პურები.

— თითო კონიაკი მიგვერტყა, ზაქრო?!

— არ მინდა, ბიჭებო, თქვენ დალიეთ. მე კი, ლევანიჩ, ჩვენებური რქა-წითელი მომიტანე.

— ახლავე, ზაქროჯან! ახლავე გაუჩენელს გავაჩენ. რქაწითელი მაქვს ისეთი, რომ მეფე ერეკლეს შემურდებოდა.

სუფრაზე კონიაკი გაჩნდა და მაგიდას საბჭოს თავმჯდომარეც მიემატა.

— შენა, ლევანიჩ, დაანებე ფაციფუცს თავი და მოდი აქ. მართალია შეგარცხვინეთ, მაგრამ ჩემთან პური მაინც იქმევია... აბა, ეს ჭიქა ასწი! — და ზაქრომ კონიაკით სავსე ჭიქა გაუწოდა: — ერთი შენებურად თქვი რამე, რომ გულზე მონეშოს.

სასადილოს გამგე ახლოს მივიდა. ეს იყო ორმოც წელს მიღწეული მაღალი და კარგი აღნაგობის კაცი, რომელსაც არც ისეთი სიმსუქნე ჰქონდა, როგორც დახლთან დიდხანს მომუშავეთ ახასიათებთ. მარჯვენა თვალის უბე დაღურჯებული ჰქონდა, ხოლო სახეზე მთელი კვირის გაუპარსავი შავი და წშირი წვერი ღაწვის თავებამდე მოდებული.

მან ჭიქა ასწია და სუფთა და მიმწიდველი ხმით დაიწყო:

— მე რა უნდა გითხრათ, ბიჭებო. მთქმელებიც და მომგონებიც თქვენა ხართ. ქვეყანას უფლით და კარგსაც და ავსაც თქვენ უნდა გადაეყაროთ. ჩემი ხელობა კი გაუპრელი საზამთროა. დილიდან მოვალ აქა და არ ვიცი ის დღე

როგორი გამომადლება. ყველა სიფათისა და მარიფათის კაცი შემოდის და გადის.—აქ „ლევანიჩი“ შეჩერდა და დაწყურული და წყლიანი თვალებით შორს, მაგიდასთან მსხდომთა თავებს იქით გაიხედა.—კაცი?—იკითხა და მერე თვითონვე უპასუხა.—ცოცხალი კაცისას რას გაიგებ. შუბლზე არ აწერიდა და გული ხალათს შიგნითა აქვს. იცით რა გითხრათ, ბიჭებო? მოდი, ნამუსიან მკვდრებს გაუმარჯოს და უნამუსო ცოცხლები შეიწყალოს.

სუფრა საერთო ხარხარმა შესძრა და მაგიდის თავზე დაშვებული ელნათურა ააცახცახა.

— უჰ, შენ გენაცვალე მაგ ენაში... შენ დაღონებულ კაცს კი არა, მკვდარს გააცოცხლებ.

— ერთი მითხარი, ვისა გლოვობ და რატომ წვერი არ გაგიპარსავს?

ლევანიჩმა ყბებზე ხელი მოისვა და კისერი სასაცილოდ გადახარა გვერდზე.

— რა ვქნა, ვარლამ, გენაცვალე. ქვეყანასთან ეგრე პირშავადა ვარ.

— ეგ შენზე კარგად ვიცით, მაგრამ... ჰოდა გაიპარსე და ახლა პირნათლად იქნები.

— ეჰ, ვალიკო, ნეტა ჩვენს კოლმეურნეობას მისცა ყოველ წელს იგეთი მოსავალი.

უცებ ზაქრომ წამოიწია, სახელოზე ხელი წაავლო სასადილოს გამგეს, ახლოს მიიყვანა და სახეზე დააკვირდა.

— ეგ რა არი, სიმონ, რამე გაგიღურჯა ეგრე ეგ თვალი.

ლევანიჩმა ჩაიღიმა და ისე ჩაიქნია ხელი, რომ ანიშნა არაფერიაო.

— ამ საღამოს ერთი ხევსური მეწვია. რაც მომთხოვა ვაჭამე,—იმ ერთი ყიფილისა არ იყოს. რომ მოეკიდა ღვინო, წასვლა დააპირა. ფასის გადახდა მოვთხოვე. სამაროღე მესროლა. ეს მესამედ იყო, რომ ფულს არ იხდიდა. ერთხელ ვაპატიე, მეორედ ვაპატიე და ახლაც იფიქრა, ალბათ, შევაშინე და ფულს იმიტომ არა მთხოვსო. ტყვილი არ შევიმჩნიე. მივედი, იმის მაგიდაზე გადავეყუდე და ვუთხარი: ეგრე რად აკეთებ, მეც ქართველი ვარ-მეთქი. იმან მუქარით შემომიტია და ხანჯალს დაუწყო წვალება; მაშინ გადავწვდი იმ ჯვრებიანი ხალათის საყელოში, სკამიანად დავითრიე და რომ დავაკერე, მაშინვე ყირაზე წავიდა... ცოტა ხნის შემდეგ სხვა ხევსურებმა გამოიარეს. მე მეგონა ხანჯლებს იძრობენ-მეთქი და სამწვადე შამფური დავითრიე, მაგრამ რალა გესწავლებათ, მაგარი ბიჭები არიან ხევსურები. თვითონ გაიყვანეს გარეთ და გაბრაზებულებმა თან წაიყოლეს: ყველგან შენ უნდა შეგვარცხენიო. ზაქრომ გადაიხარხარა.

— მამა ვაცხონე შენი და დედა. ენაც გიჭრის და მკლავიც. კიდევ კარგი აქ არ ვიყავი, თორემ ერთ ძვალს არ შევარჩენდი მთელს.

ქაში ჩაიციებული ღვინო მოიტანეს და მაგიდაზე ჩაამწკრივეს ბოთლები.

— რას გაჩუმებულხარ, ზაქრო. თქვი რამე ქალაქის ამბები. გაზეთი კი წაიკითხეთ, მაგრამ ბაქურაძეს მაინც კარგ დღეს არ დააყრიდი.

ზაქრომ უნდოდა გადახედა საბჭოს თავმჯდომარეს და ზანტად მიუგდო:

— ამაზე ნუ მელაპარაკები, ნასყიდ.—შემდეგ ქიქისთვის არც კი შეუხედავს, ერთი ბოთლი აიღო, დაატრიალა და მოიყუდა. მსხვილ-მსხვილი ყლუპებისაგან მცირე ხანს ადი-ჩადიოდა ხორხი და როდესაც ბოთლი დაიწალა, მაგიდას ძლიერად დაჰკრა და განაგრძო:—ეს ოხერი, ღვინოც აღარ მათრობს... მაგრამ ეკუთვნოდა, კარგი ბიჭია... შენ ე, საწყობის გამგე! შენს საწყობში კი არა ხარ—სუფრაზე ხარ. აიღე თავი, შე ვირისთავო!

ლევანიჩმა ჩაიხითხითა.

— რამ გაასუქა ეს ღმერთძალი ეგერი, ერთი შეხედვით, ლოტოს კოქს არა ჰგავს?

მეგობრებმა სიცილით გამოაღვიძეს ბაჯაჯლანა თანამესუფრე და თითქმის ძალის-ძალად ჩაასხეს პირში სავსე ჭიქა ღვინო.

საწყობის გამგემ იხტიბარი არ გაიტეხა და, — ვითომც აქ არაფერია და ღვინოც თავის ნებით დავლიეო, — წაიღიღინა:

— გინდ მეძინოს, მაინც... — და თავი ისევ მაგიდაზე ჩამოუვარდა.

— მაშინ შენ დაიწყე, სერგო!

და სერგომაც თხოვნა აღარ გაამეორებინა ამუსონებს.

თავჩაქინდრულმა ზაქრომ წამოიწია, კიდევ ერთი ბოთლი მოიყუდა, ნახევრამდე დაიყვანა და დადგა.

— ბიჭებო, თქვენ არ მოიწყინოთ! ცოტა ხანს გარეთ გავალ ეზოში, სუფთა ჰაერზე...

— მიდი, გენაცვალე, ზაქროჯან. შენ დაუკარ, სერგო, — და სტაფილოსავით გაწითლებულმა საბუკს თავმჯდომარემ ბიჭებს ხმა მიაშველა... — ქალიღ... ლამაზიიი...

სასადილოს გამგემ თვალი გააყოლა გარეთ გამავალს.

— ახლავე მოვა ხინკალიცა და მწვადიც, ზაქრო.

— ჰო, შენი ჭირიმე. მოიტანე... მეც ცოტა ჰაერს ჩაეყლაბავ...

გარეთ გამოსული თუთის ქვეშ ცოტა ხანს შეჩერდა და მერე შუა ეზოში გავიდა, ღრმად ამოისუნთქა, ირგვლივ მოავლო თვალი და ზევით აიხედა.

მოწმენდილი და ხშირ ვარსკვლავიანი ცა დაჰყურებდა მაღლიდან. კვერის ძირივით მოქედილიყო მთელი გუმბათი ყვითელი ტალღებით. ჩრდილო-დასავლეთით დიდი დათვი აფრქვევდა ოქროვან სინათლეს შვიდივე ვარსკვლავიდან. მოშორებით სასწორი და უფრო შორს გედის თანავარსკვლავედი იცქირებოდა. ცივგომბორს ასცილებოდა მრავალი და სამხრეთისაკენ გადახრილიყო. ხოლო სამხრეთ-აღმოსავლეთიდან ჩრდილოეთისაკენ გადაჰიმულებოდა ირმის ნახტომი და ცის უბე უთვალავი მანათობელი წერტილით აევსო. ოდნავ იძროდა ნიაგი და ბაღჩა-ბაღებიდან შემოსული პამიდორის, ტარხუნისა და შემწიფებული ბლების სურნელი მოჰქონდა, რომელიღაც ფრინველი აგალობდა სადღაც მახლობლად და ღამის მყუდროებას სიტკბო და სინაზე მიუმატა. ზედიზედ ცვლიდა ჰანგებს მგალობელი. და ისე მომხიბლავი გახდა ეზოში მყოფის განმარტოება, რომ ბიჭი ახლოს მივიდა, მაღალ მესერს ორივე ხელით ჩაეკიდა და გახურებული შუბლი ზედ მიასრდნო თავჩაქინდრულმა.

თავში ათასგვარი ფიქრი აირიო, აფუსფუსდა, აქოთქოთდა და შეეჯახა ერთმანეთს. კარგა ხანს იდგა ასე გაბრუებული ბიჭი და როდესაც მომღერალმა ხმას აუწია და მერე ნელი და ტკბილი რაკრაკ-ტიტინით დაბლა დაუშვა, ერთმა ფიქრმა დაჯანბნა დანარჩენი.

ზაქრო ვაი-ვაგლახით აფოფხდა მაღალ მესერზე და მეზობელ ბაღჩაში გადახტა.

ბოსტნებითა და ბაღჩა-ბაღებით მიდიოდა ბიჭი და უსწორმასწორო ნახევრებისაგან ფეხქვეშ ითვლებოდა კიტრისა და პამიდორის გრძელი ყლორტები. ხახვისა და წაწმატის სათუთად მოვლილი კვლები. მხრების ღონიერ გაკვრაზე ემტვრეოდა ძირს დახრილი ტოტები ვაშლსა და გულაბს, ხოლო ალუბალი მორცხვიდ იწევდა განზე დიდრონი ლანდის მიახლებამზე.

დაილაწუნა გადამტვრეულმა ღობემ და ვეებერთელა აჩრდილი სოფლის თავისკენ მიმავალ გზაზე გავიდა.

არავინ შეხვედრია ზევით მიმავალს. მხოლოდ რომელიმე ფხიზელი ქოფაკი თუ წაიღებოდა გზისპირა ეზოდან და ისევ მიჰყურებოდა.

საღიდავ დაიფიცლა წინამასწარა მამალმა, სოფლის ბოლოდან სხვა გამოეხნაურა. იმას ახლა სოფლის თავიდან და ტყის პირიდან მისცეს ხმა სხვებმა და მალე ივნისის ღამე ომახიანი ყვილითა და განგაშით გაიტენა.

ბიჭი ასცდა სოფელსა და სულ თავში განმარტოებით მდგარ ქვიტკირის სახლისაკენ აიღო გეზი.

ახლოს მისული ეზოსთან შედგა და განცვიფრდა, როცა ყოველთვის დაკეტილი ქიშკარი ღია დაინახა.

კარგა ხანს უგდებდა ყურს ირგვლივ დავანებულ სიჩუმეში მოშორებით ჩამოდინარე ბერბევას ჩხრიალს. თითონ ეზოში სულეგრის არსებობა არ იგრძნობოდა. ვარსკვლავების შუქზე ფანჯრებჩაბნელებული სახლი თვალზედათხრილივით მოჩანდა. სახლს იქით, ასწლოვან ბაღში სიბნელე გართხმულიყო, ხოლო საცდელი ნავეთის გვერდზე ბებერი და ტანმალალი მუხა შრიანებდა ოდნავ.

ქიშკრის ბოძს ჩაჭიდებული ბიჭი კარგა ხანს ირყეოდა და როდესაც გამბედაობა მოიკრიბა, შუა ეზოსკენ გააღაჯა.

ღვინომ თავისი გაიტანა და ბოლოს გამოიქნია კუდი. მანქანაში ნქყრევამა და სიარულმა უფრო გააფიცხა სასმელი და დაჰრია ხელი. დამძიმებულ თავს ძლივს იღებდა ზევით და ზიგზაგურად მიამბოტებდა. დროდადრო შედგებოდა, მარჯვენა ხელს მძიმედ ჩაიქნევდა და რაღაცას წაიბუტბუტებდა.

ოციოდე ნაბიჯის შემდეგ შეჩერდა, ალუჩის მოზარდ ხეს მიეყრდნო მარცხენა მხარით, მცირე ხანს უცქირა სახლის აივანს და მერე თავჩაქინდრული აღულულდა:

— რუსუდან... გოგო... რუსუდან... სად გაიზარდე, გოგო, ეგრე კარგი... რად გაიზარდე... რა ხათაბალად გაიზარდე...

ბიჭი შეჩერდა. ჩაბნელებულ სახლს უცქირა ერთ ხანს, მერე ძლივს მოსწყვიტა თვალი და ისევ განაგრძო:

— სამი წელია, გოგო... სამი წელია გიყურებ და ერთი სიტყვა ვერ გაგიბედე... რუსუდან, ეგრე კარგი მაინც არ იყო, რუსუდან... სამი წელია შემოგყურებ როგორც „ჭოპელა“ ქრისტე ღმერთსა და გავთავდი, აღარა ვარ კაცი... ვიტყვით, რუსუდან?... როგორ ვიტყვით... როგორ ვიტყვით, გოგო!.. კაცი ვარ, სხვა არა იყოს რა... რის გული გაქვს, რკინაა თუ ტყვია, გოგო... რათა მკლავ, გენაცვალე... რა დამიშაფებია... მერე რა არი, რომ ფალავანი არა ვარ... ესეც ყისმათია, ალბათ, თორემ მე ვისზე რა ნაკლები ბიჭი ვარ... ეჰ, რუსუდან, რა ვქნა, რომ წელსაც შეგარცხვინეთ... რა ვქნა, რომ იმან წაიღო გამარჯვება... ისიც კარგი ბიჭია, გოგო... შეერგოს და ალალი იყოს. რა ვქნა, რომ ეგრე ჩამოველი... თავს ხომ არ მოვიკლავ... მოვიკლა?... კაცი ვარ, გოგო... ვაი, რომ კაცი ვარ... კაცი ვარ და მაინც ვერა ვბედავ გითხრა რამე. მაგრამ როდემდის, როდემდის უნდა ვაბრუნო გულში და ბალამად ვაგუბო... აი, მოვალ და, როგორც ჭოპელა ქრისტე ღმერთის წინ, ეგრე დავმეტყვით, დავეტყვით და გეტყვი ყველაფერს, ყველაფერს გეტყვი და შენ გინდა მომკალ, გინდა მაცოცხლე... ხომ ხედავ გავთავდი კაცი. ერთი შენი კეთილი თვალი და ვეფხვად ვიქცევი, გოგო... ვაიმე! მაშინ ბაქურაძე კი არა ყარამან-ყათილი ველარ გამიძლემს... რუსუდან, აი... მოვდივარ და რაც გინდა მიყავი, მიყავ რაც გინდა...

ბიჭმა ის იყო ბუტბუტით გადადგა სახლისაკენ რამდენიმე ნაბიჯი, რომ აიენიდან მოისმა გააფთრებული ყფა და რაღაცა თეთრმა და ბანჯგვლიანმა

ბრაგაბრუგით ჩამოირბინა კიბე, დაოთხილი წამოვიდა და პირდაპირ ზედ ეცა სახლისაკენ მიმავალს.

ბიჭმა მაშინვე იცნო რუსუდანის საყვარელი ძაღლი, გაჩერდა და დაუყვავა.

— ბოთვერ, კარგო ბოთვერ... მე ვარ ბოთვერ... ზაქრო ვარ... ვერ მიცანი?

მაგრამ ძაღლმა, ალბათ, ნამდვილად იცნო და სწორედ ამიტომაც ზედ შეებობდა და საშინელი ღრენით აუწყაბუნა კბილები.

წაბარგანაგებულმა ბიჭმა მოასწრო და ყელში სტაცა ორივე ხელი, მაგრამ ძაღლი ღონიერი გამოდგა, ერთი გაქნევით გაეშვა, ისევ ზედ შეეტოტა და ვეება ვაჟკაცი ჭრელი ბალახების აყრილ სიხშირეში გადაჩეხა.

როგორც იყო კიდეც მოახერხა ზაქრომ, დაკბენილი ხელები ყელში სტაცა და სქელ ბალანში ჩაავლო.

იწვედა გაათვრებული ძაღლი, თავს აქეთ-იქით აწყვეტებდა, საშინლად იღრინებოდა, სტორავდა წაქცეულსა და დროდადრო უკანა ფეხებზე შემდგარი ისევ მკერდზე ეცემოდა, მაგრამ ვერაფრით ვერ გაითავისუფლა თავი და გადარეული, თვალებს საშინლად აბრიალებდა.

წაქცეული როგორც იყო ბარბაცით წამოდგა, მარჯვენა ფეხი რის ვაივავლახით კუდს ზემოთ მოსდო უკანა ფეხებზე დამდგარ ძაღლს და თეძოზე მოგდებული ზღართანით დასცა ძირს. დასცა და ვეება ტანით ზედ გადააწვა.

რკინის თითები ნელ-ნელა შემოერთყნენ ბანჯგვლიან ყელსა და მარწუხივით მოუჭირეს.

გაცოფდა ძაღლი. ოთხივე ფეხით ფხოქნიდა მთელ ტანზე და ღრენა-ხრილით თავს აქეთ-იქით ახლიდა.

ზედ გადაწოლილი ბიჭი თან ყელში უჭერდა ხელსა და თან სიყვარულით სახსევ ხმით ეჩურჩულებოდა:

— ბოთვერ, ბოთვერ, კარგო ბოთვერ... შენ კარგო ძაღლო... შენ ყველაზე კარგო ძაღლო... ვერ მიცან. ბოთვერ? ვერ მიცან? კარგი ახლა, ეგრე გაბრაზემაც არ ვარგა, კარგი, ჰო, გაჩუმდი ახლა და ნუ იღრინები. რაღადა წვალომ? ხომ იცი, რომ არ გაგიშვებ? ნულარც ფეხებს იქნევ... ნურც აქეთ-იქით აწყდები, თორემ... თორემ რუსუდანი გაიღვიძებს... გაიღვიძებს და დაგვემღურება... ორივეს დაგვემღურება... აი, გაიხედე... მგონი გაიღვიძა კიდეც... სუ, ბოთვერ, თორემ გაიღვიძა... ფეხებიც გააჩერე, გააჩერე ფეხებიც! ჰო, ეგრე... ეგრე, გენაცვალე, წელანდელ ღრენასა და ჯავრობას... არა სჯობია ეგრე ჰკვიანად იყო? უუ, შენ გენაცვალე მაგ მურიან ტუჩ-პირში, რომ ეგრე კარგი ხარ! ახლა შენზე კარგი ძაღლი მთელ ყარაჯალაშიაც არ იქნება... ეგრე... რაღას იჭიმები? დაიცა, დაიცა-მეთქი! ჰოდა ეგრე... ჩუმაღ იყავ, შენ გენაცვალოს ზაქრო და მთელი ჰალისპირი... რუსუდან... გოგო... რუსუდან... რათა მკლავ, გენაცვალე... რა დაგიშავე... რა იცი, ამ გულში რა ცეცხლი ანთია, ამ ალაღულში რა გენია ტრიალებს. განა უეჭველად თავმჯდომარე უნდა ვიყო? ან რაიკომის კაცი? ვაიმევე! იმ ინსტრუქტორს შეევა! დავაჯანტუნებ! გადავყლაპავ! შევახრამუნებ! ეგრე ჰკვიანად იყავ, ბოთვერ... ჰოდა ეგრე... რუსუდან... უნდა მოვიდე, რუსუდან, და ყველაფერი გითხრა... უნდა გითხრა, გოგო... გეტყვი და გინდა მომკალ, გინდა მაცოცხლე... ეჰ, ბოთვერ... ავდგებოდი... ავდგებოდი. მაგრამ კიდეც გაჯავრდები... მეკი მინდა, რომ... რომ რუსუდანმა არ გაიღვიძოს... გაუშვი, ეძინოს და ტკბილი სიზმრები ნახოს... წელან ჭი მოგატყუე... მოგატყუე, რომ გაიღვიძა-მეთქი... ჰოდა-

არ დამემდურო... გაუშვი, ეძინოს... იმან იცოცხლოს და მე თუნდა მგელმა შემპამოს. ოი, რა კარგი ძალი ხარ... შენ გენაცვალე ამ მურიან ტუჩ-პირში, ამ გამურულ და ლამაზ ტუჩებში... რამდენჯერ უქამია... ამ ტუჩებს იმ გოგოსაგან გაკეთებული... გაკეთებული სალაფავი. აი,... აი, გკოცნი... გკოცნი იმდენს, რომ მთელ შენ სიცოცხლეში... გეყოფა... ესლა ხომ შევრიგდით, გენაცვალე... ჰოდა შევრიგდით... ჰო, რა კარგი ძალია... რა კარგი ცხვირი აქვს... როგორი თვალები... კბილებიც თეთრი... მაგრამ რუსუდანის კბილებზე თეთრი... თეთრი არ გექნება... აი, ბალანი... ბალანი კარგი გაქვს... რაც მართალია, — მართალია... — ბალანი... კარგი გაქვს... ჰოი, ბოთვერ... ბოთვერ... ამ ბალანზე... ბალანზე რამდენჯერ გადაუსვია შენთვის... შენთვის გადაუსვია ხელი... რამდენჯერ მოგფერებია... ჰოი, რა ბედნიერი... ბედნიერი ხარ... მე კი... მე კი უნდა... შორიდან ძლივს... ძლივს უნდა... მოვკრა ხოლმე... ხოლმე თვალი...

და გულაჩუყებულმა ბიჭმა ძალის კისერზე მოდებულ ხშირსა და გრძელ ბალანში ჩაყო ცხვირი და გარინდა.

* * *

რუსუდანმა რაკი გზას თითონ ვერ მიაკვლია, სადავეები მიუშვა და ცხენს შიანდო ქალიდან გასვლა. დაბორიალობდა უგზო-უკელოდ კარგა ხანს იაბო და ბოლოს როგორც იყო გავიდა სამწეოზე.

უკან დატოვა სიცხისაგან მიღუშული ქალა და პურის ყანებს შუა საურმე გზას გაჰყვა ცხენი.

ოდნავ იძროდა ნიავე და გზის პირებზე შეუწყვეტლად აქანავებდა მძიმე თავთავებს. მინდვრებზე ერთმანეთს სცვლიდა ოქრო და ზურმუხტი. ძალუმად სცემდა ყნოსვას მწიფე ხორბლის სუნი. ბერხევას ნაპირები აჭრელბულიყო ნაირფერი ყვავილებით, რომელთაც თავზე უამრავი ფუტკარი დაბზუოდა ტკბილი მტვრით ყვითლად ფხებმეგინგლული.

ქედნების გუნდმა მზუილით გადასჭრა ჰაერი და ალაზნის ნაშეებისაკენ დაეშვა.

დასავლეთისკენ გადახრილი მზე ცერად იმზირებოდა ახმეტის თავიდან.

მომძლავრდა ნიავე და ოქროსფერმა ზღვამ ღელვა დაიწყო. ცხენს ბეჭის თავამდე სცემდა ყანა და შორიდან გეგონებოდა, მცირე ნავევით თავთავების ტალღებზე მიცურავდა ორთვალა. შიგ მჯღომს მარჯვენა ხელის გულზე დაეყრდნო მუბლი და ფიქრებში ჩაძირული ვერ ამჩნევდა ხოდაბუნების სილამაზეს. უმწეოდ ქანაობდა მაჯაზე დაკიდებული მათრახი. ცხენი გრძნობდა პატრონის უყურადღებობას და ტაბით მიიწეოდა ბერხევას მარჯვენა ნაპირზე.

სოფელში შესვლამდე არ აუღია ქალს თავი ზევით. შარისპირას უნდილად აკრიფა სადავეები, გადასჭრა გზა და კანტორის ეზოში შეიყვანა ცხენი.

გაუკვირდა მოხუც დარაჯს:

— როგორ დალილხარ, შვილო, ან რა გინდოდა ეგეთ ლაფში? არ ვარ-გა სიცხეში ამდენი სიარული.

მძიმედ ჩამოვიდა ქალი ორთვალადან.

— ცხენს მოუარე, ძია კოტე. დილას აქეთ არაფერი უქამია.

უკანგაბრუნებულ აგრონომს ეზოს კიშკართან დაეწია მოხუცი მეჯინიბე და ყვავილების ვეება თაიგული გაუწოდა.

ქალმა შეხედა, შეცბა და უფრო მოიღრუბლა.

ერთმანეთში გაბმულიყო ჩიტისთვალა და ჩადუნა, ყვითელკაბა და ლილი-

ლო, შუაში მოქცეულიყო კელაბტარა და თავქვე დაეშვა ფირუზშეპარული ლურჯი ყვავილები.

— ორთელაში დაგრაჩა ეს ყვავილები, შვილო.

ქალმა უგუნებოდ ჩამოართვა და მცირე ხანს ეჭირა თავდაყირა. მერე ასწია მაღლა და ყნოსვას მისწვდა ალაზნის ქალის დამატრობელი სურნელი.

უკან გაბრუნებული მეჯინიბე იხმო აგრონომმა და თაიგული დაუბრუნა მცირე ხნის ყოყმანის შემდეგ.

— მოანგარიშებებს აუტანეთ, ძია კოტე, და წყლით სავსე ქილაში ჩარ-გავენ.

მოხუცმა დარაჯმა განცვიფრებით ჩამოართვა ყვავილთა კონა და კანტო-რისკენ წავიდა.

თაფილუნული ქალი ქიშკარს გასცილდა და სახლისაკენ გაუყვა გზას.

უმწიოდ ეკიდა მათრახი მარჯვენა მაჯაზე და ბრტყელ ენას მიათრევდა გზაზე ყვითელ მტვერში.

მხოლოდ სახლში მისვლისას მისცა გულის დარდს გასაქანი რუსუდანმა და ცრემლებით დააღწო კედლიდან ჩამოღებული მამის სურათი. ტიროდა საწოლზე დამხობილი. ტიროდა და სწყევლიდა იმ ღღეს, როდესაც პირველად კაცი კაცს წაეჩხუბა.

ვის არ წაართვა საზიზღარმა ომმა მშობლები, და-ძმა, ვის არ წაართვა მყუდრო ბუდე და გულის საყვარელი. მაგრამ განა სხვაც იქნება ასე დაჩაგრული უმამობით, როგორც რუსუდანია? მას შემდეგ, რაც მისი სიკვდილი გაიგო, გულს აღარ გაუცინია და თვალმა ცრემლი გაიჩინა.

ოხ, მამილო! შენ რომ ახლა ცოცხალი ყოფილიყავი, განა გაბედავდა ვინ-მე შენი რუსუდანის წყენინებას? ვინ გაბედავდა?—არავეინ. არავეინ და ახლა კი ის საზიზღარი კაცი ძალით ცდილობს მის დათანხმებას. ნუთუ ასე შეიძლება გაიხრწნას ადამიანი? ნუთუ ასე შეიძლება დაეცეს? როგორ მიდიან ამ აზრამდე, როგორ ბედავენ? ღმერთო, ღმერთო, ღმერთო! ფიქრიც კი შეშლის ამაზე რუსუდანს... რუსუდან. საბრალო რუსუდან, როგორ მარტო ხარ ამოდენა სოფელში, როგორ მარტო ხარ და არ შეგიძლია შენი გულის ტკივილი ვისმეს გაუმზილო, ვისმეს გაანდო და რჩევა ჰკითხო. ერთადერთი თამრიკო გყავდა, პატარა თამრიკო, მაგრამ მაშამისის გულისთვის შემოგწყურა და სახლიდანაც იშვიათად გამოდის. იქნებ ნათელას? მაგრამ შორს არის და წერილის მოწერაც კი ეზარება. მაშ ვინლა დარჩა?—თითქმის აღარავეინ. მარტოობა გარტყია ირველივ და შენ მარტო ხარ, სულ მარტოდმარტო, როგორც ნაზი ვერხვი უსიერ ტყეში. უმეგობრო და უგულშემატკივრო. ღმერთო! იქნებ მაქსიმისთვის გეთქვა რამე? გეთქვა, მაგრამ გაგიგებს?—აღბათ გაგიგებს და კაცია უკვე, ვაჟკაცია და არ შეარჩენს შენს შეურაცხყოფელს ათეხელობას. მაგრამ ვაითუ უფრო ცუდად გამოვიდეს. ვაითუ ამით მაქსიმ-საც ევნოს. წყნარი და უმშვიდესი ქაბუკია, მაგრამ შენი გულისთვის არც წყალს მოერიდება და არც ცეცხლს.

მაშ რა უნდა ჰქნა ეგრე მარტო დარჩენილო ამ ქვეყანაზე?—ისევ უნდა მოითმინო, ისევ უნდა მიუტრდე და ჩუმად აიტანო ყველაფერი. სადმე ვერ იტყვი, სადმე ვერ გაამხელ, რადგან სოფელი სარკველმოხდილი ქვევრია და შეუბღალავ და უმწიკვლო სახელს შებღალავენ და ლაფში ამოსვრიან. ღმერთო! რა იქნებოდა, იმ ვილაც შემთხვევით მეზავრს რომ არ გაეფლო? რატომ არ მოკვდება და არ გაქრება ამ ქვეყნიდან რუსუდანი. ვინ იცის, ვინ იყო და სად მიდიოდა?—ეს სულ ერთია. წავიდა და ქვეყანას მოჰყენს ჭყანტობში მის ყოფნას. ოი, რუსუდან. შე გულუბრყვილო რუსუდან. ახლაც ენდობი თანამ-

დებობას? რად წაჰყე, გოგო, რა ეშმაკად წაჰყე იმ ფუქსავატსა და უზნეოს ყანების დასათვლიერებლად. რა ეშმაკად მოისვი გვერდით და როგორ დათანხმდი ნაქაობარში და უგზოზე წასვლას. სხვა დროს არ ჩაგიდენია ასეთი სისულელე და დღეს რა დაგემართა? ოი, რატომ არ გაქრება და არ წაიშლება ამქვეყნიდან რუსუდანი. დაე გაქრეს, რომ ამ მარტოობას მოედოს ბოლო. მარტოობას, რადგან მხოლოდ ცრემლიდა არის მისი უახლოესი და მანუგეშებელი.

ეგრე, იტირე, რუსუდანი, იტირე, რადგან ტირილი გულს დაამშვიდებს და სულს ეფონება...

ვინ იცის რამდენ ხანს იქნებოდა ამგვარ ფიქრებში ჩაძირული და მოთენთილი ქალი, ძალით რომ არ წამოვარდნილიყო და გაათრებულ ყეფით ძირს არ ჩავარდნილიყო.

მაშინდა მოაგონდა ქალს, რომ ბოთვერასთვის სალაფავი არ უქმევია. ჭიშკარი დაუკეტავი დატოვა და არამც თუ კიბის სახურავი, სახლის კარებიც ღია დარჩენოდა. საჩქაროდ წამოხტა. სინათლე არც კი აუნთია, დაკეტა კარები. უკან გამობრუნდა და ეზოს ხმაურს ყური წაუგდო.

კარგა ხანს ესმოდა ბოთვერას ანჩხლობა და ყეფა-ხრიალი. ბოლოს ესეც მიუყრდა და ისევ სიმყუდროვე დადგა.

ქალი ფრთხილად მივიდა საწოლთან, ჩამოჯდა ზედ და ერთ ხანს ასევე დაარჩა.

სადღაც ოთახის ბნელ კუთხეში თავი ღრღნიდა რაღაცას. უცებ გაახსენდა, რომ საბედია ძალოსთვის კატის კნუტი უნდა გამოერთვა.

ბალის შორეულ კუთხიდან მოისმა ბუს გულსაკლავი კივილი და ქალმა რაღაც სიახლოვე იგრძნო ამ ღამის ფრინველთან. რაღაცას მოსთქვამდა, თითქოს ფრთოსანი რაღაცას ამცნობდა და ატყობინებდა, რომ მარტო ის არა ფხიზლობდა იმ ღამით. და ქალმა თითქოს სიმსუბუქე იგრძნო. თითქოს გულზე მოწოლილი სევდა გაუნახვერდაო. ადგა, ფრთხილად გაიხადა ტანთ, ლოგინში ჩაწვა და ისევ გაჰყვა ფიქრების საბელს.

და მიხვდა ქალი, რომ ქალაში შეხვედრილი მგზავრი და გუშინდელი ასპარეზობის წესების დამრღვევი ერთი და იგივე იყო. გაუტყვირდა, რომ ამ ვიღაც თავზეხელაღებულმა, რომელმაც პროგრამის გარეშე გაბედა ჯირითი, ასეთი მოკრძალება გამოიჩინა მიყრუებულ ქალაში უმწეო ქალისადმი.

ხოლო გათენებისას, დილის ბინდბუნდში, უკვე ჩაცმული და გამზადებული გარეთ გამოვიდა და ნეტად განცვიფრდა, როდესაც ბოთვერა ჩეულებრივი გრეხითა და კუდის ქნევით არ მიესალმა.

ბევრი უძახა, ბევრი უწრუპუნა, მაგრამ ძალი არსად ჩანდა. ბოლოს გადაწყვიტა, ალბათ, სოფლის სხვა ქოფაკებთან ერთად რომელიმე ძუს აედგენაო, და ილღიაში გაზეთში შენახვევითა და ხელში განუყრელი მათრახით კიბე ჩამოათავა.

ჭიშკრისაკენ წამოსულმა საყვარელ ყვავილებს გაუარა გვერდით და გაოცებული შედგა.

სათუთად მოვლილი კვლები გადათელილიყო, ხოლო ფერად ბალახებში წამოწოლილ ძალს ვიღაც ვეება ბიჭი ჩახუტებოდა და მძიმედ ხვრინავდა...

... კანტორის ეზოში შესული რუსუდანი იქ დახვედრილ, მინდვრებში წასასვლელად გამზადებულ კოლმეურნეებს მიესალმა და აკაკების ქვეშ მდგომ ახალგაზრდისკენ გასწია, რომელსაც შეკაზმული ცხენი დასადავებული ეპირა და თავმჯდომარის „პობედის“ შოფერს ესაუბრებოდა.

მიახლოებული რუსუდანი ამათაც მიესალმა და გაიკვირვა:

— შენ აკი გუშინ მიდიოდი მთაში, ვანო?

ბიჭმა მორცხვად გაიღიმა.

— გუშინ მივდიოდი, მაგრამ ჩემი პატარა ძმა ავად გახდა და ექიმმა თქვა ნაწლავების გადახლართვა აქვსო. მე ვერაფერს ვუშველი და თილაგში უნდა წაიყვანოთო. ჰოდა დაერჩი.

— ახლა, ახლა როგორ არი?— შეეკითხა საჩქაროდ ქალი.

ბიჭმა ქალამნის ჰვინტით მიწაზე დაიწყო ქექვა.

— ახლა როგორ უნდა იყოს? რის ნაწლავები, რა გადახლართვა, შუა გზიდან მოვაბრუნე.

— რატომ მერე?— შეცბა ქალი.

— ისე, ბაღს უბრალოდ მუცელი ასტივენოდა, და ტყუილად გული გაგვიხეთქეს.

რუსუდანს გაეცინა.

ბიჭმაც გაიცინა.

რუსუდანმა ილლიიდან გამოიღო გაზეთში შენახვევი და ვანოს გაუწოდა.

— აბა, ეს პერანგებია და მაქსიმს წაუღე. რა მოეჩვენა გუშინწინ, რომ ჯირითის დამთავრებას არ დაუცადა და მთაში გაიქცა? დაამტკრევინა იმ გადარეულ ცხენს ის ბიჭი და თითონ გაერიდა... მართლა, როგორ არი არჩილი, ხომ არაფერი გაგიგიათ, მიტო?

შოფერმა გაზინთული ძენძით ხელები გაიწმინდა, კაბინაში პატარა თახჩა გააღო, შიგ შეაგდო ძენძი და თავი გადაიქნია.

— ძალიან გადარჩა, ის კი არა, მე ვერ ვაგებდავდი იმ ცხენთან ახლო მისვლას. წუხელ საღამოს მოგვარი თვალი, საბჭოსკენ გაიარა. ბინტით ეკიდა მარჯვენა ხელი კისერზე.

— ხომ არ გაავებია?— შეშინდა ქალი.

— არა, უბრალოდ ღრძობია მხოლოდ.

ამასობაში ვანო ცხენს მოახტა და ალვირი მოსწია.

— შენ გიცდიდი, რუსუდან, თორემ აქამდის საბუეში ვიქნებოდი გასული. აბა, წავედი, მაქსიმე კი ბრიგადირია და აუცილებელი იყო ფარის ბრუცე-ლოზზე დამუშავებას დასწრებოდა. ალბათ, იმიტომ გაიქცა მთაში.

— ჩემ მაგიერ გაუწყვერ, ვანო, რომ ჩემს უნახავად წავიდა და მომიკითხე.

— ეგრე. აბა, გამარჯვებით იყავით!

— გამარჯვებით გივლია, ვანო!

მწყემსი ჯერ კიშკარშიაც არ იყო გასული, რომ აგრონომის ხმა დაეწია და ქუთსლანაკრავი ცხენი ძლივს შეაჩერა.

რუსუდანი ახლოს მივიდა და უნაგირიდან გადმოხრილ ბიჭს წასჩურჩულა:

— მაქსიმს უთხარი, რომ ერთი კარგი ანჩხლი და მოზრდილი ლეკვი გამოგატონოს აქეთ წამოსვლისას, თორემ ბოთვერა წუხელ წაუხრჩვია დამთხვეულ ზაქროს.

ქაზი, რომელიც მოსწავს

არც ერთ საუკუნეში ოცნებას ისე ფართო გასაქანი არ ჰქონია, როგორც დღეს. თვალუწვდენელ ქვეყანაში, საბჭოთა კავშირის საზღვრები რომ ფარგლავს, ოცნებასა და სინამდვილეს შორის გარდაუვალი ზღვარი წაშლილია. ზღაპარს მიმზიდველობა დაეკარგა, როდესაც ადამიანის ჯადოქრულმა ხელმა ბუნებაში სასწაული დაატრიალა. მაგრამ ოცნებაც არის და ოცნებაც, არიან ადამიანები, რომლებიც ოცნებობენ იმაზე, რაც უკვე მიღწეულია, სინამდვილედ აქცია საბჭოთა ხალხმა, მაგრამ ეს ფუჟად მეოცნებე, თავის ნაქუქში მჯდარი ადამიანები ვერ ხედავენ ამ სინამდვილეს.

აპოლონ დარბაისელი ასეთი კაცი იყო. ტანმაღალი, მსხვილი მკლავები, ფართო სახე, აქა-იქ ნაოქებიც რომ შეპარვოდა, ვაჟკაცურ შეხედულებას ანიჭებდნენ. დინჯად დადიოდა. ხელში მუდამ სპილოსძეღისტარიანი ჯოხი ეჭირა. ჯოხის ბოლოში კაუჩუკის სათიხარი გააკეთებინა, რომ სიარულის დროს მის ხმაურს აპოლონის ფიქრები არ დაეფრთხო. შეიძლებოდა ეს ჯოხი სულაც არ გვეხსენებია, რომ მას განსაკუთრებული მნიშვნელობა არ ჰქონებოდა აპოლონის ცხოვრებაში. როცა ჯოხს ხელში აიღებდა, რაღაც სულიერი და ხორციელი სიმშვიდე ეუფლებოდა. გზაჯვარედინზე დაინახავდა თუ არა ისარივით გამოქროლებულ მანქანას, მძღოლს ჯოხით შემოსავლელ გზას უჩვენებდა. ერთი სიტყვით, ეს უსულო საგანი მისი ნამდვილი მეგობარი იყო.

აპოლონ დარბაისელი შეძლებული ოჯახის შვილი გახლდათ. ბიძები თბილისში ცხოვრობდნენ. ერთი—ლეკიებს კითხულობდა ფილოსოფიის ისტორიაში, მეორე—ერთ-ერთი საწარმოს დირექტორი იყო. თვით მამას, ჯანმანგარ კალისტრატე დარბაისელს, ყველანი დიდ პატივს სცემდნენ. ის ისეთი კაცი იყო, რომელსაც ერთ წუთს ვერ დაინახავდით უსაქმოდ გაჩერებულს. მთელი დღე ციბრუტივით ტრიალებდა კოლმეურნეობაში. შინ რომ მივიდოდა, აქაც საქმეს გაიჩენდა: ურმის ფერსოებს თლიდა, თვლებისათვის აკაციის მორკალურ ნაქრებს ამზადებდა.

კალისტრატემ ერთადერთი შვილის ქალაქში აღზრდა გადაწყვიტა. როცა აპოლონმა ფეხი კარგად აიდგა და ტიტინიც ისწავლა, უშიშრო ძმას ჩაუყვანა თბილისში. დღე და ღამე ვმუშაობ, დავიდარაბის თავი არ მაქვს, ვინძლო ეს ყმაწვილი კარგად გამიზარდოო, დაუბარა ძმას. ბიძამ, რა თქმა უნდა, მზრუნველობა არ მოაკლო აპოლონს. ის ერთადეად დონდლო და ზანტი ბავშვი იყო. სიმკვირცხლესა და დამოუკიდებლობას არ ამჟღავნებდა. უბრძანებდნენ—დაჯდებოდა, უბრძანებდნენ—ადგებოდა, წიგნს კითხულობდა ან

ან უსაქმოდ იჯდა, ამოტყნარებდა და ფეხებს აქანავებდა. იცოდა, ასეთი სიმშვიდისათვის ფილოსოფიით გატაცებული ბიძა ნამცხვრით ან ტკბილი სასუსნავით დააჯილდოებდა.

სასერიწოდ იშვიათად გამოდიოდა აპოლონი. მეგობრები მას არ ჰყავდა, უცნობების ცქერა მალე მოსწყინდებოდა ხოლმე და მოტყნარება აუფარდებოდა. ერთადერთი მისი გასართობი ძილი და ჰამა იყო. როცა დროს იხოვინდა, ისეთ ხერხს ამოუშვებდა, წიგნებში თავჩარგულ ბიძასაც კი შეშურდებოდა.

სკოლაში ბეჯითად სწავლობდა, იქნებ იმიტომ, რომ დღედაღამ წიგნების კარადებს შორის უხდებოდა ყოფნა, სხვა რამ გასართობი თუ არსებობდა, არ იცოდა. შეიძლება სხვა მიზეზებიც უწყობდა ამას ხელს. ერთი კი ცხადი იყო: აპოლონმა წარმატებით დაამთავრა საშუალო სასწავლებელი და პოლიტექნიკური ინსტიტუტის საუცხოოდ შეკერილი ფორმის ტანისამოსი გადაიცვა.

დღეები დღეებს გაჰყვა, თვეები თვეებს და რამდენიმე წელიწადმაც გაიბრძინა. ვერც უმაღლესმა სასწავლებელმა, ვერც ახალმა ამხანაგებმა ვერ გამოცვალეს; მაგრამ მოულოდნელად აპოლონის წყნარ ცხოვრებაში ისეთმა ქარმა დაბერა, არ შეიძლებოდა მასზე გავლენა არ მოეხდინა.

ლამაზი ქალი, და მით უმეტეს ქალიშვილი, მოხუცი კაცის გათოშულ გულსაც საამუშრად ააძვრებს. ეს ანდამატი, ცხოვრების შნო და ლაზათი გონიერი კაცის ხელში ოქროს ნაყოფს გამოისხამს, ხოლო უგუნური წყალობით ბიწიერების ჭაობში ჩაეფლობა და მაშინ სილამაზეც თავის ფასს ჰკარგავს.

ასე მოუვიდა აპოლონსაც. თავისი ცხოვრების გარიერაზე პირველად გაუგორდა ასეთი ანდამატი ფეხებთან და სთლელი ხომ არ იყო მის ასაღებად არ დახრილიყო! რამდენადაც ის დინჯი, ჩაფიქრებული ყმაწვილი იყო და მისი გრძნობა-გონება ფილოსოფიის თავსატეხ ამოცანებში იხლართებოდა, იმდენად ის ქალიშვილი ცელქი, დაუდგარი და ვერცხლისწყალივით მთრთოლვარე ჩანდა. ასეთი ფიცხი კვესიდან აბედს ცეცხლი მართლაც ერთბაშად მოედება. და ერთი კვირის შემდეგ პლატონის, არისტოტელისა და ანტიკური ფილოსოფიის მამამთავართა ორეული (რა თქმა უნდა, მხოლოდ გარეგანი მიმსგავსებით) იმ ჩიტს დაუმეგობრდა. მწყერჩიტამ იმდენი იხტუხა და იფლურტულა, სანამ აპოლონის გულში პოეტის შმაგი ფიქრები არ ჩასთესა.

აპოლონს ამ დღიდან გამოცოცხლება დაეტყო. ამ ხანისათვის შეიძლება მისი დიდი შემობრუნების ხანა გვეწოდებინა, მაგრამ ასეთი დასკვნისაგან ჯერჯერობით თავს შევიკავებთ, რადგან ცხოვრება მრავალფეროვანია და, ვინ იცის, მისი ტალღა აპოლონს საით გადაისვრის.

აპოლონის ხელში გაზეთი გაჩნდა. ჰვრეტა დაუწყო ცხოვრების ყოველდღიურობას. ახლა შეამჩნია, რომ მის ირგვლივ ცხოვრება დუღდა და გადმოდიოდა. მის გონებას ნისლი გადაეცალა და ყოველ საგანს ისე შეხედა, როგორც სინამდვილეში იყო. ქალიშვილთან ერთად ის გოეთეს, ბაირონის, მიცევეიჩის, პუშკინისა და ბარათაშვილის პოეტურ სამყაროში დაფრინავდა. შეიძლება ეს საქმე სულ უბრალოდ დასრულებულიყო, რადგან ასეთი გატაცება, რაგინდ ზომიერებას მოკლებული არ იყოს იგი, არ შეიძლება კეთილი ზრახვების საზღვრებს გაცდეს, მაგრამ საქმე სხვაგვარად შებრუნდა.

აპოლონმა შესძლო თავისი სიტყვებისათვის პოეტის უშუალო გაცნობა და შეყვარებული კაცის მღელვარება შეენარჩუნებინა და ქალიშვილს გამოუტყდა, რომ მასთან ერთად იდილიური მყუდროების უსასრულობაში ჩაძირვას აპირებდა.

თითქოს რომანტიკას თავი გაუტეხესო, ჩვენი მშვენიერი სემირამიდა ფეხზე გველცემულივით წამოვარდა.

— ვერ უყურებთ ამ მოხერხებულ ტალღირანს, როგორ თავის დავლა სცოდნია! — თქვა სიცილით ქალიშვილმა, მერე რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა, მაგრამ ისევ მობრუნდა. — ჩვენს დროში ყველა მოხდენილი ყმაწვილი პოეტი არის და ლამაზი ქალის გული კარგ მომღერალს ეკუთვნის.

აპოლონის ოცნების მადონა ამ სიტყვებით ბალიდან გაჰქრა, როგორც ზმანება.

საქმეს არა ეშველებოდა რა. კუპიდონის ისრები გასროლილი იყო. აპოლონის დაპრილი გული დიდხანს ცდილობდა იარების მოშუშებას. მაგრამ ქრილობა იმდენად ღრმა აღმოჩნდა, მისი ასე უცებ გამრთელება შეუძლებელი იყო.

პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში სწავლის დაწყებიდან მეოთხე წელს აპოლონი უნივერსიტეტის ფილოსოფიურ ფაკულტეტზე გადავიდა. მაგრამ ვინ ვერ მიხვდება, რომ აპოლონი ამით პოეტი ვერ გახდებოდა. ორჯერ კიდევ გაიფრთხილა ქალიშვილმა აპოლონის თვალწინ, ქალური მომხიბლაობის არსენალიდან თავებრუნდამხვევ საშუალებათა ყოველგვარი მარაგი დახარჯა, მაგრამ ჩვენი გმირი არათუ პოეტი არ გახდა, ცოტას გასწყდა, კინაღამ დონკიხოტური ფათერაკების საძებნელად არ გაგზავნა.

დიდი და დაუკმაყოფილებელი სიყვარულის შემდეგ თუ ხედავ, რომ ბადაგს, განგებას შენთვის რომ ჰქონდა მომზადებული, სხვა დაეწაფა, გულში დიდი შურისძიების გრძნობა იზადება. აპოლონმა დიდხანს იხეტილა როზამუნდის ლაბირინთში და ბოლოს გულმშვიდად თქვა: „ეს დრო უქმად მაინც არ დამიკარგავს. თუ პოეტი არ ვარ, სამაგიეროდ ყალბი ხმების ავტორები ვერ მომატყუებენ. ესეც დიდი მიღწევაა“. სიცილისაგან სუნთქვა შეეკრა, როდესაც წარმოიდგინა თავისი ახანაგები, რომელთა გონებას ჯერ ასეთი სიბრძნე ახლოს არ გაჰკარებოდა.

აპოლონმა ასე დაასკვნა: ორი წელი საკმარისი იყო ფილოსოფიის შესასწავლად. ჰეგელი მაინცდამაინც დიდ ქეშმარიტებას ვერ ქადაგებდა და სცოდავდა კიდევ; ხოლო კანტი მეტად მძიმე იყო. და იმ ქარაფშუტა გოგონასთვის, რომლის ბაგეებს სიცილის გარდა გონიერი სიტყვა არ დასცდენია, განა ღირდა ასეთი სიმძიმის ზიდვა? სხვას რომ თავი დავანებოთ, პოეტი და ფილოსოფოსი მაინც ვერ ეგუებიან ერთიმეორეს და არც არის ისეთი სასწავლებელი, სადაც პოეტი გამოჰყავდეთ. — ეს რომ ასე იყოს, — იტყვოდა თავის გულში აპოლონი, — ჩვენი ახალგაზრდობა ამ სასწავლებლის გარდა არსად არ ისწავლიდა.

ერთი კვირის განმავლობაში ოცნებობდა აპოლონი. გონებიდან არ შორდებოდა ის მწყერჩიტა. მისი ქცევანი, გატაცება, სიცოცხლის ხალისი და მისწრაფება დიდებისაკენ.

მოთმინების ფილა ავსებული იყო. შვილის საქციელით შეწუხებული მამა ზედინედ უგზავნიდა წერილებს თავის ძმებს. მე მეგონა, კაცად გამიზრდილი და თქვენ კი ქარაფშუტა გამოიყვანეთო, აპოლონსაც კატეგორიულად დაემუქრა — ბიძებს გაეფრთხილებ შიმშილით და სიშიშვლით სული ამოგხადონ, თუ წესიერი ახალგაზრდის კალაპოტში არ ჩადგებიო.

აპოლონი ხშირად ეკითხებოდა თავის თავს, რას სჩადიოდა ისეთს. ნუთუ მისი ქცევა პატიოსან ახალგაზრდის სახელს ჩირქს სცხებდა? ან რაში გამოიხატებოდა მისი უწყობა? არ ჩხუბობდა, არ ილანძლებოდა, ხმამაღალ სიტყვას არავის ეუბნებოდა, კარგად სწავლობდა. კიდევ რა იყო საჭირო? აპო-

ლონს ფიქრებისაგან თავი უხურდა. ალბათ ჩვენი გმირი დიდ სასოწარკვეთილებებში ჩაეპარდებოდა, რომ ერთ გარემოებას არ ეშველა მისთვის.

მწყერჩიტას დევნაში აპოლონს დაეიწყებოდა, რომ დიდი და სახელოვანი საქმის შემოქმედი უნდა გამხდარიყო. მან დიდად გაახარა მამა, როდესაც შეატყობინა, რომ სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის პირველი კურსის სტუდენტი გახდა. სიგლაზე არაბრძანებულ მალა მაინც დგას; ხოლო აპოლონის მდგომარეობა სიგლაზე მალა იდგა. აგრონომობის სურვილით იმ ხანებში ბევრი იყო შეპყრობილი. იყო დრო, როდესაც თავს იკლავდნენ ინჟინრობის, ექიმობის ან მასწავლებლობისათვის. მაგრამ მას შემდეგ, რაც პარტია და მთავრობა განსაკუთრებული ყურადღებით მოეყიდა სოფლის მეურნეობას, ახალგაზრდობამ ახლა აქეთ იბრუნა პირი.

აპოლონმაც გადაწყვიტა, რომ წარმატება და სახელი ამ დარგში მოელოდა. გააჟვია აგრონომების, ზოოტექნიკოსების, ვეტერინების, მექანიზატორებისა და სოფლის მეურნეობის სხვა მუშაკების მილიონიან არმიას.

დადგა აპოლონის ცხოვრებაში სანატრელი ხანა. იგი მიემგზავრება თავის სოფელში სამუშაოდ. აპოლონი დღევას თავისებურად. მან არც კი იცის როგორია სოფელი. წიგნებში ამოკითხული ფრაზები კიდევ უფრო აბუნდოვანებენ მის წარმოდგენას. ბავშვის თვალთ დანახული სახეები გონებაში შემორჩენია, მაგრამ ეს არ კმარა სურათის დასამთავრებლად. სულიერი დაძაბულობის ამ ხანაში თავისი თავი გაჰკიცხა გულში. „ერთხელ მაინც წავსულიყავი პრაქტიკაზე სოფელში! სულ ბიძაჩემის ბრალია. ხან ექიმის ცნობა ამიღო, ხან რა მიზეზი მომიგონა. ახლა კი...“ აპოლონმა ხელი ჩაიქნია. სინანულით საქმეს არა ეშველებოდა რა. რაკი ეს საკითხი მოავგარა, მზადებას შეუდგა. გაუთოებული ტანისამოსი ჩემოდანში ჩააწყო, ფეხსაცმელი ერთხელ კიდევ გააპრიალებინა. წვერი საგანგებოდ გაიპარსა და უღვაშებიც დაიყენა. მატარებლის წასვლას ათი წუთი აკლდა, როდესაც ტაქსში ჩაჯდა.

აპოლონ დარბაისელი, რომელსაც სამი ფაკულტეტი დამთავრებინა, ფილოსოფია ესწავლა, გავლენიანი ბიძების წყალობით პრაქტიკაზეც კი არ წასულიყო. კაცი, რომელიც პატივისცემას და მოსვენებით ყოფნას იყო შეჩვეული, პირველი კლასის ბილეთი ვერ ეშოვა და მესამე კლასის ვაგონით მგზავრობდა. სწორედ რომ უბედურება იყო, მაგრამ ჩვენი გმირის სასახლოდ უნდა ითქვას, მას მოთმინება არ დაუკარგავს. კიდეც კიდემდე გაიარა ვაგონი, მაგრამ დასაჯდომი მაინც ვერსად აღმოაჩინა. ახლა იგი გულმოსული დადიოდა ვაგონში, სპილოსძვლისტარიანი ჯოხით იგერიებდა მგზავრებს და იმათ ბუზღუნს ყურსაც არ უგდებდა.

მატარებელი სწრაფად მიჰქროდა. აპოლონი გარინდებული იდგა. არც თვლემდა, არც ლაპარაკობდა. მას არ იტაცებდა ვაგონის ფანჯრებში გავლებული ლამაზი სანახები. რაკი სხვებსარ აწუხებდა, სხვებიც ნაკლებ ყურადღებას აქცევდნენ. გონება, დამძიმებული ფილოსოფიის ბრძნული აზრებით, პოეტის სიშმაგითა და აგრონომის საქმიანობით, ვერ ეთვისება გარე სამყაროს, სადაც ჩვეულებრივი და ყოველდღიური ფიქრებით დატვირთული ადამიანები ფუსფუსებენ. აპოლონს თავისი სამყარო გააჩნია, თავისი სიანელით, სიტყბოთი და სიმწარით. ამ სამყაროში იგი ისეთ გმირებს ხედავს, რომლებსაც ფანტასტიკური მისწრაფებანი ამოძრავებენ.

უკანასკნელ სადგურს უკანასკნელად მიაკივლა მატარებელმა და აპოლონიც სხვებთან ერთად გასასვლელ კარებს მიაწყდა. ჯოხით მისწი-მოსწია ხალხი და სადგურის ბაქანზე ჩამოვიდა.

ღრუბლიანი დღე იყო. წვიმა ჟინელავდა. აპოლონს უსიამოდ გააჟრჟო-

ლა, შლიაბა თვალეზზე ჩამოიფარა და პალტოს აწეულ საყელოში სახე ჩამალა.

სოფელი სხვაგვარად ეხატებოდა გონებაში ჩვენს გმირს. ნათელი და მზიანი ამინდი, ყველგან სიმწვანე, საამური სითბო და ყვავილთა სურნელი, მოკირწყლული შარავნები; ან პირიქით: მაღალი მთები ეგზოტიკური სანახაობით, ძაფივით დახვეული ბილიკებით, აქუხებული ჩანჩქერით, უღრანი ტყეებითა და ნადირით. ახლა მის თვალწინ არც ერთი იყო და არც მეორე. მართალია, სალხინომდე სამანქანო გზა მიდიოდა, მაგრამ იგი არც რიყის ქვებით იყო მოკირწყლული და არც ძაფივით დახვეულ ბილიკს მოგაგონებდათ. არც უზარმაზარი მთები მოსჩანდნენ. ჩაის ბუჩქებით მოჩითული გორაკები, ქოჩორა ტყით შემოსილი ფერდობები და წყნარად მოლიკლიკე ნაქადულები საგულისხმოს ვერაფერს აძლევდნენ აპოლონის წარმოდგენას. შეიძლებოდა თავისებური რომანტიკა აქაც ეპოვა ჩვენს გმირს, მაგრამ სულ ის წვიმიანი ამინდი იყო დამნაშავე. ცალკე ნესტი, ცალკე ტალახი და ცალკე იმის წარმოდგენა, თუ რას გააკეთებდა აპოლონი ამ ტალახში, გონებას უმღვრევდნენ. ასეთი ცვალებადი ფიქრებით შეპყრობილი ჩვენი გმირი მანქანებთან მივიდა და ჯოხით ხალხი მისწი-მოსწია. აქაო და სხვებმა არ დამასწრონო, ჩვეულებრივზე სწრაფად შევიდა მანქანაში.

მანქანა აღვილიდან დაიძრა თუ არა, აპოლონ დარბაისელი საზურგეზე ნახევრად მიესვენა, თვალეზი დახუჭა და ფიქრს მიეცა.

როცა ის სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში სწავლას იწყებდა, ერთი ფიქრი ჰქონდა: გამხდარიყო სახელოვანი ადამიანი. ისეთი რამ გაეკეთებინა, რაც მის თანამედროვეთა განცვიფრებაში მოიყვანდა. რაზე არ ფიქრობდა მაშინ აპოლონი, როგორ ნდგომარეობაში არ წარმოიდგინა თავისი თავი. სოფელში ჩასვლისა და კოლმეურნეებთან შეხვედრის თვითეთელი წვრილმანი გაითვალისწინა. იგი ელოდა, რომ ზარზემივით მიიღებდნენ და შეხვედრას მოუწყობდნენ. ზუმრობა საქმე ხომ არ იყო, სამ ფაქულტეტდამთავრებული კაცი სოფელში სამუშაოდ მიდიოდა!

მანქანამ ორლობეში შეუხვია. ისე ახლოს გაუარა ღობის სარებს, რომ მანქანის სარკმელში გადაწვდილი ჯოხი, კაუჩუკის სათიხარით, სარებს წამოედო და მისი ბოლო აპოლონს თავში მოხვდა. ფიქრებისაგან სწრაფად გამოერკვა ჩვენი გმირი. ეს სად მოვსულვარო, გაუელვა გონებაში და ირგვლივ მიმოიხედა. როცა მისი ყნოსვა გაზაფხულის წვიმით გაჟღენთილ ნეხვის სუნმა შეურაცხყო, თავის გულში ასეთი დასკვნა გააკეთა: ეტყობა სალხინო ძალიან ღარიბი კოლმეურნეობა არის. გლეხები შეიძლება კიდევაც შიმშილობენ. მე კი აგრონომი ვარ. მოვიყვან უხე მოსავალს და დიდებისაკენ გზა გამეხსნება. ჯერ რაიკომის მდივანი შემაქებს, მერე ორდენს მომცემენ და ჩემს სურათს გაზეთში ჩახატავენ. „ჰაი, დედასა, რას იტყვის მაშინ ის მწყერჩიტა, ჩემი ცოლობა რომ იუქადრისა!“ იმდენად აღაფრთოვანა აპოლონი ამ აზრმა, რომ ცოტა დაუკლდა გულში გავლებული სიტყვები ხმაილა არ წამოიძახა. „შემდეგ.—კვლავ განაგრძო ფიქრი,—შემდეგ არც ორდენს დავჯერდები და გმირობას გავიკრავ. მერე კი...“ აქ თვალეზი მინაბა უკეთესი მერმისის წარმოდგენაში და თავისი ერთგული მეგობარი — ჯოხი გულში ჩაიკრა.

აპოლონი თავის სახლის აივანზე იდგა. იგი მშობლების ხვეწნა-ალერსს და ლოცვა-კურთხევას თავდაპირით ხვდებოდა, მაგრამ ეს სულ არ იყო თავმდაბალი კაცის მორიდებული საქციელი. ჩვენი გმირი ფიქრებს მისცემოდა და ყურადღებას არ აქცევდა იმის ირგვლივ რა ხდებოდა.

აპოლონმა საზაფხულო პალტო გაიძრო, შლიაპა მოიხადა და დედის მიაწოდა. შემდეგ ვერური სკამი ახლოს მიიწია და ჩამოჯდა, მაგრამ სახე უსიამოვნებისაგან დაეღრიჯა. დედამ უმაღლე შეამჩნია ეს და ჰკითხა:

— რა მოგივიდა, შვილო, ხომ არაფერი გტკივა?

— არა, — უხალისოდ მიუვო აპოლონმა. — მაგარი სკამია და კაცს არ შეუძლია ზედ წესიერად მოისვენოს. მომაწოდეთ ბალიში!

კალისტრატემ ცოლს გადახედა და გარეთ გაიხმო.

— ჩვენისთანა ნასწავლი შვილი მთელ დუნიანზე არავის ეყოლება, მარა ბალიში რომ მეითხოვა, არ მეშვეწონა. ვითამ ვაჟკაცის საქციელია ეს?

— ნუ იცი ახირება. აპოლონი ნასწავლია და გოგოელასავეთ ხომ არ წამოჯდება სკამზე?

კალისტრატეს ქეუში არ დაუჯდა არც შვილის საქციელი და არც ცოლის პასუხი. ამ დროს კიშკრის კრიალი გაისმა და ეზოში ორი კაცი შემოვიდა.

— ესტატეს ჩვენი შვილის ჩამოსვლა შეუტყვია, — გადაულაპარაკა მარი-ნემ ქმარს და სტუმრების შესახვედრად გაეშურა.

— ეს რა უქნია შენს შვილს, კალისტრატე, ძველი გზით წამოსულა, ხომ თავი მოგვეპრა! ალბათ არც კი დაგვიჯერებს, რომ სოფელში ახალი გზა გაიყვანეთ! — ეზოდანვე ამოსძახა კალისტრატეს სტუმარმა.

— შე კაცო, თავისი თვალით რომ დაინახავს, მაშინ რას იტყვის?

კალისტრატემ სტუმრები ოთახში შეიპატიჟა და აპოლონს გააცნო:

— ჩვენი კოლმეურნეობის თავმჯდომარეა. ეს კიდევ — ბულალტერი.

— კაცო, რა ვაჟკაცი მოგსწრებია. რატომ აქამდე ერთხელ მაინც არ ჩამოიყვანე სოფელში? — თქვა ესტატემ. პასუხს არ დაუცადა და დაუმატა: — ჩვენი აგრონომი მოხუცდა, განთავისუფლებას თხოულობს. კარგი იქნება, თუ აპოლონი ჩვენთან დაიწყებს მუშაობას.

კალისტრატე ამაყად იგრებდა უღვაშებს. ეტყობოდა ისეთ პასუხს ამზადებდა, რომ არც ჰო გამოსვლოდა და არც არა.

კოლმეურნეობის თავმჯდომარის წინადადება აპოლონის ყურსაც მისწვდა, იმის სახეზე რაღაც უაზრო ღიმილი გამოიხატა და იკითხა:

— სალხინო ძალიან ღარიბი კოლმეურნეობა არის, ხომ?

— არა, სრულიადაც არა! — გაკვირვებით წამოიძახა ესტატემ.

აპოლონის გონებამდე არ მისულა კოლმეურნეობის თავმჯდომარის პასუხის აზრი, ხელმეორედ იკითხა:

— მცირე მოსავლის გამო ხალხი დიდ გასაჰირშია, არა?

— თქვენ ალბათ ვინმემ მოგატყუილათ, — უპასუხა ესტატემ. — ჭორიკანა ხალხს რა გამოლევს ქვეყანაზე. სალხინო არა თუ სხვებს ჩამორჩება, ბევრ კოლმეურნეობას წინ უსწრებს. ამ ათიოდე წლის წინათ მართლაც გვიჭირდა, მაგრამ ახლა საყვედური არ გვეთქმის. კულტურის სახლი ავაშენეთ, სკოლა და საავადმყოფო გვაქვს, ახლა ისეთ მექანიზებულ ფერმას ვაშენებთ, რომ წინათ სიზმარშიც არავის უნახავს. სოფელში ახალი გზა შემოვიყვანეთ. მე მიკვირს, რატომ მაინცდამაინც ძველი გზით წამოდი?

ესტატე ამჩნევდა, რომ აპოლონს საიე თანდათან ეღრუბლებოდა, მაგრამ რაკი ამის მიზეზს ვერ მიზნებდარიყო, ისევ განაგრძო:

— ხომ ზედავთ, ჩვენს სახლებში შეუქია? ეს დენი შარშან რომ ელექტრო-სადგური ავაშენეთ, იქიდან მოდის. ჩვენ ახლა სულ სხვა საკითხი გვაწუხებს, აპოლონ ჩემო. ახალი ჯოშები უნდა გამოვიყვანოთ, მექანიზაცია ფართოდ დავნერგოთ. შრომისმოყვარე აგრონომი გვჭირდება.

— სულ ერთია, სალხინო მაინც ღარიბი კოლმეურნეობაა! გესმით! — აპოლონი ზეზე წამოდგა, ჯოხი ცხვირის წინ აუთამაშა ესტატესა და მის ბუღალტერს და ხრინწიანი ხმით დაუმატა: — არ გეგონოთ, თითქოს მე მინდოდეს ასე იყოს, ეს სინამდვილეა.

შემდეგ ჯოხი დაუშვა, თვალები ჰერს მიაპყრო, შუბლზე ხელი შემოირტყა და უაზროდ, თავისთვის ჩაილაპარაკა:

— სხვაგვარად შეუძლებელია, ნუთუ ამდენი ხნის სწავლამ ამაოდ უნდა ჩამიაროს?

იმ წუთში აპოლონი შემზარავი შესახედავი იყო. სახე გაფითრებოდა, ტანი უტახცახებოდა, ტუჩები მოეკუშა და იქიდან უაზრო და გაუგებარი სიტყვები ხრიალით ამოდიოდა.

ესტატე, კალისტრატე და ბუღალტერი მალემალ გადახედვდნენ ერთმანეთს და ვერ მიმხვდარიყვნენ, რა დამართოდა ოთახში მღალადებელივით ხელაღმართულ კაცს. კიდევ ერთი წუთიც რომ ასე გაგრძელებულიყო, შესწავლილად უნდა ეღიარებინათ აპოლონი, მაგრამ მან სწრაფად შეცვალა სახის განომეტყველება, ჯოხის სპილოს ძვლისტარზე თავი მიდო, შემდეგ მისი ბოლო საწოლის, ნაპირს მიაბჯინა და როდესაც ჯოხი ასხლტა და აპოლონის თავი კალმახივით ჰაერში შებტა, სახეზე ბედნიერი კაცის ღიმილი გადაეშალა. დაღლილი ვარ, მომასვენეთო, უთხრა ოთახში მყოფთ და მოკეცილ მკლავებზე თავი მიდო.

— ეს კი ვერ მოვიფიქრეთ, — თქვა ესტატემ და გარეთ გამოვიდა.

— წელან შევამჩნიე, რომ ნასვამიც არის. — თავი დაიმშვიდა კალისტრატემ.

— ხვალ დილით ჩამოვიდეს ჩემთან კანტორაში. თუ იქ არ დავხვდე, ფერმის მშენებლობაზე ვიქნები. — უთხრა კალისტრატეს ესტატემ.

ამ დროს აპოლონი ღრმა ფიქრებში იყო ჩაფლული. ხვალიდან იგი დიდსა და სახელოვან საქმეს იწყებდა, საქმეს, რომელსაც დიდების კვარცხლბეკზე უნდა აეყვანა იგი...

თავი მეორე

აპოლონის ფიქრი იმაზე, თუ როგორ მივიდა კოლმეურნეობაში და ვის შეხვდა პირველად.

კალისტრატე და მისი ცოლი ვერ ბედავდნენ შვილის ოთახში შესვლას. ისინი ფანჯრიდან უთვალთვალებდნენ ვენურ სკამზე გარინდებულ და მაგიდაზე ნიდაყვჩამოყრდნობილ აპოლონს. მშობლები ფარულად ტკებოდნენ, რომ სოფლის ამ მივარდნილ კუთხეში, კალისტრატე დარბაისელის ოჯახში რაღაც საკაცობრიო მნიშვნელობის საკითხი წყდებოდა. მართალია კალისტრატეს პატარა ხინჯი გულში ედო და ცოლს არ უმეფავებოდა, მაგრამ როცა ამ დიდებულ სურათს უყურებდა და მარინეს სიტყვებს ისმენდა, ყველაფერი ავიწყდებოდა.

რაგინდ წარმტაცი არ უნდა იყოს სურათი, მისი ნიადაგ ცქერა უსიამოვნების გრძნობას აღძრავს ადამიანის გულში. კალისტრატესა და მის ცოლს შვილი ძლიერ უყვარდათ, მაგრამ დრო იყო შორიდან აღერისათვის თავი დაენებებინათ და რამე საქმეს სწეოდნენ. ასეთ შემთხვევისათვის საველდებულო იყო გოქის დაკვლა და ზედ ინდოურისა და ქათმების მიყოლება. და როდესაც ცოლიკოურსაც გადაჰკრავდნენ, ნეტარება აი მაშინ უნდა გენახათ.

— აბა, აბა, დედაკაცო, დატრიალდი! ამ ამბავს ასეთი სიჩუმე არ შეფერის!—დაუტატანა ცოლს კალისტრატემ.

სანამ ისინი ვახშამს ამზადებდნენ, აპოლონი თავისი „საქმიით“ იყო გართული. მართალია, იგი სკამიდან არ წამომდგარა, კარებამდე არ მისულა, მაგრამ ოცნებით რაიონის ცენტრში ჩავიდა, სადაც რაიკომის მდივანშა დიდი ზარზევით მიიღო და თავისი მანქანით იმ სოფლის კოლმეურნეობაში გაისტუმრა, სადაც კალისტრატე დარბაისელი ცხოვრობდა.

აპოლონი ამაყი ნაბიჯით შედის კოლმეურნეობის კანტორაში. თავმჯდომარე კარებში გამოეგებება, ხელს ჩამოართმევს, შეიპატიჟებს კაბინეტში, სადაც კოლმეურნეობის აქტივის თავი მოუყრია.

სხვა შემთხვევაში, რა თქმა უნდა, აპოლონი მედიდურობასა და ქედმაღლობას გამოიჩენდა, მაგრამ ახლა სოფლური წესის მიჩნევა საეალღებულო იყო და აპოლონმა ნელა მოიხადა ქუდი, გაიძრო პალტო და გამგეობის ცქრიალა მდივანს შეაჩეჩა. შემდეგ ჩამოყვა და სათითაოდ მიესალმა თვითეულ კოლმეურნეს, მაგრამ ისე კი, რომ მის სახეზე ამაყი გამომეტყველების კვალი არ წაშლიყო.

— ჩვენ ძალზე ბედნიერი ვართ, — საზეიმო კილოთი დაიწყო კოლმეურნეობის თავმჯდომარემ, — რომ ჩვენივე სოფლის შვილი, ღრმად განსწავლული აპოლონი დარბაისელი დღეს ჩვენი კოლმეურნეობის აგრონომია. სასწავლებელში ყოფნის დროს მან უამრავი მეცნიერებანი შეითვისა. ჩვენს დროში საკიროა ასეთი უნივერსალურად განსწავლული კაცი. ჩვენ გვინდა ავაშენოთ კულტურის სახლი — ის ინჟინერია. ჩვენს კოლმეურნეებს აინტერესებთ გაერკვნენ ფილოსოფიურ საკითხებში, მაგალითად, ისინი განცვიფრებული არიან იშის გამო, თუ როგორ გამოიღწიო მეცნიერებამ წინასწარ ამასწინათ მზის დაბნელების წუთები და საათები. ყველაზე უფრო ის გვაკვირვებდა, რომ ზუსტი დრო და ადგილები იყო მითითებული. ინებეთ ბატონო — ამგვამდ აქ გვყავს მეცნიერ-ფილოსოფოსი, რომელმაც პლატონი და არისტოტელი ზეპირად იცის. იქნებ გინდათ სმენა დაგიტკობთ გასაოცარმა ლირიკულმა ლექსებმა, აპოლონი არ დაახანებს, და თქვენ დაგავიწყდებათ წერეთელი, პუშკინი და გოთე; ხოლო აგრონომიაში მას ბაღალი არ ჰყავს. მალე ციცინოს უკან ჩამოიტოვებს. ჯერ არაფერი შეუქმნია სელექციისაში, მაგრამ მომავლისათვის სასწაულების დატრიალებას გვპირდება. ის განაგრძობს დარვინის, ვილიამსისა და ტიმირიაზევის გზას. მას სასტიკად სძულს რობერტ კუკი, მალთუსი, ფოგტი, შპალჰაუზენი. ამ საკითხზე დიდი შრომის დაწერას აპირებს.

აპოლონი შეეცადა შეემცირებინა აუდიენციის დრო, რასაც დალღილობის გარდა არაფერი მოჰქონდა მისთვის. მან შეხვედრის მონაწილეებს აგრძობინა, რომ სურვილი ჰქონდა ოთახიდან გასულიყო და პრაქტიკულ საქმიანობას შესდგომოდა, რადგან ადამიანის ცოდნა ისე არაფერში არ მქაენდება, როგორც საქმიანობაში. ყველანი ფეხზე წამოიშალნენ და წყნარი ჩურჩულით ოთახიდან გაიკრიფნენ.

აპოლონიც და კოლმეურნეობის თავმჯდომარეც გამობრძანდნენ აივანზე, საიდანაც მშვენიერი სანახაობა იშლებოდა.

სოფელი მთაგორიანი იყო. აქა-იქ დახეული ბილიკები და საურმე გზები მდიდრული ფერებით მოსავდნენ მთების მშვენიერებას. ერთ მხარეს ჩანჩქერი ქუხილით ვარდებოდა კლდიდან და ბროლის ნამსხვრევებად აქაფებული, ლივლივით იღვრებოდა ხევში. ირგვლივ ყველაფერი მწვანით იყო შემოსილი, ხშირფოთლებიან წიფლებსა და რცხილებში აქა-იქ ნეკერჩხლის ვარსკვლავა ფოთლები შერეოდა. სულ მალა, საიდანაც ცხრათვალა მზემ ოქროსფერი

სხივები ახლახან გადმოაფრქვია, შიშველი მთის წვერი ალპიური ზონის ბალახებს დაეფარა. ქვევით, ხევში, ჩაფენილი რძისფერი ნისლი ნიავის ყოველ წამოქროლებზე აბრეშუმის ფარდასავით ირხეოდა და მის ზემოთ გორაკები ისე ჩანდნენ, თითქოს ოკეანის გოლიათური გემები მიიწვევიანო.

— მე ბევრჯერ მითქვამს სამეცნიერო საბჭოს ღია სხდომაზე, — ცოტა არ იყოს წაიტრამბა აპოლონმა, — რომ ჩვენი სოფელი ერთ-ერთი ულამაზესი სოფელია არა მარტო საქართველოში, არამედ მთელს მსოფლიოში. აბა სად ნახავ ასეთ ხავერდოვან სიმწვანეს, სადაც დაუნდობელი ვეფხვიც კი უწყინარ ცხვარად იქცევა. აბა უცქირეთ მთების მდიდარ სანახაობას, დაქანებულ ჩანჩქერს. აქ დიდი ელექტროსადგური მოეწყობა. წარმოიდგინეთ, რა გასაკვირველი იქნება ელექტრონი მთებში. განა შიშით გული არ გაუსკდება ტყის ნადირს? ალბათ ბევრი მხეცი ბუნაგობს ამ ტყეებში? — იკითხა ბოლოს აპოლონმა.

— რაღა არა, უამრავი ნადირი დაშლიგინობს ამ უსიერში, პატივცემულო აპოლონ. ფრინველიც ბევრია, — დაუმოწმა თავმჯდომარემ და უღვაშები სიამოვნებით გადაივრია.

აპოლონი ფიქრებით გაერთო. არავის შეუძლია იმის თქმა, თუ რა სურათები იხატებოდა იმის გონებაში. ეტყობოდა, მის წინ გადაშლილი ბუნების სინამდვილით ტკებოდა, რადგან თვალები საოცრად უბრწყინავდა და აივნის ხარისხზედაც შთაგონებაში წასული, პოეტივით გადაწოლილიყო. რაკი სანახაობით გული იჯერა და თან დაღლიც იგრძნო, ყრუდ ჩაიდუღუნა:

— აქ სამოთხე უნდა გადაიშალოს. არ შეიძლება ამ სოფლის სახელი შორს არ გაეარდეს. ამისთვის საჭიროა ღრმად განსწავლული კაცის გონება და ორგანიზატორის ძლიერი ხელი. სოფლის მეურნეობა და აღმშენებლობა ისეთი ასპარეზია, რომ ადამიანმა შეიძლება სახელი გაითქვას.

თავმჯდომარე ეშმაკი კაცი იყო. შეატყო რის თქმაც უნდოდა აპოლონს და, მისთვის რომ ესიამოვნებინა, დინჯად წაილაპარაკა:

— ასეთი ნასწავლი და ორგანიზატორი თქვენ ბრძანდებით, პატივცემულო აპოლონ.

— არა, ჩემო ესტატე! ჯერ საჭიროა ხალხს უჩვენო „საქმენი საგმირონი“. ჩემმა ნიჭმა დიადი მომავლისაკენ მომიწოდა. მე უნდა შევქნა კაცობრიობის ისტორიაში რაღაც ახალი, რითაც მომავალი თაობა იამაყებს და სასოებით მოიხსენიებს აპოლონ დარბაისელს, რომელიც მათი ბედნიერებისათვის დღე და ღამეს ასწორებდა... ახლა კი დროა, ჩემო ესტატე, ამ დიდი საქმის პირველ საფეხურზე ფეხი შევდგათ და პრაქტიკულად დავიწყეთ მისი კეთება, რაც გვიფიქრია. ჩამაბარე, გეთაყვა, ეგ სადავე და უკან მომყევი.

თავმჯდომარე ამაყად შეუძღვა აპოლონს მეორე ოთახში. ამ ოთახს აგრონომის კაბინეტი ეწოდებოდა და მოზრდილ სიცარიელეს წარმოადგენდა.

აპოლონი არ იყო ისეთი კაცი, ასეთი უბრალოება რომ გაკვირვებოდა. ამიტომაც ხმის ამოუღებლად ჩაიბარა რამდენიმე შეკვრა ქაღალდი, მიწის საზომი, ორი აგროტექნიკოსი, აიყოლია კოლმეურნეობის მონაგარიშე და თავმჯდომარესთან ერთად კოლმეურნეობის უძრავ-მოძრავი ქონების დასათვალიერებლად გაემგზავრა.

აქ მოთხრობილია აპოლონ დარბაისელის საყურადღებო მგზავრობისა და კოლმეურნეების გაცნობის ამბავი.

ამის შემდეგ ბევრი არ უღაპარაკიათ აგრონომს, აგროტექნიკოსებსა და თავმჯდომარეს. კოლმეურნეობის მოანგარიშემ, რომელიც სხვებზე უფრო დინჯი იყო და თან მართლწერაც ასე თუ ისე ემარჯვებოდა, ჟამთაღმწერლის მოვალეობა ითავა. მატთანეში, რომელსაც ეს კაცი დასწერდა, გადმოცემული იქნებოდა აპოლონ დარბაისელის დიდი საგმირო საქმეები. აპოლონმა დაავალა რა მოანგარიშეს ასეთი საძნელო საქმე, შემდეგი სიტყვებით მიმართა მას:

— ამხანაგო იოსებ! მე შენთვის შემეძლო მეწოდებინა—პატივცემულო, ბატონო, დიდად პატივცემულო და დაფასებულო, მაგრამ უბრალოდ ამხანაგს გიწოდებ, რადგან შენ ჩვენი ამხანაგი და მეგობარი ხარ, ამ სიტყვის სრული მნიშვნელობით. დაფასება ისტორიკოსისა, ანდა, თუნდაც ისე, როგორც ეს თქვენ უწოდეთ თქვენს თავს, ჟამთაღმწერლისა, ისე დიდი და განუზოძელია. როგორც ის ღვაწლი, ვის ცხოვრებასაც აღწერენ. ჩვენ რომ შესანიშნავი მემკვიდრეები არ გვყოლოდა, დღეს „ქართლის ცხოვრება“ არ გვექნებოდა. მით უმეტეს დაფასებული იქნები შენ, რომელსაც წვლილი შევაქვს ამ დიდ საქმეში. შენ, ალბათ, დიდად განსწავლული და საქმის ზედმიწევნით მცოდნე ხარ, თორემ არ იკისრებდი იმ მძიმე ტვირთს, რაც არქივის მტვერს მუდამ თან ახლავს. ამხანაგო იოსებ! ამ წუთიდანვე შეუდგები შენს წმინდა საქმეს და შენი გონების გამჭირაობას ვანდობ ჩემი ღვაწლის აღწერას. ვინძლო არ გამოგჩრჩეს არც ერთი წვრილმანი. ვინ იცის, როგორ გამოიყენებს ამ წვრილმანს ჩვენი მომავალი თაობა. დღეიდან შენ იქნები ჩვენთან განუყრელად, ძილში თუ ღვიძილში, და შენს კალამს მისცემოდეს ძალა ჩვენთა დიდთა საქმეთა გამოსამხეურებლად...

ასე დაამთავრა აპოლონმა თავისი შეგონება და მცირე ბორცვაკიდან ქვევით ჩავიდა. ერთ-ერთმა აგროტექნიკოსმა ქუდი მიაწოდა, ესტატემ განკარგულება გასცა ცხენები მოერთმიათ მათთვის, მაგრამ აპოლონმა თავის საჯდომს პატივი დასდო, თავმჯდომარის მიერ გაცემული განკარგულება გაუქმებულად გამოაცხადა, როგორც მმართველობის უაღრესად დემოკრატიული პრინციპის დარღვევა, და თან თანამგზავრებს თავისი ჯოხით ტევრისაკენ გზა უჩვენა, რაც იმას ნიშნავდა, რომ დრო იყო საქმეს შედგომოდნენ.

რომელი თავზებელადებული იქნებოდა, რომ წინ აღდგომოდა ამ უსიტყვო წინადადებას, რომელსაც ქექა-ქუხილის ძალა ჰქონდა. ესტატე თუ აქამდე აპოლონის გვერდით მიდიოდა, ახლა ცხვირი მის კეფას გაუსწორა და გუნებაში გაიფიქრა: უაღრესად თავაზიანი კაცია, თორემ ასეთი ნასწავლი ახლოსაც არ გამოიკარებდაო. ესტატეს შემდეგ იოსები მოდიოდა თავისი სამწერლო მოწყობილობით. მას უკვე მოესწრო წერის დაწყება, მატთანეში აღნიშნული იყო, რომ ისინი უცნობი მიმართულებით გაუდგნენ გზას, აპოლონმა საჭიროდ სცნო ჟამთაღმწერელი უფრო ახლოს ყოფილიყო მასთან და ჯოხით ანიშნა, მარჯვენა მხარეს, კეფიდან სამი მტკაველის დაშორებით დაეჭირა ადგილი, საიდანაც უკეთ შეეძლო თვალყური ედევნებია აპოლონის საქმიანობისათვის. ამრიგად კოლმეურნეობის თავმჯდომარემ, ოცი წუთის შემდეგ მათი შეხვედრიდან, მესამე ადგილი დაიკავა გმირებს შორის.

აპოლონი ყველაზე წინ მიდიოდა. ის ჩვეულებრივზე სწრაფად აბიჯებდა და მარჯვედ იშველიებდა თავის განუყრელ ჯოხს. დიდი ხნის გაუვლელ ბილი-

ზე ეკალ-ბარდები და ხვიარები ერთმანეთში დახლართულიყო. ამიტომაც ჩვენი მოთხოვნის უსიტყვო „გმირი“—ჯოხი შესანიშნავად ასრულებდა თავის მოვალეობას და ჟამთაღმწერლის, ესე იგი იოსების წიგნში დამსახურებულად იჭერდა თავის კუთვნილ ადგილს.

მათ როგორც იყო გააოლეის ეს უსარგებლო უსიერი და საკმაოდ მაღალი ბორცვიდან ტაფობს გადახედეს. აპოლონმა ქუდი მოიხადა და გაოფლიანებული შუბლი ნიავს მიუშვია. შუადღე იყო. ამ დროს ბუნებრივი იყო სიცხე და, რა თქმა უნდა, ეს სიცხე აპოლონსაც შეაწუხებდა. ამიტომ სრულიად სამართლიანად შენიშნავს ჟამთაღმწერელი იოსები, რომ აპოლონს ამოვარების შემდეგ დასცხა თუ არა, ჯანივრად გაშლილი ცაცხვის ჩეროში მოიკალათაო.

აპოლონმა კარგად რომ მოიკალათა, მას არც თანამგზავრები ჩამორჩნენ და, წინათ დადგენილი მგზავრობის წესის თანახმად, ჩეროში ჩამწკრივდნენ.

— კრიტიკა და თვითკრიტიკა ჩვენი წინსვლის უებარი საშუალებაა, — მოულოდნელად წამოიწყო აპოლონმა. და რაკი სხვებზე მაღლა იჯდა, თავი ადვილად წარმოიდგინა მჭევრმეტყველი ორატორის როლში. — მეც სამართლიანად მინდა შეგნიშნო, ესტატე, რომ კარგად ვერ გიმუშავია.

თავმჯდომარეს თითქოს ცხელი წყალი გადაასხესო.

— ჩემი მუშაობა თქვენი მოსაწონი კი არ იქნება, პატივცემულო აპოლონ, მაგრამ ნასწავლი კაცი ხარ და, როგორც მასწავლი, ისე მოვიქცევი.

— მეც სწორედ ამისათვის ვარ მოსული, ესტატე. პირველ რიგში, რაც მე ამ კოლმეურნეობაში ნაკლი შევამჩნიე, ის არის, რომ გზები არ გივარგათ. — აპოლონი წუთით შეჩერდა და ანიშნა იოსებს, რომ ის თავის საქმეს შესდგომოდა. მერე კვლავ განაგრძო: — შარავზა, ამხანაგებო, ისეთი საუნჯეა, საიდანაც უხვად შემოდის სოფელში სწავლა-განათლება, კულტურა და შეძლებული ცხოვრება. თუ გზა არის, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ სოფელს დიდი მომავალი აქვს. მე დარწმუნებული ვარ, რომ თქვენ არასოდეს არ ჩაგიტარებიათ ახსნა-განმარტებითი მუშაობა კოლმეურნეობაში, თორემ უარს არ იტყოდნენ გზების მოწყობაზე. რას აკეთებენ თქვენი პარტიული და კომკავშირული ორგანიზაციები, რას აკეთებენ აგიტატორები?.. ალბათ, გაზეთს კითხულობენ. მხოლოდ ჩვენი ვალი, ამხანაგებო, ის არის, რომ კოლმეურნეებს, ამ ერთადერთ დასაყრდენ ძალას კოლმეურნეობაში, ცოცხალი მაგალითებით და მეტყველი საუბრებით განვუმარტოთ ჩვენი მომავლის ნათელი პერსპექტივები.

თავმჯდომარეს ხმა არ ამოუღია, ხოლო აგროტექნიკოსებმა დაუდასტურეს, რომ გზის გაყვანით ისინი მართლაც კმაყოფილი დარჩებოდნენ.

— რაკი ასეა, — ხმას აუწია აპოლონმა დ ბრძანების კილოთი განაგრძო: — ჩაინიშნე, ჩემო მემატიანე, რომ ამა და ამ წელს, ამ რიცხვში, ამ საათსა და ამ წუთზე, ჩვენ დავადგინეთ სოფელს კეთილმოწყობილი გზები ჰქონდეს მორჩა, გათავდა! — წარმოთქვა ბოლოს, ქუდი დაიხურა და გზას გაუდგა.

ალბათ, დიდხანს მიდიოდნენ ისინი ასე ჩუმად, გზაშიაც ღირსშესანიშნავი არაფერი შეხვედრიათ, რადგან იოსებს თავის მატიანეში არაფერი არ აღუნიშნავს. მემატიანეს გამოცოცხლება მხოლოდ მას შემდეგ დაეტყო, როცა ისინი გორაკიდან ძირში ჩამოვიდნენ და ჩაის პლანტაციას მიუახლოვდნენ.

აპოლონმა შორიდან შენიშნა ხნულეებში გაწოლილი ხავერდისფერი ბუჩქები და თანამგზავრებს შეეკითხა:

— თუ არ ვცდები, ჩაის პლანტაცია უნდა იყოს?

— სწორად გამოიცანით! — მიუგო ესტატემ.

— მაღე მიმიყვანეთ, გეთაყვა! — თქვა აპოლონმა და ნაბიჯს აუჩქარა.

— პატივცემულო აპოლონ! — გაჰყვიროდა ესტატე, — ერთი წუთით მაინც მომისმინეთ. აპოლონ... პატივცემულო... ამხანაგო...

ბოლოს და ბოლოს, ამდენი ძახილის შემდეგ, აპოლონი შედგა და მოუბრუნდა.

— რა ამბავია, რა მოხდა?

ესტატემაც სული მოითქვა და თავისი სათქმელი ასე დაიწყო:

— აპოლონ ბატონო! ჩაის პლანტაცია ამის გარდა კიდევ ბევრი გვაქვს. აქ ნუ, სხვაგან წავიდეთ.

— ჩემი სურვილია აქ ვნახო, — დაიქინა აპოლონმა და გზა განაგრძო. — ყოველგვარ წინააღმდეგობას თავისი ლოგიკური დასაბუთება აქვს. თქვენ ვერაფრით ვერ დამიმტკიცებთ, რომ მაინცდამაინც აქ მოსვლა საჭირო არ იყოს და სხვა პლანტაციაში გავლა მეტ სარგებლობას მოგვცემს. არა, მე აქ უნდა ვიპოვნო რაღაც...

— ეგე, ამისთვის არის ცუდი უსწავლელი კაცი. სად შემოძლია ახლა გვერდი ავუარო თქვენს ლოგიკებს, თორემ დანამდვილებით ვიცი, იქ მისვლით უსიამოვნების მეტი არაფერი შემხედვება.

— სიამოვნება და უსიამოვნება ფილოსოფიაში გამორიცხულია, არ არსებობს, არის მხოლოდ მოვლენათა კანონზომიერი განვითარება, რომელსაც მიჰყვება ადამიანი, და ზოგჯერ შესწორებები ან დამატებები შეაქვს ამ კანონზომიერებაში ისე, რომ მუდმივობის კანონი არ ირღვევას...

— შე დალოცვილო, თუ ჩემი საქმე ფილოსოფიის კანონით განიხილე და შედ ლოგიკები და დიალექტიკები დაურთე, მაშინ ჩემისთანა კაცი სულ არ უნდა იყოს ქვეყანაზე. პატივცემულო აპოლონ, მოდი, თავი დავანებოთ ამ ლაპარაკს და ამ პლანტაციას ცოტა მარჯვნივ ავუაროთ. მერე რომელ ფილოსოფიაზეც გინდა, იმაზე შევამთე.

აპოლონს უნდოდა თავის მტკიცებათა წყობა გადაეშალა ესტატესათვის, მაგრამ ამ ლაპარაკში ისე მიუახლოვდნენ პლანტაციას, რომ ორი მკრეფავიც შენიშნეს. აპოლონმა რაღაც თავისებურ მოვლენას დაუკავშირა ეს შემთხვევა და ორაზროვნად თქვა:

— იქ ხალხიც ყოფილა, მაშასადამე, მოვლენაში არის რაღაც... — და მარჯვენა ხელის საჩვენებელი თითი შუბლზე მიიღო.

— სწორედ მაგ ხალხს არ მინდა შეხვედრე! — განწირული ხმით წამოიძახა ესტატემ.

— ხომ გეუბნებოდი, — თქვა ამაყად აპოლონმა. — მუდმივობისა და აუცილებლობის კანონი ცხოვრების წვრილმანებში იჭრება. თქვენი შეხვედრა ამ ხალხთან აუცილებელი იყო და კიდევაც შეხვედებით.

ამის შემდეგ ესტატეს სხვა რა გზა ჰქონდა, უნდა გაჰყოლოდა. იდეურად ის დამარცხებული იყო, რცხენოდა და ფეხს უკან-უკან ითრევდა. მაგრამ იმავე წუთს ერთმა სასიამოვნო აზრმა გაუელვა და იოსებს წამოეწია:

— ბიჭო! — ყურში უჩურჩულა მას და უკან მოახედა. — ჩემს ხელში გაზრდილი ბაღანე ხარ და ნუ დამლუპავ.

იოსებს ეტყობოდა არ ესიამოვნა, თავმჯდომარემ რომ ბიჭო დაუძახა, და ამრეხით შეუღრინა:

— ხომ ხედავ, რომ შენი ბიჭი არ ვარ, მომმართე ისე, როგორც რიგი და წესია!

ესენი რომ ამ ლაპარაკში იყვნენ, აპოლონი ჩაის მკრეფავებს მიუახლოვდა და შორიდან მიესალმა. ამასობაში თანამგზავრებიც წამოეწიენ და მათ შორის ასეთი საუბარი გაიბა:

— მე დიდად კმაყოფილი ვარ, რომ ამ კოლმეურნეობაში მიხდება მოღვაწეობა, — დაიწყო აპოლონმა. — შესანიშნავი ბუნებრივი მდებარეობა და ეს ვალუტა, — ამ სიტყვებით ჩაის ბუჩქებზე მიუთითა, — საშუალებას მოგვცემენ ჩვენი გეგმა განვახორციელოთ. ჩაი, მეგობრებო, ისეთი ძვირფასი მცენარეა, როგორც ოქროს საბადოები. ჩვენი დროის ერთმა კარგმა მწერალმა თქვა: „ჩაის ბუჩქი შემნახველი სალაროაო“, და მართლაც, უკეთეს გამოთქმას ადამიანი ვერ მოიფიქრებს. მინერალური სასუქებისა და მოვლის სახით ზამთარში მანეთიანებს ვინახავთ და ზაფხულში თუნთიანებს ვკრეფთ. აბა დამისახელოთ სხვა ასეთი მცენარე, რომელსაც შეეძლოს მსგავსი მოსავალი მოგვცეს.

— ეს ასეა, ჩემო ბატონო, მაგრამ ერთი ამ უხეირო კოლმეურნეობის თავმჯდომარეს ვააგებინეთ, როგორ უნდა ჩაის პლანტაციის მოვლა, — ვერ მოითმინა და წამოიძახა ახალგაზრდა ქალმა, რომელიც ჩაის ბუჩქებთან დახრილიყო და მხოლოდ ახლა გაიმართა წელში.

ესტატემ ჯერ იოსებს გადახედა, ხოლო შემდეგ ქალს თვალები დაუბრიალა და ხმამაღლა დაიყვირა:

— არ დაუჯეროთ, პატივცემულო აპოლონ, ეს ქალი ტყუის!

— მე ვტყუი? — გაწიწმატდა ქალი. — გესმის, გივი, რას გვეუბნება? — თავის ამხანაგს გადახედა მან.

— თავი დაანებე, — ხელი ჩაიქნია კაცმა, რომელსაც გივი უწოდეს. აპოლონს კი ასე უთხრა: — დიდად ვაგვახარა თქვენმა ჩამოსვლამ. თქვენისთანა ნასწავლი კაცი დიდი ბედნიერებაა ჩვენი სოფლისათვის. თავმჯდომარის შესახებ კი, — ხელით თავმჯდომარე აჩვენა, — თქვენ თითონ გაიგებთ. მე არაფერს ვიტყვი... ყოველგვარი ინიციატივის წინააღმდეგია. აი, მაგალითად, მე და ჩემს ცოლს, — ხელი ახალგაზრდა ქალისაკენ გაიშვირა, — გვინდოდა ნაკვეთის გაპიროვნება და სარეკორდო მოსავლის მიღება. მაგრამ არ დაგვანება. რის ნაკვეთი, რა ნაკვეთიო. ამას განსაკუთრებული მოვლა-პატრონობა უნდაო. დაიწყებთ შემდეგ მოთხოვნებს: აზოტი, ფოსფორი, გვარჯილა, კალიუმი, წუნწუხი და ათასგვარი უბედურებაო. თქვენს ხმას სხვებიც აჰყვებიან და მოსვენება არ შექნებაო. ჩვენ კი უამისოდაც იოლად გავდივართ, შიმშილით სული არ გვძვრებაო... ხედავთ? მე რომ მკითხოთ, ასეთი თავმჯდომარე კაცი კი არა, ფიტულია. — გივიმ თავისი სიტყვა დაასრულა და ცოლთან ერთად ისევ ფოთლის საკრეფად დაიხარა.

აპოლონი კარგა ხანს ფიქრობდა, რა უნდა ეთქვა. ალბათ, მეტად ბრძნული და დამაჯერებელი სიტყვის წარმოთქმა უნდოდა, მაგრამ ამ მოულოდნელი ამბით ისე ჰქონდა გონება დაფანტული, რომ უცებ ვერაფერი მოიფიქრა, ოღონდ ეს უთხრა: თქვენსავით თავდადებული თუ კიდეც არის ვინმეო.

— განა ერთი და ორი! — ქმრის მაგიერ ახლა ცოლი ალაპარაკდა. — ოღონდ ერთი კარგი ხელმძღვანელი გვყავდეს და სასწაულებს დავატრიალებთ.

აპოლონი მეტად ნასიამოვნები დარჩა ცოლ-ქმართან საუბრით და იოსებს ჯოხით ანიშნა უკან მოჰყოლოდა. ჩაის მკრეფავები კი ასე ანუგეშა: მალე მოინახება თქვენი მუცლის ტკივილის წამალიო, და წავიდა.

იმ დღის მოღვაწეობა ამით შემოფარგლა აპოლონმა, პლანტაციიდან გადმოვიდა და იოსები, როგორც ყველაზე საიმედო დასაყრდენი, თან იახლა. ესტატეს ცნობისმოყვარეობა ახრჩობდა და ფარულად უთვალთვალებდა, მაგრამ მათი საიდუმლო მოთათბირებიდან ვერაფერი შეიტყო.

აპოლონი დარბაისელი და იოსებ მწიგნობარი კვლავ განაგრძობენ
კოლმეურნეობის შემოვლას.

აპოლონი და იოსები მეორე დღეს დილა აღრიან შეხედნენ ერთმანეთს. ახლა მათ სხვა ბრიგადა აირჩიეს.

ესტატე და აგროტექნიკოსები მალე წამოეწიენ გზაზე მიმავალთ. თავი მოიყარეს თუ არა, აპოლონმა საჭიროდ სცნო სიტყვის თქმა. იქვე ერთ წაქცეულ ხეზე შემოდგა და დაიწყო:

— ამხანაგებო! გუშინ ჩვენ დიდი და სახელოვანი გზა გავიარეთ. ამას გარდა ისეთი რამ შევიტყვე, რაც წინსვლის უცილობელი ნიშანია. ხალხს მუშაობა უნდა, ხალხი იბრძვის და კარგი ხელმძღვანელი კი არ ჰყავს. ესტატე, თვითკრიტიკის წესით გელაპარაკები ამას!—გადასცხა აპოლონმა კოლმეურნეობის თავმჯდომარეს.

— თქვენ იმდენს მაკრიტიკებთ, რომ ხელში შემოკლავთ,—შენიშნა ესტატემ.

— ვისაც კრიტიკის ეშინია, ის დახვესებულია და მომავალში არაფრის შექმნა არ შეუძლია. რამდენიმე წლის შემდეგ თქვენც გექნებათ სათქმელი ჩემზე. ამიტომ, სანამ დრო მაქვს, მე გეუბნებით. ახლა კი, მეგობრებო, კვლავ გაავარძელებთ მგზავრობას დადგენილი წესით.

თანამგზავრებს აზრის გამოთქმა უნდოდათ, მაგრამ აპოლონმა ჯოხი ჰაერში შემართა და ყველანი ადგილზე გაქვავდნენ. მეტად უხერხულ მდგომარეობაში ჩავარდნენ ისინი. იოსები, მართალია, გულმოდგინებას იჩენდა და ყველაფერს მათიანეში ინიშნავდა, მაგრამ სწორედ იმ წუთში, როდესაც აპოლონმა ჰაერში ჯოხი აღმართა, კალმისტარით თმას იქექდა, აგროტექნიკოსებსაც არ ჰქონდათ კარგი პოზა, მაგრამ ამის აღწერა ძალიან შორს წაგვიყვანს. აპოლონი მალე მიხვდა იმათ გასაჭირს და ჯოხი სწრაფად დაუშვა ქვევით. ჩვენმა გმირებმა თავისუფლად ამოისუნთქეს და ის იყო გზა განაგრძეს, რომ მათ წინ დაბრკოლებათა ახალი ზღუდე აღიმართა.

— სამი ბილიკიდან რომელს ავირჩევთ?—შეეკითხა აპოლონი ესტატეს.

— სადაც წავალთ, ჩემთვის სულ ერთია,—დაუფიქრებლად უპასუხა თავმჯდომარემ და ამ პასუხის გამო ბევრი ინანა შემდეგ.

— ჩვენი სახელოვანი წინაპრები ასეთ გზაჯვარედინებზე ყოველთვის თათბირობდნენ, მაგრამ ჩვენ მათ არ მივბაძეთ, რადგან ახალი მოდგმისანი ვართ. წავიდეთ ამ გზით!—თქვა აპოლონმა და ჯოხი ერთ-ერთ ბილიკისაკენ გაიშვირა.

— იქით ცუდი გზებია, პატივცემულო აპოლონი!—თავისი ფეხები დაენანა ესტატეს.

— ჩვენ მაგას არ შევუშინდებით!

იოსებ მწიგნობარმა იცოდა, რა დღეც დაადგებოდა მას ამ ბილიკზე სიარულის დროს და თავისი სამწერლო მოწყობილობა აბგაში დროულად შეინახა.

შენიშნა თუ არა ესტატემ ყოველივე ეს, სიხარულისაგან მეშვიდე ცას ეწია. „ახლა რამდენიც უნდა, იმდენი მაკრიტიკოს აპოლონმა. მისი სიტყვები ამ ტყეს არ გასცილდება. იოსებმა თავისი მათიანე დახურა და საექვოა, რომ ამ ოდროჩოროებში კიდევ მოიწადინოს მისი გახსნა“. ამ აზრით დაიმედებულმა ესტატემ მხნედ გადადგა ფეხი დილის ცვარ-ნამით შერთვილულ ბალახში.

ესტატეს ბედნიერება არც ისე ხანგრძლივი გამოდგა. ბუნებაში ყველა-

ფერი ისე არ არის მოწყობილი, როგორც ეს ადამიანს უნდა, თორემ სამო-
თხეს თავისი ზღაპრული მიმზიდველობა დაეკარგებოდა. მოგზაურებს ერთი
კილომეტრიც არ ექნებოდათ ხეიარებში გავლილი, რომ ქაობმა თავისი
მწვანე ზედაპირი გამოაჩინა. ბაყაყები აქ ისეთნაირად ყუყინებდნენ, რომ შეუძ-
ლებელი იყო ზიზი არ გეგრძნოთ. აპოლონს ცნობისმოყვარეობამ სძლია
და ბორცვაკიდან ქაობში გადაიხედა. იოსებმა უმაღლესი ღმერთი ეს და მასთან
მიიქრა.

— საშიშია, ბატონო, გადაეარდებით!

ხუთფელთა საბჭომ სათათბიროდ მოიყარა თავი.

სიტყვა ესტატემ აიღო:

— ამ სოფლის შემოგარეთა ჩემზე უკეთესად ვინ იცნობდა, მაგრამ ასეა,
როდესაც კაცს სიმართლეს არ დაუჯერებენ. მე ვამბობდი, ცუდი გზაა
მეთქი!..

— დიახ... შენ ამბობდი ცუდი გზააო, — გააწყვეტინა აპოლონმა, რომელ-
საც სახე ბრაზით წამოწითლებოდა, — მაგრამ არ გითქვამს — ქაობია და გზა
სრულებით არ არისო.

ესტატემ იგრძნო, რომ დამარცხდა, მაგრამ იხტიბარი მაინც არ გაი-
ტეხა.

— აქი ვამბობდი, ნასწავლი კაცივით ყველაფერს ვერ ავკინძავ-მეთქი!

— ახლა წუწუნი არ გვიშველის, — ხმას დაუწია აპოლონმა. — იოსებ! — მი-
მართა ნწიგნობარს. — ნუთუ ფიქრობ, რომ ეს ამბავი მატიაწიში შეტანის
ღირსი არ არის?

ესტატეს ტანში გააზრიალა. იგი სრულიად არ ელოდა ასეთ დასასრულს.
თუ მართლაც ამ მატიაწის მომავალი თაობისათვის უნდა ემცნო გარდასული
ამბები, მაშინ ესტატესაც კოლმეურნეობის ზარმაც თავმჯდომარედ მოიხ-
სენიებდნენ.

აპოლონის ხმამ ესტატეს ფიქრები გააწყვეტინა.

— იოსებ, აბა ჩასწერე: იმის გამო, რომ ესტატეს უხეიროდ უმუშავნია...

— იქნებ არ იყოს, პატივცემულო აპოლონ, საჭირო ესტატეს ხსენება, —
სცადა თავის დაძვრენა კოლმეურნეობის თავმჯდომარემ.

— სწორედ ასეა საჭირო. ის მე ვიცი, რასაც ვაკეთებ. აბა, ჩასწერე:
„იმის გამო, რომ ესტატემ უხეიროდ იმუშავა და თავის საქმიანობას კოლ-
მეურნეობის შინაგანი და გარეგანი გამშვენიერების აზრი სარჩულად არ
დაუდო, ბევრი ადგილი გადაქცეულია სიბილწის წყაროდ. ვაგეცანი რა ყო-
ველივე ამას მე, აპოლონ დარბაისელმა, განვიზრახე ვუმკურნალო ბუნებას“. —
რა ჰქვია ამ ადგილს? — ჰკითხა ესტატეს.

— საწურბლია. — უხალისოდ მიუგო კოლმეურნეობის თავმჯდომარემ.

— დიახ, აქ, საწურბლიაში გავაშენებ წალკოტს.

ეს წალკოტი მეტად მრავალფეროვანი. ფერებით ეხატებოდა აპოლონს,
მაგრამ რაკი მის გადმოსაცემად სიტყვები არ ეყო, თავის აზრს აქ წერტი-
ლები დაუსვა.

წასვლის წინ აპოლონი ესტატემ ერთხელ კიდევ შეაჩერა.

— ქაობს შეიძლება მარჯვნივ შემოვუაროთ, პატივცემულო აპოლონ. ჩემი
სახელი არ დაინდეთ, მაგრამ ჩემს ფეხებს დადეთ პატივი.

— კაცი, რომელიც სიძნელების წინაშე უკან დაიხევს, ჩვენს გვერდით
არ უნდა იყოს! — გაბრაზდა აპოლონი. — ჩვენ წავალთ პირდაპირ, არავითარი
გადახვევა გზიდან! — იმისთვის, რომ გამბედაობა და სიმამაცე ჩაენერგა თანა-
მგზავრებისათვის, აპოლონი პირველი დაიხარა ფეხსაცმელის გასაძრობად.

იოსები საზრიანი კაცი გახლდათ. მან უცებ მოიფიქრა, რომ დადგა წუთი, როცა შეიძლებოდა სახელოვანი გამხდარიყო. ამიტომ უფროსისათვის რომ ესაიმოგნებია, აპოლონს დიდი მუდარის ხმით შეღალდა:

— ნუ ინებებთ, ბატონო, ფეხების დასველებას ამ მყარალ წყალში. თქვენ გენიოსი და მომავლის მანათობელი ვარსკვლავი ხართ. ჩვენი ვალია ისე გიპატრონოთ, რომ მწერმა თმაც კი ვერ შეგიჩხიოთ. ამიტომ უმორჩილესად გთხოვთ, თავი მიანებოთ ტანსაცმელის გახდას და გამხადეთ ბედნიერი, რომ ამ წყალში გაგიყვანოთ.

აპოლონს გული მოუღბო თავისი მწიგნობრის თავგანწირვამ და ათრთოლებული ხმით მიუგო:

— ჩემო ძმაო და მეგობარო! უფროსის პატივისცემა ისეთივე სამკაულია, როგორც დედაკაცისათვის ოქროს ჯილა. მაგრამ განა ბოროტება არ იქნება თქვენი კეთილი ხასიათით ვისარგებლო იმ დროს, როდესაც თვით მე შემიძლია თავის განწირვით მაგალითი მოგცეთ. უფროსის ვალია და მე კიდევაც დაგიმტკიცებთ ამას.

იოსები თავდადების ექსტაზში იყო შესული და აპოლონის სიტყვებს დიდი წინააღმდეგობით შეხვდა.

— არ შეიძლება, ბატონო, მაშინ ჯერ ჩემს გულზე გაიარეთ და მერე შედით ქაობში.

— არა, არა, მე თქვენ არ დავამცირებთ.

აპოლონი, ალბათ, არასოდეს არ იქნებოდა ამის თანახმა, მაგრამ იოსებისაგან ისეთი რამ მოისმინა, რამაც საბოლოოდ ააღებინა ხელი წინააღმდეგობაზე.

— თქვენი ფეხები თუ არ გენანებათ, ბატონო, მე შემიბრალებთ. ერთი უსახელო კაცი ვარ ქვეყანაზე და ვინ იცის ამ შემთხვევამ იქნებ გმირი გამხდოს.

ეს საბუთი საკმარისი აღმოჩნდა იმისათვის, რომ აპოლონს ბორცვიდან იოსების ზურგზე გადაენაცვლა.

აქლემების ქარავეანივით გამწკრივებული ჩვენი გმირები ქაობში დგაფუნით შევიდნენ. შუა-გზამდე მშვიდობიანად მიდიოდნენ, აქ კი დიდი უბედურება შემთხვათ. აპოლონმა შენიშნა, რომ მისი ჯოხის კაუჩუკის სათიხარი წყალში იყო და ცალი ხელით იმის ამოსაღებად დაიხარა. ამან იოსები შეცდომაში შეიყვანა. იმას ეგონა, რომ აპოლონი წყალში ჩამოდიოდა, ამიტომ ხელს შევაშველებო, იფიქრა და მატთანეს ფურცლებით სავსე აბგა ქაობში ჩაუვარდა. მალე მიხვდა თავის დანაშაულს. ახლა აპოლონს გაუშვა ხელი, აბგას მივეშველებიო, და მოულოდნელობისაგან დაბნეულმა ჩვენმა გმირმა ატალახებულ გუბეში ტყაპანი მოადინა. ეს ისე სწრაფად მოხდა, რომ ესტატემ შეჩერება ვერ მოასწრო, ზედდევ გადააწყდა.

მოგვცათ ლხენა, ესტატე გულიანად იცინებდა, თითონაც ჩურჩხელასავით ტალახში რომ არ ყოფილიყო ამოვლებული. რაკი ხუმრობის ხასიათზე არ იყო, აპოლონი რომ არ გაჯავრებულიყო, ახლა თითონაც მიეშველა, მერე კი იოსებს მიდგა და ძველი ჯავრი იყარა:

— შე გამოჩერებულუო, თავის იმედი თუ არ გქონდა, ამოდენა ტვირთს რას იკიდებდი?

— რა მექნა, მატთანის გადაჩენა მიწოდდა.

— რა ოხრად გინდოდა ეგ ფურცლები, გდებულებიო ქაობის ფსკერზე.

— როგორ თუ გდებულებიო! — გაბრაზდა აპოლონი. — იოსების თავგანწირვა სწორედ რომ საქებია.

სანამ ისინი მზისგულზე შრებოდნენ, საგულისხმო არაფერი მომხდარა. ყოველ შემთხვევაში იოსებ მწიგნობარი არაფერს გეუბნება. ალბათ, სადილიც უხალისოდ შეჰამეს, რადგან აპოლონი გუნებაზე არ იყო. ნასადილევს ესტატემ და აგროტეჰნიკოსებმა მკვდარი საათი გამოაცხადეს და დასაძინებლად ფეხები გაჰიმეს, აპოლონმა ტყეში გასეირნება მოიწადინა. იოსებიც მოეშალა, მაგრამ ვინაიდან ამ სეირნობას მეტად კერძოობითი ხასიათი ჰქონდა, სრულიადაც არ იყო ისტორიაში მისი მოხსენება საჭირო. იოსები ზრდილობიანი პასუხით ადგილზე დატოვა.

აპოლონი კარგა დიდ მანძილზე შეერია უსიერ ტევრს და მიდამოს თვალი მოაეღო. ამ დროს ჩვენს გმირს ვიღაც ახმახი თავზე წამოადგა. ძალიან მაღალი იყო იგი. დაფიქრებული სახე ჰქონდა. მოშვებული წვერი და სახის ნოჰებში გადაშლილი ვარამი უმტკიცებდნენ, რომ დიდ მწუხარებას შეჰყოფდა. ამიტომ ჩვენს გმირს ბუნებრივად დაებადა სურვილი, რომ მისი გინაობა შეეტყო.

მოსულმა ბევრი არ ახვეწინა, მაშინვე დაიწყო:

— როცა სალხინოში თქვენი ჩამოსვლა შევიტყვე, სიხარულით ცას დავეწიე.

— რაშია საქმე, ამხანაგო?

— მე ამ სოფლის მკვიდრი ვარ, ავთანდილ ნადირაძეს მეძახიან.

— მერე რა მოხდა, ჩემთან რატომ მოსულხარ?

— ჩემი ბედნიერება თქვენს ხელთაა, ბატონო აპოლონ.

აპოლონი ძალიან გააკვირვა უცნობის ქცევამ, ჰკითხა:

— არ მეტყვი, ადამიანო, რა მოხდა?

— ცოლი მინდა შევირთო.

— მერე ჩემთან რა გინდა? მე ხომ მღვდელი არ ვარ, ჯვარი დაგწერო!

— არა, მაგრამ... ჩემი საცოლე უცნაური ხასიათის ქალი გამოდგა. სანამ თქვენი კოლმეურნეობა ჩამორჩენილია, არ გამოგყვებითო.

აპოლონი ახლა მიხვდა, რაშიც იყო საქმე და ავთანდილს უფრო დაყვებით ჰკითხა:

— მერე?

— მერე ის, რომ თუ თქვენ კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ იქნებით, ყველაფერი კარგად წავა.

— ეგ თქვენი სურვილია, მაგრამ რას იტყვის ხალხი?

ავთანდილის ბანჯგვლიან ულვაშებში ღიმილი გაიხლართა.

— ხალხს თქვენ უნდისართ, ბატონო აპოლონ! გუშინ რომ ჩაის მკრეფავებს ელაპარაკეთ, თქვენი მუცლის ტკივილის წამალი მოიძებნებაო, დღეს მთელმა სოფელმა იცის ეს.

აპოლონი ღრმა ფიქრებში ჩაეფლო. მისმა გონებამ წამოისახა ყველაფერი, რაც მისი თავმჯდომარედ არჩევას უნდა მოჰყოლოდა, და გულში დაასკენა, რომ ავთანდილისთვის ნუგეში ეცა.

— სადამოს ჩემთან მოდი. ყველაფერი კარგად მოეწყობა, რამ გაგტეხა ვაჟაკი!

— თქვენს პირს შეჰარი!—თქვა ავთანდილმა და მაშინვე ტევრში მიიმაღა.

აპოლონს დაავიწყდა, თუ რისთვისაც შემოვიდა აქ, წყლის პირას ჩამოჯდა და ფიქრებს მიეცა.

გასაოცარი და ამავე დროს ჩვეულებრივი შემთხვევა, რომელიც აპოლონს გადახდა კოლმეფურნეობაში მისვლის მესამე დღეს.

ყოველ კაცს თავისი მოთმინების ფიალა აქვს. იმდენად დიდია ეს ფიალა, რამდენადაც დიდბუნებოვან კაცთან გვაქვს საქმე; მაგრამ, რადგან ბუნებაში მარადიული არაფერი არ არის და ყველაფერი სახეს იცვლის, მოთმინების ფიალასაც უდგება ერთი დრო და აივსება.

აპოლონს სხვებზე დიდი მოთმინების ფიალა ჰქონდა, მაგრამ მოვიდა გარკვეული დრო და მეტის ატანა შეუძლებელი გახდა. ხედავდა, რა დღეში იყო სალხინოს პატიოსანი მოსახლეობა, ესმოდა მათი გულისტკივილი და აპოლონმა თავი ამ სოფლის მფარველ ანგელოზად წარმოიდგინა.

აპოლონის გონებაში ყველაფერი მომწიფდა. შემდეგ თავისი აზრი იოსებ მწიგნობარს გაუზიარა, რომელმაც მალაფარდოვანი სიტყვებით შეამკო ეს ისტორიული გადაწყვეტილება. დაბოლოს დადგა დრო, როდესაც დღის სინათლეზე უნდა გამოეტანათ თავიანთი გეგმა.

იმ დღეს აპოლონი ადრე მივიდა კოლმეფურნეობის კანტორაში. ამ ვეება ვაჟკაცს განსაკუთრებული სიმჩატე და ხალისი ემჩნეოდა, რაც გამოწვეული იყო მისი გულის შინაგანი ღელვით. სუფთად და ფაქიზად ეცვა. იმ ხანებში მოლაში იყო შემოსული თეთრი, ოდნავ მოყვითალო ზუმბლიანი შარვლები. აპოლონი, მოგეხსენებათ, ყოველგვარი სიახლის ინიციატორი გახლდათ და როგორ შეიძლებოდა ასეთი შარვალი არ სცმოდა. თეთრივე ფერის ტუფლები ეცვა, მაგრამ ცუდ და უხეირო გზაზე დილის ცვარნამმა არ დაინდობათის გაპენტილი ზუმბულისდარი სითეთრე და ლაქებმა ააჰრელა. აპოლონს პერანგის თეთრ და გახამებულ საყელსთან განსაკუთრებული სისათუთით გამოენასკვა პალსტუხი. ფართოდ გაშლილ მხარ-ბეჭს ახალი პიჯაკი უმშვენებდა. ხეკუჭი, შავი თმა შლიაპის ქვეშ დაემალა. ამას დაუმატეთ კაუჩუკის სათიხრიანი და სპილოს ძვლის ტარიანი ჯოხი და თქვენს თვალწინ წარმოსდგება აპოლონ დარბაისელის ისტორიული პიროვნება.

ესტატე კარებში გამოეგება აპოლონს; ხოლო იოსებ მწიგნობარმა თავისი მოწყობილობით განკუთვნილი ადგილი დაიკავა აპოლონის კეფიდან სამი მტკაველის დაშორებით.

მისალმებისა, მოკითხვისა და ზევრი ლაქუცის შემდეგ, რაც მუდამ თან სდევს გადაჭარბებულ პატივისცემას, დადგა დრო, როდესაც სკამებზე უნდა დამსხდარიყვნენ. ამ შემთხვევამ იოსებ მწიგნობრის კალამს უხვი საზრდო მისცა.

აპოლონსა და ესტატეს დავა იმაზე შეექნათ, თუ ვინ დამჯდარიყო პირფლად.

— თქვენი რიგია, ბატონო, ჯერჯერობით თქვენ სტუმარი ხართ, — ამბობდა ესტატე.

— თავმდაბლობა მავალებს ეს პატივისცემა თქვენ დაგიტოვოთ, — წინაღმდეგობას უწევდა აპოლონი.

იქნებ, ამჟამად ისტორიაში ცნობილ ორ სკამს არც წვეოდით ბედნიერება აპოლონისა და ესტატეს საყრდენი გამხდარიყვნენ, მაგრამ იოსების განსაკუთრებულმა შორსმჭვრეტელობამ იხსნა ისინი ამ დავიწყებისგან.

— მე სამამდე დავითვლი, ბატონო, და მესამე დათვლაზე ორივე ერთად დაჯექით. ამით ყველაფერი რიგზე იქნება.

აპოლონს და ესტატეს ძალიან მოეწონათ ეს აზრი და მესამეს დათვლაზე

სკამებს პატივი დასდეს. მართალია, ისინი ერთდროულად დასხდნენ, მაგრამ კრიტიკოსები, რომელთაც წვრილმანების ძიძგნა უყვართ, ამტკიცებდნენ, თითქოს ესტატემ დაასწრო სკამზე დაჯდომამ, მაგრამ ეს შუტრის ბრალია. ესტატეს აზრად არ მოსვლია ასეთი ამბავი, და თუ მართლაც ორიოდვე წამით დაასწრო. ეს უფრო მისი მოუხეშაობის ბრალი იყო.

— დღეს კოლმეურნეობის საერთო კრება გვაქვს, — თქვა აპოლონმა. — საჭიროა ყველაფერი დაწვრილებით ვთქვათ. თქვენ თავმჯდომარე ხართ და მუშაობა უნდა გამოასწოროთ, ესტატი.

— პატივცემულო აპოლონ, წუხელ გამგეობის კრება მქონდა და თუ ნებას მომცემ, იმათ აზრს მოგახსენებ.

აპოლონი დაეთანხმა.

— მე ერთი უსწავლელი კაცი ვარ, — თავი მოისაწყლა ესტატემ. — ჩვენს სოციალისტურ მეურნეობას ნასწავლი, ორგანიზატორი და გამჭრიახი კაცი სჭირდება. გამგეობის აზრია თქვენ აგიჩიოთ კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ.

აპოლონს ყოველთვის უმართლდებოდა გუმანი. ბედი დიდ და სახელოვან გზისკენ მოუწოდებდა. მის გონებაში ათასგვარი ბრწყინვალე სურათი აელვარდა. აპოლონი ტრიუმფალური მარშით მიიწვედა პარნასის სიმბოლისკენ. საღამომდე ამ ფიქრებში დასცურავდა იგი, საღამოს კი რაიკომის მდივნის, ესტატეს, იოსებ მწიგნობრის, გივის, მისი მეუღლის და ავთანდილ ნადირაძის საზოგადოებით გარსშემორტყმული, კოლმეურნეთა საერთო კრების წინაშე წარსდგა.

საზეიმო ელფერი მისცემოდა ამ კრებას. კოლმეურნეები დიდსა და არაჩვეულებრივ ამბებს მოელოდნენ. მხიარულება ნიავეით დაჰქროდა ხალხის ბაგეებზე. ცაცხვების ქვეშ კოცონი ენთო. დაბლა დახრილ ტოტებს ფერადი ფარნები ამშვენებდნენ. ერთგან დოლის ცემა ათრთოლებდა ახალგაზრდების ძარღვებში სისხლს, ხოლო სხვადან „რაშო-ორერას“ მხიარული ხმები ისმოდა.

მოვიდნენ თუ არა კოლმეურნეობის თავკაცები, ხმაურობა მიწყდა და ყველანი კოცონის ირგვლივ შემოქუჩდნენ. უხუცესები ჯოხებს დაეყრდნენ, ახალგაზრდები ერთმანეთს გადაებაწრნენ.

იოსებ მწიგნობარი საოცარ სიძუნწეს იჩენს ამ ისტორიული კრების აღწერისას. ესტატეს გამოსვლას ორიოდვე სიტყვით გვაუწყებს და მთავარ ადგილს ახალ კოლმეურნეობის თავმჯდომარის, აპოლონ დარბაისელის, ქადაგებას უთმობს.

— ამხანაგო კოლმეურნეებო! — ასეა ჩაწერილი იოსებ მწიგნობრის მატიანეში აპოლონის სიტყვა. — თქვენ კარგად იცით, როგორ ჩამორჩება სალხინო მეზობელ სოფლებს. თქვენი დახმარებით ამიერიდან სალხინო ცნობილი გახდება მთელს საბჭოთა კავშირში. ერთი წლის შემდეგ ჩვენ გვექნება საკუთარი ელექტროსადგური, კინოთეატრი, თეატრი, საავადმყოფო; გვეყოლება ტრანსპორტი, გვექნება კულტურული დასვენების სხვა კერები. ამის თავდებია ჩემი სიტყვა, სიტყვა აპოლონ დარბაისელისა. მაგრამ რით შემოძლია მივალწო ყოველივე ამას? თქვენი თავდადებული, უანგარო და პატიოსანი შრომით. თქვენ შექმნით დოვლათს, ჩვენ წესიერად გავანაწილებთ მას. ორგულს და ფლიდს ცხვირს მოვტეხთ. დასასრულ, მე გეუბნებით, რომ ეს დაპირება მხოლოდ მცირე ნაწილია იმ დიდი და ნათელი მომავლისა, რასაც თქვენი მარჯვენა შექმნის. წარმატებას გისურვებთ, ამხანაგებო!

აპოლონი ბევრ რასმე დაჰპირდა იმ დამეს კოლმეურნეებს, მაგრამ იოსებ მწიგნობარი მოკლედ გადმოგვცემს, თუ რა სიხარულით და ოვაციებით შეხვ-

დნენ კოლმეურნეები აპოლონის სიტყვის დასასრულს. ტაშის ხმა ზეცას ზან-ზარებდა.

ის იყო აპოლონმა ბორცვიდან ჩამოსვლა დააპირა, რომ მას ირგვლივ კოლმეურნეები შემოერტყნენ და ჰაერში შეგდება მოუნდომეს. უნდა მოგახსენოთ, რომ აპოლონი სულაც არ იყო ასეთი სეირნობის მომხრე. როგორც ყოველთვის, ახლაც მოიშველა თავისი „მეგობარი“ — ჯოხი და ირგვლივ გარსშემორტყმული ხალხის გარღვევა მოინდომა. კოლმეურნეებმა, ალბათ, იფიქრეს — ხელი გამოგვიწოდა მხრებზე გადასახვევადო, ჯერ ჯოხი გამოსტაცეს და საღლაც გააქანეს, შემდეგ კი აპოლონს რამდენიმე ყირა გააკეთებინეს ჰაერში.

პატივისცემას როგორ არ თანაუგრძნობდა აპოლონი, მაგრამ პატივისცემაც არის და პატივისცემაც. კაცს თავისი განუყრელი ჯოხი ხელიდან გამოსტაცო და დაუშალო, ეგ რა პატივისცემაა! აპოლონს, სხვა სიკეთესთან ერთად, არც ღონე და შეძლება აკლდა. ერთი მძლავრად ამოიფშვინა. გაქანდა და ირგვლივ შემოხვეული კოლმეურნეები ბუზებივით დაირეკა; მაგრამ, დახეთ უბედურებას! მის თავს რაღაც სასწაული მოხდა იმ დროს. ნაცვლად იმისა, რომ ცაცხვების ქვეშ ყოფილიყო, შავსა და ღრმა ორმოში ამოყო თავი. ხედავს, რომ მისი ჯოხი ჰაერში მიქანაობს და სულ მაღლა-მაღლა მიიწევს. ეს რა მოსდის აპოლონს, იქნებ სიზმარში არის, და რაც განიცადა, ყველაფერი ზმანების შედეგია. ორმოში მოხვედრილი აპოლონი ნეკა თითს დასწვდა და ისე მაგრად იკბინა, ტკივილისაგან სული შეეხუთა; თუმცა ტკივილმა მაღე გაუარა, რადგან ორმოს ხუფი გადაიხსნა და სინათლის ტალღამ ყველაფერი გადასარკა; მაგრამ ამის შესახებ უმჯობესია შემდგომ თავში ვისაუბროთ...

თავი მეექვსე

აპოლონ დარბაისელის უცარი გამოფხიზლება.

— დიდი უბედურებაა ჩვენს თავს, მარინე! — ეუბნებოდა შემფოთებული კალისტრატე ცოლს.

— შენი ბრალა, ყველაფერი შენი ბრალია! — ანჩხლობდა მოხუცებული ქალი. — დაიჩინე, აქ ვერ ისწავლის ჩვენი შვილი. თბილისში უნდა გაზარდონ ბიძებმაო, და ქე გყავს აგერ ლოგინში რუმბივით გაგორებული.

— თავი დამანებე, დედაკაცო!

კალისტრატეს ეტყობოდა, რომ იტანჯებოდა. ერთ ხანს კიდევ უსმინა ცოლს და მის უთაებლო ლანძღვა-გინებას დასასრული რაკი არ გამოუჩნდა, ხელი ჩაიქნია.

— შენთან ლაპარაკი არ ღირს. ერთი, ექიმთან ჩავიბრუნე და იქნებ იმან გვიშველოს რამე. — კალისტრატემ ქუდი დაიხურა და ეზოდან გავიდა.

მარტოდ დარჩენილმა მარინემ მაშინვე მიატოვა სამზადი სახლი და ოდის კიბე მარდად აირბინა. შევიდა თუ არა ოთახში და დაინახა ტახტზე გაშოლტილი აპოლონი, ცეცხლი მოედო გულზე და თვალებიდან ცრემლები წასკდა.

— ვაიმე, ცოცხლად დაღუპულო შვილო! იმისთვის გზრდიდი და გივლიდი, რომ ასე ცოცხალ-მკვდარი მენახე!

აპოლონი აინუნშიც არ აგდებდა დედის სიტყვებს. გარინდებული იწვა, ხელები თავქვეშ ამოეწყო, ფართოდ გახეილი თვალები ქერისთვის მიეპყრო და ფიქრებს მისცემოდა.

იმ დღეს, როდესაც ვახშამი გამზადდა და მეზობლებმა თავი მოიყარეს, კალისტრატემ დიდი მოწიწებით სთხოვა შვილს სტუმრებთან გამოსულიყო და თავისი ბრძნული საუბრით მეზობლების სმენა დაეტკბო. მიუხედავად დაქინებული და მრავალგზის თხოვნისა, აპოლონი არც იოხეოდა და არც ხმის ამოღების სურვილს ამჟღავნებდა. ცოტა არ იყოს კიდევაც გაწყრა კალისტრატე. მართალია, ბიძამ გაზარდა იგი, მაგრამ მშობელი მამის ასე აბუჩად აგდება მაინც საკადრისი არ იყო.

სტუმრებთან მოწყენილი გამოვიდა მოხუცი, მაგრამ მაინც მხნედ დასაბა:

— ჩემი შვილი დღეს რალაც მეცნიერულ საკითხს ამუშავებს. ამიტომ ბოდიშს იხდის, რომ ვერ გეახლათ. — კალისტრატე სუფრას მიუჯდა. მას არც სხვები ჩამორჩნენ. პირველ ორ ჭიქაზე მორიდებული ლაპარაკი ისმოდა, შემდეგ თანდათან შეზარხოშდნენ და მეთექვსმეტე ჭიქაზე სიტყვების მჭუხარე ნიაღვარი იფრქვეოდა.

აპოლონს, რა თქმა უნდა, ბევრჯერ მიაკითხეს ოთახში, იქნებ რომელიმე თავი დაასრულა თავისი მეცნიერული შრომისო. მაგრამ ის ისევ უძრავად იჯდა საწერ მაგიდასთან.

თენდებოდა, როდესაც უკანასკნელი სტუმარი გაისტუმრა კალისტრატემ. ახლა ცოლიც იახლა და შვილთან შევიდა, ბევრს ეცადნენ ისინი და ბოლოს მისთვის გაშლილ საწოლში დააწვინეს.

დილაზე, ასე თუ ისე, მშვიდად იყვნენ ცოლ-ქმარი, მაგრამ, როცა მეორე დღესაც ასე გაგრძელდა, შეშინდნენ. დაუძახეს მეზობლებს, შეიქმნა უხუცესთა ბჭობა.

ამიტომ იყო, რომ კალისტრატე თავს არ იზოგავდა და მგლური ძუნძულით მიდიოდა სოფლის გზაზე. ეშინოდა ექიმის სხვა ავადმყოფთან არ გაესწრო. მიდიოდა და აპოლონის გარინდებული სახე გონებიდან არ შორდებოდა. ასეთი ავადმყოფის მნახელი ჩემს სიცოცხლეში არ ვარო, ფიქრობდა იგი. არც კენესის, არც ირხევა, წევს უძრავად და თვალები გახელილი აქვს, ფერიც რომ არ დაჰკარგვია!

ექიმი უბანში არ დაუხვდა კალისტრატეს, თათბირზე არისო, უთხრეს. ახლა კოლმეურნეობის თავმჯდომარეს დაუწყო ძებნა.

— რა მოგსვლია, კაცო, ადამიანის ფერი არ გადევს! — მიაძახა ესტატემ.

— გასაპირი მაქვს, ესტატე, იმისთვის მოვედი შენთან.

— რა გაგიპირდა, შე კაცო, გუშინწინ შვილი ჩამოგივიდა თბილისიდან. კოლმეურნეობის თავმჯდომარე თან ამას ელაპარაკებოდა და თან ხელოსნების ნამუშევარს ამოწმებდა,

— ასე არ ვარგა, აქ ელექტრო-გაყვანილობა უნდა დაიდგას! — მიაძახა მან მუშებს. შემდეგ ისევ კალისტრატეს მიუბრუნდა: — წვეულებაც გქონდა, ის არ სჯობდა, ჯერ კოლექტივში გამოგეგზავნა?

— ავად მყავს შვილი, ესტატე.

— რა მოუვიდა, რა დროს ავადმყოფობაა?

კალისტრატემ დაწვრილებით აუწყრა შვილის მდგომარეობა, მერე დაუმატა:

— მანქანა უნდა მათხოვო ექიმის მოსაყვანად.

— რას ანებობ! — გაწყრა ესტატე. — სადა მაქვს თავისუფალი მანქანა! ქალაქიდან საშენ მასალას ვეზიდები, აქედან კი ხილი გადაიხაქვს.

— შე კაცო, შვილი მელუშება და რა დროს ხილია!

— ეგე, დაიწყებ ახლა შენც წუწუნს! დაღლილი იქნება და ალბათ სძინავს.

დაასხით თავზე ცივი წყალი და გარეთ გამოავდეთ. მერე შე ვიცოდე და იმან. ისეთი სამუშაო მიეცე, ძილი მართლაც ენატრებოდეს.

— ეეჰ, ნეტავი ავრე კი იყოს და... მაშ, არ მათხოვებ?

— არ სცალია-მეთქი!

კალისტრატე გულმოსული გამობრუნდა უკან, მაგრამ თავმჯდომარის სიტყვები მოეწია:

— დაიცადე, შენი ასე გაშვება არ მინდა. ხილს რომ აშენებენ, იქ მიდი და ვანოს უთხარი წაგყვეს. აქედან ხილს წაიღებთ, იქიდან ცემენტს ამომიტანთ და თან ექიმსაც წამოიყვანთ.

— როგორ იქნება, ესტატე, ექიმი ცემენტთან მანქანაში დაჯდება?

— მაშა უცხონდა, არ ეკადრება ცემენტთან მანქანაში დაჯდეს! შენ წადი და ის გააკეთე, რასაც გუშუნიბიან.

ერთი საათის შემდეგ კალისტრატე ექიმთან ერთად დაბრუნდა. იმას ფეხდაფეხ ესტატეც მოჰყვა. მარინეს ექიმის დანახვაზე იმედი მოეცა.

— რამდენი დღეა, რაც ასეა?—იკითხა ექიმმა.

კალისტრატემ დაწვრილებით უამბო ყველაფერი. ექიმი გაკვირვებული იყო და წარბებს მაღიმავლ შუბლისკენ ექაჩებოდა. როცა ყველაფერი მოისმინა, დაუყოვნებლივ შეუდგა აპოლონის ზეღვას.

— რა ჰქვია ამ ავადმყოფობას?—იკითხა ესტატემ.

— საღათას ძილი.

— ძილიო!—გაიკვირვა კალისტრატემ.—თვალეები რომ გახელილი აქვს?

— განსაკუთრებულ შემთხვევაში ასე იცის.

— დიდ'ანს გასტანს?

— ვინ იცის, შეიძლება ორ წელიწადსაც იძინოს.—ექიმმა თავისი ბრძნული მოსაზრებების დასამტკიცებლად იმდენი არგუმენტები დაულაგა კალისტრატეს, რომ საწყალ მოხუცს თავგზა აებნა.

მარინემ რომ ექიმის დასკვნა მოისმინა, ტირილი და ვიწვიში მორთო. ესტატემ ერთი კი შეუბღვირა მარინეს და აპოლონთან ახლოს მივიდა.

— ნორმალურად სუნთქავს,—უთხრა მან ექიმს.—მოდი ნემსი გაუუკეთოთ, იქნებ გაიღვიძოს. ეგ ჯოხი ნეტავ რად უნდა ხელში, რომ ჩაუბღუჯავს! დასწვდა და ძლივს გამოსტაცა ჯოხი ხელიდან.

სწორედ ეს დრო იყო, როდესაც აპოლონმა თავისი სიტყვა დაასრულა და აღტაცებულმა კოლმეურნეებმა ჰაერში ასროლა მოუნდომეს.

ჯოხის წართმევით შეურაცხყოფილი აპოლონი მაგრად შეინძრა და თავისი ფიქრით ღრმა ორმომში გადავარდა, მაგრამ სინამდვილეში საწოლიდან იატაკზე მოადინა ბრაგვანი.

ოთახში მყოფნი სახტად დარჩნენ. ექიმს ნემსი ხელიდან გაუვარდა. მარინეს პირი გაღებული დარჩა.

აპოლონი ახლა იატაკზე იჯდა და თვალებს ისრესდა. როდესაც საწოლიდან გადმოვარდა, ესტატეც კი შეშინდა, მაგრამ რაკი შეატყო, რომ ნორმალური კაცის იერი დაუბრუნდა, ხელით შეანჯღრია და ხმაბალა ჰკითხა:

— რა მოგივიდა. აპოლონ, ასე ღრმად რამ დაგაძინა?

აპოლონმა ესტატეს ახედ-დახედა და დამცინავი კილოთი მიუგო:

— მე რამ დამაძინა, თუ შენ! ეს სულ შენი ბრალია, რომ სალხინოელი გლეხები ასე იტანჯებიან. ყოველგვარი ინიციატივის წინააღმდეგი ხარ. კოლმეურნეობა გაალარბე, არაფერს არ აშენებ. ეს შენ იყავი, რომ კოლმეურნეობის თავმჯდომარეობიდან გადავირჩიეს.

— რას ამბობ, კაცო, კიდეც სიზმარში ხარ? ვინ გადაიჩივს, ან სად არის გალარიბებული კოლმეურნეობა?

— არა გჯერა? ჰკითხე გივის და იმის ცოლს, შენ იმათ ნაკვეთი არ გაუპიროვნე. ჰკითხე ავთანდილ ნადირაძეს. რას ერჩი იმ კაცს, ცოლი უნდა შეირთოს და ვერ მოუყვანია.

— არ მესმის!.. ალბათ, ისევ სიზმარში ხარ. გამოფხიზლდი, აპოლონ. შენ ზომ ჯერ ჩვენი კოლმეურნეობა არ გინახავს. ისეთი მუშაობაა გაჩაღებული, რომ გესიამოვნება.

— სტყუი, სტყუი, სტყუი!.. ჰკითხე გივის და ავთანდილს-მეთქი!

— შე კაცო, რას ჩააცვიდი იმათ. ისინი ახლა მოსკოვში არიან, სასოფლო-სამეურნეო გამოფენაზე.

— ჩემი მემატიანე, იოსებ მწიგნობარი სად არის?

— რის მემატიანე, რა მემატიანე, ბუღალტერია, კანტორაში მუშაობს. ადექი, გავიაროთ, ყველაფერი დავათვალიეროთ.

— მაშ სალხინო ღარიბი არ არის?

— არა... მე ფეიქრობ, დღეს ჩვენში ლატაკ კოლმეურნეობას ვერსად ვერ ნახავ...

— ვერსად ვერ ვნახავ, ვერსად ვერ ვნახავ! მაშ რა ვქნა, სად დავიწყო მუშაობა?— აპოლონი დიდხანს იყო გარინდებული. შემდეგ ხელები გაშალა და წამოიძახა:— ჩემი ჯოხი, მომეციო ჩემი ჯოხი!

— თქვენი ჯოხი აქ არის, აიღეთ და წავიდეთ!

აპოლონმა სწრაფად გამოსტაცა ჯოხი ხელიდან, სახე სიხარულისაგან გაებადრა, იქვე, იატაკზე მიგორდა და რიხიანი ხმით დაიწყო:

— კარგი, ამხანაგებო, გეყოფათ! ამის შემდეგ ესტატე თქვენი თავმჯდომარე არ იქნება. მე კი სიტყვას გაძლევთ ერთ წელიწადში სალხინოს მსოფლიოში ცნობილს გავხდი. ავაშენებთ კულტურის სახლს, ელექტროსადგურს, დიდებულ სასტუმროს... მაღალ მთებს საჰაერო გზით დავაკავშირებთ, სალხინოს ტერიტორიაზე ავტობუსები, ტროლეიბუსები და ტრამვაი ივლის... სიტყვას გაძლევთ აპოლონ დარბაისელი!

ესტატემ ხელი ჩაიქნია და წარმოთქვა:

— ამისი საქმე გათავებულია.

ეს თქვა და, ოთახში მარინეს გულშემოწარავე კივილი გაისმა.

კალისტრატეს ეზოში თავს იყრიდნენ მეზობლები და ცოცხლად მკვდარ ადამიანს შესცქეროდნენ. უკანასკნელი კი თავის ფიქრში მხნედ გრძნობდა თავს და კვლავ აგრძელებდა თავის სახელოვან მოგზაურობას სალხინოს ტერიტორიაზე.

ქელიანი პარლავი

მგზავრებს ვაგონის ნახევრად ღია ფანჯრებზე ჩამოეყრდნოთ ხელები, ბევრს უკვე აღარაფერი ჰქონდა სათქმელი და მხოლოდ უღიმოდნენ ბაქანზე ჩაკრებილ გამცილებლებს. ბავშვები ფეხისწვერებზე აწეულიყვნენ, უფრო მომცრონი ასაკეც მაგიდაზე შესკუპულიყვნენ და ცხვირპირს აჰყლტდნენ გრილ მინას. ივნისის თბილი ღამე იყო. ჰქროდა ნიაფი. ვაგონებში კი თითქოს შუადღის სიცხე ჩარჩენილიყო. თავგამოდებით ზრიალებდა სადგურის რადიო. არც სიმღერის სიტყვები ისმოდა გარკვევით, არც იქვე მდგომთ ესმოდათ ერთმანეთის ლაპარაკი. მალე შუაზე გაწყვიტეს ეს ყურთწამლები ჰანგები და რეპროდუქტორიდან მოისმა სადგურის დიქტორის ხმა —მატარებლის გასვლამდე ორი წუთილა დარჩენილიყო.

თითქოს ამ გაფრთხილებას ელოდებოდაო, ერთ-ერთ ვაგონთან შავკაბიანმა ქალმა მოიბრინა, მოიბრინა იმ სიჩქარით, რაც ხანში შესულ ადამიანს შეეფერება. არც ვაგონის გამყოლმა მოსთხოვა ბილეთი და, რალა თქმა უნდა, არც თვითონ უჩვენებია. შედგა ფეხი კიბეზე, აიწია, მაგრამ ასე ადვილად ვერ ავიდა. თითქოს წინასწარ დათქმული იყო, ერთდროულად და სხვადასხვა მხრიდან რამდენიმე ხელი წაეშველა. ვაგონის გამყოლმა მოიხედა და მხოლოდ ახლა დაინახა ოთხი თუ ხუთი კოხტად გამოწყობილი კაცი, რომლებიც შავკაბიანს მოჰყოლოდნენ. ერთმა მათგანმა პატარა ჩემოდანი ააწოდა, მეორემ —გრძელღეროებიანი წითელი ვარდების თაიგული. ქალმა კი თითები საიმედოდ ჩასჰიდა კიბის სახელურს, გადმოიხარა და სათითაოდ დაკოცნა ყველა. ალბათ, ხელმეორედაც დააპირებდა გამომშვიდობებას, რომ ვაგონის მსუბუქ ბიძგს არ შეეშინებია. ბოლომდე ავიდა კიბეზე, შემობრუნდა და ხელი დაიქნია. გამცილებლებმა ნაბიჯები ააყოლეს მატარებელს. აქამდე ჯგუფად შეკრებილნი, აქეთ-იქით გაიფანტნენ, ადგილებს ირჩევდნენ, რომ გვიან დაჰკარგვოდათ თვალთაგან ის ვაგონი...

შავკაბიანი ვაგონის დერეფანს გაჰყვა. კარლია კუპესთან მაღალი, საშინაო ხალათ გადაცმული ახალგაზრდა ქალი იდგა და მისკენ იყურებოდა, თითქოს დიდი მოთმინებით უცდიდა ამდენ ხანს. შავკაბიანიც იმ ღია კართან შეჩერდა და კუბეში შეიხედა.

— აქ არის თქვენი ადგილი? — ზედმეტი მოწიწებით ჰკითხა ახალგაზრდა ქალმა.

— აქ უნდა იყოს, — უპასუხა შავკაბიანმა და კიდევ ერთხელ დახედა თავის სამგზავრო ბილეთს.

კუბეში შევიდნენ. შავკაბიანმა ჩემოდანი საწოლის კუთხეში მიაყუდა, ყვავილები კი ფანჯარასთან დადო, ასაკეც მაგიდაზე.

— რა კარგია, ქალბატონო, თქვენ რომ შემოხვედით!—ჩურჩულით წარმოთქვა ახალგაზრდა ქალმა, —არ ვიცოდი, ვინ დამემგზავრებოდა.

შავკაბიანმა მალა აიხედა. ზედა საწოლებიდან ბარტყებივით გადმოეყვით თავები პატარა გოგონასა და ბიჭუნას. გატაცებით იყურებოდნენ ფანჯარაში, ალბათ, აღარც ახსოვდათ ვაგონში რომ იყვნენ. დროგამოშვებით მათ სახეებზე იელვებდა გარედან შემოჭრილი სინათლე, თითქოს ამოწმებდა ღამე, უკვე დავაძინე, თუ არაო.

— ჩემი ქალიშვილია,—განმარტა ახალგაზრდა ქალმა,—ეს კი მეზობლისაა, გამომატანეს. ქობულეთში მიმყავს, პიონერთა ბანაკში.—მერე ბავშვებს ახედა:—ჩამოდით ახლა, გაცივდებით!

— არ გავცივდებით, დეიდა ნინო,— ისე წარმოთქვა თმახუტუტა ბიჭუნამ, რომ ფანჯრისთვის თვალი არ მოუცილებია.

— ჩაგეძინებათ და გადმოვარდებით!

— კედლისკენ გავიწევი,—დამაჯერებლად ახსნა კრელბანტიანმა გოგონამ. ქალები ერთმანეთის პირისპირ ჩამოსხდნენ. „ლამაზი იქნებოდა“, გაიფიქრა ნინომ და შავკაბიანი უფრო გულმოდგინედ შეათვალიერა. დამკნარი სახე, მუქი, ყავისფერი უბეები თვალების გარშემო, სწორი, დაქორფილი ცხვირი, უჩვეულოდ თეთრი, საღი კბილები და კბილების გამოჩენისას ზედა ტუჩის კუთხეში მოძრავი ხალი, რომელზეც ნაოქს გადაუვლია და შუაზე გაუყვია, როგორც ზედმეტი რამ. „ლამაზი იქნებოდა“, კვლავ გაიფიქრა ნინომ, მერე გადაიხარა, თაიგულს დაყნოსა, ნესტოები დაებერა და გაუთეთრდა. ფუტკარივით ყვავილიდან ყვავილზე გადაინაცვლა, თვალები მილულა და წარმოთქვა:

— რა ღამაში ვარდებია!

— ღამაშია,—გაელიმა შავკაბიანს,—მენანება, დაჰქნებიან.

— სად მიბრძანდებით?

— ციხისძირში,—შავკაბიანმა თითებზე წყალი გადაისხა, ყვავილებს დააშხეფა, მერე თაიგული შორიახლოს დაიჭირა და ხელში შეატრიალა.

— ოცი ვარდია!—ბავშვური აღტაცებით წამოიძახა მან, თითქოს უხაროდა, რომ ბევრი იყო.

— დაგითვისლიათ,—შენიშნა ნინომ და გაიღიმა.

— არა, არ დამითვლია, მაგრამ მითხრეს, რომ ოცია... ჩემმა მოსწავლეებმა მომართვეს,—თაიგული ისევ ფანჯარასთან დადო. თვითონაც გაიღიმა,—გამიხსენეს ძველმა მოსწავლეებმა... მოაკითხეს სკოლას.

— აა, თქვენთან მოხდა ეს ამბავი? მეც მოვკარი ყური.

— მართლა?

— დიახ, თავი მოიყარეს ოცდაათი წლის წინათ დამთავრებულებმაო...

— ოცი წლის წინათ...

— მოძებნეს ძველი მასწავლებლებიო.

— მასწავლებელი,—შენიშნა შავკაბიანმა და კიდევ რაღაც უნდა ეთქვა, მაგრამ კუპეს კარი ვაგონის გამყოლმა გამოაღო, საწოლები მოათვლიერა და იკითხა, აქ რამდენი ლოგინი გინდათო.

ცოტა ხნის შემდეგ ოთხი საბანი, ზეწარი და ბალიშისპირი შემოიტანა.

ნინომ ზედა საწოლებზე ისე დააგო ლოგინი, რომ ბავშვები ძირს არ ჩამოსულან. კიდევ არ მოსწყენოდათ ფანჯარაში ყურება, შორეული სინათლეების თვლა და ბორბლების ხმაურის გამოჯავრება, როდესაც მატარებელი ხილზე გადიობენდა.

— თამრიკო, ზურა, დაიძინეთ, გეყოფათ!

— არა, არა, ჩემო დედა! — შეემუდარა თამარიკო.

— კიდევ ერთი ხიდი, მხოლოდ ერთი, და დავიძინებ, — პირობა დადო ზურაიკომ.

ქალებმა ახლა თავიანთვისაც გაშალეს ლოგინები, მაგრამ დაწოლას არ აპირებდნენ.

— დიახ, იმას მოგახსენებდით, მასწავლებელს მიაკითხეს და არა მასწავლებლებს, — მოულოდნელად გააგრძელა შავკაბიანმა, თითქოს აუცილებელზე აუცილებელი იყო ამის დაზუსტება, — ყველას სად მოძებნიდნენ, არც უძებნიათ... ჩემი კლასი იყო, მათი დამრიგებელი ვიყავი ხუთი წლის მანძილზე. მას შემდეგ ბევრმა წყალმა ჩაიარა, ოცი წელი გავიდა...

— რა საინტერესოა! — წამოიძახა ნინომ. — ალბათ, ნახევარიც ველარ იცანით ახლა.

— ველარ ვიცანი? როგორ გეკადრებათ! — ისე გაელიმა შავკაბიანს, თითქოს შეებრაღა მოსაუბრე, გაელიმა და თვალები დაუთბა, აუციმციმდა. იგი ცივი და მიუკარები, გულჩახვეული და სიტყვაძუნწი ერგენებოდა ნინოს, ახლა კი მისმა ღიმილმა თითქოს გარეთ გამოიტანა კეთილი სულის მთელი სიმდიდრე.

მაგრამ მოხუცი მასწავლებელი უეცრად მოიღრუბლა. თვალები სარკმელს მიაპყრო და თავი დაიქნია:

— თუმცა, მართალი კი თქვით... ერთი ვერ ვიცანი. ვერ ვიცანი იმიტომ, რომ...

— ალბათ, ცოტა ხანს ასწავლიდით, — გასამართლებელი საბაბი მოუძებნა ნინომ, რადგან თვითონაც შეაწუხა მასწავლებელი ქალის უეცარმა მოწყენილობამ.

— არა, ცოტა ხანს კი არა... ყური მიგდეთ! როდესაც შევიკრიბეთ. — მასწავლებელი შეეცაშნა, — სულ თავიდან გიამბობთ, — თითქოს შეეხვეწა თანამგზავს.

მიჰქროდა მატარებელი, მიაღდანდგარებდა ბორბლებს, მაგრამ ეს ხმაური თითქოს გარეთ განედევნა მოხუცი მასწავლებლის გაბზარულ ხმას:

„... უკანასკნელი გამოცდა ჩავატარე, სამასწავლებლოში ვწრიალებდი და შინ წასასვლელად ვემზადებოდი. კართან ვიღაცეები აიტუზნენ და გამიღიმეს, უნებურად ხმამალა წამომცდა მათი სახელები. მომცვიდნენ და გადამოკიცნეს, გაწითლდნენ კიდევაც, ალბათ დაიმორცხვეს. თვალზე ცრემლი მომადგა. „გაიცანით, ჩემი ყოფილი მოსწავლეები“, წავილულულე და მათ ტოლ მასწავლებლებს გავაცანი. ხომ მოგხსენებათ, მას შემდეგ სხვადასხვა სკოლებში დაიქსაქსნენ ძველი პედაგოგები, ზოგი ისე მოხუცდა, რომ ველარც გარეთ გამოდის. ჰოდა, დარო მასწავლებლო, პატარა საქმე გვაქვს თქვენთანო, მეუბნება ლადო და კარისკენ მითითებს. გამიხმეს გარეთ და ალაპარაკდნენ, ერთმანეთს არ აცლიდნენ: ხან ლადო, ხან ოთარი, ხან ოთარი, ხან ლადო, თანდათან მეც ამიყოლიეს. დამავიწყდა დაღლილობა.

თურმე ყველას თბილისში მოეყარა თავი, შემთხვევით თუ საგანგებოდ, არ ვიცი.

ჩურჩულით გამანდეს, არავენ გაიგონოსო, იღიმებოდნენ და ჩემგან თანხმობას ელოდნენ. მაინც რა საოცრები არიან, პატარაობაშიც ფანტაზიორები იყვნენ, ფანტაზიორები კი არა, გონებამახვილნი, პოეტური სულის ბავშვები... ჰოდა, თავიანთი საიდუმლო გამანდეს, მეც მონაწილე გამხადეს და, თქვენ წარმოიდგინეთ, ყველაზე მთავარი მონაწილე. დახმარებას შევპირდი, მოვეუწონე. შევუქმე თაოსნობა და გამოვემშვიდობე. მოვდიოდი შინისაკენ და

თანდათან აღტაცება მიჰყვოდა. არ მეგონა, თუ აქამდე ასე შერჩებოდათ ერთმანეთის სიყვარული, სკოლისა და ძველი მასწავლებლის პატივისცემა, მერე მივხვდი: ალბათ იმიტომ არ მჯეროდა, რომ მინდოდა ურწმუნობასთან ბრძოლაში უფრო და უფრო მეტი საწინააღმდეგო და სასურველი აზრი აღმომჩინა და დავმტკბარიყავი ამით. ხომ გითხარით, დაღლილობა გადამა-ვიწყდა-მეთქი, ასეც იყო. მეორე დღესვე შევასრულე მათი დავალება. მოგ-ნახე სკოლის დარაჯი. ყველაფერი ავუხსენი, შევიპირე და არქივისკენ გავე-სწიე.

დანიშნულ დღეს და დანიშნულ საათზე სკოლაში მივედი. მოსწავლეები უკვე სამი დღის დათხოვნის იყვნენ საარდადეგოდ. ღერეფნები და საკ-ლასო ოთახები დაცარიელებულიყო, მაგრამ იმ დღეს კიბეებზე კვლავ შე-მოშესმა ჩვეული გუგუნი ღერეფნიდან, ისეთი, როცა დასვენების ზარი დაი-რეკება ხოლმე. პირველად დარაჯი შემეფეთა, მერე ჩემი ბიჭები და გოგო-ნები შემომხევივნენ, ვერც კი მოვასწარი თვალი გადამეგლო თვითულისა-თვის. ზოგიერთ მათგანს წელიწადში ერთხელ მაინც ვხვდებოდი, მაგრამ უმრავლესობა სკოლის დამთავრების შემდეგ თვალთ ალარ მენახა. საკლასო ოთახში შემიყვანეს, სწორედ იმ ოთახში, სადაც ამოცი წლის წინათ ვასწავ-ლიდი. როცა მაგიდასთან დამსვეს, ვერც მაშინ გავიგე ვინ მკოცნიდა და ვინ მხევეოდა. მაგრამ უეცრად ღერეფნიდან ზარის ხმა მოისმა და როგორც წინათ, როგორც ყოველთვის, ჩემი ძველი მოსწავლეები უხალისოდ მოშორდნენ მაგიდას. ზანტი ნაბიჯებით გაემართნენ მერხებისაკენ და რადგან შიგ ვერ ჩაეტივნ, გვერ-დულად შემოუხსდნენ. ზარის ხმა თანდათან გაძლიერდა, მოახლოვდა, თითქოს არც აპირებდა გაჩუმებას... და გაჩუმდა. ოთახში დარაჯმა შემოიხედა, ღია კარი ნელ-ნელა მიიხურა, შიგ კისერი დაატანა, ისე რომ კარს თუ არ გამოაღებდა, ვეღარც გააძვრენდა თავს, გაიღიმა და გაქრა.

წამოვდექი, ველავდი ისე, თითქოს პირველ გაკვეთილს ვატარებდი ჩემს სიცოცხლეში. გადავშალე არქივიდან გამოტანილი საკლასო ჟურნალი, მეთვე „ბ“ კლასის ჟურნალი. მაგრამ როდის დამანებეს:

— ასე არა, დარო მასწავლებლო!

— გთხოვთ, როგორც წესია, ჯერ შემოდით და მერე...

— ხომ შემოსულია, რატომღა შევაწუხოთ?

— არა, როგორც წესია... გთხოვთ, ქალბატონო დარო!

და მე ხელახლა გავედი ღერეფანში. მერე „როგორც წესია“ კლასის კარი შემოვალე...

— დასხედით! — ვუთხარი მე და სანამ სიას ამოვიკითხავდი, მერხების წინ გავიარე, თხუთმეტი წყვილი თვალი გამომყვა. როგორ დავაქაცებულან, რო-გორ დაქალებულან. ზოგს ქაღარა შერევია, ზოგს ბავშვურ ცელქობაში დაჩ-ნეული ნაიარები გაქრობია, ზოგს ვაქაცობაში შეძენილი ღრმა ნაჭრილობები ამშვენებს. ერთს ღიმილი გამჟაცრებია, სხვას უფრო მკვეთრად დამჩნევია და გაძლიერებია კეთილი ხასიათისა თუ ნიჭიერების მაუწყებელი გამომეტყველე-ბა, რომელსაც ბავშვობისას ძლივს თუ ამოიცნობდი.

მაგიდასთან მივედი და ჟურნალი გადავშალე. რამდენი საოცნებო, გულის-ამაჩუყებელი და განუმეორებელი წუთების მოწმე იყო ეს გაყვითლებული ფურ-ცლები. ახლა კი, ამდენი ხნის შემდეგ, გაჩერებული საათივით ამუშავდა:

— აბულაძე დავით!

— ვარ! — და წინ ამესვეტა ჩემი ყველაზე ზარმაცი მოწაფე. უსიტყვოდ გავუღიმეთ ერთმანეთს, ხარბად ვათვალიერებდი მის ლამაზ სახეს, ჰკვიანურ თვალებს.

- იცი გაკვეთილი?—შევეკითხე და მე თვითონ გამეღიმა.
- ვიცი, მასწავლებლო, მაგრამ ახლა შეგებულებაში ვარ!
- შენ მიზეზი არ გამოგეღევა!—ვითომ გავუბრაზდი, ვითომ ვუსაყვედურე და კვლავ გამეღიმა,—ისევ დონბასში მუშაობ, თუ ჩამოხვედი?
- არა, ისევ იქა ვარ.
- ახმეტელი ოთარი!
- ვარ, მასწავლებლო!—ბოლო მერხიდან შეშინებულივით წამოხტა და ბალი კაცი
- ოთარ, როგორაა საქმე, სპორტს დაანებე თავი?
- თვითონ დამანება.
- ახლა რას აკეთებ?
- მეც მასწავლებელი გავხდი, კალათბურთს ვასწავლი სპორტულ სკოლაში.
- ბიბილეიშვილი ლადო!
- აქ ვარ, მასწ...
- კიდევ „მასწ...“ ვერ უნდა მოიშალო?—ყასიდად გავუჯავრდი, რადგან მომეჩვენა, რომ თვითონაც განგებ შეამოკლა ეს სიტყვა, კვლავ ქურნალში ჩავიხედე შემდეგი გვარის ამოსაკითხად, მაგრამ...
- ლადო, ეს რა არის?—ისე სერიოზულად წამომცდა, რომ დაიბნა ბავშვობიდანვე გულუბრყვილო ლადო.
- რა არის?
- წინა გაკვეთილზე... ესე იგი, ათას ცხრაას ოცდათხუთმეტი წლის... ახლავე მოგახსენებთ... ოცდათხუთმეტი წლის ხუთ მაისს ორიანი მიგიღიათ ალგებრაში. არ აპირებთ გამოსწორებას?
- გამოასწორა, მასწავლებლო, უმაღლესი მათემატიკის ლექციებს კითხულობს.
- ახლა თვითონ წერს ორიანებს!—დაუმატა ვილაცამ.
- გელოვანი ზეინაბ!
- გახლავართ!—წამოდგა საშუალო ტანის, ცისფერთვალება ქალი და შეიღივით გამიღიმა.
- გათხოვდი, ზეინაბ?
- დიახ.
- შეიღებო?
- ერთი ვაჟი მყავს.
- ზარიძე შოთა!—ეს იყო ჩემი საყვარელი და ნიჭიერი მოსწავლე.
- შოთა, ვისთან ერთად იჯექი მერხზე, გახსოვს?
- დათიკოსთან.
- ჰოდა, გადაჯექ, ზეინაბს თავი გაანებ!
- გაეცინათ, მაგრამ ლადო ბიბილეიშვილის როხროხმა დაფარა საერთო ხმაური.
- იჯდეს, ქალბატონო დარო, ბავშვობაში უყვარდა და ახლა მაინც გამოუტყდეს.
- უეცრად კარი გაიღო და ქერაულვაშიანმა, ეშმაკური გამომეტყველების კაცმა შემოიხედა.
- შეიძლება, მასწავლებლო?—მკითხა თუ არა, მაშინვე მომაგონდა, მომაგონდა სწორედ ამ კართან ატუხული, რადგან ხშირად იგვიანებდა. სამი, ოთხი დიდი ნაბიჯი გადმოდგა ჩემსკენ და გადამეხვია.

— რატომ დაგაგვიანდა?—ვკითხე და ცარიელ მერხისკენ მივუთითე, რომ დამჯდარიყო. თავი ჩალუნა დამნაშავესავით, წარბები შექმუხნა:

— შეილი გამიხდა ავად... ექიმთან გამაგზავნეს...

ყველას გაგვეცინა.

— ერთი სიტყვით, თავი რომ არ მოგაწყინოთ...“

უეცრად დარო გაჩუმდა, წინ გადმოიხარა, ჩრდილში მიმალული სახე სინათლეზე გამოაფინა.

— თუ უკვე მოგეწყინათ?

— არა, არა, როგორ გეკადრებათ!—შეურაცხყოფილივით იუარა ნინომ და თითქოს ამ მცირე შესვენებით ისარგებლასო, წამოდგა და ტკბილად ჩაძინებულ ბავშვებს გადახედა, მერე ფანჯარა ბოლომდე დახურა,—განაგრძეთ, ძალიან გთხოვთ!

— ეს პედაგოგების ჩვეულებაა, სულაც რომ არ მისმინოთ, მაინც უნდა დაემათავრო, —მოიბოდიშა დარომ და განაგრძო:

„ერთი სიტყვით, ვკითხულობდი სიას და თვითელი მათგანი განვლილი დროის მოკლე ანგარიშს მახარებდა. სიცილით იხსენებდნენ იმ წვრილმანებს, რომელთა გამო თავის დროზე იქნებ საყვედურიც კი მიიღეს ჩემგან, აღიარებდნენ ამა თუ იმ დანაშაულს, რომელიც ჩემთვის აქამდე უცნობი იყო. ვუსმენდი ჩემს დაფრენილ ბარტყებს და ვიმახსოვრებდი ყოველ წვრილმანსა და საგულისხმოს. ელეფანტი და ჩემი თავიც ოცი წლით ახალგაზრდა წარმომედგინა. გონების თვალთ შორიდან ვუთვალთვალე ჩვენს ხელმეორედ შეხვედრას. ეპატარაებები ყველას, მოსწავლეებსაც და მისწავლებელსაც, და წარსულის სურათები მეორედბოდნენ ჩემს თვალწინ; ხან რომელიმე მათგანს, ბურთის თამაშით გაოფლიანებულსა და თმებაწეწილს, ვეკითხებოდი გაკვეთილს და უკმაყოფილების ნიშნად თავს ეაქნევი. ხან საკლასო ოთახში შემოვიდოდი და ვუცხადებდი, რომ დილის რვა საათისთვის მოსულიყვნენ საპირველმაისო ზეიმზე. ხან კი გარეთ ვაგდებდი და გაანჩხლებული ვუშეორებდი: „მშობელი მოიყვანე“-მეთქი. მაგრამ... „აქ ვარ!“ წამოიძახებდნენ და ტბილი ოცნებაც მიქრებოდა. სამაგიეროდ ამ ოცნებაზე ლამაზი, სიყვარულით სავსე თვალებით შემომაჩერებოდნენ, უკვე დაეაქცევილი, დაბრკელებული იერით შემომღიმებდნენ და მიაშობდნენ, თუ რატომ არ მოიყვანა მშობელი მაშინ, როგორ დაამახსოვრდა ის საპირველმაისო ზეიმი და როგორ ჩამატვრია სკოლის ფანჯარა ბურთით... ასე იხსენებდნენ მოწაფეობას და მერე დღევანდელ ნდგომარეობას მაცნობდნენ—სად მუშაობენ, რას აკეთებენ, რას აპირებენ მომავალში, რატომ არ ითხოვეს აქამდე ცოლი, ან როგორ გათხოვდნენ სკოლის დამთავრებისთანავე.

ყველას თავისი ავი და კარგი ეგემნა ცხოვრებაში და დროსაც ამის მიხედვით გამოექანდაკებია მათი სახის ყოველი კუნთი, ყოველი ნაოჭი. თითქოს ასე მხიარულად, ასე სიამტკბილობით უნდა დამთავრებულიყო ჩვენი შეხვედრა, მაგრამ სიის ამოკითხვისას თვალში მომხვდა ერთი დაღუპული მოსწავლის გვარი. არ მინდოდა დამემწუხრებინა ჩემი ძვირფასი სტუმრები, ფრთები შემეკვეცა მათი მხიარულებისათვის. ერთი სიტყვით, აღარ ვაპირებდი დაღუპულის გვარის ამოკითხვას, მაგრამ ვერ გავედე, ვერ შევძელი. ეს უფრო უარესი მეჩვენა, უარესზე უარესი, შეურაცხყოფელი. და ამოვიკითხე ჩუმად, თითქმის ჩურჩულით:

— ხომერკი გაიოზ!

— ეარ!—მომესმა უეცრად და ელდანაცემივით გამაქრქოლა, მუხლები მომეკვეთა.

ოთახის კუთხეში, ბოლო მერხთან, გამხდარი, ახალგაზრდა ქალი იდგა, თავი ჩაელუნა, შუაზე გადაყოფილ შავ თმებს შორის კანის თეთრი ზოლი გასდევდა და ბილიკივით იკარგებოდა. დაბერილ ტუჩებს აცმაცუნებდა, ნიკაპი უცახცახებდა, მზად იყო სატირლად... ახლაც მიკვირს, მანამდე რატომ ვერ შევამჩნიე, ან იქნებ შევამჩნიე, მაგრამ რომელიმე ჩემს მოსწავლეს დავამსგავსე, უკვე გაზრდილსა და დაქალებულს, „ძალზე შეცვლილებს“ მივაკუთვნე და ამიტომ ყურადღება აღარ მივაქცეე. ასეთი ხანგრძლივი და მკვდარი სიჩუმე არ მახსოვს გაკვეთილზე. დავიბენი, არ ვიცოდი, როგორ გამოვსულიყავი ამ მღვთმარებრიდან. ბოლოს ზეინაბი წამოდგა:

— ქეთინო გაიოზის ცოლია, ქალბატონო დარო, ითხოვა და... ერთი თვის შემდეგ წავიდა... ფრონტზე...— ზეინაბი დაჯდა, მაგრამ რატომღაც ისევ აღდა და ქეთინოსკენ შებრუნდა. მერე ამხანაგებს გადახედა. ჩაფიქრებულიყვნენ, გაშეშებულიყვნენ. ვერც ერთი ვერ ბედავდა ქეთინოსკენ გახედვას. მაგრამ, ალბათ, ყველას თვალწინ ედგა თავჩაღუნული და ნიკაპაცახცახებული მგლოვიარე ქალი.

ვიგრძენი დიდხანს გაგრძელებოდა ეს მძიმე დუმილი, მინდოდა რაიმე მელონა, რაღაცნაირად ჩავრეულიყავი, თუნდაც მასწავლებლის უფლება გამომეყენებინა და „კლასიდან გამეძევებინა“ გაკვეთილის ხელშემშლელი მწუხარება, მაგრამ გახა შეიძლებოდა ამაზე ფიქრი, როდესაც ცასავით ლამაზმა და საწვიმრად გამზადებულმა თვალებმა რამდენჯერმე შემომხედეს და დამეხეს თავისი სევდის უსაზღვრო ძლიერებით?

მიუუხლოვდი ქეთინოს, ნიკაპი აფუწიე და ვაკოცე. იგრძნო, რომ ეს გაცნობის საშაგიერო იყო.

— ომმა ბევრი დაამწუხრა, შეილო,— ვთქვი და დავმუნჯდი, გამხნევება მინდოდა, მაგრამ ვერ შევძელი. თავს ძალა დავატანე და ერთბაშად მხიარულ კილოზე წამოვიწყე ლაპარაკი. ეს უნებურად მომივიდა, თითქოს ვიღაცამ მიკარნახა.

— ო, რა ცელქი იყო გაიოზი!— ვთქვი და მერხებს შორის ჩავიარე.— ცელქი იყო, თანაც ამაყი და თავმოყვარე... გახსოვთ, ბიჭებო, ერთხელ ქუდიით რომ იჯდა კლასში? გავუჯავრდი, გავუწყერი და რაღაც ეშმაკად „უზრდილი და გაუთლელი“ ვუწოდე. აღდა და უსიტყვოდ გავიდა გარეთ. მაგრამ როგორ გადამიხადა საშაგიერო?! მეორე დღეს შემოვდივარ გაკვეთილზე და, რას ვხედავ— ცარიელი კლასი, მერხებზე მოსწავლეების მაგივრად ქუდებია, გაიოზის ყურებიანი ქუდი ჩემს მაგიდაზე დევს, დაფაზე კი დიდი ასოებით წერია: „ჩვენ ყველა ზრდილობიანი ვართ, აი, ქუდებიც მოვიხადეთ...“ ერთი სიტყვით, ჩამიშალა გაკვეთილი, ახლაც მიკვირს, როგორ დაიყოლია მთელი კლასი, ეს, რა თქმა უნდა, ბავშვური შურისძიება იყო, მე და გაიოზი მალე შევრიგდით...

კიდევ უნდა გამეგრძელებინა, მაგრამ უეცრად ქეთინი მომესმა: ქეთინო ტირიდა.

— ნუ, გენაცვალე, ნუ ტირი...

— მეც... მეც მიამბო ეგ ამბავი,— გულის სიღრმიდან აღმოხეთქა, ამოიქვითინა ეს სიტყვები.

დამუნჯებულიყვნენ ჩემი სტუმრები. ალბათ, ნანობდნენ, რომ შეუსრულებს ქეთინოს თხოვნა და აქ, ამ შეხვედრაზე მოიყვანეს. ანდა როგორ ეთქვათ უარი, სიხარულით ცას ეწია თურმე ქეთინო, როდესაც გაიგო, რომ გაიოზის სხვა ამხანაგებსაც გაიცნობდა, მოუსმენდა იმ მასწავლებელს, რომელიც გაიოზს ასწავლიდა.

ზარის ხმამ მიხსნა. თავგამოდებით რეკდა ჩვენი დარაჯი. უნებურად, ანგარიშშიუცემლად წამოიშალნენ ბიჭები, ალაპარაკდნენ, ახმაურდნენ. გარს შემოეხვივნენ ქეთინოს, რალაც იხუმრეს, გაიცინეს და ქეთინოც გააცინეს. თითქმის ძალისძალათი გაამხიარულეს და დერეფანში გაიყოლიეს.

მაგრამ ჩემი გამხიარულება ველარ შესძლეს, ველარ შემომიბრუნეს გული. თქვენ წარმოიდგინეთ, თითქოს მეც ხელს ვუწყობდი ჩემს თავს, რომ ასე მოლუშული, მდუმარე და ნაღვლიანი ვყოფილიყავი იმ დღეს. მხოლოდ თავის ქნევითა და „ჰო“ და „არას“ თქმით ვეპასუხებოდი ჩემი მოსწავლეების შეკითხვებს. თავჩალუნული მიეყვებოდი დერეფანს და მეჩვენებოდა, რომ მივდიოდი წარსულისკენ, ებრუნებოდი უკან და თანდათან ვუახლოვდებოდი იმ წელს, იმ დღესა და საათს, როდესაც ქეთინო და გაიოზი შეხედნენ ერთმანეთს... ბაღში ისხდნენ, ბებერი ცაცხვის ტოტი ჩრდილავდა გრძელსა და ცისფრადშეღებულ სკამს. ისხდნენ ჩუმიად და ერთმანეთს შეჰყურებდნენ. ჩემი ცელქი გაიოზი არ ჰგავდა ანცსა და თავნება ბიჭუნას. სულ გამოცვლილიყო, თვალები უჩვეულოდ უსიმიციმებდა, უსიტყვოდ შეზაროდა გოგონას. ერთიანად დაჰკარგვოდა უდარდელობა და რალაც საზრუნავი გასჩენოდა, ამაზე მეტყველებდა წარბებშუა ამობურცული, წამიერი ნაოჭი, რომელიც მაშინ მწარ-ტკბილსა და ჯერ უცდელ განცდას აეგორებინა შუბლზე, მერე კი, დავაჟაცებისას, მუდმივ ნაოჭად უნდა გადაქცეულიყო. ქეთინო კი არ იჯდა სკამზე, თითქოს ჰაერზე ტივტივებდა, ჰაეროვანი იყო მისი ყოველი მოძრაობა, ხელშეუხებელი იყო მისი მშვენიერება.

აგერემლდი და ცრემლთან ერთად ეს ჩვენებაც მოსწყდა თვალებს. ისევ დერეფანში მივაბიჯებდი, იმ დერეფანში, სადაც ველარასოდეს ველარ დაადგამს ფეხს გაიოზი. გვერდით ჩემი ბიჭები ამდევნებოდნენ. მოშორებით ზეინაბი და ქეთინო მოდიოდა. ზეინაბი რალაცას უამბობდა, ქეთინოს ბავშვივით გახსნოდა ტუჩები, ყურადღებით უსმენდა თითქოს, მაგრამ რატომღაც გავიფიქრე, რომ მასაც იმ პირველი შეხვედრის სურათი აგონდებოდა. და ეს სურათი სწორედ ისეთი იყო, როგორიც მე წარმოვიდგინე. ახლა უნებურად შევთხზე გაგრძელება იმ ოქროს დღეებისა, სიყვარულის თავბრუსხვევის წუთებისა—ორჯერ თუ სამჯერ გავუყვითლე ფოთლები იმ ცაცხვის ხეს და ისევ მწვანით შევმოსე, ათჯერ თუ ასჯერ მივიყვანე იმ ცისფერ სკამთან გაიოზი და ქეთინო და მერე უეცრად ხალხით სავსე სადგურში გავაჩინე... გაიოზი ვაგონის სარკმლიდან ხელს უქნევს ქეთინოს, ქეთინო კი მისდევს, მისდევს დაძრულ მატარებელს, ვილაცას ეჯახება, რალაცას წამოედება, ისევ მისდევს, გაიოზი აღარ ჩანს...”

მასწავლებელი მოულოდნელად დადუმდა. ნინოს ვაგონის კედელზე მიეყრდნო თავი და თვალები ნახევრად ჩრდილში მიმაღულ მოხუც მასწავლებლისა—კენ მიეშტერებია. ასე იყო ერთ ხანს. სანამ არ მიხვდა, რომ დარო აღარ გააგრძელებდა ამ გულისმომკვლელ ამბავს.

— ვარდები?!—მოაგონა ნინომ, რომ დუმილი დარღვეულიყო.

— ვარდები დღეს მომიტანეს, ბანკეტზე.—ხელი რომ არ გაეკაწრა, დარომ ფრთხილად შეაპარა თითები თაიგულში, წყალი დაასხურა, ისევ თანჯარასთან დადო და დააცქერდა, თუ რა შეუმჩნევლად მიგორავდნენ წყლის მძივები ვარდის ახავერდებულ ფურცლებზე. ასე იჯდა გარინდებული.

— ქეთინო მოვიდა ბანკეტზე?—ჰკითხა ნინომ.

— არა, ბავშვი ვერ მიუტოვებია.

— შვილი ჰყავს?!

— მერე როგორი!—გაიღიმა მასწავლებელმა,—ბუთხუზა ბიჭი ყოფილა, სულ გაიოზს ჰგვანებია.

— დიღია?

— თქვენი თამრიკოს ტოლი იქნება, რა ხნისაა თამრიკო?

— თორმეტის, — წარმოთქვა ნინომ და წამოდგა. ბავშვები მშვიდად ფშვინავდნენ, ოფლში გაღვრილიყვნენ. ნინომ ფრთხილად გადაადრო საბნე-ბი, ოთხად გაკეცა, და რომ არ გადმოვარდნილიყვნენ, წინ ჩაუფინა თე-თელს.

— ნუ გეშინიათ, არ გადმოვარდებიან, ჩვენ ხომ ვფხიზლობთ! — მიუხედა დარო, თვითონაც წამოდგა და მძინარე ბავშვებს გაუღიმა. „მალე დაიზრდე-ბიან, — გაიფიქრა გულში მასწავლებელმა, — იქნებ ესენიც მიიყვანოს სიყვა-რულმა იმ ბებერი ცაცხვის ქვეშ?“

ეძინათ თამრიკოსა და ზურას, ტკბილად ეძინათ და მატარებელსაც თით-ქოს სიარულში ჩასძინებოდა; ყრუ ხმაურით მიარწევდა ვაგონებს.

გახაფხული მოვიდა

როცა ხანდახან გაიღიმებს, მაშინაც სევდიანი აქვს სახე, თითქოს ამბობ-დეს: მაპატიეთ, არ მინდოდა გაღიმებაო.

ლამაზი, ახალგაზრდა ქალია. შუბლზე და ლოყებზე მკრთალად ემჩნევა ის ხაზები, სადაც ნაოკები გაუჩნდება. მუდამ შავები აცვია. ცოტას ლაპარა-კობს. სამსახურში კი, თითქოს ემდურის ყველასო, მთელი დღე ჩუმად აელე-ნე. სამუშაოს დამთავრების შემდეგ ჩქარი ნაბიჯებით მიდის შინ. რაც უფრო უახლოვდება სახლს, მით უფრო უმატებს ნაბიჯს, ქუჩაშივე იმარჯვებს გასა-ღებს და არბის კიბეზე, თითქოს დიდი ხნით მიეტოვებინოს ჩვილი ბავშვი.

კარს აღებს და მშვილდება. უფრო მეტიც: თითის წვერებზე გაივლის, თითქოს ვინმეს ეძინოს ოთახში, ფეხსაცმელების მაგივრად ქეჩის ჩუსტებს ჩაიცვამს, შავი კაბის მაგივრად თაღხ ხალათს მოისხამს, ხელებს დაიბანს და საწოლთან დაჯდება, დაბალ სკამზე. გაშეშდება. ყურს უგდებს — ვინმე ხომ არ ამოდის კიბეებზე. ამ დროს ნახატს პავს, იმიტომ კი არა, რომ ლამაზია, იმიტომ, რომ უმოდრაოა. მერე ეს ნახატი დაიხრება, საწოლის ქვეშ ხელით მოძებნის ჩემოდანს, გამოაცურებს და სახურავს ახდის. ჩემოდანში ლურჯი მაუდის მოკლე შარვალია, მის ქვეშ მოჩანს „ნორჩი მწვლეურის“ ქუდი. ბავშვის პერანგი, შალის ჯემპრი, პაწია ფეხსაცმელები და კიდევ ერთი მოკ-ლე შარვალი — თეთრი, საზაფხულო. როდესაც ყველაფერს ჩემოდნის ერთ კუთხეში გადააწყობს, გამოჩნდება ყვითელი ტყავის ბურთი. ბურთი ახალი არ არის, გაცვეთილია ასფალტზე და ქვებზე გორაობისგან. ჯერ ეერ ბედავს ელენე, მაგრამ როცა სახის ნაკვთები თავისთავად ატოკდებიან, როცა ცრემ-ლები თავისთავად წამოვა, ორივე ხელს გააპარებს ბურთისკენ, ზედ დაადებს და ეალერსება. ამ დროს ნიკაპი უთრთის, ტუჩებიც უთრთის, რაღაცას ბუტ-ბუტებს, ვიღაცას ელაპარაკება...

ასე გრძელდება, სანამ კიბეებზე ნაბიჯების ხმას გაიგონებდეს, სანამ ქმა-რი დაბრუნდებოდეს სამსახურიდან. მაშინვე ჩემოდანს დახურავს და საწო-ლის ქვეშ ფრთხილად შეაქურებს. რა თქმა უნდა, არჩილმაც იცის, რომ ჩე-მოდანში რეზოს ტანისამოსია, რომ იქ ბურთიც დევს, მაგრამ ის არ იცის, განსაკუთრებულად რატომ უფრთხილდება ელენე ბურთს...

მრავალი სახსოვარი დარჩა შვილისაგან, სოფლიდან მოწერილი რეზოს პირველი წერილი ახლაც ხელჩანთაში აქვს: „ჩემო დედა, მოგიკითხა ბებია-მე და მამა კარგად ვართ. ჩამოდი მალე და ჩამომიტანე ძალიან ბევრი ფანქარი, მე ხატვა ვიცი...“ წერილის ბოლოს დახატულია ბუხრიანი სახლი, ბურბუმელასავით დახვეული კვამლი. არჩილის საწერი მაგიდის უჯრაში პლასტილინისგან გამოძერწილი რაღაც ცხოველი დევს, ეს რეზომ გააკეთა და „ცხენი“ დაარქვა. იქვეა მაჯის პატარა საათი, სათამაშო. ციფერბლატიც და ციფრებიც დახატულია, ისრები რვის ათ წუთზე დგას. როცა სამსახურისკენ მიიჩქარის, როცა სადმე აგვიანდება, ან დროს გაგება უნდა, ეს საათი ყოველთვის ახსენდება ელენეს და თუ ნამდვილი საათის ისრები ემთხვევა რეზოს საათის ისრებს, ელენე იმასხოვრებს—სად იყო და რას აკეთებდა იმ დროს. პიანინოს სახურავი რომ ახდელი იყოს, შორიდანაც გამოჩნდებოდა გატეხილი კლავიში,—ერთხელ სკამზე შედგა რეზო და ბროლის სურა გადმოუვარდა პიანინოდან. კიდევ მრავალი ნიშანი დასტოვა რეზოს ცელქობამ, მრავალი უბრალო ნივთი ძვირფასი გახდა შვილის გარდაცვალების შემდეგ... ხშირად ახსენდება ის გაზაფხული. პირველი თბილი დღე იდგა. რეზო სკოლაში აღარ დადიოდა, მთელი ზამთარი იავადმყოფა და სწავლას ჩამორჩა. ახალი გამოჯანმრთელებული იყო. უკვე კინოშიც ჰყავდა ელენეს, ცირკშიც ჰყავდა. იმ დღეს კი რეზო დიდხანს უტრიალებდა გარშემო დედას, შეატყო ელენემ, რაღაც სათხოვარი ჰქონდა ბავშვს და აკი სთხოვა კიდევ: ბურთს ვითამაშებ ენოშიო.

როდესაც დედის თანხმობა მიიღო, სიხარულისგან გაწითლდა. თვალები გაუბრწყინდა, დიდი ხნის მივიწყებული ბურთი კარადაში იპოვნა, ჩაპბერა. თვითონაც როგორ ებერებოდა ლოყები, როგორ სუნთქავდა; რამდენჯერმე შეისვენა, ამ დროს კამერის თითს კბილებს უჭერდა ხოლმე. როგორც იქნა, გაბერა ბურთი, დედასთან მიიტანა და თოკი მაგრად წააქერინა. ისე ნათლად ახსოვს ელენეს, თითქოს ამ წუთში ხდებოდეს მის თვალწინ. ცოტა ხანს ითამაშა იმ დღეს რეზომ, ნეტავ საღამომდე ეთამაშა, თუნდაც შუალამემდე...

მას შემდეგ ის თოკი აღარავის შეუხსნია.

მას შემდეგ იწახავს იმ ბურთს ელენე, ეალერსება, ელოლიაება. ეს რომ ვინმემ გაუგოს, თუნდაც არჩილმა შეიტყოს, რას იფიქრებს? რას ეტყვის? იქნებ მოუწონოს, იქნებ მასაც ცრემლები მოერიოს...

როგორ მოკრძალებით ექცევიან მეზობლები, რა მორიდებითა და პატივისცემით ეპყრობიან სამსახურში, ყველა ტკბილად ელაპარაკება, ყველა ცდილობს რაიმეთი ასიამოვნოს, როგორმე შეუმსუბუქოს მწუხარება, თან იმასაც ცდილობენ, არ შეატყოს ელენემ, თუ როგორ ეცოდებათ, როგორ ებრალებათ მგლოვიარე დედა. ელენე გრძნობს ამას, ხედება და მადლიერიც არის მათი. იქნებ რომელიმეს გაანდოს ეს ამბავი? ყველაზე ახლობელსა და გულთბილს? ხომ შეიძლება მათ შორის აღმოჩნდეს ისეთი, ვინც თანაუგრძნობს და ეტყვის: „მესმის შენი, ელენე, კარგად მოქცეულხარ, კარგი გიქნია, რომ შეგინახავს ეგ ბურთი. მეც ასე მოვიქცეოდი, ყველა დედა ასე მოიქცეოდა“.

მაგრამ ეშინია ელენეს, ვერავის ვერ ეტყვის, ვერავის გაანდობს. რადგან მაშინ... მაშინ თითქოს მნიშვნელობას დაჰკარგავს ყველაფერი.

მართლაც რა უცნაურია, რამ მოაფიქრებინა ელენეს? აი ბურთი, ყვითელი ტყავის ბურთი. შიგ რეზინის კამერაა. კამერა ჰაერით არის სავსე, დაქიმულია და გაბერილი. ეს რეზოს ამოსუნთქვაა, რაღაც შემთხვევით გადარჩენილი და შენახული. მაგრამ ეს როდია მთავარი, მართო ეს ხომ არაფერს

ნიშნავს. აი, თუ თოკს შეხსნის, მაშინ მოხდება სასწაული, ზღაპრული, დაუ-
ჯერებელი ამბავი. ბურთიდან ჰაერი ამოვა, უჩქარესად და უსწრაფესად,
დაიშვითლებს და ხმას გამოსცემს. ლოყებს გაუგრილებს ელენეს, იქნებ სუნ-
თქვაც შეუკრას წუთით, იქნებ თმაც შეურხიოს ალერსით, და ეს იქნება
რეზოს ძალა, რეზოს ენერგია: ეს არ არის რალაც ავადმყოფური მოჩვენება,
ეს თავის მოტყუებაც არ არის, არც დაბრმავება. სინამდვილეა, ხელშესახე-
ბი და ცოცხალი. აი, ამიტომ ინახავს ბურთს ელენე, ასე ფრთხილად და სა-
თუთად.

ერთხელ ჩემოდანს სახურავი აპხადა და შეჰკივლა. ბურთის გვერდზე ქინ-
ძისთავი ევდო. ალბათ ტანისამოსს ჩაჰყვა როდისმე. გული აუფართხალდა,
მკვდრის ფერი დაედო, ხომ შეიძლებოდა, ხომ ადვილი შესაძლებელი იყო,
რომ ქინძისთავს ბურთი გაეხვრიტა?

ხანდახან წარმოიდგენდა: უთხრა არჩილს ყველაფერი, თითქოს სხვათა
შორის, ისე, ვითომ შემთხვევით გაახსენდა, რომ უკანასკნელად რეზომ გაბერა
ბურთი. არჩილს გაეღიმება... გაუღიმებს რეზოს და... მერე უთუოდ დიდი
ხნით ჩაიკეტება თავის ოთახში.

ასე გადიოდა დღეები. მოგონებანი შვილის ცხოვრებიდან ყოველდღიურ
საქმიანობად გაიხადა. ეს ახალისებდა, ეს ართობდა, ეს იყო მისთვის ყველა-
ფერი. გაიხსენებდა ერთ შემთხვევას, რეზოს კბილი რომ სტკიოდა და ექიმ-
თან წასვლისა ეშინოდა, გაიხსენებდა მეორეს, კიბეზე ფეხი რომ დაუცდა და
ტირილის მაგივრად იცინოდა: „რა უცბად ჩავედი ქუჩაშიო“. და ყოველი
მივიწყებული და თავის დროზე უყურადღებოდ დატოვებული შემთხვევის
გახსენება ისე მოქმედებდა ელენეზე, ისე მოულოდნელი იყო მისთვისაც, თით-
ქოს აი, ამ წუთში ყბაახვეული რეზო დგას ელენეს წინაშე და ეხვეწება:
„ნუ წამიყვან კბილის ექიმთან, შენ თითონ მომარჩინე რა, დედი“, ან იცინის
და ამბობს: „დედა, შენც დაგორდი ამ კიბეზე და სამსახურში აღარ დაგა-
გვიანდება“. ისიც გაახსენდება ელენეს, რომ ეს სიტყვები არჩილმა უკარნა-
ხა შვილს და მერე სამივეს ერთად გაეცინათ. გაახსენდება და ახლა ნაღვ-
ლიანად იცინის. იცინის პირმოკუმული, ოდნავ ერხევა მხრები. ამ დროს
მწუხარების ცრემლს, თვალის უპეებზე შერჩენილს, ეს სიცილი და გაღიმე-
ბული სახე სიხარულის ცრემლებად გამოაჩენს, როგორც მზე—ლამით დაწყე-
ბულ წვიმას...

დღეები დღეებს მისდევდა. ისევ იჩქაროდა სამსახურიდან, ისევ არბოდა
კიბეზე და უხმაუროდ ჯდებოდა საწოლთან. ისევ ცრემლები, ბუტბუტი და
დაუსრულებელი მოგონებანი გარდაცვლილ შვილზე.

* * *

მაგრამ ერთ დღეს მოხდა უჩვეულო ამბავი. ელენე მანქანით მოვიდა სახლამ-
დე. უცნაურად უკიაფებდა თვალები. აღელვებული ჩანდა. სულ ნელა, ნელა ავი-
და კიბეზე, თითქოს გასატეხი რამ ნივთი აპქონდა, არც ტანისამოსი გაუხ-
დია, არც დაბალი სკამი და ჩემოდანი გახსენებია. მეორე ოთახში გავიდა.
პალტოს ლილეები შეიხსნა და ხელი ფრთხილად დაიდო მკერდს ქვემოთ. ასე
იდგა ერთ ხანს, ასე ელოდებოდა, სანამ ოდნავ შესამჩნევი მსუბუქი ბიძგი
არ განმეორდა. აუცახცახდა გული, გაებადრა სახე. გაიღიმა უნეტარესი,
ბედნიერი ღიმილით...

ლამაზი და ბუთბუზა ბიჭი დაიბადა. ნუგზარი დაარქვეს. ოთახი ისევ გა-
მოცოცხლდა, ისევ ახმაურდა. ნივთებმა ადგილები შეინაცვლეს. ისევ „აღუ“
და „არ გაცივდეს“, ყვავილის ატრა და ლამის თევა, „ნანა, შვილო, ნანი-

ნაა...“, ღუმელთან მიფენილი ცხვირსახოცივით პატარა საცვლები და რძის სუნი. „ხვალ გახდება ხუთი თვის...“ „შებნედე, შეხედე, არჩილ, კედელთან როგორ დგება...“ „უიმი, რა დიდივით გაიღიმა“...

სწრაფად იზრდებოდა ნუგზარი. არჩილმა რაღაც დამატებითი სამუშაოც გამოძებნა. ელენემ კი თავი დაანება სამსახურს. საღ აქვს ამის დრო. ნეტავ უფრო გრძელი იყოს დღე, უფრო დიდხანს ეთამაშოს შვილს. აღარაფრისთვის აღარ სცალია—ბაზარშიც კი ველარ დადის, არჩილი დიასახლისობს. მთელი დღე ფაციფუცშია ელენე. სულ კედლის საათს აყურებს. ახლა უნდა ჭამოს ნუგზარმა, ახლა უნდა გადაეყენო... არ ჩაისველოს, ახლა ჰაერზე სივრნობაა საჭირო. მერე ძილი, დედა-შვილის ტკბილი, ღრმა ძილი, და უეცარი გამოღვიძება ბავშვის ყოველ განძრევაზე, ყოველ წამოტირებაზე. მართლაც სადღა სცალია ელენეს. ხანდახან უნდა, უნდა, რომ ჩემოდანი გამოსწიოს და თავი ახადოს, მაგრამ ერიდება, ერიდება და ეშინია... რა უცნაური და სასაცილოა, ეშინია ჩვილი ბავშვისა. ასე ჰგონია, პატარა ნუგზარი წამოსწევს ლოგინიდან თბილად შეფუთილ თავს, წარბებს შეკმუხნის და მკაცრად ჰკითხავს: „დედა, რა არის მაგ ჩემოდანში?..“

მიფრინავენ დღეები. გარბიან წლები...

— დედა, ვინ გააფუქა ეს? — კითხულობს ნუგზარი და პიანინოს გატეხილ კლავიშზე თითს უკაკუნებს.

ელენე შეკრთება, დაგვიანებით პასუხობს:

— ასე ვიყიდეთ, შვილო.

— ასე?—უკვირს ნუგზარს, გაიქცევა, გაპრიანებულ იატაკზე გასრილდება და კედელს მიეჯახება ორივე ხელით. მერე კარს გამოაღებს, სახელურზე დაეკიდება, ფეხს ჰკრავს და გაქანდება.

— შვილო, გაცივდება ოთახი, კარი დახურე, — ჯერ წყნარად ამბობს ელენე, მერე ხმას უმაღლებს. „რა მოუსვენარია“, — ფიქრობს გულში.

— თუ დღეს ნაძვის ხეზე წამიყვან, დავხურავ, — პირობას უდებს ნუგზარი, — თუ არა და — არა.

— ვერ წაგიყვან, შვილო, გაიხედე, როგორი ქარბუქია გარეთ.

მაგრამ ნუგზარს აღარც თავისი პირობა ახსოვს, აღარც დედის პასუხი. იგი უკვე შუშაბანდიან აივანზეა და მამის გაკეთებულ ცივას დააჩოჩილებს — არ უშვებენ ქუჩაში. იქნებ დედა ბაზარში წავიდეს, მაშინ აუცილებლად გაიპარება. ამიტომ ხშირ-ხშირად შემოდის ოთახში. ამოწმებს, მაგრამ დედა სულ საკერავ მანქანას უზის და არახრახებს. ელიმება ელენეს, ხვდება შვილის განზრახვას. „რა ეშმაკი ბავშვია“, — ფიქრობს გულში.

— ნუგზარ, მოისვენე! — ამბობს ხმამაღლა.

მაგრამ ნუგზარი არ ისვენებს, ახლა მეორე ოთახში შერბის და წიგნების კარადის ქვეშ ფერად ფანქრებს დაეძებს, იქ შეყარა გულში, იქ „შეინახა“.

კედელზე, როგორც თერმომეტრზე, ერთმანეთის ქვეშ მოკლე ხაზები გაღებული. თვითეულს გვერდზე რაღაც ციფრები აქვს მიწერილი, მკრთალი და ფერგადასული. ნუგზარს აქამდე არ შეუმჩნევია ეს. „აკი კედელზე წერა არ შეიძლება“ — ფიქრობს ნუგზარი და ისეთივე ხაზებს ავლებს, აგრძელებს სულ მაღლა და მაღლა, სანამ ხელი აუწვდება. მერე მოულოდნელად წყნარდება. ფეხისწვერებზე დგება და ფრთხილად მიიწევს ნახევრად ღია კარისკენ, რომელშიც კატა გასულა და აპრეხილი კუდილა უჩანს...

მეორე ოთახი ზანზარებს. „მამა მოვიდა“, გაუელვა ნუგზარს. თავისი ჩანთა დაითრია და წიგნი ამოიღო. „შენ უკვე მეორე კლასში ხარ, დიდი ბიჭი ხარ, ჯერ გაკვეთილები უნდა დაამზადო და მერე ითამაშო“, — ასე ეუბნება

მამა. ოთახში არჩილი შემოდის, იხრება და თმაზე კოცნის შვილს. მერე საუბრობენ...

— მამა, მე რეზო მქვია, თუ ნუგზარი?

არჩილი შეკრთება.

— ნუგზარი, შვილო.

— აბა, რატომ თქვი ახლა „რეზო“?

— ვთქვიე?!

— ჰო, მამა,—კისკისებს ნუგზარი,—ახლა არ მითხარი: „რეზო, დედას რატომ აჯავრებ?“

არჩილი დაფიქრდება. ელენე ისე ხშირად აღარ აღებს ჩემოდანს, მაგრამ წელიწადში ორჯერ, წელიწადში სამჯერ მაინც ნახულობს პაწია ფეხსაცმელებს და იმ ბურთს... არჩილმა ყველაფერი იცის, დიდი ხანია, რაც იცის...

— ნუგზარი! — ჩვეულებრივზე ხმამაღლა წამოსცდა შვილის სახელი არჩილს,—ჩემს მოსვლამდე გაკეთილები ამზადე, მე მოვალ და ერთად ვითამაშოთ ხოლმე.

ნუგზარი თავს უქნევს. თანახმაა. თუ არ დაავიწყდა, აუცილებლად შეასრულებს მამის თხოვნას. მაგრამ რა ქნას, ყოველდღე ავიწყდება. ავიწყდება და დარბის ოთახიდან ოთახში, ქანაობს კარზე ჩამოკიდებული, აქლარუნებს პიანინოს კლავიშებს, ძვრება პატარა სამუცხა მაგიდის ქვეშ, ბეჭებით მალა სწევს და ოთახიდან ოთახში დაატარებს: „აბა ვის უნდა ბატიბუტი... ბატიბუტი ბოთლებზე“—აჯავრებს ვიღაც გამყიდველს.

ერთხელ, ეს იყო გაზაფხულზე, თბილი დღე იდგა, ელენე ოთახში ფუსფუსებდა, ლოგინისა და ტანსაცმლის გამწეურებას აპირებდა აივანზე. ნუგზარი იატაკზე დამჯდარიყო და რკინის „კონსტრუქტორის“ ნაწილებისაგან ქორბუდა რქებიანი ირმის გაკეთებას ცდილობდა...

მთელი ზამთრის მანძილზე კარადაში ჩაკეტილი საზაფხულო ტანისამოსი აივანზე გააფინა ელენემ, მერე ოთახში შემობრუნდა და საწოლს ქვეშაგები ააცალა. შეირბა რკინის ბადე, აჭრიალდა. უეცრად ელენემ ქვეშაგები საწოლის თავზე გადაჰკიდა, სწრაფად დაიხარა და ხელისგულებით შეაჩერა ბადის რხევა, შეაწყვეტინა კრიალი,—საწოლის ქვეშ დამტვერიანებული ჩემოდანი იდო.

რამდენი ხანია არ აუხდია ჩემოდანი.

ნუგზარისავე გაიხედა მალულად. მერე დაიჩოქა, ცალი ხელით იატაკს დაეყრდნო და ჩუმად, ფრთხილად გამოაცურა ჩემოდანი, სახურავი ახადა.

— ვაიმე!—დაიკვნესა ელენემ და ასე მუხლმორთხმული გაქეცდა და გარინდდა; სულ ერთიანად დაჩუტულიყო ბურთი, დაშვებულიყო და ცარიელი კუთხე დეტოვებინა საესე ჩემოდანში. თვალები აუჭრელდა ელენეს, გონება აერია, აღარ იყო ის ბურთი, რეზოს გაბერილი ბურთი, დროს მოებარა და თან წაეღო გარდაცვლილი შვილის ძვირფასი სახსოვარი.

და აქვითინდა ელენე, გულამოსკვნით ატირდა, ცრემლები ჩამოუვიდა ლოყებზე...

მაგრამ თითქმის ეჩვენებოდა ყველაფერი—ქვითინიც, ტირილიც და ცრემლებიც, გაქეცეხული და გარინდებული იჯდა.

— დედა, ვისია ეს ბურთი?

ნუთუ ეს სიტყვებიც მოეჩვენა ელენეს?

— უჰ, რა დიდი ბურთია!

არა, ეს მოჩვენება არ უნდა იყოს, რადგან ბურთი ჩემოდნიდან ამოიღო და მალლა აიტაცა. ვინ არის? ნუგზარი? თუ რეზო? ვერ მიმხვდარა ელენე,

ვერ გაუარჩევია, ცხადია, თუ მოჩვენება... ბავშვს ტუჩებთან მიუტანია ბურთი და ბერავს, თითონაც ებერება ლოყები, სახე წამოწითლებია, მალიმალ ისვენებს და ღრმად სუნთქავს, თან დედისაკენ იყურება და უღიმის. აი, გაბერა ბურთი, თოკი წაუქირა, იატაკზე აათამაშა, გაჰკრა ფეხი და კარადა შეაზანზარა, კინალამ გადმოყარა თეთვლები. მერე ხელი დასტაცა ბურთს, კარი გააღო და ქვევით, კიბეზე გადაისროლა, თითონაც ხტუნვა-ხტუნვით დაედევნა ბურთს.

ელენე გამოერკვა, გამოფხიზლდა, აღელვებული გაიქრა აივანზე და ეზოში გადაიხედა. უნდოდა უკან დაებრუნებინა, დაეტუქსა შვილი, მაგრამ ერთბაშად გადაავიწყდა ეს განზრახვა, თვალები ბედნიერებამ გაუბრწყინა; თმააწეწილი, წინდებჩაჩაჩული ნუგზარი თავდავიწყებით დასდევდა ყვითელი ტყავის ბურთს, უკან ამხანაგები აღევნებოდნენ, ყიჟინითა და ერთი აურზაურით დაკუნტრუშობდნენ ეზოში, და მზე თითქოს ველარ ასწრებდა მათი ჩრდილების ხატვას.

ქართული საზოგადოებრივი
ბიბლიოთეკა

თ ა რ ბ მ ა ნ ე ბ ი

სიმღერა ქალიშვილისა

ყინვამ კი არ ამიღეწა
ვაშლისფერი ლოყა...
ყველაფერი იმ უცარ
დიდ სიყვარულს მოჰყვა.

შემოიქრა გულში სევდით,
ვით ზაფხულის ელვა.
რა მინდოდა, რად ვუცქერდი
ზღვისფერ თვალთა ღელვას?

მთვარევე, ჩემებრ ანათროლო,
ნუ იქნები გულქვა—
რა მოხდება, გამაგონო
მისი ხმა და სუნთქვა.

წყლისპირ ხე დგას სატიალე
და ჩურჩულებს მწარედ...
ჩემს ქუჩაზე გაიარე,
გული დამიწყნარე.

გეგმვითი ქოხთა

ეზო ბირკით და კინკარით სავსე
და კრიკინების კრიკინი გრძელი.
ბალახი მწარე, ფიქრები მწარე,
როგორც თვალეში ჩამდგარი ცრემლი.

ხეები არყის, ხეები ალვის,
გზაჯვარედინთან იგივე მტვერი...
მოვედი, როგორც უცნობი მგზავრი,
კრძალვით შევალე ქიშკარი ჩვენი.

ვაი, რომ ველარ მომეფერება
ასე ნაცნობი და ახლობელი,
ჩემი სიცოცხლე და ჩემი შვება
დაკოჭრებული ხელები შენი.

სიხარულით და ფარული დარდით
ვერ აგენტება ღიმილამი მზერა.
შენ უკანასკნელ მზის ჩასვლას ჰგავდი,
აქ შენი სხივი კიაფობს ჯერაც.

ბედნიერებას მიაჩნდი უცხოოდ,
ალარ მელოდი ამნაირ დარში.
განთიადისას წახვედი უხმოდ—
ლამეში იყავ, ლამეში დარჩი.

რასაც ვერ სჭვრეტდი ოცნებით ტკბილით,
რასაც სიზმრებში ვხედავდით ძველად,
ახლა მშობლიურ ბაღებშიც ღვივის,
ახლა მშობლიურ დროშებშიც ელავს.

ადექ, მომსწრეო დედათა ხვნეშის
და გამოაღე ქოხნახის კარი,
შემომეგებე ქალური ეშხით,
გული გამითბე სიტყვებით წყნარით.

... როდესაც კვამლი მიხურავს თვალებს,
ვერ გამახარებს სილურჯით ველი.
ვდგავარ, მაწვალებს სიმღერა მწარე,
როგორც თვალებში ჩამდგარი ცრემლი.

განმორკება

ქაში—წყალი. თვალში—ცრემლი,
გულში დარდის მორევი...
წითელფლოტელს ვაცილებდი,
მკლავებს ვერ ვაშორებდი.

დაპირება ბევრი მომცა
გულის დასადაგველი.
ცხელი კოცნით, წრფელი კოცნით
დამიმღულრა ბაგენი.

წავიდა და პურის ყანა
აღელვა ზღვასავით.
ღრუბლის ფთილა, თითქოს ფრთხილად,
ციალებდა დასავლით.

ქალთა ჩქერი ორღობეში
ტრაქტორისტებს ხიბლავდა,

ბულბულები მთელი ეშხით
მიგალობდნენ ტკბილადა.

მათ გალობას მსუბუქფრთიანს
ყურს ვუგდებდი სიამით
და სიმღერამ სიტყვა მითხრა
ნაზი, ალერსიანი.

მითხრა, მოვა ჩემი მწველი
სიყვარული ფრთამალი...
ქაში—წყალი,
თვალში—ტრემლი,
გულში—იასამანი.

თარგმანი
მორის ფოცხიშვილისა.

შ ე ნ დ ა მ ი

ვინც უნდა იყო, მე მეშინის, რომ მიდიხარ სიზმარულ გზით,
რომ ყველაფერი, რაც შენა გწამს, სიზნარივით არ გაგეცალოს,
ახლაც შენი ხმა, სიხარული, სახე, წუხილი, დანაშაული და სიგიჟე ემზობა
ჩემთვის

და ქეშმარიტი შენი სული და სხეული მიდგება თვალწინ—
შენ გხედავ ნამდვილს, შენი უთვლელი საქმეების, შესამოსის,
კანონის და ტანჯვის გარეშე.

ვინც უნდა იყო, მე ხელსა გხვევ, რომ შენ გახდე ჩემი სიმღერა,
და ჩაგჩურჩულებ—
მე მყვარებია ბევრი ქალი და მამაკაცი, მაგრამ დღეიდან
შენ მიყვარხარ უფრო მხურვალედ.

მე ვიყავი ზანტი და უტყვი,
შენს შესაყრელად მე გზა უნდა გამეკაფა დიდი ხნის წინათ
და სიმღერები არ შემეთხზა შენს გარდა სხვისთვის,
დავაგდე ყველას, წამოვალ და შენ გამო ვიმღერებ ჰიმნებს—
ხომ არავის ესმოდა შენი—მე მესმის შენი,
არავინ გთვლიდა სრულყოფილად—მხოლოდ მე ერთი ვალიარებ,
რომ უზადო ხარ,
ყველას დათრგუნვა უნდოდა შენი და მე ვარ ერთი, რომ არა მსურს
შენი დათრგუნვა.
მე ვარ ის კაცი, შენს მეუფედ რომ არა ვთვლი ღმერთს და მბრძანებელს,
გეუფლოს იგი, რაც იღუმალ თვითონ შენშია.

მხატვრები ქმნიდნენ—
სურათებზე ხატავდნენ ზღვა ხალხს და მათ შორის ერთს ოქროსფერ
შარავანდითა,

მე ვხატავ უთვლელ მირიადებს და ყველა მათგანს
შარავანდი ადგას ოქროსი,
ჩემი ხელიდან მათ თავებზე იღვრება იგი
და მათგან მარად ნათელივით მოედინება.

მე შენ გამო ვთხზავ დიდების და ძლევის სიმღერებს,
ამდენ ხანს თვალნი დაბინდული გქონია თურმე,
და შენ ვერ ჰკრეტდი შენს სიცოცხლეს მძლესა და დიადს

და დაცინვად მობრუნდნენ შენსკენ შენი საქმენი
(შენი ლოცვები, შენი ცოდნა და საქმეები თუ დაცინვად არ
მობრუნდნენ, რაღად მობრუნდნენ?).

მე შენ მათ მიღმა დამალულს გხედავ—ნამდვილს, ქეშმარიტს,
და გეუბნები, არაფერი გაქვს შენ დასაციანი.
და მე მოგყვები იქ, სადაც შენ ჯერ არავინ წამოგყოლია,
შენი უგვანი გამოხედვა, ღუმილი, ღამე და ცხოვრება ყოველდღიური,
შენ რომ გმაღავს ყველასაგან და თვითონ შენგან,

ვერ გმაღავს ჩემგან,
და გაპარსული შენი სახე, მერყევი მზერა, ღირწი სხეული,
სხვებს რომ აბნევს და გზაკვალს უბნებს,

მე ვერ დამაბნევს.
შენი სამოსი თაფხედური, სიმთვრალე და გაუმაძღრობა
და უჟამო სიკვდილი შენი—
ყველაფერ ამას მე გაშორებ და გეუბნები:

ისეთი ნიჭი არ არსებობს ქვეყნად, იგი შენ არ გამკობდეს,
არც სიკეთე და სილამაზე ისეთი,
შენში რომ არ იყოს იგი ჩამდგარი,
და არ მსმენია მე ისეთი მოთმინება და გულოვნობა,
რომ იგი შენ არ გამშვენებდეს,
შენ იმგვარივე ნეტარება მოგელის, რაიც სხვებს ელოდება.
და მე სხვას ისეთს არას მივცემ, რომ იგივე არ მოგცე შენა,
მე არვის მიმართ არ ვიმღერებ დიდების ჰიმნებს,
არც ღმერთის მიმართ,
რომ ის ჰიმნები შენს მიმართაც არ ვიგალობო.

ვინც უნდა იყო, აღსდექი და მოიხვეჭე, რაც შენ გეკუთვნის,
აღმოსავლის და დასავლეთის შევენებანი—რა არის შენთან,
ან უსასრულო მდინარენი და უსაზღვრო ველების სივრცე—
შენც ხომ მათსავე უსასრულო და უსაზღვრო ხარ,
ეს სიშმაგენი, კავშირნი და ბუნების ძალნი
და წამება ბედით სიკვდილის

შენა ხარ მათი მბრძანებელი—
და განმგებელი ბუნების, გრძნობის, კავშირების და სიკვდილისა.

ბორკილები შენს ფერხთით ცვივა,
შენ განიცდი სიუხვეს და უსასრულობას,
შენ, დიაცო და მამაკაცო, ბერო, ქაბუკო, თქვენი, მდაბალნი და
ყველასაგან განკიცხულებო,—
თქვენი არსი ვლინდება თქვენში.
შობის, სიცოცხლის, სიკვდილის და დამარხვის მიღმა
ყველაფერი მზა არს და კმა არს
და ის მოწყენის, უვიცობის, დანაკლისის და რისხვის წიაღ
თავის გზას იკვლევს.

და ახლა გეტყვით, რა მიამბო მე დედაჩემმა იმ დროის გამო,
როდესაც ის ქალწული იყო და მშობლიურ სახლში ცხოვრობდა, —
ერთხელ რიჟრაჟზე წითელი სკვო მივიდა მასთან

ლერწმების კონით, რომლისგანაც საფარძლებს წნავენ,
მას ჰქონდა გრძელი, მზნინავი და უხეში თმები

და სახე თმებით შებურვილი,
და ნაბიჯები ჰქონდა ლალი, თავისუფალი,
მისი ხმა ვერცხლის ექვანივით რეკდა დროდადრო
და დედაჩემი განაცვიფრი უმზერდა მის ტანს, მის მწყაზარ სახეს,
მის სრულსა და უებრო სხეულს.

ის უმზერდა კიდევ დიდხანს და შეუყვარდა,
რადგან მშვენიერა და სიწმიდე მისდარი წინათ არ ენახა მას არასოდეს.
დედამ ის დასვა კერიასთან გვედოზე,

მერმე მოუშადა საუზმე კერძი,
არ მიუცია მისთვის საჭმე, მისგან ხსოვნა და სიყვარული რომ მიითვალა
და წითელი სკვო მასთან დარჩა მზის დაწურვამდე,

მზის ჩასვლის ჟამს წაივდა იგი;
და მასთან გაყრა აღარ სურდა დედაჩემს, აღარ,
მისთვის ფიქრობდა მთელი კვირა, თევობითაც მისთვის ელოდა
და ზამთარ-ზაფხულ იგონებდა, ფიქრობდა მისთვის,
მაგრამ მის გამო არაფერი სმენია, ისიც — წითელი სკვო
მასთან აღარ მობრუნებულა.

როგორ გგონიათ

როგორ გგონიათ, რისთვისა ვწერ მე ამ სტრიქონებს?
მისთვის, რომ ზღვაში მოსრიალე საომარი გემები ვაქო?
ან ხოტბა ვასხა დიდ ქალაქთა ბრწყინვასა და

ყოყლოჩინა ამპარტავენობის,
მიწურვილი ღღის და მომდგარი ღამის მშვენიერებას?
არა! — უბრალოდ იმისათვის, რომ მე ენახე ორი სათნო ადამიანი:
მღუმარედ იდგნენ ნავსადგურში და ერთმანეთს ეთხოვებოდნენ,
ერთი, რომელიც იქ რჩებოდა, გულმხურვალედ ჰკოცნიდა წამსვლელს,
ხოლო მეორე მაგრად, მაგრად ეხვეოდა თავის მეგობარს.

ბოროტმოქმედნო, ბრალდებულნო მსაჯულთა მიერ

ბოროტმოქმედნო, ბრალდებულნო მსაჯულთა მიერ,
ციხის საკანთა ბინადარნო, სიკედილმისჯილნო,
ბოროტილგაყრილო ავაზაკნო, კაცისმკვლელებო!
მე რა კაცი ვარ, რომ არ მსჯიან ციხის საკანში
და ხუნდები არ მაქვს გაყრილი.
მეც თქვენისთანა გულმხეცი ვარ და ცოფიანი,
რად არ მადევს ფეხზე ბოროტილი.

თქვენც, როსკიპებო, ურიდად და ურცხვად მეძავნო,
მე ვილა ვარ, რომ თქვენ გიწოდოთ ჩემზე ურიდი.

ბრალი მაქვს-მეთქი! ვალიარებ, თვითონვე ვამბობ,
ხმა ჩაიკმიდეთ, მაქებარნო,
კმარა, ეშმაკსაც წაუღია ეგ თქვენი ლიქნა—
მე ვპვრეტ, რასაც თქვენ ვერ ხედავთ თვალთ,
მე ვუწყი ის, რაც არ უწყით თქვენა.

ამ განიერი მკერდის შიგნით ვწევარ მე თავზე ლაფდასხმული,
სულშეხუთული,
მშვიდს რომ ვგავარ და სანდომიანს, ამ საგულეში
ჯოჯხეთური და უძღები გული მიფეთქავს.
გულმხეცობა და ავაცობა ჩემი საქმეა,
მე დავსერიწობ ამ კახებთან, არამზადებთან და უსაზღვროდ მიყვარს ისინი,
მე ვგრძნობ, თვითონ ვარ არამზადა, კაცისმკვლელი, მრუში, როსკიპი,
და მე დღეიდან მათ არ უარეყოფ,
რადგან მითხარი, ვით უარეყო მე თავი თვისი.

მწუხრის ქამს, ოდეს გავიგონე

მწუხრის ქამს, ოდეს გავიგონე კაპიტოლში ხალხის ხმაური—
ჩემს სახელს რომ ტაშისცემით ეგებებოდა,
იმ ღამეს მაინც არ ვიყავი მე ბედნიერი.
ოდეს ვსვამდი და ვნადიმობდი, ან თუ ოცნება ამიხდებოდა—
მაშინაც მაინც არ ვიყავი მე ბედნიერი.
მაგრამ როდესაც განთიადზე მღვივანი, მძლავრი წამოვდექი და
შევისუნთქე შემოდგომის მწიფე ჰაერი,
როცა ვიხილე საგსე მთვარე, როგორ გაფითრდა და ვით გაჰქრა
ცის დასავალზე,
როცა ნაპირზე მარტოდმარტო ხეტიალისას შევედი წყალში
და ვიცინოდი ცივი ზვირთით დასველებული და ვიხილე მზის ამოხდომა,
როცა ვიფიქრე, რომ მეგობარი ჩემი ჩემსკენ მოეშურება
ძვირფასი ჩემთვის—
ო, ქეშმარიტად, ბედნიერი ვიყავი მაშინ;
და ამოსუნთქვაც ამო გახდა, უფროვე ამო, პური ჩემი გულის სათქმელი,
და სიხარულით მიიწურა დღე მშვენიერი.
და შემდგომი დღეც ისეთივე მშვენი გათენდა,
და იმ დღის შემდგომ საღამო ქამს მოვიდა იგიც.
გვიან ღამით კი, ყოველივე რომ გაუჩნდა ირგვლივ,
მე ყურს ეუფლებდი წყლის მოძახილს დაუყუჩებელს
და ამ ძახილში მომესმოდა მოლოცვა. თითქო ჩემდამო თქმული,
რადგანაც იგი, ვინც მიყვარდა ყველაზე მეტად, ჩემს გვერდით იწვა
იმ მცივან და უჩუმარ ღამით
და შემოდგომის მთვარის შუქში ჩემსკენ ჰქონდა დახრილი სახე,
და მისი ხელიც, გულს რომ მესვენა,
ო, ქეშმარიტად, ბედნიერი ვიყავი მაშინ.

ქამთაღმწერელის მომავალ დროთა

ქამთაღმწერელის მომავალ დროთა,

მე თქვენ აგისხნით არაფრისმთქმელ ჩემს გარეგნობას

და რა უნდა თქვათ ჩემს შესახებ გეტყვი თვითონვე:
გამოაქვეყნეთ სახელი და მსგავსება ჩემი, რამეთუ იგი სახელია

მისი, ვინც ქვეყნად უნაზესი ტრფობა იცოდა,
სახელი ძმის და მოყვასისა—მეგობართა და მოყვასთაგან მოყვრიანისა,
მისი, ვინც არა სიმღერებით, არამედ გულში ვერ დატეულ სიყვარულის
ოკეანით რომ ამაყობდა

და ამ სიყვარულს იგი ღვრიდა დაუზოგველად,
ვინც ხშირად მარტო მოსეირნე, მეგობრისა და მოყვრისათვის
ფიქრს ეძლეოდა,

ვინც მოშორებით იმისაგან, მას რომ ძლიერ, ძლიერ უყვარდა—

იწვა მკმუნვარე ღამეების თეთრად მთეველი,

ვინც ზარდამცემი, ზარდამცემი უწყოდა შიში, რომ იგი ვინც
უსაზღვროდ გიყვარს,
იდუმალ იქნებ გულგრილია შენდამი იგი,

ვისთვის დღე იყო ბედნიერი—

ტყეში და ველად და მინდვრებზე ხეტილი მიჯნურთან ერთად,

ვინც მოსეირნე მეგობართან მკლავმოხვეული ვიდოდა ქუჩად

და მისი მკლავიც, მისი მკლავიც მხრებზე ეხვია.

შიში, დათმობა, სიღარიბე

შიში, დათმობა, სიღარიბე—

ჩემი ძველი და დამთრგუნველი, სასტიკი მტრები.

(მაგრამ რა არის კაცის სიცოცხლე, თუ არა მტერთან შერკინება
გამუდმებული?)

შეგინებულ ვაჟკაცობავ, ვნებას რომ ჰკლავ და ახშობ გულისთქმას,
გულგატეხილი მეგობრობის მწვავე ტკივილი (ყველაზე დიდი სატკივარი
ეგ არის ჩემთვის),

ცუდმედიდობავ, ჭორიკნობის ღვარძლო და შურო,

ფუჭი ლაცობის სიღუხპირვე (და მე ვიყავი

მოლაყბეთა შორის პირველი),

აუხდენელი ოცნებანო, გულს დაგუბულო მღულარება,

ბოლმის სიმწარე,

ადრეა, ადრე თქვენი ზეიმი.

კვლავ იხუფლებს და მოზღვავდება ქეშმარიტი ნიშატი ჩემი,

ბჭეს და ზღუდეებს გადანგრევს და ყველაფერს დაიმორჩილებს,

კიდევ წამოვა ის საბოლოო გამარჯვების მძლე იერიშით.

თარგმანი ინგლისურიდან
თამაზ ჩხეკელიძისა.

პრიგოლ სულუხია

განთიადისას დასკრეს. მაგიდის ზედაპირივით სწორ მინდორზე ისე ვერსად დაეცემოდა, რომ შორიდან არ შეემჩნიათ. შიშობდა, ან ნაღმი მომიღებს ბოლოს, ან ტანკი გამსრესსო. უნდოდა ღრანტი მოეძებნა სადმე, მაგრამ ვერც ეს მოასწრო. ბოლოს, როდესაც ბურანიდან გამოერკვა და თვალი აახილა, მინდორი გასაოცრად შეცვლილი ეჩვენა.

„გულწასულს მიფორთხია“, — გაიფიქრა და გაეხარდა. კბილის ღრქილით ადგა, გასისხლიანებულ ფარავანზე დაიხედა, იგრძნო, რომ ახლა მის ისედაც დამძიმებულ სხეულში ყველაზე მძიმე გული იყო და რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა — თვითონაც არ იცოდა საით. ფეხი ბორცვაკს წამოსდო, წაბარბაცდა, ღონე არ ეყო ამ კიკნა გოროხისათვის გადაებიჯებინა, და რაკი დარწმუნდა, უეჭველად დაეცემო, ნელინელ და ფრთხილად მიწვა. როცა სული მოითქვა, ისევ გახოხდა.

მინდორი თითქოს მოქმუშვნილიყო. დილით, როცა შეტევაზე გადავიდნენ, სულუხია ფეხქვეშ არც კი იყურებოდა, ისეთი სწორი იყო იქაურობა. ახლა, როცა მიწაზე გაშლართულიყო, მინდორი ოდროზოდრო ეჩვენა — ღარტაფებიტა და ბორცვაკებით დასერილი. სულუხია შეშფოთდა, ვაითუ სანიტრებმა, დაქრილებს რომ ეძებენ, ვერ შემაშინიონო. რამდენიმე მეტრი კიდევ გახოხდა. და იქვე ახლოს გერმანელი შეამჩნია და მის გვერდით — ფოლადის ჩაჩქანი, რომელიც ფიალასავით იდო. მოკლულს ხელი შიგ ჩაეყო, თითქოს წყალს ეძებსო. სულუხიას სუნთქვა შეეკრა.

„მე არსად არ გავხიხებულვარ, — შეძრწუნდა სულუხია, — სულ ერთსა და იმავე ადგილას ვწოლილვარ. განა მე არ მოვკალი ეს გერმანელი განთიადისას, ხიშტით გავგმირე და დავინახე კიდეც, როგორ დაეცა, როგორ მოიხადა ჩაჩქანი, გვერდით მოიდო და შიგ ხელი ჩაჰყო“.

სულუხია მიწას მიეკრა. წვრილი, წვეტიანი და ხასხასა ბალახი ნადირის ბეწვს აგონებდა. მკერდში ტკივილი იგრძნო. ახლა, როცა გადარჩენის იმედი აღარ ჰქონდა, უფრო ძალუმად ატკივდა მკერდი, თითქოს ეს ტკივილი აქამდე თავს იკავებდაო.

ბრძოლა როგორ დამთავრდა, ან მისი ასეული ახლა სად იყო, სულუხიამ არ იცოდა; შორს ვერ იხედებოდა, რადგან თვალები დასუსტებული ჰქონდა, ხოლო სროლის გრიალში სმენა იკარგებოდა. გუგუნი მთელს ჰორიზონტს ეფინებოდა. კვლავ სცადა გახიხებულყო, ფრთხილად აიწია მთელი სხეულით, თითქოს მხრებით მხოლოდ გასისხლიანებული გული ეჭირა. ყველაფერი ტკიოდა, თითქოს სისხლიც, სუნთქვაც კი. სწრაფი მოძრაობის ეშინოდა, რომ ამით თავისი ტანჯვა უფრო არ გაძლიერებინა. მთლად ტკივილებს მიეცა

და ტკივილებმაც დაიმონეს ის. ისე იყო გაწამებული, რომ ეს-ესაა ბოდვას დაიწყებდა. ნერვებიც ისე ჰქონდა მოშლილი, რომ მთელი სხეული უკანკალებდა, კუნთებში ძალა გამოლეოდა, ტკივილს აღარ გრძნობდა და ყველაფერ ამას შეჩვეულმა სულუხიამ იგრძნო, რომ მის არსებაში იყო ერთი კუთხე, რომელიც ტკივილებზე მაღლა იდგა, და რომ ამ ჯანმრთელი და ძლიერი ნაწილით ფიქრი და აზროვნება შეეძლო. სულუხია აჩქარდა. ბევრი რამის მოფიქრება იყო საჭირო, დრო კი ცოტა რჩებოდა.

პირველი, რაც მას თავში მოუვიდა, ის იყო, რომ გრიგოლ სულუხია ამოდ კვდებოდა, ისეთი არაფერი გაუკეთებია, რისთვისაც სიკვდილი ღირდა. მართალია, შეტევაზე გადავიდა, გერმანელებს ესროდა, ერთი მოკლა კიდევ, მაგრამ ეს რა დიდი საქმე იყო ვითომ!

„აი, როდის უნდა მოემკვდარიყავი: სამი წლის წინათ, წყალდიდობის დროს,—ფიქრობდა თავისთავზე გაბრაზებული სულუხია,—ღმერთს გეფიცებით, ორ ბავშვს გადავარჩენდი. ან და ფოთში რომ სატვირთო გემზე ხანძარი გაჩნდა, ძვირფასი ტვირთი უნდა გადაერჩინათ. აი, მაშინაც კარგი შემთხვევა იყო. ბევრის გაკეთება შემიძლო, მაგრამ შევშინდი. მაშინ სახელოვნად მოვეკვდებოდი. მე კი შევშინდა და აი, ახლა სიკვდილი მომადგა და სულ ტყუილად მიყვარა“.

იმის ფიქრმა, რომ ორჯერ ჰქონდა შესაძლებლობა სახელოვნად მომკვდარიყო და შიშის გამო ხელი ჰკრა დიდებას, ხოლო ახლა სულ უსახელოდ კვდებოდა, ძლიერ გააბოროტა და დააღონა ის. სულუხია მეგრელი იყო, ესე იგი ცეცხლივით ფიცხი ადამიანი. მეგრელებზე ამბობენ, რომ ისინი დატენილ ყუმბარებს ჰგვანანო, რომელსაც დამცველი აქვს გაფუჭებული: ვერასდროს ვერ გაიგებ, რისგან და როდის აფეთქდება, გაბოროტება ტკივილებზე უფრო ძლიერი აღმოჩნდა. თავიც გაუბრუნდა. სულუხია ცდილობდა სისხლიანი ხელით თმის ბლუჯასავით ამოეგლიჯა მიწიდან ერთი მუქა ბალახი, მაგრამ ბალახი ახალნაზარდი იყო და არ დაჰყვა თითების ნებას. ჰო, სიკვდილი უცებ, მოულოდნელად მოადგა კარზე სულუხიას. სიკვდილს ასე უქმად უნდა მოეტაცა იგი. ეს მით უფრო საწყენი იყო, რომ საქმეს არაფერი ეშველებოდა.

გაისხენა ზუგდიდი, მხიარული სახლი და მოხუცი დედა. დედა სიმღერის ისეთი მოყვარული ქალი იყო, რომ თავისთავზე ხშირად ამბობდა:

„წლები იყოს საკმარისი, თორემ სიმღერების ორასი წლის მარაგი მაქვსო“. მოხუცებულს უკვე რცხვენოდა სიმღერისა და თავის ვაჟს ჩასციებოდა—ჩემს მაგივრად ახლა შენ იმღერეო. „როცა არ ვმღერი, თავი მტკივა,“—გამოტეხით ეუბნებოდა ის თავისიანებს.

მეგრელები ჩიტებივით მგალობლები არიან და განა დედა ტყუოდა? მეგრელი ძილშიც იმღერებს, სიკვდილის წინაც ჩაიღლინებს სიმღერის დასაწყისს. „აი,—ფიქრობდა გრიგოლი,—დედა ვერაფერს მიიღებს ჩემგან, ვერც სიმღერას, ვერც დიდებას. აბა, რას მიმღერებ? რა გავაკეთე მე?“ იგი კიდევ დიდხანს იჯავრებდა, სახელი რომ ვერ მოიხვეჭა, მაგრამ ფეხის ხმა მოესმა. ფიქრები უკუაგდო და თოფი ახლოს მიიტრია.

სულუხიას სამმა გერმანელმა ჯარისკაცმა ჩაუარა, როცა საკეტის ჩხარუნი მოესმათ, ისინი ერთბაშად გაერთხნენ მიწაზე. თოფი არ გავარდნილა. მაშინ ისინი სულუხიასთან მიხობდნენ და რა დაინახეს, ის ფეხზე ვერ დგებოდა, ხელები ჩაავლეს და წაათრიეს. სულუხიამ გონება დაჰკარგა და ამიტომ ამ მგზავრობის მთელი საშინელება არ განუცდია. სოფელში რომ შევიდნენ, ცნობა მაშინ დაუბრუნდა. სწორედ ის სოფელი იყო, რომელიც გრიგოლ სულუხიას უნდა აეღო განთიადზე.

გერმანელმა, რომელიც რუსულს ძლივს ამტკრევდა, სულუხიას თავზე ვედროთი წყალი გადაასხა, თითქოს ეს დაუბრუნებდა დაჭრილს სიმხნევებს, გამოკითხვა დაუწყო: რომელი ნაწილიდანა ხარ, ახლა სად იმყოფება, ან რა მოუვიდა შენს ნაწილსო. ცნობიერებასთან ერთად გრიგოლს დაუბრუნდა ის განწყობილება, რომელიც მას სწორედ ამ სამი გერმანელის გამოჩენის წინ ჰქონდა,—ეს იყო თავისთავის წინააღმდეგ მიმართული მრისხანებით აღსავსე განწყობილება.

გაბოროტებამ ცახცახით დაუარა მთელს სხეულში. კანკალებდა, კბილებს აკრაქუნებდა, თვალები ისე შეღავდა, თითქოს მზად არის მოწინააღმდეგეს მივარდესო.

— გესმის, რას გეკითხები?—უთხრა გერმანელმა.

— მესმის, აბა, რა! ყრუ კი არა ვარ!

— მაშ, მიპასუხე!

— რად უნდა გიპასუხო? ჩემი ნებაა: მინდა—ვიტყვი, მინდა—არა,—მიუგო სულუხიამ.

პატარა, გამხდარი, საოცრად მოძრავი სულუხია, ისევე, როგორც ყველა მეგრელი, რომელთა დაჭერა მზის სხივზე უფრო ძნელია, გერმანელის წინ იწვა ნიდაყვებზე დაყრდნობილი და თვალებდაუხამხამებლად მისჩერებოდა მას გაბოროტებული. სულუხია სხვა დროსაც ვერ ითმენდა, როცა ასე ელაპარაკებოდნენ და, მით უმეტეს, ახლა გერმანელს არ მოუთმენდა შეურაცხყოფელ კითხვებს.

— თუ არაფერს იტყვი, შენი საქმე ცუდად იქნება, იცოდე, — გააფრთხილა გერმანელმა.

— ვისი საქმე იქნება ცუდად? ჩემი? მე შენ გეუბნები, ნუ მაღიზიანებ. არამზადავ! შენ იკითხე, თორემ მე რა. გაიგონე?

აქ ერთ-ერთმა ჯარისკაცმა, რომელმაც ის დაატყვევა, მოქნევით დასცხო მუშტი მარჯვენა მკლავში, მერე მოუგრია და გადაუმტვრია.

— არამზადავ, ვის აშინებ. ერთი თოფი მომეცი და მე შენ გიჩვენებ! თვალეში შემოფურთხებია შენთვის!

— შენ ხომ რუსი არა ხარ, ქართველი ხარ,—უთხრა გერმანელმა.—გვითხარი, რაც გვინდა, და ჩვენც არ გაწვალებთ, ჰოსპიტალში გაგზავნით. ჩვენ ქართველებს პატივს ვცემთ.

— თქმით ვერაფერს გეტყვით, მარა შემოძლია გიჩვენოთ.—ცხარედ უპასუხა სულუხიამ და მარცხენა სალი ხელით ისეთი ჟესტი გააკეთა, რომ გერმანელს შეურაცხყოფისაგან სახე აღისფრად აელეწა.

— დაინახე? ვერა? აი, ეს არის ჩემი ჩვენებები.

აქ კი რამდენიმე კაცი ეცა ტყვეს. მეორე მკლავიც გადაუმტვრიეს და ფარაჯა, ხალათი და საცვალი სულ ერთიანად შემოაგლიჯეს. ახლა ზურგზე ხუთქიმიანი ვარსკვლავის ამოჭრას შეუდგნენ. ეს რომ პირველი ტკივილი ყოფილიყო, დაიკვნესებდა ან და დაიყვირებდა, მაგრამ ის დილიდანვე მიეჩვია ტკივილებს, თანაც ისე იყო გაბოროტებული, რომ თავი შეიკავა. ზურგზე კანი ნაფლეთ-ნაფლეთად შემოაფტკვნეს. გერმანელმა კვლავ გაუმეორა კითხვა, ხომ არაფერს იტყვოდა ტყვე.

— რა უნდა ვთქვა? არამზადა ხარ, აი რას გეტყვი. ვის აშინებ? ხალხი არ გინახავს, ვირიშვილო? იქნება გგონია, ქართველებს პატივს ვცემო, რომ მითხარი, ამისათვის თავზე ხელი გადაგისვა? ჩვენ ხალხი ვართ. შენ ვინა ხარ? გველისწიწილო! გგონია, ადამიანი ხარ? მაიმუნის უკანალი უფრო ღამაზია, ვიდრე შენი ცხვირპირი, ნაბუშარო! ეჰ, ახლა რომ ძალა ჩემს ხელთ იყოს, მაგ დაყვლებილ თვალებს ენის ქვეშ ამოგჩრიდი!

სულუხია შემობრუნდა და გერმანელს ზურგი შეაქცია; სოფელს გახედა. ქერჩის კირქვისაგან აშენებული სახლები, რომელთა ბანებზე ხშირი ბალახი დაეთესათ, ნახევრად დანგრეულიყო. ისინი მიწიდან ახლად ამოთხრილი ძველი ნანგრევებით მოჩანდნენ.

ქუჩებში ტანკების ნამტვრევები, ძროხის რქები, ჯარისკაცების დაფლეთილი ფეხსაცმელები ეყარა. გადაყვითლებულ ველზე მზე დაბლა იდგა. მდუმარე ჩიტების გუნდი ღამურებით დაქროდნენ სოფელში ერთადერთი გადარჩენილი ხის თავზე. წყნარი საღამო ახლოვდებოდა.

— დედაჩემო, მიმღერე რამე! — სინაზით ჩაიჩურჩულა გრიგოლმა. გაახსენდა თავის სახლში ასეთი საღამო, როცა ჩინართან, რომელიც ათრთოლებული ჩრდილით მთელს ეზოს ფარავდა, დედა გამოვიდოდა ხოლმე და ნალვლიანად მოხუცის ხმით მღეროდა ძველ, ყველასაგან მივიწყებულ სიმღერას და ამის გამო სიმღერა ახლებურად ჟღერდა. — დედა, მიმღერე რამე!

— გონს მოხვედი? ალაპარაკდი? — შეეკითხა გერმანელი.

— ოო, ნუ მიშლი! — მიუგო სულუხიამ თითქმის მშვიდად.

ყველაფერი, რითაც კი შეეძლოთ ტანჯვისა და წამების მიყენება, ყველაფერი გაუკეთეს სულუხიას არამზადებმა. მაგრამ იმანაც, გრიგოლ სულუხიამაც, ოცდაექვსი წლის ზუგდიდელმა წითელარმიელმა, სადაც ფრინველებიც კი მოფრინავენ გალობის შესასწავლად, იმანაც შეასრულა თავისი ვალი — იგი ფოლადივით მტკიცე იყო. და ახლა მას მარტო უნდოდა დარჩენა თავისთავთან, რომ ამაყად გადაეხედა წარსულისათვის.

— აზიელო! გინდა მშვიდად მოკვდე? ვერ მოგართვი! — შეჰყვირა გაცოფებულმა გერმანელმა.

მაგრამ სულუხია ისეთი კაცი არ იყო, რომ ვინმესთვის გაებედინებინა დაყვირება, განსაკუთრებით სიკვდილის წინ.

— შენ თვითონ ვინა ხარ? — დაუყვირა მან გერმანელს და სიტყვა შეაწყვეტინა. — არც აზიაში შეგიშვებთ და ევროპიდანაც გამოგაპაჩურებთ, მაშინ ვილა იქნები? ბევრი ყვირილით მხოლოდ შენს თავს აშინებ. გამეტალე, გეუბნები!

— ცეცხლში! ცეცხლში შეაგდეთ ეს არამზადა! — გასცა განკარგულება გერმანელმა.

კოცონი, რომელზედაც ჯარისკაცები კონსერვებს ათბობდნენ, თითქმის ჩამქრალი იყო, როცა გრიგოლი გაეარვარებულ ნაცარში შეაგდეს და ზემოდან ჩალა დააყარეს.

— ხუთი წუთილა დაგრა, — დაიხარა გერმანელი გალურჯებულ, ყველა უბედურობაგადატანილ და უკვე გრძნობადაკარგულ სულუხიასთან.

... წყნარმა საღამომ ველს თავისი სოსანისფერი და ლურჯი ჩრდილი მოფინა. მაგრამ ამ სიჩუმეში აღმოსავლეთიდან მრისხანედ მოდიოდა ბრძოლის მგრგვინავი ხმაური. ის ღამე ქექა-ქუხილის ღამეს მოგაგონებდათ. ჩალა უბოლოდ იწვოდა. გერმანელმა დიდი, სათუთუნეს მსგავსი სამ პატრუქიანი სანათი მიიტანა ჩალასთან და ცეცხლი ტკაცუნით და წრიპინით მოედო ჩალას.

მცხოვრებლები, რომლებიც გრიგოლ სულუხიას საზარელ სიკვდილს უყურებდნენ, ამბობენ, როგორც კი ცეცხლი მის სახეს შეეხო, მან დაიკვნესა, თითქოს სიზმარში ყოფილიყო, და დამტვრეულ ხელებზე წამოწევა მოინდომა, რომ ცეცხლიდან გამოსულიყო, და მაშინ გაიგონა ხალხმა უკანასკნელი გრძელ-გრძელი, თანდათან მზარდი წამოძახილი გრიგოლ სულუხიასი. წამოძახილი სიმღერას ჰგავნებია, სიმღერა-ძახილს. შეიძლება ის იძახდა. „დედა-საქართველოვ, მიმღერე რამე!“

ანდა ზუგდიდს თუ ეთხოვებოდა, თავის მოხუც დედას ეძახდა: „დედა, მიმღერე ახლა რამე!“

ანდა მახლობელი ბრძოლის საშინელი გრგვინვა რომ ესმოდა, სოფელში შექრილ ამხანაგებს დიდებისაკენ მოუწოდებდა: „ძმებო, თქვენ წინ ვკვდები!“

და გათავდა. არც ამოუკენესია, ტანი არ შეუთრთოლებია. ისე მოკვდა, თითქოს მაღლიდან ჩამოვარდნილი მკვდარი ჩიტიო.

სოფელი შეღამებისას აიღეს. კოცონი ისევ ლაპლაპებდა და სულუხიას დანახშირებულ სხეულს მოშავო-მოწითალო ფერის ვარსკვლავი შეუნარჩუნებია ბეჭებშია.

სულუხია ომში დამწვარ დროშასა ჰგავდა, რომელსაც ცეცხლიც ვერ მოერიო, რომ მისი ემბლემა — ცეცხლმიუკარები, სტალინური ფოლადისაგან გამოქედილი ვარსკვლავი დაეწვა.

თარგმანი
ციალა ზაჩიძისა.

პაქისტანური მოთხოვნებიდან

ფრინველები და ბავშვები

ქალიდან ქალაში პაწია თუთიყუშების გუნდი ისე დაფრინავს, თითქოს ნაპერწკლები იფანტებიანო. წყალს ძველი გეგებიდან სვამენ ღია წითელი ფერის ბუმბულით შემოსილი ჩემთვის უცნობი ფრინველები. ლაღად დახტიან და არ ეშინიათ, რომ ვინმე ქვას ესვრის, ან თოფით მოჰკლავს. პაქისტანში უყვართ ფრინველები. მათი მოკვლა სასტიკად აკრძალულია. ფრინველებმა ეს იციან და ამიტომაც ადამიანს არ უფრთხიან.

ფართო აივანზე, სადაც საუზნის სუფრა გაუშლიათ, თეფშებსა და თეფშებს შუა მოლურჯო-მოშავო დიდი ყვავი დაბრძანდება. გრძელი ნისკარტით თეფშებზე ხელსაწმენდებს ქეჩავს და საჭმელს ათვალერებს. ძეხვს, კვერცხს და ყველს არ ეკარება, მაგრამ თუ პურის ნაჭერი დაინახა, მსახურებს არ მოერიდება, უმალ ნისკარტს ჩაჰკრავს და გაფრინდება. პურის ნაჭერს თავის ბუდეში წაიღებს. ყვავის არც გაჩერება შეიძლება და არც შეშინება. თურმე ნუ იტყვიოთ, სასარგებლო ფრინველი ყოფილა და ამიტომაც ხალხმა უნდა იკისროს მისი გამოკვება.

ყარაჩის ზეცა შავი წერტილებითაა მოფენილი. ესენი ძერები არიან. მთელი დღე მათი ჩხავილი ისმის. წუთით არ გაჩერდებიან, სულ მოძრაობენ ხორცის ნაჭერი რომ აიღოთ და აივანზე გაიტანოთ, ძერა, რა გინდ მალლა არ იყოს ასული, სანუკვარ ლუქმას მაინც დაინახავს, ხელათვე დაბლა დაეშვება, ხორცის ნაჭერს ნისკარტის ერთი ჩაყვრით ხელიდან გამოგტაცებთ, აფრინდება ცაში და ისევ წერტილად გადაიქცევა.

— რის მაქნისია ამდენი ძერა? — ვკითხე მე ერთ ადგილობრივ მცხოვრებს.

— ესენი ჩვენი სანიტრები არიან, — მიპასუხა მან, — ყოველგვარ გადანაყარს და დამპალს კრეფენ. მუსრს ავლებენ ბაღების და მინდვრების მავნებლებს, ძალიან სასარგებლო ფრინველები არიან.

ძერები თუთიყუშებს, ყვავებს, კაქაჰებს და სხვა ფრინველებს თავს არ ესხმიან. ყველანი ერთად, მშვიდად ცხოვრობენ.

ყოველ დილით ჩემი ფანჯრის ქვეშ ორი მებაღე მუშაობდა. მოხუცი მებაღე და მისი ახალგაზრდა მოწაფე, ჩაკუტულები პატარა თიხის ქოთნებს ამტვრევდნენ. თიხის ნამტვრევებს დიდ ქოთნებს ძირში უწყობდნენ და შიგ სხვადასხვა დეკორატიულ მცენარეებს რგავდნენ. ისინი გულმოდგინედ და შეუჩერებლივ მუშაობდნენ. ქოთნებს გრძელ ფიცრებზე ჩამოამწკრივებდნენ. როდესაც ფიცარი აივსებოდა, გაძვალტყავებული ხელებით სწევდნენ და მიჰ-

ქონდათ. როგორც ჩანს, დეკორატიული მცენარეების მოთხოვნილება დიდი იყო, რადგან ყოველდღე მებაღეები ბევრ ასეთ ქოთანს ამზადებდნენ. მუშაობის დროს, სანამ ქოთნებს მიწით აავსებდნენ და შიგ მცენარეებს ჩარგავდნენ, ირგვლივ აუარებელი ბელურა ჩიტები ირეოდნენ. ჩიტები მიწას ქეჩავდნენ, ქოთნიდან ქოთანზე დახტოდნენ, მებაღეებს ალარ ეპუებოდნენ, ფიცარზე სხდებოდნენ, იქიდან ბუმბულ-ნისკარტის წმენდითა და ფრთების ბერტყვით ბალახში გადაძვრებოდნენ. შემდეგ ისევ ქოთნებს უბრუნდებოდნენ და ნისკარტით დაუღალავად მიწას ქეჩავდნენ. სიხარულისაგან ჟღერტულდებდნენ და ჟივტივებდნენ.

ეს ბელურა ჩიტები ძალიან ჰგვანან ჩვენს ბელურა ჩიტებს. ხანდახან ისე გაკადნიერდებოდნენ, რომ მებაღეებს მხრებზე დაასკუპდებოდნენ და ჯერ მიწით აუვსებელ ქოთნებში იცქირებოდნენ. მებაღეები მათ ყურადღებას არ აქცევდნენ.

შემდეგ ბელურები წყლით სავსე ტაშტში ნებივრობდნენ, ფრთებს აფართხუნებდნენ და ისევ ბაღებისაკენ მიფრინავდნენ. საითაც არ უნდა გაგვევლო, ყველგან ფრინველების გალობა ისმოდა. მთელი დღე ქიკიკობდნენ. ღარიბი ხალხი მათ საკენკს უყრიდა და დასაღვე წყალს უდგამდა. ჯავრი არაფრისა სკირს პაკისტანის ფრინველებს, მზამზარეულზე ცხოვრობენ.

ბელურა ჩიტებივით დარბიან ყარაჩის ქუჩებში ბავშვები. ტანთ თითქმის არაფერი აცვიათ. იმათს გამხდარსა და ფართო თვალებიან სახეს აღმოსავლური სიშავის ეშხი ამკობს. ისინი სკოლისაკენ როდი მიიჩქარიან. სკოლები აქ არ არის, ასში მხოლოდ ექვსი ბავშვში თუ იქნება წერა-კითხვის მცოდნე. ბავშვები მუშაობენ. აგერ მოდის ორი გოგონა. თავზე აქლემის, ცხენის და ვიოის ნეხვით სავსე დიდი სინები დაუდგამთ. ნეხვს ქარვასლების წინ, მეეტლეების სადგომებთან აგროვებენ, შემდეგ ბაზარში მიაქვთ და იქ მათი დედები ჰყიდნიან. ბაზრისაკენ მიმავალი გოგონები გზადაგზა იცინიან, მღერიან და თუკი ვინმე მეგობართაგან შემოხვდათ, უთუოდ გაეხუმრებიან.

აგერ სახლს აშენებენ. ქალმა მესამე სართულზე ზურგიით უნდა აიტანოს აგურები. დაბლა მას პატარა გოგონა და ბიჭი შეედიან და ფიცარზე აგურებს აწყობენ. ბავშვებს მძიმე აგურების დაწყობა ეძნელებათ, მაგრამ ხანში შესული გამოცდილი მუშებივით ხმაამოუღებლად და დინჯად მუშაობენ.

აგერ ქარხნის ქიშკრიდან თავიანთ დედებთან ერთად გამოდიან ბავშვები. მთელი დღე იმუშავენ და დაქანცულები ძლივს მოლასლასებენ. მოდიან ბარბაციით და დედის კალთას ხელს არ უშვებენ, რომ არ წაიქცნენ.

მაგრამ ზოგი ბავშვი ბედის ანაბარა არის მიგდებული. ევროპიელს დაინახავენ თუ არა, მაშინვე მივარდებიან და „ბაკშიშ, ბაკშიშ! რუპია, რუპიაო“ — იძახიან. ამ დროს მართლაც ძალიან ჰგვანან ბელურა ჩიტებს, რომლებიც მებაღეს დააფრინდებიან ხოლმე.

ბავშვები თხოულობენ მოწყალებას. თხოულობენ გროშებს. მშობლებმა უთხრეს: „წადით და ფული თვითონ იშოვეთ. ევროპიელებმა შეიძლება ჯოხი დაგარტყან, მაგრამ ივარგეთ და დარტყმა აიცდინეთ. ევროპიელებმა შეიძლება გროშიც გაჩუქონ!“

და აი, თქვენ გარს გარტყიათ უამრავი ასეთი ბავშვი. ხედავთ მათს ეშმაკურ თვალებს. ისინი შიშველ მკლავს გიწვდიან. ანცები უტიფრად იმანქებიან და ყვირიან: „ბაკშიშ! ბაკშიშ! მაჩუქეთ ერთი გროში.“ უმრავლესობა ამ ბავშვებისა გოგონები არიან. ცხვირის ნესტოში ბეჭედი აქვთ გაყრილი და დაღლილ მაჯებზე იაფფასიანი სამაჯურები უკეთიათ.

ესენი მართლაც ბელურა ჩიტებს ჰგვანან, ჩიტებივით მოუფიქრებელნი და

დაუდევარნი არიან. ქუჩა-ქუჩა წანწალს ჯერ კიდევ არ წაუტყვნია მათი სპეტაკი ბუნება. ბავშვები თავიანთ მშობლებს ეხმარებიან. როდესაც ასეთი გოგონა შინ ერთს ან ორ რუპიას მიიტანს და ეს მისი მამის დღიურ შრომას აღემატება, რასაკვირველია, ასეთ ბავშვს მშობლები მიუაღერებენ და აკოცებენ კიდევ იმისათვის, რომ ფული იშოვა.

თუ ასეთი ბავშვები ოჯახში ბევრნი არიან და მათ მხოლოდ მძაღლე ფქვილის ლავაშებს და დამბალ ბანანებს აჭმევენ, მაშინ ყველასათვის ნათელია, რატომ მათხოვრობენ ისინი და რატომ გაიძახიან ასე თავგამოდებით „ბაკ-შიშ! ბაკ-შიშ!“

ბელურა ჩიტები ცხენების სადგომებს აწყდებიან. იქითვე მიისწრაფვიან ეს ბავშვებიც. ჩიტები და ბავშვები ერთმანეთს ცხენის ნეხვს ეცილებიან.

მაგრამ ჩიტებს შეუძლიათ გაფრინდნენ სხვა მხარეს: მიაშურონ ბალებს, ხეივნებს, იქ საზრდოს იშოვნიან და შიმშილსაც მოიკლავენ. რა უჭირს პაკისტანის ჩიტებს. ბრაღი პაკისტანის ბავშვებისა, ისინი არიან საცოდავნი და მშვივრები. ისინი ფრინველებზე უარესად ცხოვრობენ! ვაგლახ, რომ ასეა!

მ ი რ ი

პაკისტანში ვირებს ყოველ ფეხის გადადგმაზე შეხედებით. ისინი დადიან, წვრილსა და ნაცრისფერ ფეხებს უხმოდ მიაბიჯებენ, ყურებს ოდნავ აბარტყუნებენ და ფართო თვალებით აღმაცერად იცქირებიან; მათ ყველგან შეხედებით: გზებზე, ბილიკებზე, დატვირთულებს ნახშირით სავსე ტომრებით, შეშით, ფიჩხით, ბრინჯის ტომრებით და ყოველგვარი ხარახურით. ისინი ლახორისა და ყარაჩის საუკეთესო ქუჩებზე ისევე აღუშფოთველად დადიან, როგორც ბელუჯისტანის, ან ჯამრუდის მინდვრებში ბალახსა და ნარს კორტნიან ხოლმე.

მათ არ აშინებს არც ავტომობილების მიმოსვლა, არც ელექტრონის სინათლე. მაშინაც არ ეშინიათ, როცა გვერდით რახრახით ჩაუვლის მატარებელი.

ჭამაში ერთობ ფაქიზები და თავშეკავებულნი არიან. საქმელი თითონ უნდა მოიძიონ, რადგან მეპატრონეები იმათ გამოკვებაზე არ ზრუნავენ.

აქვთ თუ არა ერთმანეთში მეგობრობა? ეს არავინ იცის, მაგრამ ხანდახან, როდესაც ვირები ერთმანეთს შეხედებიან, შეჩერდებიან და რაღაცას ჩქარ-ჩქარა წაიყროყინებენ, შემდეგ ისევე ჩქარა მოშორდებიან ერთმანეთს და თავის გზას განაგრძობენ. სწორე გითხრათ, არასოდეს მინახავს მოჩხუბარი ვირები. მაგრამ მდინარე რავის ვიწრო ხილზე მე ვნახე ერთი ვირი, რომელსაც არცთუ კნინი წარმოდგენა ჰქონდა საკუთარ ღირსებაზე.

საქმე ის გახლავთ, რომ რავის ხიდი დიდი მოძრაობისათვის არ არის ვათვალისწინებული, მიუხედავად ამისა, ამ ხილზე დიდი მოძრაობაა და საბარგო მანქანები, მაღალთვლებიანი ჟრმები და სხვადასხვა საბარგო ეტლები ყოველ წუთში მიმოდიან.

ვირებისთვის და აქლემებისათვის გასაღლეელი ცალკეა მიჩენილი, რათა ისინი ბორბლიანი ტრანსპორტის კოლონადას არ შეუერთდნენ.

ერთ საღამოს, როდესაც ლახორს ის იყო ეთხოვებოდა ნოემბრის მზე და ბინდი ახლოვდებოდა, ხილზე შეშით დატვირთული ვირი მობაკუნებდა. ეგონა, საცაა ჩემი გზა დასასრულს მიუახლოვდება, ბინაზე მივალ და დავისვენებო. ამიტომაც მისთვის განკუთვნილ გზაზე მძიმედ მიაბიჯებდა, არ ჩქარობდა. მის გვერდით კი დატვირთული მანქანები მიდიოდნენ.

ვირს შემოხვდა, ერთი ეტლი ნაცრისფერი „დოჯი“, რომელშიაც იჯდა სევდით შეპყრობილი ამერიკელი. როცა დაინახა წყნარად მიმავალი ვირი, წამოიწია და უეცრად ჯოხი ისე მაგრად დაარტყა, რომ ვირმა მოულოდნელობისაგან უკანა ფეხებზე ჩაიჩოქა, მერე ნაღვლიანი თვალებით შეხედა ამერიკელს, ვინც ასეთი შეურაცხყოფა მიაყენა და ვის წინაშეც არავითარი დანაშაული არ მიუძღოდა. შემდეგ სიმტკიცე მოიკრიფა, წამოდგა და „დოჯს“ გზა გადაუღობა.

დატვირთული ვირი ისე ჯიქურ დადგა შუა ხილზე, რომ მთელი მოძრაობა შეჩერდა. მანქანების გავლა ყოველად შეუძლებელი შეიქნა. გაისმა ყვირილი: „რა ამბავია, რატომ შეჩერდითო?“ — ატყდა ერთი აურზაური. პატრონმა ვირს ყურებში ჩაავლო ხელი და გამოსწია, მაგრამ ადგილიდან ვერ დასძრა. ამერიკელმა ჩაარტყა, მაგრამ ვირი უძრავად იდგა და აინუნში არ აგდებდა ცემა-ტყეპას. ხილზე გზა მთლიანად შეიკრა.

ვირს ხან კუდით ეწეოდნენ, ხან ფერდებში ურტყამდნენ, შოფრები მის ყურთან აყვირებდნენ საყვირს. ვინ ფეხს ჰკრავდა, ვინ ხელს, ვირი ადგილიდან არ განძრეულა, ხესავით გაშეშებული იდგა.

ხიდის ორივე მხარეს მანქანები ჩამწყრივდა, არავინ იცოდა რა ელონათ.

ამერიკელი ყვიროდა: „გადაადგეთ წყალში ეგ წყეულიო!“, მაგრამ „წყეული“ იდგა, ყურსაც არ იბერტყავდა და კუდით ბუზებს იგერიებდა.

რაღა ძალი და ღონე ჰქონდათ, ღრიალებდნენ ინგლისელები და ამერიკელები. მათს ყვირილზე იქ მდგომი გონებამახვილი გლეხკაცები ოხუნჯობდნენ. აუარებელი მანქანების საყვირები ერთხმად აგუგუნდნენ, დიდძალმა ხალხმა მოიყარა თავი ვირის გარშემო, ისე რომ გარეშეს შეიძლება ეფიქრა, ხილზე რაღაცა საშინელი ხელჩართული ბრძოლა გაუმართავთო. ვირი არავითარ ყურადღებას არ აქცევდა აურზაურს და მშვიდად იდგა. ბოლოს მას მიუახლოვდა ოთხი მხარბეჭიანი მტვითავი, დაიფურთხეს ხელებზე, თითომ ვირის თითო ფეხი ასწია, აიტაცეს დიდყურა და გვერდზე ისე გადაიყვანეს, თითქოს ძეგლი გადაჰქონდათ.

გაიხსნა გზა, ამოძრავდა მანქანები.

როცა ვირმა დაინახა, რომ მისი შეურაცხყოფელი ამერიკელის „დოჯი“ აქაურობას მოშორდა, ამოიხენეშა, მოიღუშა, ყურები შეაბარტყუნა და შინისაკენ გაემართა, ერთი-ორჯერ მაინც გადმოიხედა იქითკენ, სადაც მას მოძრაობის წესების დარღვევა მოუხდა, გადმოიხედა ჩქარი და ანკარა მდინარის — რავის ხიდისაკენ.

მ ს ტ ა ტ ი

პაკისტანის სახელგანთქმული მგოსანი, რომელსაც პაკისტანელები ილბალს ეძახიან, ღრმად მოხუცებული გარდაიცვალა, მე მისი ლექსებიდან ვიცნობ მხოლოდ რამდენიმეს, რაიც ლახორელმა მეგობრებმა გადმომითარგმნეს. იმ ლექსების მიხედვითაც შეიძლება დავასკვნათ, რომ ილბალი მართლაც ჩინებული პოეტი ყოფილა...

ამის გარდა, როცა პირველად პაკისტანში მივედი და მანქანიდან ხაიბერის მახლობლად გადმოვედი, საზღვარზე მდგომმა გუშაგმა სალამი ილბალის ლექსებით გვითხრა.

მის ნეშტზე პაკისტანელი ხალხი აშენებს დიდსა და მშვენიერ მავზოლეუმს, რომელიც ჯერ კიდევ არ არის დამთავრებული. ერთხელ სალამო ჟამს მავზოლეუმის დასათვალიერებლად გავემართენით.

იღბალის მავზოლეუმი აღმართულია გორაკზე, საიდანაც შშენიერად მოჩანს ლახორის სხვადასხვა ფერისა და სხვადასხვა საუკუნეში ნაგები შენობები.

მავზოლეუმი საუკეთესოდ მოჩუქურთმებული ოთხკუთხედი ქვაა. დიდი ნიჟის პატრონი უნდა ყოფილიყო მავზოლეუმის ოსტატი, რომ ქვისათვის სული შთაებერა და გაეცოცხლებინა. ამის გარდა, მას უნდა ჰქონოდა ძლიერი მაჯვენა და უტყუარი თვალი.

— თანაც პოეტური ცეცხლით ანთებული გული, — თქვა ერთმა იქ დამსწრეთაგანმა. პაკისტანელებს უყვართ ხატოვანი თქმები, მაგრამ ეს გამოთქმა აქ გადაჭარბებული არ იყო.

მავზოლეუმის ჩუქურთმები დამთავრებული არ იყო, მის გარშემო უშველებელი ლოდები და ფილები ელაგა. ფილების ნახატები და ბარელიეფი არ დაესრულებინათ, საღამო იყო თბილი და მისი სითბო მავზოლეუმის კედლებს ეხლებოდა, ვით ტალღა მწუხრის ნაპირს... მავზოლეუმის პირდაპირ აღმართულიყო ძველი ციხე-სიმაგრე, ფართო საფეხურებიანი კიბით.

მავზოლეუმის უკან ძველი მეჩეთის მაღალი მინარეთები მოჩანდნენ. უფრო მოშორებით კი — ჯაინერების სალოცავთა გუმბათები, აწ უკაცური და იავარქმნილი. თურმე, ეს გუმბათები და ნაგებობანი ფანატიკოს მუსულმანებს მიუხერგვე-მოუხერგევიათ, ხოლო ისინი, ვისი სალოცავიც ეს იყო, სრინგარაში გადახვეწილან.

მეჩეთის ლავგარდანებიდან მტრედები გადმოფრინდნენ და თავს გადმოგველენ. რათა უკეთ დაგვეთვალერებინა მავზოლეუმის მიდამოები, ავედით მაღლა კიბეზე. თვალი ვერ გაძღა ქვის ფილების შესანიშნავი ჩუქურთმების ცქერით.

— ვინ არის ის დიდებული ოსტატი, ვინც აგრე ღრმად ჩაწედა ქვის ბუნებას.

— ო, ის ერთი საუკეთესო ოსტატთაგანია, დღე და ღამე მუშაობს და ცდილობს სამუშაო მაღე დაამთავროს.

— შეიძლება მისი ნახვა და მასთან საუბარი?

— რასაკვირველია, შეიძლება!

— როდის შეიძლება მისი ნახვა?

— თუნდაც ახლავე! იგი აქ, თქვენს გვერდით არის.

— სად?

— აგერ, მიხედეთ მარჯვნივ.

— იქ ერთი კაცის გარდა, ვერავის ვხედავ და ისიც ლოგინში წევს.

— აი, ეგ სწორედ ის არის.

კიბიდან დაბლა დავეშვიოთ. კამარა გადაკრულ ჩარდახის ქვეშ, პირდაპირ ქუჩაზე, ძონძებში იწვა გამხდარი, ლოყებჩაცვივებული კაცი, რომელსაც თვალები ხურვებისაგან ანთებოდა. მის ფეხებთან ქვებზე იჯდა ძველმანებში გახვეული დედაკაცი. ეს იყო მისი ცოლი.

ამ სევდის სარეცლის წინ ხალხი მიდი-მოდიოდა, ძაღლები დარბოდნენ და მტვერი ადიოდა. ავადმყოფი ციებ-ცხელებისაგან დასუსტებულიყო, უძრავად იწვა და ხელი მოწყვეტილივით დაბლა ჩამოეკიდა ისე, რომ თითქმის მიწას ეხებოდა.

ეს იყო ქვისმთელე ოსტატი, იღბალის მავზოლეუმის მშენებელი.

ამ სულჩადგმულ და ხორცშესხმულ ქვათა შორის თავად ოსტატი ტრაგიკულ ქანდაკს მიავადდა. მისმა ცოლმა თავისი დიდი თვალები მხოლოდ ერთი წუთით მოგვაპყრო და ისევ ერთ წერტილს დააშტერდა. მავზოლეუმის ჩრდილი ეფინა ავადმყოფს, სახეზე ოფლის წვეთები ეყარა. ცოლი წამოდგა და თავზე საბანი გადაახურა.

თარგმანი
ლატავრა შანშიაშვილისა.

ს ა ლ ა მ ბ ო

I

ღ რ ე ო ბ ა

ეს მოხდა კართაგენის გარეუბან მეგარას, ჰამილკარის ბაღებში.

ჯარისკაცებმა, რომელთაც ის სარდლობდა სიცილიაში, დიდი ღრეობა მოაწყეს ერიქსის ბრძოლის წლისთავის სადღესასწაულოდ და რადგანაც პატრონი აქ არ იყო, ხოლო ისინი მრავალნი იყვნენ, ნებისაებრ ჰამდნენ და სვამდნენ.

ბრინჯაოს კოთურნებით ფეხშემოსილი მეთაურები შუა გასავალში მოთავსდნენ ოქროსფოჩებიანი ძოწეულის ჩარდახის ქვეშ, რომელიც თავლების კედლიდან სასახლის პირველ ტერასამდე იყო გადაჭიმული. ჯარისკაცთა კრებული ხეთა ქვეშ განლაგდა; აქედან ჩანდა ბრტყელსახურავიან შენობათა სიმრავლე — საწნახელები, მარნები, ბელლები, სახაბაზოები, იარაღთ საწყობები, აგრეთვე სპილოების ღობური, ორმოები მძვინვარე მხეცებისათვის და მონათა დილეგი.

სამზარეულოებს ლედვის ხეები ერტყა; ნეკერჩხლის ტყე გადაჭიმულიყო მწვანე ქალაქამდე, სადაც ბამბის თეთრ კონათა შორის ბროწეულები ელვარებდნენ. მტევნებით დახუნძლული ვაზები ფიჭვთა ტოტებში გახლართულიყო. ჰადრებს ქვეშ ვარდნარი ყვავდა: მოლში ალაგ-ალაგ შროშნები ყელყელაობდნენ; დანაყილ მარჯანში არეული სილა ეფინა ბილიკებზე; ხოლო შუაში კვიპაროსების ხეივანი მწვანე ობელისკების ორკეც კოლონადასავით გადაჭიმულიყო ერთი ბოლოდან მეორემდე.

ყვითელფორეჯებიანი ნუმიდიური მარმარილოთი ნაგები სასახლე თავისი ოთხი, ერთიმეორეზე ტერასებად განლაგებული სართულით აღმართულიყო შორს ფართო, ქვით ამოშენებულ საძირკველზე. დიდი, სწორი, ეკალმუხისაგან გამოთლილი კიბე, რომლის ყოველი საფეხურის კუთხეში ნადავლი — ხომალდების წინამხარი იყო დამაგრებული, შავი ჯვრით მოხატული წითელი კარები ქვევიდან თითბრის მავთულის მოაჯირებით — მორიელებისაგან თავდასაცავად, ოქროს ხარხები, სარკმლებს რომ ეფარა ზევით — ეს უკარებელი სიმდიდრე ისევე მკაცრი და განუჰკრეტელი ეჩვენებოდა ჯარისკაცებს, როგორც სახე ჰამილკარისა.

საბჭომ ამოურჩია მათ სარდლის სახლი ამ ღრეობის მოსაწყობად; გამომჯობინებულნი, რომელნიც ეშმუნის ტაძარში ათევენდნენ ღამეს, ცისკრიდანვე წამოხანხალდნენ ყავარჯნებზე დაყრდნობილნი. ყოველ წამს მოდიოდნენ სხეებიც. ყოველის გზით მოემართებოდნენ განუწყვეტლივ, როგორც ნაკადები,

ტბისკენ რომ ისწრაფიან. ხეთა შორის სამზარეულოს მონები დარბოდნენ, შეშფოთებულნი და ნახევრად შიშველნი; ველობებზე ქურციკნი გარბოდნენ კიკინით; მზე ჩადიოდა და ღიმონის ხეების სურნელი კიდევ უფრო ამძიმებდა ამ ოფლიანი ბრბოს ამონასუნთქს.

აქ ყოველი ეროვნების კაცს ნახავდით — ლიგურებს, ლუზიტანელთ, ბალეართ, ზანგებს და რომიდან გამოქცეულებს. დორიელთა მძიმე კილოს გვერდით საბრძოლო ეტლებივით გრუხუნა კელტური სიტყვები ისმოდა, იონური დაბოლოებანი ტურის მკახე კივილის დარ უდაბნოს თანხმოვნებს ეჯახებოდნენ. ბერძენს თხელი აღნაგობით იცნობდით, ეგვიპტელს — აწოწილი მხრებით, კანტაბრელს — მსხვილი კანჭებით. კარიელნი ამაყად არხევდნენ მუზარადზე მიმაგრებულ ფრთებს, კაპადუკიელ მშვილდოსნებს ბალახთა წვენით დიდრონი ყვავილები დაეხატათ ტანზე, ხოლო რამდენიმე საყურეებიანი ღიდიელი — ქალის კაბაში გამოწყობილი და ფოსტლებით ფეხშემოსილი შეექცეოდა ტაბლას. სხვანი საზეიმოდ სინგურით მოთითხნილიყვნენ და მარჯნის ქანდაკებებს ჰგვანდნენ.

ჯარისკაცები ბალიშებზე გაშლართულიყვნენ, ჩაცუცქულიყვნენ უზარმაზარი ლანგრების გარშემო და ჰამდნენ, ანდა გულდაღნა დაწოლილნი ითრევდნენ ხორცის ნაჭრებს და იდაყვებზე დაყრდნობილნი ძლებოდნენ მსხვერპლის მშვიდად მჯიჯგნავი ღომებივით. გვიან მოსულნი ხეებს მიყრდნობოდნენ, შესცივინებდნენ დაბალ, ალისფერი სუფრით სანახევროდ დაფარულ მაგიდებს და თავიანთ რიგს ელოდნენ.

ჰამილკარის სამზარეულოები აღარ გასწვდათ და საბჭომ მონები, ქურქლეული და საგები გამოუგზავნა; შუა ბაღში, როგორც ბრძოლის ველზე რომ დახოცილთ წვავენ, ბრიალებდა ცეცხლი და წვავდნენ ხარებს. ანისწყარილ პურებს ბადროზე მძიმე ყველის თავები მოსდევდა და ღვინით სავსე თასები და წყლის ბადიები ყვავილებიანი ოქროს წნული კალათების გვერდით. ყველას თვალები გაფართოებოდა სიხარულისაგან, რომ, ბოლოს და ბოლოს, შეეძლოთ პირთამდე ამოეყორათ მუცელი; აქა-იქ სიმღერა წამოიწყეს.

პირველად წითელი თიხის შავად მოხატულ თევშებით ნედლ საწებელ-გადასხმული ფრინველები მოართვეს, შემდეგ ყოველგვარი ზუმილი, კართაგენის სანაპიროებზე რომ აგროვებენ, და კორკოტი ხორბლისა, ცერცვისა და ქერისა, აგრეთვე ლოფოროტიენები ქარვის ლამბაქებზე.

შემდეგ ხორცეულით აივსო სუფრა: რქებიანად შემწვარი ანტილოპებით, ფრთებიანი ფარშევანგებით, ტბილ ღვინოში მოხარშული ცხვრებით, აქლემისა და კამეჩის ბარკლებით, თევზის შიგნეულით შეზავებული ზღარბებით, მოხრაკული კალიებითა და დამუუუებული ციყვებით. ტამრაპანულ ხის გობებზე ზაფრანის წვენში ტივტივებდა ქონის მსხვილი ნაჭრები. ყველაფერს წათხე ესხა, ქამა-სოკოთი და ასაფეტიდათი იყო შეკმაზული. ხილეულის პირამიდები ეყრებოდა თაფლის კვერებს; არ დავეიწყებინათ არც ის პატარა, მსხვილმუცლიანი და ვარდისფერბეწვიანი, ზეთისხილის ჩენჩოთი გასუქებული ძაღლები — კართაგენული საკმელი, რომელიც სხვა ხალხებს გულს ურევს; ახალ-ახალი კერძები ღორმუცელობას უღვივებდათ. გალები, რომელთაც გრძელი თმა კეფაზე გამოესკვნათ, ერთმანეთს ხელიდან ჰგლეჯდნენ ყარფუზებსა და ღიმონებს და ქერქიანად თქვლეფდნენ. ზანგებს ზღვის კიბო არასოდეს ენახათ თურმე და მისი წითელი ეკლებით დაეკაწრათ ცხვირპირი. მარმარილოზე უფრო თეთრი, პირგაპარსული ბერძნები ზურგს უკან ისროდნენ ნამუსრევს, ხოლო მგლის ტყავებით შემოსილი ბრუტიუმელი მწყემსები უჩუჩრად სანსლავდნენ კერძს, თევშებში ცხვირჩარგულნი.

ლამე ჩამოწვა, ჩანოხსნეს კეიპაროსების ხეივანზე გადაჭიმული ველარიუმი და ჩირალდნები მოიტანეს.

ნავთობის მოფარფარე ალმა, მეწამული ქვის ლარნაკებში რომ ენთო, მთვარეს შეწირული მაიმუნები დააფრთხო კედართა კენწეროებზე. მათმა წიკვინმა გაამხიარულა მხედარნი.

თითბრის აბჯრებზე ციმციმებდა სინათლის ათინათი. ძვირფასი თვლებით მოჭედილი ჭურჭელი ათასფრად ციალებდა. ამოხნიქილი სარკეების არშით შემკული თასები ამრავლებდნენ საგნების გადიდებულ გამოსახულებას; ჯარისკაცი მოჯარულიყვნენ ირგვლივ, განცვიფრებულნი იყურებოდნენ სარკეებში, იმანქებოდნენ და სიცილით იპაჭებოდნენ. მაგიდებს ზემოთ სპილოს ძვლის დაბალ სკამებს და ოქროს ჩქიფებს ტყორცნიდნენ ერთმანეთს. ხარბად სვამდნენ ბერძნულ ღვინოებს, ტიკებში რომ ესხა, ამფორებში მოთავსებულ კამპანურ ღვინოს და კანტაბრიის ღვინოებს, კასრებით რომ მოჰქონდათ, და იუიუბის, კინამონის და ლოტუსის ღვინოებს. მიწაზე ღვინის წუმპე დადგა და ფეხი უსხლტებოდათ. მოხარშული ხორცის ორთქლი ნასუნთქთან ერთად აღიოდა ხეთა ფოთლებამდე. ერთსა და იმავე დროს ისმოდა ყბების წკლავუნი, ყაყანი, სიმღერა, ხმა კამპანური ლარნაკების მსხვრევისა, რომელნიც ათას ნამცეცად იფანტებოდნენ, და ვერცხლის დიდი ლანგარების წკრიალი.

რაც უფრო თვრებოდნენ, უფრო და უფრო აგონდებოდათ კართაგენის უსამართლობა. ომისაგან ქანცგამოცლილმა რესპუბლიკამ ხელი არ შეუშალა უკან დაბრუნებული ბანდების ქალაქში თავმოყრას. მათს სარდალს გისკონს კეთილგონიერება გამოეჩინა და ნაწილ-ნაწილ უშვებდა მხედრებს, რათა გაეადვილებია ჯაბაგირის გადახდა; საბჭოს ეგონა—ისინი ბოლოს და ბოლოს თანხის შემეცირებაზე დათანხმდებიანო. ახლა სძაგდათ დაქირავებულნი, რადგან არ შეეძლოთ მათი გასტუმრება. ეს ვალი ხალხის წარმოდგენაში უთანაბრდებოდა იმ სამი ათას ორას ეგზეურ ტალანტს, რომელსაც ლუტაციუსი ითხოვდა, და კართაგენი დაქირავებულ მხედრებს ისევე თვლიდა მტრებად, როგორც რომაელებს. ჯარისკაცებმა იცოდნენ ეს და აღშფოთებას მუქართა და მრისხანებით გამოხატავდნენ. ბოლოს ნებართვა მოითხოვეს, რომ შეკრებილიყვნენ და ერთი გამარჯვების წლისთავი ედღესასწაულათ. მშვიდობის პარტია დათანხმდა, ჰამილკარის ჯიბრზე, რომელიც დაქინებით მოითხოვდა ომს. მისი მცდელობის მიუხედავად ომი დასრულებულიყო და იმედგაცრუებულს დაქირავებული ჯარის სარდლობა გისკონისათვის გადაეცა. ჯარისკაცების მისაღებად მისი სასახლის ჰრჩევით საბჭოს სურდა ჰამილკარსაც ხედომოდა წილი იმ მძულვარებისა, რომელსაც როქის სპანი გრძნობდნენ. ამასთანავე ღრეობის მოწყობას ძალიან დიდი ხარჯი უნდოდა და თითქმის მთლიანად ჰამილკარს უნდა ეზღო იგი.

რესპუბლიკის მოდრეკით გაამაყებული ჯარისკაცები ფიქრობდნენ, რომ ბოლოს და ბოლოს დაბრუნდებოდნენ სამშობლოში, წაიღებდნენ წამოსასხამზე მიკერებულ ყაბალახებში გამოკრულ საზღაურს დაქცეული სისხლისას. სიმთვრალის ბურუსში თავიანთი ღვაწლი სასწაულებრივად, აღნაზღაურებლად ეჩვენებოდათ. ერთმანეთს ჭრილობებს უჩვენებდნენ, უამბობდნენ გარდახდილი ბრძოლებისა და მოგზაურობათა ამბებს, ლაპარაკობდნენ, თუ როგორი ნადირობა იცოდნენ სამშობლო მხარეში: ბაძავდნენ ველური მხეცების ზახილს და ნავარდს. შემდეგ ამაზრზენი სანაძლეოები დაიწყო: ამფორაში ჰყოფდნენ თავს და მოწყურებული დრომადერებივით სვამდნენ თავაუღებლად. ერთ უზარმაზარ ლუწიტანელს თითო კაცი აყევანა თითო ხელში და მაგიდებს უვლიდა ასე, ინესტოებიდან ცეცხლს აფრქვევდა. ლაკედემონელნი, რომელთაც ჯავშანი არ

მოეხსნათ, მძიმედ ხტუნაობდნენ. ზოგნი ქალურად დაგოგმანობდნენ და უხამსად იგრიხებოდნენ. სხვანი ტანთ იხდიდნენ, რათა გლადიატორებივით შებრძოლებოდნენ ერთმანეთს აქვე, სასმისთა შორის. რამდენიმე ბერძენი ნიმიფების გამოსახულებით შემკული ვაზის ირგვლივ ცეკვავდა, ხოლო ერთი ზანგი ხარის ძვალს უბრაახუნებდა თითბრის ფარს.

უეცრად გულის მომწყლველი სიმღერა შემოესმათ, ხმიერი და ტკბილი, დაკოდილი ფრინველის ფრთების რხევასავით რომ აღიოდა ჰაერში და ისევ ეშვებოდა.

ეს—მონები მღეროდნენ ერგასტულაში. ჯარისკაცები წამოვარდნენ და გაეშურნენ მათ გასათავისუფლებლად.

ისინი ყვირილით მობრუნდნენ, თან მტვერში მოლალავდნენ ოციოდე კაცს, რომელნიც სახის სიფერმკრთალით გამოირჩეოდნენ. შავი თქვის პატარა, წოწოლა ქუდები ეხურათ გადაპარსულ თავზე; ყველას ხის სანდალი ეცვა; ბორკილები მსრბოლარე ეტლივით ქლარუნობდა.

მონები კვიპაროსების ხეივანმდე მოვიდნენ და ბრბოში გაიფანტნენ: გამოკითხვა დაუწყეს მათ. ერთი მათგანი განზე გადგა. დაფხრეწილ ტუნიკაში ნაიარევით დასერილი ბეჭები მოუჩანდა. თავდახრილი უნდოდ იმზირებოდა ირგვლივ; ჩირაღდნების სინათლე თვალსა სჭრიდა და ქუთუთოები მოექუტა; მაგრამ როცა შეატყო, რომ ეს შეიარაღებული ხალხი არას ერჩოდა, ხმამალალი ოხერა აღმოხდა მკერდიდან. ბურტყუნებდა, ქირქილებდა და სიხარულის ცრემლები სდიოდა სახეზე; შემდეგ ხელი დააეღო საესე სასმისს, მაღლა აღაპყრო. მაჯებზე ბორკილები ეკიდა. ზეცისაკენ თავაწეულმა და ხელებგაშვერილმა წარმოთქვა:

— „პირველ ყოვლისა დიდება შენდა, ბაალ-ეშმუნო მაცხოვარო, ჩემს სამშობლოში ესკულაპს რომ გიწოდებენ! დიდება თქვენდა, წყაროთა, სინათლისა და ტყეთა სულნო! დიდება თქვენდა, მთებისა და მიწის წიაღში მიმალულ ღმერთებო! სალამი თქვენდა, ელვარე საჭურვლით შემოსილო ძლიერო ვაჟკაცებო, რომელთა მიხსენით მე!“

შემდეგ გაავდო თასი და მოჰყვა თავის ამბავს. სპენდიუსი რქმევია. კართაგენელებს ეგინას ბრძოლაში დაუტყვევებიათ. ბერძნულ, ლიგურულ და პუნიკურ ენაზე უძღვნა მადლი ჯარისკაცებს; ხელები დაუკოცნა, ბოლოს მიულოცა დღესასწაული და გაიკვირვა—წმიდა ლეგიონის თასებს რატომ ვერ ვხედავო ნადიმზე. ამ თასების ექვსსავე ოქროს წახნაგზე ზურმუხტით ვაზის ლერწები იყო გამოყვანილი. თასები ეკუთვნოდა მილიციას, რომელიც მხოლოდ და მხოლოდ მაღალი ტანის ახალგაზრდა პატრიციებისაგან შედგებოდა: თასის ქონა დიდი წარჩინება, თითქმის სამღვდლო პატივი იყო; რესპუბლიკის საუნჯეთაგან არაფერი ასე არ ეწადა როქის სპას; ამის გამო ეჯავრებოდათ ლეგიონი; ზოგი სიცოცხლესაც სწირავდა ასეთი თასიდან ღვინის შესმის მიუწვდომელი სიამოვნებისათვის.

მაშინვე გაგზავნეს მონები მოსატანად. თასები ინახებოდა სისიტებთან—მოვაქრეთა თაბუნებში, რომელნიც ერთად ტრაპეზობდნენ. მონები ხელცარიელი დაბრუნდნენ. სისიტთა თაბუნის ყველა წევრს ეძინა ამ დროს.

— „გაალვიძეთ!“ ბრძანეს ჯარისკაცებმა.

მეორედ გაგზავნილთ პასუხი მოიტანეს—ტაძარშიაო ჩაკეტილი.

— „გაალონ!“ შესძახეს მხედრებმა.

და როდესაც აკანკალებული მონები გამოტყდნენ—თასები სარდალ გისკონის ხელთააო, შეჰყვირეს:

— „მოიტანოს!“

მალე ბალის სიღრმეში გისკონიც გამოჩნდა, წმიდა ლეგიონის რაზმის თანხლებით. ფართო, შავი მოსასხამი, თავსდარქმულ ოქროს მიტრაზე მიმაგრებული, ძვირფასი თვლებით მოკეცილი, მთლიანად ფარავდა მას და ცხენის ფლოქვებამდე ეშვებოდა, შორიდან ღამის სიბნელეს ერთვოდა. მხოლოდ მისი თეთრი წვერი მოჩანდა, თავმორთულობის ბრწყინვალეობა და ბრტყელი, ლურჯი ქვეების სამმაგი ფარღული, რომელიც მკერდზე ერხეოდა.

როდესაც შემოვიდა, ჯარისკაცები დიდის ამბით, ყვირილით შეეგებენ:

— „თასები! თასები!“

მან დაიწყო იმით, რომ ეს პატივი სიმამაცით დაიმსახურეთო. ბრბო სიხარულით აღრიალდა და ტაში დაუკრა.

მე ეს კარგად ვიცო, მე გასარდლობდით და უკანასკნელ კოჰორტასთან ერთად დავბრუნდიო უკანასკნელი გალერით!

— „მართალია! მართალია!“ დაუმოწმეს.

ამასთანავე, განაგრძო გისკონმა, რესპუბლიკა პატივს სცემს თქვენს ჩვეულებებსა და რწმენას, ეროვნებისდა მიხედვით დაგანაწილეთ, სავსებით თავისუფალნი ხართო კართაგენში! რაც შეეხება წმიდა ლეგიონის თასებს, კეოძო პირთა საკუთრებააო. უეცრად, სპენდიუსის წინ ერთი გალი გადაეგლო მაგიდებს და გისკონს მივარდა, ემუქრებოდა, ორ გაშიშვლებულ მახვილს უღერებდა.

სარდალმა სიტყვის შეუწყვეტლად ჩაართვა თავში თავისი მძიმე, სპილოს ძვლის კვერთხი; ბარბაროსი დაეცა. გალებმა დაიღრიალეს, მათი სიშმაგე სხვათაც გადაედო და ბრაზით ალანთო ლეგიონერები. გისკონმა მხრები აიჩეჩა მათი გაფითრებული სახეების დანახვაზე. გაიფიქრა, რომ მისი სიმამაცე ამოა იქნებოდა ამ გაუთლელი, გაშმაგებული მხეცების წინაშე. შემდეგ ამოიყრის ჯავრს რაიმე ვერაგული ხრიკით; ამიტომ თავის მხედრებს ანიშნა და ნელის ნაბიჯით განშორდა ბრბოს. კარებთან როქის სპისაკენ მოიბრუნა პირი და დაუყვირა—ინანებთო.

ღრეობა განახლდა. მაგრამ გისკონს ხომ შეეძლო დაბრუნებულიყო, გარს შემორტყმოდა ბოლო სიმაგრეებამდე გადაშლილ გარეუბანს და ქალაქის კედლებზე მიეკეცილა ისინი. ობლად იგრძნეს თავი, თუმცა მრავალნი იყვნენ; და დიდმა ქალაქმა, რომელსაც მათ წინაშე, დაბლა, სიბნელეში ეძინა, შეაშინა ჯარისკაცები თავისი ერთიმეორეზე დახორხილი კიბეებით, მაღალი შავი სახლებითა და თავისი გაურკვეველი ღმერთებით, რომელნიც კიდევ უფრო მძვინვარენი იყვნენ, ვიდრე ერი. შორით, ნავსადგურში რამდენიმე სასიგნალო ნათურა ცოცხლობდა, ქამონის ტაძარშიაც მოჩანდა ცეცხლი. ჰამილკარი მოაგონდათ. სად იყო ახლა? რატომ მიატოვა ისინი დაზავების შემდგომ? მისი განხეთქილება საბჭოსთან უეჭველად ხრიკი იყო მხოლოდ, მათ დასაღუპავად მოგონილი. ახლა მისდამი იგრძნეს დაუცხრომელი სიძულვილი; წყევლიდნენ მას და ერთიმეორის სიშმაგეს აღვივებდნენ. ამ დროს ჰადრების ქვეშ შეიყარა ბრბო; უმზერდნენ ერთ ზანგს, რომელიც მიწას ეხეთქებოდა თვალეზაშტერებული, კისერმოღრეცილი, დუქმორეული. ვილაცამ დაიძახა—მოწამლულიაო. ყველამ გაიფიქრა, ვაითუ ჩვენც მოგვწამლესო. მონებს ეძგერენ; საზარელი ყვირილი ატყდა, მსხვრევის გრიგალმა გადაუარა დამთვრალ ჯარს. ეცნენ, რაც წინ დახვდათ, ამსხვრევდნენ, კლავდნენ; ზოგი ხის ფოთლებში ისროდა ჩირაღდნებს; სხვანი ლომების ბაკის მოაჯირზე გადაეყუნდნენ და ისრებით მუსრს ავლებდნენ ცხოველებს; უფრო მამაცინი სპილოებს მივარდნენ—ხორთუმების მოჭრა და ეშვების დახვრა უნდოდათ.

ამასობაში ბალეარელი მეშურდულენი, რომელთაც სასახლის კუთხისათვის

შემოველოთ, რათა უფრო ადვილად აეცლოთ, ინდური ბამბუკის მაღალმა ლობემ შეაჩერა. ხანჯლებით დასქრეს საგდულის ღვედები და კართაგენისა-კენ მიქცეული სასახლის წინამოს წინაშე აღმოჩნდნენ, მეორე ბაღში, სადაც გასხლული მცენარეები იდგა. თეთრი ყვავილების კვლები ერთმანეთს მისდევდნენ და ლაქვარდით მოფენილ მიწაზე წერდნენ ვარსკვლავთა ხევის დარგრძელ მრუდეებს. მრუმით დაფარულ ბუჩქებს ასდიოდა თბილი, მსუყე სურნელი. ზოგი ხის ტანი სინგურით შეეღებათ და სისხლით მოთხვრილ სვეტებსა ჰგავდა. შუა ბაღში სპილენძის თორმეტ კვარცხლბეკზე ელაგა მინის დიდი ბირთვები, რომელთა შიგნით მოწითალო სინათლე კრთოდა, თითქოს უზარმაზარი გუგები იყვნენ, ჯერ კიდევ სიცოცხლით მფეთქავნი. ჯარისკაცები ჩირაღდნებით ინათებდნენ გზას; ფეხი უბოროძიკებდათ დამრეც, ღრმად დაბარულ ფერდობზე.

მათ დანახეს პატარა ტბა, რამდენიმე აუზად დაჭოფილი ლურჯი ქვის ჯებირებით. წყალი ისე გამჟვირვალე იყო, რომ ჩირაღდანთა ალის ანარეკლი ციმციმებდა თეთრი კენჭებითა და ოქროს ფხვნილით დაფარულ ფსკერზე. წყალი აბუხუბუდა, ელვარე ლანდებმა დასერეს; მსხვილი თევზები, რომელთაც ხახა თვალმარგალიტით ჰქონდათ მოქედილი, ამოცურდნენ ზედაპირზე.

ჯარისკაცებმა სიცილ-ხარხარით გაუყარეს თითები ლაყუჩებში და სუფრაზე წაიღეს.

ეს ბარკას საგვარეულოს წმიდა თევზები იყო; შთამომავალნი პირველყოფილი ღლაფებისა, რომელთაც შექმნეს მისტიური კვერცხი და იმ კვერცხში ქალღმერთი ბუდობდა, იმ აზრმა, რომ მკრეხელობას ჩადიოდნენ, სიხარბე გაუცხოველა მეომრებს. სასწრაფოდ გააჩაღეს ცეცხლი, შემოდგეს სპილენძის კარდლები და ცნობისმოყვარეობით უმზერდნენ როგორ ფართხალებდნენ ლამაზი, ცოცხალი თევზები მდუღარე წყალში.

მოჯარული მეომრები იჯგვლიმებოდნენ. შიშს გაეგლო. ისევ დაიწყეს სმა. ნელსაცხებელი სდიოდათ შუბლზე, მოწვეთავდა და უსველებდათ დაფლეთილ ტუნიკებს. მუშტები დაეყრდნოთ მაგიდებზე, რომელნიც, ასე ეგონათ, საზღვაო გემებივით ტორტმანობდნენ; ხარებივით აბრიალებდნენ თვალებს, რათა მზერით მაინც შთაენთქათ ის, რისი შთანთქმაც აღარ შეეძლოთ უკვე. სხვანი პირდაპირ ძოწეულის სუფრით დაფენილ მაგიდებზე დაალაჯებდნენ და ამტვრევდნენ სპილოს ძვლის სკამებს და ტირულ ფიალებს ჭიქისას. სიმღერის ხმა სასმისთა ნამსხვრევებში დაყრილი მომაცქდავი მონების ხიხინს ერთვოდა. ჯარისკაცები თხოულობდნენ ღვინოს, ხორცს, ოქროს. ყვიროდნენ — ქალები მოგვიყვანეთო. ათას ენაზე ბოდავდნენ. ზოგიერთს აბანოში ეგონა თავი, ირგვლივ ამდვარ ორთქლს რომ ხედავდა, ზოგს, ხეების შემხედვარეს, ნადირობა წარმოედგინა და თანამეინახეებს ესხმოდა, როგორც ვარეულ ცხოველებს. ხანძარი ერთი ხიდან მეორეზე გადადიოდა და მაღალი ხეების ვარჯი, საიდანაც ბოლი გრძელ, თეთრ ბოლქვებად გამოდიოდა, ამოქმედებულ ვულკანებსა ჰგავდა. გოდება გაორკეცდა; დაჭრილი ლომები ბღღვინავდნენ სიბნელეში.

ჟეცრად სასახლის უმაღლესი ტერასა განათდა; შუანა კარი გაიღო და ქალი, თავად ჰამილკარის ქალი გამოჩნდა ზღურბლზე, შავით მოსილი. ის ჩამოვიდა პირველ კიბეზე, რომელიც დამრეცად გასდევდა ზედა სართულს, შემდეგ მეორე, მესამე კიბე ჩამოათავა და უკანასკნელ ტერასზე შედგა, ხომალდების წინამხრებიანი კიბის თავზე. უძრავი და ძირს თავდახრილი შეჰყურებდა მეომრებს.

მის უკან, ორივეს მხრივ ორ მწკრივად იდგნენ ფერმკრთალი, უწვერული, უთმო, უწარბო კაცები, რომელთაც თეთრი, ფეხებამდე დაშვებული წი-

თელფორებიანი კაბები ეცვათ. მოელვარე ბეჭდებით შემკულ ხელეებში უზარ-მაზარი ლირები ეჭირათ და წვრილი ხმით მღეროდნენ კართაგენის ქალ-ღმერთის საგალობელს. ესენი იყვნენ ტანიტის ტაძრის საქურისი ქურუმები, რომელთაც სალამბო ხშირად იწვევდა სასახლეში.

ბოლოს ხომალდების კიბეც ჩამოათავა ქალმა. ქურუმები უკან მოჰყვებოდნენ. სალამბო კვიპაროსების ხეივნისაკენ გაემართა და წყნარად მიაბიჯებდა მეთაურთა მაგიდებს შორის. ჯარის მოთავენი გზას უთმობდნენ, ოდნავ იხევდნენ უკან.

სალამბოს თმა, იისფერი უმარილით დაფენილი, ქანაანელი ქალწულების ჩვეულებისდა მიხედვით კოშკის დარად იყო დახვეული და ამის გამო უფრო მაღალი ჩანდა ქალი. მარგალიტის გრეხილი საფეთქლებთან ემაგრა და ეშვებოდა გახლეჩილი ბროწეულივით ვარდისფერ ტუჩებამდე. მკერდზე ეკიდა მოციმციმე თვლების აცმულა, რომელიც სიჭრელით მურენას ჭერქვს ემსგავსებოდა. აღმასებით შემკული მკლავები შიშველი ჰქონდა უსახელო შავ ტუნიკაში, რომელიც წითელი ყვავილებით იყო მოხატული. კოჭები ოქროს ძეწკვით ჰქონდა გადახმული, რათა თანაბარი ნაბიჯებით ერონინა. დიდი, იშვიათი ქსოვილისაგან შეკერილი მუქი ძოწისფერი მოსასხამი უკან მოსთრევდა, მის ყოველ ნაბიჯზე ფართო ტალღასავით იშლებოდა.

ქამითი ქამად ქურუმნი თითებს ჩამოჰკრავდნენ სიმებს და დახშულ აკორდებს აქლერებდნენ, ხოლო მუსიკის ინტერვალებში ძეწკვის წყარუნი და პაპირუსის სანდლების თანაჴომიერი ტყაპატყუპი ისმოდა.

აქამომდე არავინ იცნობდა სალამბოს. იცოდნენ მხოლოდ, რომ განდგეილად ცხოვრობდა და ღეთისმოსაობაში ატარებდა დროს. ჯარისკაცებს ენახათ ღამდამობით, სასახლის ბანზე, ვარსკვლავების წინაშე მუხლმოდრეკილი აბოლებულ საცეცხლურთა შორის. ეს მთვარეს გაეფერმკრთალებინა მისი სახე და მსუბუქი ნისლივით შემოხვეოდა ღმერთების სუნთქვა. მისი გუგები შორს, მიწიერი სივრცის მიღმა იმზირებოდნენ თითქოს. თავდახრილი მოაბიჯებდა, მარჯვენა ხელში შავი ხის პატარა ქნარი ეჭირა.

ჯარს შეესმა მისი ჩურჩული:

— „მოუკლავხართ! მოუკლავხართ ყველანი! აღარასდროს მოსცურდებით აწი ჩემი ხმის გამგონენი, როგორც უწინ, ტბის პირას რომ ჩამოვჯდებოდი და ყარფუზის კაკლებს გიყრიდით პირში! ტანიტის იღუმალება ბუდობდა თქვენს თვალეებში, რომლებიც უფრო ანკარა იყო, ვიდრე წყლის წვეთები მდინარის ზედაპირზე“. და სათითაოდ მოუხმობდა, თვეების სახელებით ეძახდა თევზებს.— „სივ! სივან! თამუზ, ელულ, თიშრი, შებარ!—აჰ, შემიწყალე მე, ქალღმერთო!“

ჯარისკაცები სალამბოს ირგვლივ მოგროვდნენ, თუმცა არ ესმოდათ რას ამბობდა ის. აცვიფრებდათ მისი მორთულობა: შიშნეული, ხანდახმული მზე-რა მიმოავლო მათ ქალმა, შემდეგ თავი მხრებში ჩარგო, ხელები გაშალა და რამდენჯერმე გაიმეორა:

— „რა ჰქენით! რა ჰქენით!“

„მოსალხენად მოცემული გქონდათ პურიც, ხორციც, ზეთიც, ყოველგვარი ნუგბარი! მე მოვარეკინე ხარები ჰეკატომპილიდან, მონადირენი გავგზავნე უდაბნოში!“ ქალმა ხმა აიმაღლა, ღაწვები შეეფაკლა. განაგრძო: „არ გესმით სად ხართ? დაპყრობილ ქალაქში, თუ ბატონის სასახლეში? და მერმე რომელი ბატონისა? სუფეტ ჰამილკარისა, მამაჩემის, ბაალთ მსახურის! მისი მონების სისხლით შეღებილი თქვენი იარაღის გადაცემაზე მან უთხრა უარი ლუტაციუსს! იცნობთ კი ვინმეს ისეთს თქვენს ქვეყანაში, რომ მისდარი სარდალი იყოს? შეხედეთ! ჩვენი სასახლის საფეხურები ავსებულია ალაფით!

განაგრძეთ! დაწვით სასახლე! მე წავიყვან სახლის ანგელოზს, ჩემს შავ გველს, რომელსაც ლოტოსის ფოთლებზე ძინავს მაღლა! მე დაეუსტვენ დაჟის წამომყვება: გემში რომ ჩაევლდები, ჩემი ხომალდის კვალს, აქაფებულ ტალღებს გამოჰყვება ცურვით...”

თხელი ნესტოები უთრთოდა. მკერდზე დაბნეულ ძვირფას თვლებზე იმტვრევდა ფრჩხილებს. თვალები დაებნიდა. განაგრძო:

— „ეჰა! საბრალო კართაგენო! საცოდავო ქალაქო! აწ აღარ გყვანან მფარველებად ძალოვანი ვაჟაკები გარდასულ დროთა, ოკეანეებს რომ გადასცურავდნენ ხოლმე და სანაპიროებზე აგებდნენ ტაძრებს. ირგვლივ მდებარე ყველა ქვეყანა მოხარკედ გაყავდა; და შენი ხოპებით დაფარცხული ზღვის ტრამალები ატორტმანებდნენ შენს ნალეწს“.

შემდეგ მელქარტის, სიდონელთა ღმერთისა და მისი ოჯახის წინაპრის საქმეთა შესახებ დაიწყო გალობა.

ერსიფონის მთად ამალეობაზე მღეროდა, ტარტესს მოგზაურობაზე და მაზიზაბალთან ბრძოლაზე გველთა დედოფლის შურის საგებლად:

„იგი მისდევდა ქალაქში დედალ ურჩხულს, რომლის კუდი ვერცხლის ნაკადულივით მიიკლავნებოდა დაცვენილ ფოთლებში; და შიალწია ველს, სადაც დრაკონის გავიანი დედაბრები მოჯარულიყვნენ ბრიალა კოცონის ირგვლივ და თავიანთი კულების წვერებზე წამოსკუპულიყვნენ; სისხლისფერი მთვარე ელვარებდა მკრთალ შარავანდში. და მეწამულ, მეთევზეთა მარცახით გაპობილ გრძელ ენებს ასარსალებდნენ ისინი ცეცხლის პირამდე...”

შემდეგ იმღერა, თუ მაზიზაბალის დამარცხების შემდგომ მელქარტმა როგორ მიაქედა მისი მოკვეთილი თავი თავისი ხომალდის წინამხარს. — „ტალღების ყოველ შეთრთოლებაზე ქაფში იმალებოდა იგი; მზე მურავდა და ოქროზე მეტად გამაგრდა: მაგრამ თვალები მაინც ტიროდნენ და ცრემლები განუწყვეტლივ წვეთავდა ზღვაში“.

სალამბო მღეროდა ქანანელთა ძველ ენაზე, რომელიც ბარბაროსებს ჯერ არ გაეგონათ. ისინი თავს ეკითხებოდნენ—რას გვეუბნებაო ამ მრისხანე ხელისქნევით, რომელსაც ქალი სიმღერას აყოლებდა;—და მის ირგვლივ მაგიდებზე, საგებზე, ნეკერჩხლის ტოტებზე გასულნი, პირდაღებულნი და კისერწაგრძელებულნი ცდილობდნენ ჩაწვდომოდნენ ამ ბუნდოვან თქმულებას, რომელიც მათ წარმოსახვას თეოგონიის ბურუსის მიღმა ღრუბლებში მოფუთფუთე აჩრდილებად ესახებოდა.

მხოლოდ უწვერულ ქურუმებს გაეგებოდათ სალამბოს სიმღერა. დაოქვილი ხელები, ღირის სიმებზე რომ ეწყობ, უთრთოდათ, დროდადრო ქუმ აკორდებს უკრავდნენ. ბებერ დიაცებზე გულსუსტნი იყვნენ ისინი და ერთსა და იმავე დროს მისტიური აღფრთოვანებითა და შიშით კანკალებდნენ—ვაითუ ჯარისკაცებმა სიავე გვიყონო. ბარბაროსები ყურადღებას არ აქცევდნენ მათ, მომღერალ ქალწულს უსმენდნენ.

არავინ ისე დაშტერებით არ უყურებდა, როგორც ნუმიდიელთა ახალგაზრდა ბელადი, რომელიც მეთაურთა მაგიდასთან იჯდა თვისტომ მხედართა შორის. ქამარში იმდენი ისარი გაერქო, რომ კუზიანივით ჰქონდა გამობერილი მოსასხამი, ტყავის თასმით საფეთქლებთან მიმაგრებული. მხრებზე გაფარფაშებული მოსასხამი ჩრდილს ჰფენდა სახეზე და მხოლოდ ორი ანთებული, ერთ წერტილს მიშტერებული თვალი უჩანდა. იგი შემთხვევით მოხვედრილიყო ღრეობაზე—მამამისს ბარკას ოჯახში გაებარებია იგი მეფეთა ჩვეულებისაებრ, რომელნიც შვილებს დიდ ოჯახებში აგზავნიან მეგობრობისა და კავშირის დასამყარებლად; ნარჩავისი ექვსი თვეა აქ ცხოვრობდა,

მაგრამ ჯერ არ ეხილა სალამბო. და ახლა დაკუნცხული, თავის ისრებზე წვერებდახრილი უჭვრეტდა ქალს და ნესტოები ებერებოდა ლერწმებში ჩა-საფრებულ ავაზასავით.

მაგიდის იქეთა მხარეს უზარმაზარი ლიბიელი იჯდა ერთი, შავ და ხუ-ქუქთმიანი. მხოლოდ სამხედრო ქურთუკი ეცვა და თითბრის ფირფიტებს დაეფხრიწა საგების ძოწი. ვერცხლის ნახევარმთვარეების ასხმულა დახლარ-თულიყო მის ფაჩვნიერ მკერდზე. სისხლის შხეფებს დაეწინწკლა მისი სახე; მარცხენა იდაყუს დაყრდნობოდა და ფართოდ გახსნილი ტუჩებით ილიმე-ბოდა.

სალამბომ შეწყვიტა წმიდა საგალობელი. ბარბაროსთა ყველა ენაზე ალა-პარაკდა ერთდროულად და ქალური გულისხმიერებით ცდილობდა დაეყუჩე-ბია მათი სიმშაგე. ბერძნებს ბერძნულად ეუბნებოდა, შემდეგ ლიგურებს, კამპანიის მკვიდრთ, ზანგებს მიუბრუნდა; და ყოველი მათგანი სამშობლო ქვეყნის სიტკბოებას გრძნობდა მის ხმაში. კართაგენის წარსულით გატაცე-ბული სალამბო ახლა რომის წინააღმდეგ გარდახდილ ომებზე ამღერდა; ჯა-რისკაცებმა ტაში დაუკრეს. ქალი გაშიშვლებული მახვილების ბრწყინვამ ალა-გზნო; ხელებაშლილი გასძახოდა. ქნარი დაუვარდა და გაჩუმდა; — ორივე ხელი გულზე მიიკრა და რამდენსამე წუთს იდგა ასე თვალდახუჭული, ტკბე-ბოდა მთელი ჯარის მღელვარებით.

ლიბიელი მათო გადმოიხარა მისკენ. სალამბო უნებლიეთ მიუახლოვდა და მისი აღფრთოვანებით გულგალხობილმა და ჯართან შერიგების ნიშნად, დაუსხა ღვინო ოქროს სასმისში.

— „დალიე!“ უთხრა.

მათომ გამოართვა სასმისი და ტუჩებთან მიიტანა; მაშინ ერთმა გაღმა, წელან რომ გისკონმა დაჰკრა, მხარზე დაჰკრა ხელი და მხიარული იერით იხუმრა რაღაც თავის მშობლიურ ენაზე. სპენდიუსიც აქვე იყო და შესთავა-ზა — გადაგითარგმნით.

— „თქვი!“ უთხრა მათომ.

— „ღმერთები გფარვიდნენ, გამდიდრდები, როდისაა ქორწილი?“

— „ვისი ქორწილი?“

— „შენი! ჩვენში თუ ქალი ღვინოს დაუსხამს მეოშარს, თავის სარეცელს სთავაზობს ამით“, უპასუხა გაღმა.

დამთავრებული არა ჰქონდა, რომ ნარჰავასი წამოხტა, ქამრიდან ამოიძ-რო სათხედი, მარჯვენა ფეხი მაგიდის კიდეს მიაბჯინა და სტყორცნა მათოს.

შუბმა გაისისინა სასმისთა შორის, ხელი გაუხვრიტა ლიბიელს და ისე მაგრად ჩაესო ხეში, რომ ტარი აცახცახდა ჰაერში.

მათომ სასწრაფოდ ამოიგლიჯა; მაგრამ იარაღი არ ესხა ნახევრად ში-შეელს; მან ორივე ხელით ასწია გაწყობილი მაგიდა და ნარჰავასს ესრო-ლა შუა ბრბოში, რომელიც მათ გასაშველებლად მოვარდნილიყო. ჯარის-კაცი და ნუმიდიელი ერთმანეთს მიჰყუეტოდნენ და მახვილის ამოღება არ შეეძლოთ. მათომ თავურით გაარღვია ბრბო და როდესაც ასწია თავი, ნარჰავასი გამქრალიყო. თვალებით დაუწყო ძებნა. სალამბოც წასულიყო.

მაშინ სასახლისაკენ გაიხედა და დაინახა, როგორ დაიხურა სულ ზევით წითელი, შავი ჯვრით მოხატული კარი. და იქით გაიქცა.

დაინახეს, როგორ არბოდა იგი ხომაღდების წინამხართა შორის, შემდეგ სამივე კიბის სიგრძეზე წითელ კარამდე, როგორ ეძგერა კარს მთელი სხეუ-ლით; აქოშინებული მიეყრდნო კედელს, რათა არ დაცემულიყო.

ვილაც მოსდევდა. ბინდუნდში—ღრეობის სანთურებს სასახლის ძვირე ფარებოდა—სპენდიუსი იცნო.

— „წადი!“ უბრძანა.

მონამ პასუხის გაუცემლად კბილებით დაფხრიწა თავისი ტუნიკა; შემდეგ მუხლთ მოიყარა მათოს წინაშე, ფრთხილად აიღო მისი ხელი და მოუთათუნა, კრილობას ეძებდა.

მთვარე ღრუბლებიდან გამოცურდა და მის სინათლეზე სპენდიუსმა დაინახა პირდაღებული კრილობა. ქსოვილის ნაჭერი შემოახვია; მაგრამ მათო ბრაზით ეუბნებოდა: „თავი დამანებე! დამანებე თავი!“

— „ო, არა!“ მიუგო მონამ. „შენ გამათავისუფლე ჯურომულიდან. მე შენ გეკუთვნი! შენა ხარ ჩემი პატრონი! მიბრძანე!“

მათომ კედელზე ხელის ცეცებით შემოუარა ტერასას. ყოველ ნაბიჯზე ყურს აპყრობდა და ლერწმის მოოქროვილ ხარახებიდან იყურებოდა შიგნით, დადუმებულ სახლში. ბოლოს სასოწარკვეთილი შედგა.

— „ყური დამიგდე!“ უთხრა მონამ. „ო! ნუ შემიძაგებ ჩემი სისუსტისათვის! მე სასახლეში ვარ ნაცხოვრები. შემიძლია ძლოკვივით გავძვრე კედლებში. წამო! წინაპრების საძვალეში ყოველი ფილის ქვეშ ოქროს ზოდია დაფლული; მიწისქვეშა ხვრელია გაყვანილი საფლავებამდე“.

— „ეჰ! რალად მინდა!“ თქვა მათომ.

სპენდიუსი დადუმდა.

ისინი ტერასაზე იდგნენ. მათ წინ მრუმე ფუთფუთებდა, რომელიც თითქოს შავად გაქვავებული ოკეანის ვეება ტალღების მსგავსი ბნელი ზოდებით იყო სავსე.

მაგრამ ნათლის ზოლი ადგა აღმოსავლეთის მხრიდან. მარცხნივ, აქვე, მერაას დაკლავნილმა არხებმა დაიწყეს თეთრად კრთომა მწვანე ბალჩათა შორის. შეიდწახნაგოვანი ტაძრების აწოწილი სახურავები, კიბეები, ტერასები გამოინაკეთნენ ნელ-ნელა გარიჟრაჟის მკრთალ სინათლეზე; მთელი კართაგენის ნახევარკუნძულის ირგვლივ თეთრი ქაფის სარტყელი ირწიოდა, ხოლო ზურმუხტისფერი ზღვა განთიადის სიგრილეში შედედებულსა ჰგავდა. რაც უფრო ფართოვდებოდა ატმისყვავილისფერი ზეცა, უფრო და უფრო ჩნდებოდა ფერდობებზე მიჯრილი მაღალი სახლები, როგორც მთიდან ჩამომავალი შავი თხების არე. უკაცრიელი ქუჩები გადაჭიმულიყვნენ ერთი ბოლოდან მეორემდე; კედლებზე აქა-იქ ამბლლებული პალმები არ ირხეოდნენ; პირთამდე სავსე წყალსაცავები ეზოებში დაყრილ ვერცხლის ფარებსა ჰგვანდნენ; ჰერმეუმის კონცხის შუქურა გამკრთალდა. აკროპოლის წვერზე, კვიპაროსების ქალაქში, ეშმუნის რაშებმა გათენება იგრძნეს, მარმარილოს მოაჯირს ადგამდნენ წინა ფეხებს და მზის მხრისაკენ გასკიხვინებდნენ.

ისიც ამოვიდა; სპენდიუსმა ხელები აღაპყრო და შეჰღალადა.

ყველაფერი შეიძრა გადმოღვრილ სიწითლეში; ღმერთი თითქოს იგლეჯდა სხეულს და უხვი სხივებით ასხურებდა კართაგენს ოქროს წვიმას თავისი ძარღვებიდან. ხომალდების ხორთუმები ელვარებდნენ, ქამონის სახურავი ცეცხლმოკიდებულს ჰგავდა სავსებით. ახალგაღებულ ტაძრებში ცეცხლი აკიაფდა. სოფლებიდან ჩამოსულ ფორანთა თვლები მიგორავდა ქუჩების ფილაქანზე. დატვირთული დრომადერები ჩამოდიოდნენ ფერდობებზე. ზარაფები თავიანთი მეზობირზე მდგარი ღუქნების ფარდულებს ალებდნენ. მიფრინავდნენ ყარყატები. თრთოდა თეთრი აფრები. ტანიტის ქალაქში დოღს უკრავდნენ წმიდა მეძაენი, ხოლო მაპალის უბანში თიხის კუბოთა გამოსაწვავი ღუმელები აბოლდნენ.

სპენდიუსი გადაიხარა მოაჯირზე; კბილები აუჯაწყაწდა; იმეორებდა:

— „აჰ! ჰო... ჰო... პატრონო! მესმის რად იუკადრისე ახლახან სასახლის გაძარცვა“.

მათო თითქოს მისი ხმის სისინმა გამოაფხიზლა; მას თითქოს არა ესმოდა რა; სპენდიუსმა განაგრძო:

„აჰ! რა სიმდიდრეა! ხოლო რომელთაც ის ეკუთვნის, იარაღიც არა აქვთ მის დასაცავად!“

მარჯვენა ხელის გაშვებით დაიანახა რამდენიმე ბოჯანო, რომელნიც ჯებირს გადაღმა, სილაში დალოდავდნენ ოქროს ქრთილის ძიებით გართულნი.

— „აი!“ უთხრა. „რესპუბლიკა ამ გლახაყებსა ჰგავს: ოკეანეებზე გადაფოფრილი ყველა სანაპიროზე აფათურებს თავის ხარბ ხელებს და ტალღათა ხმაური ისე უქედავს ყურს, რომ აღარ ესმის ზურგს უკან მომდგარი მბრძანებლის ფეხის ხმა!“

ტერასის საპირისპირო მხარეს წაიყვანა მათო და დაიანახა ბალი, სადაც ხის ტოტებში ჯარისკაცთა ჩამოკიდებული კალდიმები თინათინებდა მზეზე:

— „აქ არიან ვაჟკაცი, უდიდესი მძულვარებით აღვსილნი! მათ არათფერი აკავშირებთ კართაგენთან, არც ოჯახი, არც ფიცი, არც ღმერთი!“

მათო წინანდებურად კედელს მიყრდნობილი იდგა; სპენდიუსი მიუახლოვდა და ჩურჩულთ განაგრძო:

— „გესმის ჩემი, მეომარო? სატრაპებევით ძოწეულში გამოწყობილნი ვივლით. ნელსაცხებელში გვაბანავებენ; მეც მეყოლება მონები! არ მოგებზრდა მაგარ მიწაზე ძილი, ბანაკებში მოჰმახებული ღვინის სმა და გამუდმებული საყვირის ხმა? იმისი იმედი ხომ არა გაქვს, რომ შემდგომ დაისვენებ, როდესაც ჯავშანს აგადლეხენ, ხოლო შენს ლეშს სვავენს გადაუგდებენ? თუ მაშინ, როცა დაბრმავებული, დაკოჭლებული, დაძაბუნებული კარიდან კარზე იწანწალებ ყავარჯნით და ბალღებსა და წათხის გამყიდველებს უამბობ შენი სიკაბუჯის ამბებს? გაიხსენე შენი ბელადების უსამართლობა, თოვლში დაბანაკება, მცხინვარე მზეზე სიარული, სასტიკი დისციპლინა და ჯვარცმის გამუდმებული მუქარა! ამდენი ტანჯვა-წვალების შემდგომ საპატიო ფარლული მოგიგდეს; ასე ვირს აბამენ ექვნების ასხმულას, რომ დარეტიანდეს და დაღლა არ იგრძნოს; და ეს შენ გიყვეს, პირუსზე მამაცს! მაგრამ რომ ინდომებდე! აჰ! რა ბედნიერი იქნები უზარმაზარ, გრძელ დარბაზებში ქნარის წკრი-ალზე რომ მიეცემა განცხრომას ვარდების სარეცელზე წამოწოლილი, მასხარებითა და ქალებით გარშემორტყმული! ნუ მეტყვი, რომ ეს განუხორციელებელია! განა როქის სპამ არ დაიპყრო რეგიუმი და სხვა სიმაგრეები იტალიაში? ვინ აღგიდგება? ჰამილკარი აქ არაა; ხალხს ძულს მდიდარნი; გისკონი რას უზამს მის ირგვლივ თავმოყრილ ლაჩრებს? შენ მამაცი ხარ! დაგმორჩილდებიან. წარუძღელ სპას! კართაგენი ჩვენია; შევესიოთ!“

— „არა!“ ოქვა მათომ. „მოლოქის წყველა მაწევს. მე ეს მის თვალებში ვიგრძენ; ამას წინათ კიდევ შავი ერკემალი ვნახე ტაძარში—უკუღმა მიდიოდა!“ შემდეგ ირგვლივ მიმოიხედა და იკითხა: „სადაა ის?“

სპენდიუსი მიხვდა, რომ უდიდეს მღელვარებას შეეპყრო იგი და გაგრძელება ვეღარ გაბედა.

მათ უკან ისევ ბოლავდა ხეები; გაშავებული ტოტებიდან ეამდაჟამ მაიმუნების სანახევროდ დამწვარი ჩონჩხები ცვიოდა გაშლილ სუფრებზე. პირდაპენილი ჯარისკაცები ხვრინავდნენ მკვდრების ცხედართა გვერდით, ხოლო ვისაც არ ეძინა. თავი ჩაექინდრა დღის სინათლით თვალდაბრმავებულს. გათქერილ მიწაზე სისხლის ღვარი იდგა. სპილოები გასისხლიანებულ ხორ-

თუმცა აქნევდნენ შემოღობილის ხიშინჯებს შორის. ღია ბელლებში ტომრებიდან გადმოპნეული ხორბალი მოჩანდა, ჭიშკართან ბარბაროსთაგან მიყრილი ეტლების რიგი; ყედრის ტოტებზე ჩამომსხდარი ფარშევანგები კუდებსა შლიდნენ და ყივყივებდნენ.

მათოს უძრავობა აკვირვებდა სპენდიუსს; ლიბიელი უფრო გაფითრებულ-იყო და ერთ წერტილზე მიეშტერებია თვალები, ჰორიზონტს გაჰყურებდა ტერასის მოაჯირზე ორივე მუჭით დაყრდნობილი. სპენდიუსი გადაიხარა და მიხვდა, თუ რას უქვერეტდა მათო. შორს, უტიკის მტვრიან გზაზე ოქროს წერტილი ბრუნავდა; ეს იყო ორ ჯორშებმული ეტლის ღერძის თავი; ხელნის წინ მონა გარბოდა და აღვირი ეჭირა. ეტლში ორი ქალი იჯდა. ჯორებს ფაფარი სპარსულად ჰქონდათ გადმოშლილი ყურებს შორის და ცისფერი მარგალიტით მოქსელილი. სპენდიუსმა იცნო, და ყვირილი შეიკავა.

ფართო რიდეს აფრიალებდა უკან ქარი.

პირვედი თავის დასასრული.

თარგმანი ფრანგულიდან
კარლო კილარჯიანისა.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

პ ო ე ზ ი ა

გ ი ვ ი გ ე გ მ ქ კ ო რ ი

	83
დასამტკიცებელი საბუთი	5
სკოლა მახარაძის ქუჩაზე	6
დაუბუჟავი ქუთუთოები	7
ნ ო დ ა რ დ უ მ ბ ა ძ ე	
უკვდავების ბაღადა	9
გამოცდა ქართულ წერაში	9
*** (შეო, შენგდე ღრუბელს)	10
ბავშვის სიზმრები	10
დაცვენებია	10
მ ე დ ე ა კ ა ხ ი ძ ე	
თუ დაგიტირო სიცოცხლე	12
პაემანზე	13
*** (ზღვა უეტრად ყალყზე დადგა)	13
ჩუქურთმისმკრეფის სიმღერა	14
შემოდგომა	14
მოლოდინი ომგადახდილისა	15
გმწვევი	16
მიყვარხარ, შენმა სიცოცხლემ	16
სადა ხარ აქამდის	17
*** (ნეტავი შარაგზას ანახდა)	17
მთაში	18
ზ უ რ ა ბ კ უ ხ ი ა ნ ი ძ ე	
ასე მგონია	19
ძმობის ზიდი	19
ჯ ა ნ ს უ ლ ნ ი ქ ა ბ ა ძ ე	
ციკლიდან „აზერბაიჯანის“ მიწაზე	21
1. მინგეჩაურის ზღვასთან	21
2. გზაზე	22
3. თეთრი ოქრო	22
4. ძმები	23
5. ბაქოში	24
შ ო თ ა ნ ი შ ნ ი ა ნ ი ძ ე	
ლენინი	25
ბაღადა მათხოვარ ბიჭზე და პრეზიდენტზე	26
მატარებელი „მოსკოვი—თბილისი“	27
*** (აი, კვლავ ხეებმა ფოთლები მოისხეს)	27
ზღვაზე	28
შემოდგომა	29
აპრილი	29
ჩანახატები უბის წიგნაკიდან	30
ტირიფი	30
ბელლები	30
ა ვ თ ა ნ დ ი ლ ს ვ ა ნ ი	
მგზავრის ჩანაწერი	31
*** (როდესაც ვუწმერ ამ ლამაზმანებს)	31

ეროვნული საკتابთხოველი
ბიბლიოთეკა

АЛБМАНАХ МОЛОДЫХ ПИСАТЕЛЕЙ

(На грузинском языке)

Изд-во „Сабчота Мцрალი“

Плехановский, 181

19 Тбилиси 55

* *

Типография изд-ва „Сабчота Мцрალი“

* *

გამ-ბის რედაქტორი თ. შავიშვილი

ტექრედაქტორი შ. დემეტრაძე

კორექტორი თ. იოსელიანი

* *

გადაცემა წარმოებას 3.IX, 55 წ., ხელ-
მოწერილია დასაბეჭდად 21.XII, 1955 წ.,
ანაწყობის ზომა 7×12, ქალაღდის ზომა
70×108¹¹/₁₆, სააღრიცხვო-საგამომცემლო
ფორმა 11,77, საცეტორო ფორმა 10,9,
სასტამბო ფორმა 11, ტირაჟი 4000
შეკვეთის № 1084, ჟე 06754

* *

გამ-ბა „საბჭოთა მწერალის“ სტამბა

თბილისი, პლეხანოვის, 181.

ფასი 6 მ.

3060 6 806.

